ČESKOSLOVENSKÁ POŠTA

V PRVÝCH DESETI LETECH SAMOSTATNOSTI

ZVLÁŠTNÍ OTISK Z PUBLIKACE
»DESET LET ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY«
DÍL II.

PRAHA MCMXXVIII

ČESKOSLOVENSKÁ POŠTA

V PRVÝCH DESETI LETECH SAMOSTATNOSTI

ZVLÁŠTNÍ OTISK Z PUBLIKACE
»DESET LET ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY«
DÍL II.

PRAHA MCMXXVIII

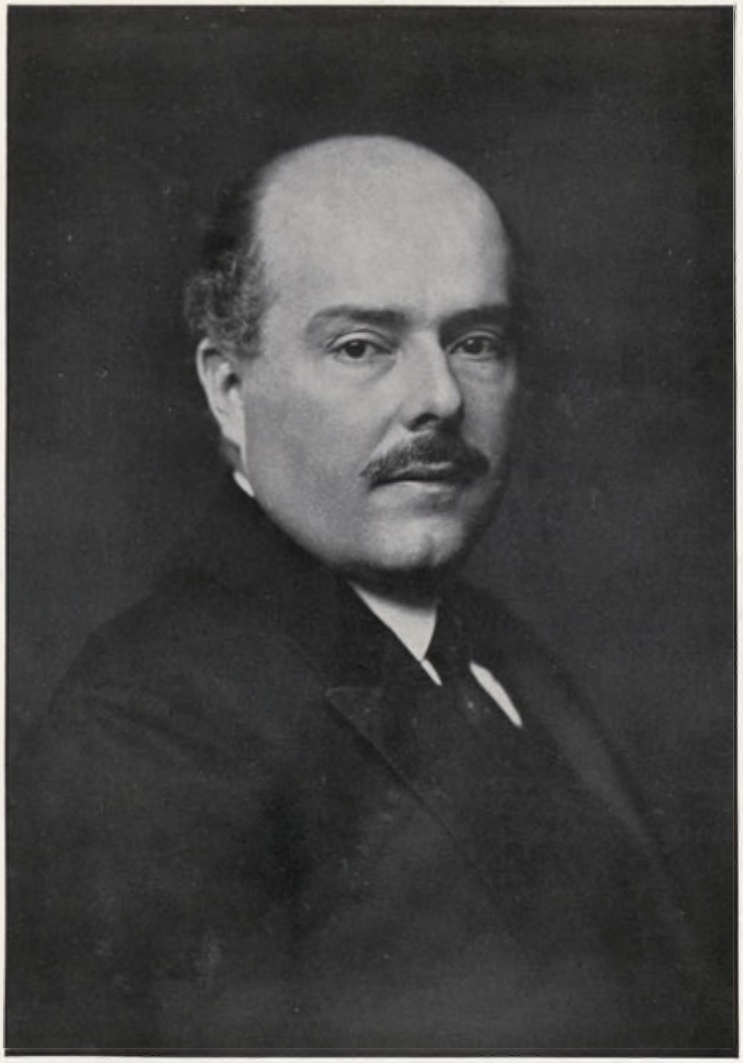

JUDr. FRANTIŠEK JAN NEP. NOSEK,
ministr pošt a telegrafů.

JUDr. František Jan Nep. Nosek.

Narodil se 26. dubna 1886 v Chrudimi, navštěvoval gymnasium v Chrudimi, kde r. 1905 maturoval. Poté věnoval se studiím právnickým na české právnické fakultě v Praze, kde dosáhl absolutoria v letním semestru r. 1909 a doktorátu 17. února 1910. Téhož roku vstoupil do státní služby u Zemského finančního ředitelství v Praze, r. 1913 pak nastoupil studijní dovolenou, kterou ztrávil jednak na universitě ve Vídni v zimním semestru 1913 až 1914, jednak na universitě ve Würzburgu, sbíraje archivní materiál k monografické práci o historickém vývoji zdanění kapitálového výnosu, která měla býti prací habilitační pro obor finanční vědy a finančního práva. Válka přerušila dokončení těchto prací a změnila i zamýšlený směr jeho činnosti, neboť po převratu věnoval se činnosti politické, ve které byl výkonným výborem československé strany lidové v Čechách delegován do revolučního Národního shromáždění, ve kterém byl členem výboru ústavního a finančního. Při volbách r. 1920 byl lidovou stranou kandidován ve volebním kraji královéhradeckém, načež v prvním voleném Národním shromáždění byl členem výboru ústavně-právního a rozpočtového, jakož i členem komise pro kontrolu dávky z majetku. V té době byl referentem o četných zákonných osnovách v obou výborech, jichž byl členem, a parlamentní svoji skupinu zastupoval také na mezinárodních obchodních konferencích, a to r. 1921 v Lisaboně a r. 1922 v Paříži, jakož i na sjezdu meziparlamentní Unie v Kodani r. 1923. Ve volbách 15. listopadu 1925 byl kandidován lidovou stranou ve volebním kraji pražském, načež byl v druhém kabinetu Švehlově jmenován ministrem vnitra v době od 10. prosince 1925 do 17. března 1926, kdy druhá vláda Švehlova podala demisi. Poté byl znova členem výboru rozpočtového a referentem o různých zákonných osnovách, načež v třetím kabinetu Švehlově jmenován 12. října ministrem pošt a telegrafů.

I. ORGANISACE.

1. POČÁTKY ČESKOSLOVENSKÉ POŠTY, TELEGRAFU A TELEFONU.

Když Národní výbor 28. října 1918 prohlásil, že se ujímá vlády samostatného státu československého, postavili se čeští poštovní zaměstnanci s nadšením do jeho služeb. Jejich přičiněním byla okamžitě rozšířena zpráva o prohlášení státní samostatnosti do nejvzdálenějších končin Čech, Moravy a Slezska. Prvním úkonem československé pošty ve službách nové státní správy byla 28. října 1918 o 18·30 h. provedená výprava telegrafického oběžníku, kterým byl rozhlášen první zákon Národního výboru ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého na státní, okresní a obecní úřady v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Národní výbor, přijav 29. října slib věrnosti, vykonaný zástupci ředitelství pošt a telegrafů v Praze jménem poštovních zaměstnanců, jmenoval 30. října 1918 přednostu presidia ředitelství, JUDra *Maxmiliána Fatku* „plnomocníkem pro poštovní a telegrafní službu v království Českém" a dekretem ze dne 4. listopadu 1918 *„generálním ředitelem pošt a telegrafů v území státu československého"*. Úřadem generálního ředitele byl položen základ organisaci ústřední čsl. správy poštovní.

Národní výbor měl původně v úmyslu sloučiti železnice, pošty, telegrafy, telefony a příbuzná odvětví *v úřadě pro správu dopravy*, jenž byl zřízen zákonem z 2. listopadu 1918, č. 2 Sb. z. a n. První opatření generálního ředitelství pošt a telegrafů byla také učiněna za tohoto předpokladu. Správám obou velikých dopravních těles vyrůstaly však úkoly příliš veliké, a jejich práci se v cestu stavěly obtíže jednotným vedením přímo nezmožitelné; byl tedy zákonem z 13. listopadu 1918, č. 40 Sb. z. a n., zřízen *zvláštní úřad (ministerstvo) pro správu pošt, telegrafů a telefonů*. Tento zákon v § 2. navázal po rozumu zákona z 28. října 1918, č. 11 Sb. z. a n., na právní stav před převratem, prohlásiv, že se pošty, telegrafy a telefony vylučují z úřadu (ministerstva) pro správu obchodu, průmyslu a živností, do jehož působnosti ve starém Rakousku (i Uhersku) náležely. Prvním ministrem pošt a telegrafů byl ustanoven člen Národního výboru *Jiří Stříbrný*, jenž byl v tomto úřadě vystřídán 8. července 1919 členem Národního shromáždění poslancem Tech. Dr. h. c. *Františkem Staňkem*. Dalšími ministry pošt a telegrafů byli: generální ředitel pošt a telegrafů JUDr. *Maxmilián Fatka* od 15. září 1920 do 26. září 1921, člen Národního shromáždění poslanec *Antonín Srba* od 27. září 1921 do 8. října 1922, člen Národního shromáždění poslanec *Alois Tučný* od 9. října 1922 do 18. února 1924, člen Národního shromáždění poslanec Ph. Dr. *Emil Franke* od 19. února 1924 do 11. prosince 1925, člen Národního shromáždění poslanec Msgr. Th. Dr. *Jan Šrámek* od 12. prosince 1925 do 18. března 1926 a generální ředitel pošt a telegrafů JUDr. *Maxmilián Fatka* od 19. března do 12. října 1926. Od 13. října 1926 jest ministrem pošt a telegrafů člen Národního shromáždění poslanec JUDr. *František Nosek*.

Organisování pošt, telegrafů a telefonů *v samostatném* oboru státní správy, kterému příslušelo také zařídit poštovní dopravu automobilní a zříditi poštovní spořitelnu, usnadnilo a v pravdě teprve umožnilo velmi obtížnou konsolidaci a vybudování pošt, telegrafů a telefonů podle potřeb nového státního útvaru. Nicméně i tak byly počátky tohoto díla krajně svízelné.

Vážnou, byť jen krátko trvavší překážkou vnitřní konsolidace čsl. pošty, telegrafu a telefonu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku byly pokusy o vytvoření samostatných německých teritorií na území Československého státu. Tyto akce vyžádaly si řady opatření čsl. poštovní správy, aby byl obnoven pořádek v provozu, a pošta, telegraf a telefon i v německých a smíšených místech zajištěny pro služby Československého státu. Německým poštovním zaměstnancům byla poskytnuta možnost doplniti svou kvalifikaci znalostí státního jazyka výměnou a přidělováním do českých míst, dosazením českých poštovních zaměstnanců na místa opuštěná odchodem části německých poštovních zaměstnanců do cizích služeb, podporou jazykových kursů a pod.

Organisační práce čsl. poštovní správy na *Těšínsku* poškozovaly a po dlouhou dobu i znemožňovaly neshody o hranice mezi Českosloven-

skem a Polskem a vleklé jednání o ně. Čsl. poštovní zaměstnanci, kteří konali pouze své služební povinnosti, trpěli tehdejšími neurovnanými poměry, které se později ještě zhoršovaly za polské plebiscitní agitace. Vzájemné styky mezi československými a polskými poštovními úřady byly částečně upraveny počínajíc 30. březnem 1919. Mezinárodní plebiscitní komise, ve které byla zastoupena i čsl. poštovní správa, zabývala se mimo jiné také zatímní organisací poštovní dopravy ve sporném území a ukončila tyto práce 8. března 1920. Část poštovních úřadů (23) na území na západ od demarkační čáry československo-polské podřídila čsl. prefektuře v Těšíně, druhou část úřadů (15) administrativní komisi v Karvinné. Pro vzájemné poštovní provozní styky československo-polské i pro vnitřní provoz poštovní, telegrafní a telefonní na území Těšínska byla stanovena některá obmezení. Rozhodnutím velvyslanecké konference o rozdělení těšínského Slezska bylo kromě poštovních úřadů zatímně podřízených svrchovanosti Československé republiky ještě dalších 12 poštovních úřadů vráceno do pravomoci čsl. poštovní správy, které byly odevzdány polskou poštovní správou ve dnech 6. a 10. srpna 1920. Provozní obmezení byla při tom zrušena. Definitivní úprava státní hranice a zároveň také hranic doručovacích okresů jednotlivých čsl. poštovních úřadů na Těšínsku byla ukončena ve dnech 16. až 21. června 1924.

Čsl. poštovní správa byla zúčastněna dále také při provedení *čl. 83 Versaillské mírové smlouvy*. V německo-československé komisi pro odevzdání a převzetí území (nynější *Hlučínsko*), které podle uvedeného článku připadlo Československému státu, byla zastoupena přednostou ředitelství pošt a telegrafů v Opavě. Způsob převzetí správy pošty, telegrafu a telefonu byl stanoven úmluvou se zástupci říšskoněmecké pošty ve dnech 19. a 20. ledna 1920. Úmluva provedena ve dnech 1. až 4. února 1920; čsl. poštovní správou byly převzaty 3 poštovní úřady a 10 poštovních agentur. Další 2 poštovní agentury přešly do čsl. poštovní správy 16. března 1923 při definitivní úpravě státních hranic na Hlučínsku. Poštovní úřady a agentury byly nově organisovány podle ustanovení platných v oboru čsl. poštovní správy a částečně obsazeny čsl. poštovními zaměstnanci. Z říšskoněmeckých poštovních služeb přešlo trvale do služeb čsl. poštovní správy 31 osob (7 poštovních agentů, 12 pomocníků, 5 podúředníků, 3 listonoši, 3 poslové a 1 poštovný), pouze dočasně se přihlásilo 7 pošt. zaměstnanců.

S největšími potížemi bylo čsl. poštovní správě zápasiti *na Slovensku*. Počátky její činnosti na tomto území přimykaly se k prvním vojenským operacím čsl. vojska a dobrovolníků, které byly zahájeny 4. listopadu 1918 obsazením Malacek a Skalice. První slovenský úřad, jenž byl převzat do čsl. poštovní správy, byl poštovní úřad v Holiči, a první čsl. vlaková pošta na Slovensku byla zřízena na úseku Veselí n. M.—Devínské Jazero. Za přestávky, nastalé ústupem čsl. vojska a diplomatickým jednáním v Budapešti a ve Versaillích, konány s generálním štábem čsl. vojska, jenž se 16. listopadu 1918 ubytoval v Uh. Hradišti, přípravy k udržení a k obnově poštovní, telegrafní a telefonní dopravy na Slovensku. Z okresu poštovního ředitelství v Brně bylo pohotově 100 poštovních zaměstnanců, kteří byli pro první potřebu k disposici vojenskému veliteli a poštovnímu referentu v Hodoníně. Teprve koncem listopadu obnoven další postup vojenský a v zápětí i poštovní správy. Dekretem brněnského ředitelství z 28. listopadu 1918 bylo 20 poštovních a telegrafních úřadů na pomezí sousedícím s Moravou uvědoměno, že se prozatím podřizují tomuto ředitelství. Úřady byly zároveň vyzvány, aby přerušily styky s ředitelstvím v Bratislavě (tehdy ještě Pozsony — Prešpurk).

Z rozkazu ministerstva pošt a telegrafů z 29. listopadu 1918 odebrali se na Slovensko tři administrativní úředníci ředitelství pošt a telegrafů v Praze, kteří s jedním technickým, dvěma účetními a několika poštovními dopravními úředníky zahájili práce *„Správy pošt a telegrafů pro Slovensko v Uherské Skalici“*, v místnosti budovy gymnasia. Přednosta „Správy“ byl zmocněn, aby v dohodě s ředitelstvím pošt a telegrafů v Brně činil nutná opatření k zabezpečení poštovní dopravy.

Politické poměry, vojenské operace a j. nedovolily, aby čsl. poštovní správa ovládala programově situaci a pracovala podle plánu předem stanoveného. Postup její se řídil podle okolností a poměrů, jak se právě utvářily.

Když byl v polovici prosince 1918 organisován úřad ministra s plnou mocí pro správu Slovenska, byl při něm zřízen také *vládní referát pro dopravu (železnice, pošty, telegraf, telefon)*. Zatímním sídlem úřadu se stala Žilina, kam se k poukazu vládního referenta přestěhovala 20. prosince 1918 i poštovní správa pro Slovensko.

Rychlým postupem čsl. vojska směrem východním bylo dosaženo Košic, které byly obsazeny 29. prosince 1918. Na trati Žilina—Košice zahájeny pokusné jízdy čsl. vlakové pošty, po prvé 26. prosince pouze do Spišské Nové Vsi; 31. prosince dojela vlaková pošta až do Košic. Dne 4. ledna 1919 vysláni do *Košic* tři administrativní úředníci z Prahy, kteří s jedním technickým úředníkem a dalšími úředníky účetními a dopravními zahájili práce *u ředitelství* pošt a telegrafů, prozatím jako expositury čsl. poštovní správy pro východní Slovensko. Dne 6. ledna 1919 převzal zástupce čsl. poštovní správy od náměstka ředitele pošt a telegrafů *v Bratislavě* vedení tohoto *ředitelství*.

Uvedená data stručně naznačují první kroky čsl. poštovní správy na území ovládaném maďarskou poštovní správou a vstup do poměrů jí dosud úplně nových a neznámých. V úřadech spravovaných maďarskými úředníky nebyli ovšem čsl. poštovní úředníci uvítáni přátelsky. Podle pokynů uherské poštovní správy odváděly poštovní úřady před příchodem čsl. poštovních úředníků pokladniční hotovosti do Maďarska; tam také odjížděli přednostové větších úřadů, odevzdavše správu úřadu zpravidla svému zástupci. Při převzetí poštovních úřadů orgány čsl. poštovní správy vyžadovali si úředníci býv. uherské poštovní správy vojenskou asistenci, aby bylo formálně osvědčeno, že ustupují vojenské moci. Uvědomělí Slováci na poštovních úřadech byli tehdy vzácnou výjimkou, tím vzácnějšími byli u ředitelství pošt a telegrafů v Bratislavě a v Košicích.

Netušené obtíže se naskytly, když po přechodném podřízení se úředníků a zřízenců převzatých ze služeb býv. uherské poštovní správy vzrůstal mezi nimi odboj, který se projevil vypovězením služby. K prvnímu takovému konfliktu došlo u ředitelství bratislavského před přesídlením slovenské poštovní správy ze Žiliny (provedeno v noci ze 2. na 3. února 1919). Maďarští techničtí úředníci odepřeli uvolniti nejnutnější místnosti pro čsl. úředníky a zahájili spolu s administrativními úředníky stávku. Novému čsl. přednostovi ředitelství podařilo se sice konflikt zažehnati, ale pouze na den. Již 4. února vypukla všeobecná politická *stávka*, které se až na malé výjimky zúčastnili i převzatí poštovní zaměstnanci všech kategorií. Nastal zápas, ve kterém obětavost čsl. poštovního personálu byla vystupňována do krajnosti. Stávkující vyhověli sice částečně několikerým výzvám čsl. pošt. správy, ale návrat do poštovních služeb opět a opět rušili novými stávkami. Stávky neobmezily se jen na Bratislavu, ale byly organisovány po celém Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Noví a noví poštovní zaměstnanci byli vysíláni z Čech a z Moravy na Slovensko (z okresu pražského poštovního ředitelství vysláno celkem více než 1500 pošt. zaměstnanců), a zároveň přijímáni Slováci do poštovních služeb. Trojnásobné veřejné výzvy čsl. poštovní správy uposlechla jen část poštovních zaměstnanců, mnozí setrvali v odboji. Časem pak v dobách klidnějších, když se dostavilo vystřízlivění, množily se jejich žádosti o znovupřijetí do poštovních služeb a o přiznání pensí. Těmto žádostem bylo podle možnosti vyhovováno v rámci platných ustanovení.

Čsl. poštovní správa, pracujíc úsilovně o obnově služby a provozních zařízení, která byla v činnosti před válkou, zároveň je přizpůsobovala potřebám nového státu. Největší nesnáze činily odchylné provozní předpisy bývalé maďarské poštovní správy. Z podnětu dopravního referenta byla proto vytvořena instituce *poštovních konsulentů* při županských úřadech, jichž hlavním úkolem byla poradní a instruktorská činnost zejména u poštovních úřadů, u kterých nebylo personálu znalého poštovní manipulace, zavedené v ostatních zemích republiky. Obor působnosti konsulentů byl písemně vymezen výnosem z 20. srpna 1919. Někteří konsulenti se uplatnili i národní a osvětovou prací. Později jich bylo používáno také k administrativní dozorčí službě. Když pak tato služba byla zorganisována po způsobu zavedeném v zemích českých, byla instituce poštovních konsulentů zrušena koncem května 1921.

Vedle těchto a jiných opatření čsl. poštovní správa věnovala zvláštní péči domácímu slovenskému dorostu, pro který pořádala dopravní *učebné* kursy v Brně a v Praze, které byly nejen odbornými školami, ale zároveň také všeobecně vzdělávacími kursy. Veliký důraz při tom kladen na prohloubení státní myšlenky a vzájemnosti československé.

Pokračující konsolidace a organisace poštovní správy na Slovensku a v Podkarpatské Rusi utrpěla novou těžkou pohromu *maďarským vpádem* na Slovensko koncem května 1919. Mnoho poštovních úřadů bylo nakvap evakuováno; poštovní zaměstnanci utrpěli při tom značné ztráty, ježto namnoze setrvali v úřadech do poslední chvíle a spasili holé životy. Podkarpatská Rus byla vpádem odříznuta od ostatní Čsl. repu-

bliky; Užhorod evakuován 6. června 1919, a poštovní zaměstnanci dopraveni do Mukačeva. Když byl vpád odražen a diplomatickou cestou vyřízen, vraceli se čsl. poštovní zaměstnanci do úřadů většinou úplně vydrancovaných a zpustošených. Mnozí z domácích poštovních zaměstnanců odešli s maďarským vojskem do Maďarska, naopak Slováci, úředníci a zřízenci, kteří do té doby byli ještě ve službách maďarských v Budapešti, v ostatním Maďarsku a v území zaujatém Rumunskem, vraceli se na Slovensko.

Všude, kam maďarský vpád zasáhl, bylo nutno začíti úplně znova, upravovati úřední místnosti, budovati nová poštovní, telegrafní a telefonní zařízení, znovu zřizovati telegrafní a telefonní vedení, obnovovati poštovní spoje vlakovými poštami a silničními jízdami.

Velikým úkolem čsl. poštovní správy byla nová organisace služby ve východní části Československé republiky. Nedostatek administrativních a technických úředníků se správní praksí a zkušených účetních a poštovních dopravních úředníků zdržoval osamostatnění *ředitelství pošt a telegrafů v Košicích.* Filiální poměr košické poštovní správy k ředitelství pošt a telegrafů v Bratislavě musil býti proto zachován až do konce února 1920.

Z důvodů státně-politických bylo však nutno rychle zříditi na Podkarpatské Rusi samostatné *ředitelství pošt a telegrafů v Užhorodě* (výnos ministerstva pošt ze dne 17. listopadu 1919). Užhorodskému ředitelství byly s počátku podřízeny poštovní a telegrafní úřady na západ od řeky Boršavy. Po vyklizení zbývající části Podkarpatské Rusi Rumunskem v červnu 1920 rozšířena správa ředitelství i na poštovní a telegrafní úřady v této části. Do okresu užhorodského ředitelství příslušelo 78 poštovních (poštovních a telegrafních) úřadů, mezi nimi tři úřady erární: Užhorod 1, Mukačevo a Berehovo.

Úsporná tendence ve státní správě, obtíže účelného vybavení administrativní a technické služby ředitelství, bytové nesnáze, nepatrná hustota dopravní sítě a neveliký rozsah provozu úměrný stupni školství, průmyslu, obchodu, hospodářství a zalidnění země vedly k přesvědčení o neudržitelnosti poměrně složitého a nákladného správního aparátu samostatného ředitelství pošt a telegrafů na Podkarpatské Rusi.

Se zmocněním ministerské rady ze dne 3. února 1921 přeměněno tudíž ředitelství pošt a telegrafů v Užhorodě na *poštovní inspektorát,* podřízený ředitelství pošt a telegrafů v Košicích, které bylo v oné době již dostatečně vypraveno jak po stránce osobní, tak i po stránce věcné.

* * *

Jestliže se organisace čsl. poštovní správy a její činnosti již politickými poměry a událostmi popřevratovými často ocitala v kruté tísni a zápasila s těžkými problémy, nebyla situace o mnoho utěšenější ani tam, kde šlo jen o to, aby čsl. poštovní správa prostě pokračovala v práci bývalých poštovních správ rakouské a uherské a spravovala dědictví v oboru poštovnictví po býv. Rakousko-Uhersku.

Vídeňské a budapešťské vlády nevyznamenávaly se před světovou válkou zvláštní přízní k zemím nynější Československé republiky a nerady se odhodlávaly k novým zařízením v poštovním, telegrafním a telefonním provozu a k nákladnější výpravě jeho úřadů a služeben na území nynější Československé republiky.

Poštovnictví bylo jak vídeňskou, tak i budapešťskou správou vybudováno systémem *centralistickým.* V Čechách, na Moravě a ve Slezsku hlavní poštovní kursy (linie vlakových pošt) a telegrafní a telefonní vedení směřovaly k Vídni, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi k Budapešti. Veškerá poštovní, telegrafní a telefonní doprava v těchto zemích byla tudíž orientována a organisována ve směru od severu k jihu. Mezi Čechami, Moravou, Slezskem na jedné a Slovenskem s Podkarpatskou Rusí na druhé straně nebylo téměř spojení. Většinu vzájemných jejich telefonních, telegrafních ano i poštovních styků zprostředkovaly Vídeň a Budapešť. Tento centralistický systém působil po převratu čsl. poštovní správě veliké nesnáze, a její úsilí se především neslo k tomu, aby zřídila nejnutnější, byť i zatímní spojení hlavního města republiky a sídla vlády se Slovenskem a Podkarpatskou Rusí.

Vedle centralismu hrála v administrativě velikou úlohu také otázka *národnostní.* Zejména brněnské a opavské poštovní ředitelství byly doménami německými, ředitelství bratislavské a košické maďarskými. Odchod valné části administrativních a technických úředníků z Brna a Opavy a téměř všech úředníků těchto kategorií z Bratislavy a z Košic způsobil ovšem čsl. poštovní správě nemalé rozpaky.

Světová válka zasáhla přímo některé části Slovenska a skoro celou Podkarpatskou Rus, které byly dočasně také jedním jejím jevištěm. Všude úplně vyčerpala *zásoby stavebních a pro-*

*voz*ních *hmot* a zařízení poštovního, telegrafního a telefonního provozu. Zejména na okamžitou stavbu nových telefonních vedení bylo stěží lze pomýšleti; v prvých dnech po převratu nebylo pohotově bronzového drátu ani na stavbu vedení v délce 10 km. Pokud nebylo nebezpečí, že poštovní, telegrafní a telefonní doprava úplně uvázne, bylo za války místo cennějších hmot, hlavně kovů, jichž byl nedostatek, na př. platiny, mědi, mosaze a j. používáno nouzových *náhražek* (železných drátů a železných součástí, papírových motouzů, nití a pytlů a pod.). Ty ovšem konaly službu velmi nedokonale a poměrně velmi krátkou dobu, podléhajíce rychlému opotřebení. Mnohá provozní zařízení a jejich součásti nebyly po celou válku doplňovány a nahražovány (sloupy telegrafních a telefonních vedení, isolátory, vozy vlakových pošt a jejich zařízení a pod.); stav jejich byl po převratu přímo bědný. Silniční poštovní spoje byly za nedostatku pícnin a krmiva pro koně udržovány s nesmírnými obtížemi a velikými finančními obětmi.

Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byly služební pomůcky (na př. mapy a plány telegrafních a telefonních vedení) a cennější zařízení již před bolševickým vpádem odváženy do Maďarska, za vpádu pak byla skladiště vyloupena, upotřebitelné zařízení poštovních, telegrafních a telefonních úřadů i tratí šmahem odvezeno nebo zničeno (nadzemní vedení přestřihána, podzemní kabely přesekány atd.).

Obnova provozních zařízení byla velmi ztížena tím, že na území Československé republiky nebylo specielních závodů, které by se byly zabývaly výrobou potřeb a zařízení pro poštovní, telegrafní a telefonní provoz, a po převratu nebylo ani dosti soukromé podnikavosti, která by byla mohla uspokojiti potřeby čsl. poštovní správy. Soukromé podnikání bylo ovšem ztíženo neustáleností cen, neupraveností valuty a vázaným hospodářstvím. Chyběly také obchodní styky s cizinou. Organisace nákupu surovin a provozních potřeb byla spojena s nepoměrným finančním nákladem a vyžadovala mnohých intervencí. Čsl. poštovní delegát v likvidační komisi zprostředkoval nákup, pokud rakouské firmy vešly v obchodní spojení, zpravidla jen kompensací surovin, vyvážených z Československa, především uhlí. Jednal také o uvolnění materiálu a přístrojů rakouskou a jugoslávskou vládou z likvidační podstaty. Tím však získána pouze nepatrná část materiálu méně cenného, válečného; proto techničtí úředníci ministerstva pošt byli vysíláni do ciziny, aby obstarali nákup potřeb a navázali zahraniční obchodní styky.

Z úplné závislosti na cizině bylo nutno co nejdříve se vymaniti. Nestalo se tak rázem, ale okolnosti přispívaly k tomu, že obchodní a průmyslové kruhy československé samy se začaly zajímati o potřeby poštovní správy pro váznoucí odbyt jiných čsl. výrobků, který nutil domácí výrobce, aby se chápali nových výrobních odvětví. Čsl. poštovní správa pak se snažila v mezích svých prostředku a možností pomoci organisovati *domácí výrobu*, a kde toho byla nutná potřeba, přikročila k svépomoci. (Viz 3. oddíl stati o telefonu.)

Také po stránce *personální* nebyly po převratu poměry v oboru ministerstva pošt nikterak utěšené. Býv. poštovní správy rakouské i uherské zaměstnávaly ve svých službách velikou většinou nepragmatikální, zejména smluvní úředníky a zřízence, kteří se necítili se svým stavem spokojenými. Za války nespokojenost vzrůstala několikaletým strádáním, duševním napětím a neblahými poměry životními. Výkonnost personálu, jehož pracovní energie byla nedostatečnou výživou již značně snížena, za války ještě poklesla vzrůstem pomocných sil, které byly přijímány náhradou za úředníky a zřízence povolané do válečných služeb, a po převratu se znovu oslabila nepoměrně velkým přílivem nových nezapracovaných sil. Do nových úřadů (ministerstva pošt a telegrafů a jeho služeben, do poštovní spořitelny, ředitelství pošt a telegrafů v Bratislavě a v Košicích, později také do nového poštovního ředitelství v Pardubicích atd.) byly dosazovány starší osvědčené síly, které pak zvláště u poštovních úřadů musily býti nahrazovány novými silami bez žádoucího výběru, namnoze s „válečným" předběžným vzděláním, jichž odborné výchově nemohla býti věnována taková péče, jako tomu bylo před válkou. Nebylo k tomu ani potřebného času, jelikož okolnosti naléhaly na opatření co nejrychlejší. Bylo nutno bez odkladu uvésti v činnost nové úřady a služebny a přidělovati náhrady za poštovní zaměstnance, vysílané zejména na Slovensko a Podkarpatskou Rus, do služeb opuštěných německými a maďarskými zaměstnanci.

Velmi vítanou posilu kvalitními silami získala čsl. poštovní správa v zaměstnancích všech kategorií, kteří se po převratu přihlásili do československých služeb z Vídně a z ostatních míst a zemí býv. Rakousko-Uherska mimo hranice Československé republiky. Počet jejich byl však

v poměru k potřebě celkem nepatrný. Zvláště kritický byl nedostatek ve stavu správních úředníků pro velikou poptávku ve všech oborech státní správy i soukromých služeb. Náhrada za ně byla opatřována ze zkušenějších a osvědčených úředníků dopravních a účetních, ovšem na újmu poštovního, telegrafního a telefonního provozu.

Nelze podrobně vylíčiti všechny nepříznivé okolnosti, které bránily, aby organisace čsl. poštovnictví byla ihned provedena ve všech směrech a do podrobností. Za daných poměrů bylo přirozeno, že pro některá zařízení byla naráz zbudována jen pouhá kostra, a náplň její, prohloubení činnosti a postupné zdokonalování, bylo úkolem dalších let. Sluší uvážiti, že Vídeň od primitivních počátků téměř po staletí budovala přirozeným ponenáhlým vývojem dokonalou organisaci poštovnictví. V ústřední správě měla administrativa velikou oporu v tradici; nesmírně cenné poznatky a zkušenosti dědily se z úřednických generací na nové generace. S klidem práce bývalých ústředních úřadů nelze porovnati chvat a překotnost práce čsl. úřadů za poměrů denně se měnících, v počátečním chaosu, ve kterém se po válce octl veřejný i soukromý život a hospodářská a finanční situace státní, a při náhlém rozmachu nár. hospodářství, následujícím po několikaletém umrtvení. V těchto poměrech počala se vyvíjeti organisace čsl. pošty.

Bylo-li dosaženo výsledků, o kterých podávají zprávu další stati, a dospěla-li organisace poštovní správy a její činnosti k dnešnímu stupni, který sice ještě úplně neuspokojuje, ale svědčí o nepopíratelném vzestupu a pokroku, jest to důkazem *usilovné práce zaměstnanců poštovní správy všech kategorií*, kteří projevili vždy plné pochopení pro potřeby Československé republiky a jejích občanů a vyvinuli, kdykoliv kázala potřeba, i zcela mimořádnou energii a obětavost. Příkladem jest okolkovací akce, která byla pro finanční správu provedena poštovními úřady r. 1919 a která vyžadovala obrovského pracovního napětí; byloť jen na hlavním poštovním úřadě v Praze okolkováno za 500 milionů K papírových peněz.

2. REFORMNÍ SNAHY.

Prvé úkoly, jež připadly čsl. poštovní správě po převratu — osamostatniti čsl. poštovnictví a je přizpůsobiti potřebám nového státu, uvésti do pořádku zanedbaná zařízení, navázati styky s cizími správami, zříditi čsl. poštovní službu šekovou a znovuzříditi poštovní provoz automobilní — byly vesměs úkoly *nadmíru naléhavé* a proto vyžadovaly, aby správní aparát „Čsl. pošty" byl co nejrychleji vybudován *prozatím po vzoru nejbližším*, t. j. po způsobu organisace předválečného poštovnictví rakouského.

Dosáhnouti pouze předválečného stavu přizpůsobeného poměrům nového státu nemohlo ovšem na dlouho zůstati jediným cílem čsl. poštovní správy. Pošta jest organisací *světovou*, a jest přirozeno, že „Čsl. pošta" nemohla a nesměla přehlížeti velké pokroky a technické vymoženosti *ostatních poštovních ústavů evropských*, mezi něž byla právě vstoupila jako nový člen Světové poštovní unie. Jestliže brzy po světové válce cizí poštovní správy nejen využíváním nejnovějších vynálezů technických, ale i reformami správy navzájem přímo závodily, musila také čsl. poštovní správa si učiniti cílem povznésti čsl. poštovnictví na výši, jež by plně uspokojila hospodářské i kulturní potřeby čsl. veřejnosti. Byli proto úředníci čsl. poštovní správy vysíláni do ciziny, aby tam studovali nová technická, provozní i správní zařízení a čerpali z cizích bohatých zkušeností. Vedle francouzské, anglické, švýcarské, švédské a jiných poštovních správ byla to zejména také říšskoněmecká poštovní správa a její orgány, jež vycházely zástupcům čsl. poštovní správy velmi ochotně vstříc. Velmi cenné poznatky takto v cizině získané byly a jsou výhodně využívány zejména při výstavbě zařízení telegrafních a telefonních. Avšak i v provozu poštovním snaží se čsl. poštovní správa prakticky upotřebiti cizích zkušeností, zejména na poli racionalisace a mechanisace provozu, které v poslední době jest věnována zvláštní pozornost.

Čsl. poštovní správa snažila se ovšem těžiti také ze zkušeností všech svých domácích odborníků správních i provozních. Půda pro jejich součinnost byla připravena stesky na byrokratickou těžkopádnost státní správy, jež brzy po převratu v široké veřejnosti velmi často byly pronášeny; podněty *k zjednodušení* veřejné správy došly ohlasu i v Národním shromáždění, kde byl v zájmu uspořádání státních financí kladen stále větší důraz na *úspornost veřejné správy*. Tyto momenty vedly k tomu, že se ministerstvo pošt a telegrafů výzvou ze dne 15. září 1921 na všechny čelnější odborové organisace pokusilo zí-

skati poštovní zaměstnance k součinnosti při reformních pracích a povzbuditi jejich zájem o reorganisaci čsl. poštovnictví. Zároveň také uložilo ředitelstvím pošt a telegrafů, aby předkládala návrhy zaměstnanců svého okresu. Jako základní podmínka a směrnice byly stanoveny: „úspornost, zjednodušení a účelnost bez újmy rychlosti, jistoty a bezpečnosti dopravy a osobní zodpovědnosti zaměstnanců". Výsledek výzvy byl velmi čestný pro zájem poštovních zaměstnanců o prospěch služby, přece však nesplnil očekávání, které bylo s akcí spojováno. Jen poměrně malá část návrhů provozního rázu mohla býti realisována; o mnohém z nich bylo však již dříve v ministerstvu jednáno.

Motivy úspornosti ve veřejné správě daly podnět *k zákonu ze dne 18. prosince 1922, č. 404 Sb. z. a n., o úpravě hospodaření ve státních závodech, ústavech a zařízeních, jež převahou nemají plniti úkoly správní.* Důsledky tohoto zákona zasáhly také veškerá odvětví poštovní správy; *prováděcím nařízením* k tomuto zákonu *ze dne 25. září 1924, č. 206 Sb. z. a n.*, byla totiž vedle jiných státních ústavů a zařízení *prohlášena podnikem* spravovaným podle zásad obchodního hospodaření také *„Československá pošta (včetně poštovních úřadů šekových)"*.

Ministerstvo pošt a telegrafů se nestavělo proti komercialisaci „Čsl. pošty", pokud by jí byla přivoděna ekonomisace a racionalisace správy, t. j. přizpůsobení dosavadních správních method byrokratických *pružnějším methodám administrativy* moderních, dobře spravovaných velkých podniků průmyslových. Od takového způsobu správy si ministerstvo pošt a telegrafů naopak velmi mnoho slibovalo, doufajíc, že tím se snáze přiblíží svému vlastnímu cíli: sloužiti zájmům veřejným co nejdokonaleji.

Vskutku také jednak *vyloučení rozpočtu státních podniků z rozpočtu vlastní státní administrativy*, jednak zřízení *instituce správních sborů* státních podniků, v nichž ministerstvo financí, jsouc v nich zastoupeno vlastními úředníky, bez zdlouhavého písemného projednávání věci může v krátké cestě dávati souhlas k celé řadě běžných správních opatření, znamenají také pro poštovní správu *podstatná ulehčení služby*, jichž by dnes jen velmi nesnadno mohla postrádati. Také *v zavedení obchodního účtování* shledalo ministerstvo pošt a telegrafů *velkou přednost* nového způsobu správy, protože jedině tímto účetním systémem správně lze zachytiti skutečné výsledky hospodaření a účinně kontrolovati hospodárnost správy. Naproti tomu provedení reformy služby finanční podle zásad zákona č. 404/1922 z velké části nesplnilo očekávání poštovní správy, jak ve stati o finančním hospodářství „Čsl. pošty" bude podrobněji uvedeno.

Správní sbor „Čsl. pošty" podle § 8 vládního nařízení č. 206/1924 byl zřízen rozhodnutím ministra pošt a telegrafů ze 4. dubna 1925, a to v zásadě šestičlenný; čtyři členové fungují jak pro věci poštovní (telegrafní, telefonní, poštovně-automobilní), tak i pro věci poštovního úřadu šekového. Dva členové jsou činni jen pro věci poštovní a jiní dva jen pro věci poštovního úřadu šekového. Rozhodnutím ministra pošt a telegrafů ze dne 20. září 1928 byl však šestičlenný správní sbor ve složení pro věci poštovní rozšířen na osmičlenný. Všichni členové správního sboru mají své zástupce. Jednoho člena a jeho zástupce jmenuje ministr financí, ostatní členy a jejich zástupce ministr pošt a telegrafů. Písemnou agendu správního sboru vyřizuje jeho sekretariát zřízený v presidiu ministerstva. Správnímu sboru se předkládají veškeré důležitější věci, zejména věci finančního dosahu. Ministr pošt schvaluje usnesení správního sboru; kdyby s ním nesouhlasil, nastává řízení podle §§ 9. a 10. nař. č. 206/1924.

Rozhodnutím ministra pošt z 24. srpna 1926 byla podle § 21. vládního nařízení č. 206/1924 zřízena *stálá revisní komise* v zásadě tříčlenná s alternujícím jedním členem pro věci poštovního úřadu šekového a se stejným počtem zástupců. Jednoho člena stálé revisní komise a jeho zástupce jmenuje ministr financí, ostatní členy a jejich zástupce ministr pošt. Také instituce stálé revisní komise se dobře osvědčila. Podrobujíc výsledky závěrečných účtů nejen pouhému cifernímu přezkoušení, nýbrž i hospodářskému a účetnímu rozboru, a podávajíc obsáhlé revisní zprávy, podstatně přispívá k zlepšení účetní a pokladní služby podniku.

Zvláštní ústřední ředitelství podniku „Československá pošta (včetně poštovních úřadů šekových)" zřízeno nebylo. Věci bezprostřední správy podnikové obstarávají ředitelství pošt a telegrafů, ředitelství poštovního úřadu šekového a správa poštovní automobilní dopravy; věci vrchní správy a vyhražené věci bezprostřední správy (zásadní a důležitější) vyřizuje ministerstvo, jakožto nejvyšší ústřední orgán celé československé poštovní správy.

3. MINISTERSTVO POŠT A TELEGRAFŮ.

Ministerstvo pošt a telegrafů, zřízené zákonem ze dne 13. listopadu 1918, č. 40 Sb. z. a n., zahájilo práce v budově ředitelství pošt a telegrafů v Praze. Pro nedostatek místa mohla býti s počátku zřízena jen presidiální kancelář vedle kanceláře generálního ředitele, která byla ustavena již po rozhodnutí Národního výboru z 4. listopadu 1918. Administrativní, technická a účetní služba byla prozatím vykonávána souběžně se službou ředitelství. Teprve když v prosinci 1918 byly získány místnosti ve vršovické záložně a ve vršovické reálce, bylo možno oddělene organisovati samostatnou administrativní, technickou a účetní službu ministerstva.

Přípravou k tomu bylo rozhodnutí ministra pošt a telegrafů z 21. listopadu 1918 o první organisaci ministerstva podle citovaného již zákona č. 40/1918. Vedle *presidia ministrova* a *kanceláře generálního ředitele* zřízeny: *ústřední inspektorát*, osm *administrativních oddělení* a *technická skupina*. Působnost administrativních oddělení byla stanovena takto: I. věci personální, II. personální politika a sociální péče, III. poštovní spoje, IV. poštovní provoz, služba pokladniční a účtárenská, V. věci legislativní a organisační, VI. věci hospodářské a rozpočtové, VII. telegrafní provoz, VIII. telefonní provoz.

Věci *účetní služby* byly obstarávány v účtárně poštovního ředitelství do konce prosince 1918. Bylo původně úmyslem organisovati po vzoru organisace býv. ministerstva obchodu ve Vídni účetní službu ve třech účtárnách: v ministerské účtárně, poštovní odborné účtárně I. a poštovní odborné účtárně II. Byly však zřízeny toliko dvě účtárny; věci bývalé odborné účtárny Ia a Ib byly totiž sloučeny s vlastní agendou účtárny ministerstva pošt a telegrafů, a pro ústřední poukázkovou službu zřízena poštovní poukázková ústředna. Přípravné práce vykonaly obě tyto účtárny v budově stát. reálky „na Smetance" na Král. Vinohradech, ale vlastní činnost ministerské účtárny a poštovní poukázkové ústředny započala v lednu 1919 ve vršovické reálce.

Úkoly hlavního *hospodářského úřadu poštovního* byl pověřen prozatím hospodářský úřad ředitelství pošt a telegrafů v Praze.

Podle nástinu organisace z 29. prosince 1918 byly v ministerstvu pošt organisovány dva *odbory*. Do I. odboru příslušelo prvních 5 administrativních oddělení, do II. odboru ostatní 3 administrativní oddělení a technická skupina. V této technické skupině byla 30. dubna 1919 zřízena dvě oddělení: T 1 (technické věci telegrafů a telefonů) a T 2 (telegrafní ústř. správa hospodářská a ostatní věci technické správy).

Umístění administrativních a technických oddělení a účtáren ve vršovické reálce bylo velmi nouzové (tak na př. připadla na jedno z administrativních oddělení jediná místnost, ve které bylo pohromadě 17 osob). Náprava byla zjednána teprve koupí budovy býv. kláštera řádu jeptišek Svatého Srdce na Smíchově, do které ministerstvo přesídlilo na sklonku léta 1919.

Nařízením z 28. listopadu 1919 rozčleněno ministerstvo na čtyři odbory. Do odboru I. příslušely organisace služeben, personální politika, sociální péče a věci osobní; do odboru II. věci poštovní dopravy a poštovního provozu; do odboru III. věci rozpočtové a hospodářské, administrativní věci telegrafní a telefonní, do odboru IV. věci technické služby.

Vliv sociálních opatření a reforem v Československé republice (zákon o osmihodinné pracovní době, nedělní klid, nemocenské a starobní pojištění, bytová a zdravotní péče, četné úpravy platových a služebních poměrů státních a jiných veřejných zaměstnanců atd.) jakož i vliv překvapujícího rozvoje telegrafní a telefonní techniky a rychlého vzrůstu technické služby vůbec projevily se i na vývoji organisace práce v příslušných odděleních ministerstva pošt a telegrafů, jež bylo nutno znovu a znovu členiti a rozvrh práce v nich podle potřeby upravovati. Představu o rozvoji technické agendy podává již pouhá zmínka, že teprve po převratu byla v Československu vybudována veškerá zařízení služby rychlotelegrafní (vyjímajíc hughes), radiotelegrafní a radiotelefonní (o příslušnosti této služby do oboru ministerstva pošt a telegrafů rozhodla ministerská rada 7. října 1920), jakož i telefonní automatisace, i kabelisace telegrafních a telefonních vedení meziměstských a sítí místních (až na nepatrná poměrně místní zařízení kabelisační, pořízená již býv. poštovní správou rakouskou). Podobně i příprava nových zařízení pošty potrubní a služba letecké pošty spadají do doby popřevratové. Podstatný vliv na organisaci ústředního úřadu měl také náhlý vzrůst znovuvybudované poštovní automobilní dopravy, naléhavá potřeba unifikovati a kodifikovati provozní předpisy poštovních správ rakouské a uherské a posléze i mimořádný vzrůst

úkolů služby finanční a rozpočtové v důsledku komercialisace „Čsl. pošty".

Ministerstvo pošt a telegrafů, přizpůsobujíc se naléhavým potřebám služby, zdokonalovalo tudíž organisaci administrativní a technické služby. Po nové úpravě provedené v září 1928 jest v ministerstvu 6 odborů, z nich 4 administrativní a 2 technické, ve kterých jest vedle presidia 14 administrativních a 7 technických oddělení jakož i ústřední inspektorát poštovní a technický.

Zvláštní zmínky zasluhuje organisace *zdravotní služby* v oboru poštovní správy, odůvodněná specifickými poměry a potřebami, obdobnými s poměry a potřebami železniční správy, ve které zdravotní službě již před převratem byla věnována veliká pozornost, jakož i reformami sociální a zdravotní péče. První „organisační a služební řád pro službu zdravotní v oboru ministerstva pošt a telegrafů" byl vydán na podzim r. 1920. Nová „organisace zdravotní služby v oboru poštovní a telegrafní správy" byla vyhlášena 16. září 1926. Organisační a služební řád z r. 1920 byl novou organisací zrušen.

Zvláštní poměry a naléhavé úkoly poštovní správy v oboru *pozemních staveb* došly projevu v zatímní dohodě s ministerstvem veřejných prací, podle které byla upravena výnosem z 6. září 1920 administrativní a technická služba pro pozemní stavby.

Rozhodnutím ze 7. března 1921 byla upravena služba *centrálního inspektorátu* a působnost obou jeho odborů: administrativního a technického.

Pro *pomocné úřady* byl vydán služební řád v březnu r. 1920.

Organisačním řádem z 28. června 1919 byla upravena působnost těchto *hospodářských služeben*: poštovní hospodářské ústředny a telegrafní a telefonní hospodářské ústředny jako služeben ministerstvu přímo podřízených, hospodářských úřadů ředitelství pošt a telegrafů a hospodářského úřadu poštovního úřadu šekového. Pro ředitelství pošt a telegrafů v Praze nebyl zřízen zvláštní hospodářský úřad; jeho funkci obstarávají hospodářské ústředny, poštovní a telegrafní. Obě ústředny jsou dosud jen nouzově umístěny v bývalé tovární budově v Praze-Michli, připravuje se však již výstavba nové budovy ve Vysočanech.

Dozor na tisk poštovních známek a jiných cenin byl organisován ve zvláštní služebně ministerstvu přímo podřízené s názvem *„státní dozor na tisk poštovních cenin"*, jež zahájila činnost 15. prosince 1918.

Kulturně-historické odborné potřebě a vědecké činnosti slouží *poštovní museum, archiv* a *knihovna*. Poštovní museum za krátkého poměrně trvání získalo již množství cenných památek, které se na podzim 1928 staly přístupnými širší veřejnosti v místnostech universitní budovy (Karolina) na Ovocném trhu. Ministerstvo počalo vydávati 25. listopadu 1918 úřední list pod názvem *„Věstník ministerstva pošt a telegrafů"*. Nová úprava „Věstníku" (rozdělen na část věcní, osobní a sazební) byla provedena rokem 1925 počínajíc.

S podporou ministerstva jest vydáván od 1. ledna 1919 redakcí činných i bývalých úředníků v oboru ministerstva pošt odborný list pro dopravu poštovní a příbuzná odvětví *„Československá pošta, telegraf a telefon"*.

V ministerstvu jsou také spravovány *sociální instituce* zaměstnanců oboru ministerstva pošt a telegrafů: provisní fond poštovního a telegrafního ústavu, fond pro invalidní a starobní pojištění poštovních zaměstnanců při ministerstvu pošt a telegrafů, fond pro úrazové zaopatření zaměstnanců podniku „Československá pošta (včetně poštovních úřadů šekových)", léčebný fond poštovních zaměstnanců a fond sociální péče poštovních zaměstnanců. Zprávu o nich podává stať o sociální péči.

4. ŘEDITELSTVÍ POŠT A TELEGRAFŮ.

Za býv. Rakousko-Uherska bylo na území Československé republiky pět ředitelství pošt a telegrafů se sídly v Praze, Brně, Opavě, Prešpurku a Košicích. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, kde se hranice ředitelských okresů zpravidla shodovala s hranicemi žup, příslušela část nynějšího území Slovenska do správních okresů ředitelství pošt a telegrafů v Budapešti a Soproni.

Reformační tužby popřevratové a snahy některých významných průmyslových a obchodních míst státi se dopravními středisky krajinskými úsilovně propagovaly myšlenku decentralisace čsl. poštovní správy v Čechách zřízením několika nových ředitelství pošt a telegrafů. Bylo tudíž zřízeno nové *ředitelství pošt a telegrafů v Pardubicích* usnesením ministerské rady z 21. března 1919. Nařízením ministra pošt a telegrafů ze

17. dubna 1919 bylo toto usnesení provedeno, a z dosavadní oblasti ředitelství pošt a telegrafů v Praze vyňata východní část Čech, určená nepravidelnou čarou směřující od Desné v Jiz. h. směrem jižním až pod Větrný Jeníkov na českomoravské vysočině, a podřízena správě nově utvořeného poštovního ředitelství. Do jeho správního okresu připadlo 419 poštovních úřadů a 78 poštoven. V roce 1921 bylo převedeno ještě dalších 6 poštovních úřadů z příslušnosti okresu ředitelství pošt a telegrafů v Praze do okresu ředitelství pardubického. Činnost toto ředitelství zahájilo v Pardubicích dnem 1. října 1919; přípravy k ní konalo však již po tři měsíce v Praze v domě Svatováclavské záložny, kde se předběžně organisovala administrativní, technická, účetní a pomocná služba.

Zkušenosti získané zřízením tohoto ředitelství a ředitelství pošt a telegrafů v Užhorodě nebyly však myšlence další decentralisace čsl. poštovní správy příznivé. Zisk ze správní reformy tohoto rázu nevyvažuje prozatím obtíže organisační a značný finanční náklad.

Organisace *ředitelství pošt a telegrafů v Košicích*, které po převratu bylo expositurou ředitelství pošt a telegrafů v Bratislavě, pokročila pro mnohé obtíže teprve počátkem r. 1920 tak, že 1. březnem 1920 počínajíc mohlo zahájiti samostatnou činnost. Po zrušení ředitelství pošt a telegrafů v Užhorodě byl mu od 1. dubna 1921 podřízen místo tohoto ředitelství zřízený poštovní inspektorát v Užhorodě, jenž 31. května 1921 přesídlil do Berehova, ale dnem 31. března 1927 byl se souhlasem ministerské rady ze 17. února 1927 zrušen; jeho působnost připadla zcela košickému ředitelství.

Hranice okresů ředitelství pošt a telegrafů *v Brně* a *v Opavě* byly změněny vládním nařízením z 20. října 1921, č. 376 Sb. z. a n. S účinností od 1. ledna 1922 bylo totiž Moravské Ostravsko vyloučeno ze správního okresu poštovního ředitelství brněnského (50 poštovních úřadů, 14 poštoven, telegrafní stavební úřad v Moravské Ostravě, 5 vlakových pošt) a přiděleno správnímu okresu ředitelství pošt a telegrafů v Opavě.

Menší oblastní změny správní nastaly v okresech ředitelství pošt a telegrafů v Praze a v Brně provedením mírové smlouvy St. Germainské, kterou bylo Československé republice přiřčeno *Vitorazsko a Valticko*. Na Vitorazsku připadly okresu pražského ředitelství 4 poštovní úřady, na Valticku okresu brněnského ředitelství 2 poštovní úřady. Obojí úřady byly převzaty do čsl. poštovní správy koncem července 1920.

O změnách v okresu ředitelství pošt a telegrafů v Opavě podle smlouvy Versaillské a rozhodnutí konference velvyslanců byla učiněna zmínka v historickém přehledu.

Vnitřní organisace ředitelství pošt a telegrafů v Pardubicích, Bratislavě a Košicích byla vybudována na zásadách organisace ředitelství v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Proti předpřevratovému stavu organisace administrativní a technické služby u poštovních ředitelství nenastala sice, pokud jde o odvětví činnosti předválečné, žádná zásadní změna, přibyla však nová odvětví služby, zejména služby radiotelegrafní a radiotelefonní, poštovní letecké, pozemně stavební, zdravotní a sociální, kterážto odvětví byla čsl. poštovní správou úplně nově vybudována a organisována. Zvláště v oboru sociální péče uplatnila se decentralisace v posledních dvou letech měrou nejrozsáhlejší, a těžiště prací přesunuto z ministerstva na ředitelství, která obstarávají administrativní, účetní i manipulační službu fondů, vyjmenovaných v závěru předchozí stati.

Změny okresů ředitelství pošt a telegrafů, rychlý vzrůst Prahy, Brna, Bratislavy a Košic, rozvoj obchodu a průmyslu a j. vyžádaly si nové úpravy okresů *dozorčí služby*. Ministerstvo pošt a telegrafů kladlo při této příležitosti zvláštní důraz na účelnou organisaci dozorčí služby, kterou považuje za jednu z nejdůležitějších odvětví služby administrativní.

Úřední poučení pro poštovní ředitelství z roku 1885, které podrobně stanoví působnost ředitelství, bylo podle nových poměrů pozměňováno a doplňováno. V nových organisačních předpisech, zvláštní význam se přikládá *decentralisaci* administrativní a technické služby přesunem některých věcí z působnosti ministerstva do působnosti ředitelství, který částečně byl již také proveden.

Účetní služba byla nově organisována. Začátek učiněn v prosinci 1920 vydáním Organisačního řádu pro službu finančně-hospodářskou u ředitelství pošt a telegrafů, který byl pozměněn v r. 1922. V témže roce byla působnost účtáren v některých směrech rozšířena. Pronikavé změny účetní služby byly pak provedeny zavedením nového účetního systému podle zásad obchodního účtování v důsledku komercialisace „Čsl. pošty“ (zákon č. 404/1922 a vládní nařízení č. 206/1924).

Značných úspor a zjednodušení služby bylo dosaženo novou úpravou *hospodářské služby* z 18. září 1926, kterou byly poštovní hospodářské úřady v Pardubicích a Opavě zrušeny, a činnost prvého z nich přidělena hospodářským ústředním v Praze, druhého pak poštovnímu hospodářskému úřadu v Brně. Pokud jde o telegrafní a telefonní materiál, převzal příslušnou agendu telegrafní stavební úřad v Pardubicích, pokud se týče telegrafní stavební úřad v Opavě.

Veškerá ředitelství vydávají pro svůj správní okres „Úřední list". Ředitelství brněnské zasílalo svůj úřední list v 1000 výtiscích na Slovensko, pokud ředitelství bratislavské a košické nezaložila vlastní úřední listy.

Již v úvodní stati o počátcích čsl. pošty, telegrafu a telefonu bylo vysvětleno, že práce ředitelství pošt a telegrafů v Bratislavě a v Košicích neměla kontinuity s činností bývalých ředitelství uherské poštovní správy; bylo nutno obě ředitelství téměř od počátku nově vybudovati tak, jako by byla úplně nově zakládána. Avšak také popřevratová práce ředitelství pošt a telegrafů v Praze, Brně a Opavě byla krajně obtížná. Ze stavu administrativních a technických úředníků pražského ředitelství byli vybíráni úředníci pro ministerstvo pošt a telegrafů (na poprvé přiděleno ministerstvu 27 úředníků administrativních, 10 technických a 14 účetních), pro ředitelství pošt a telegrafů v Bratislavě, v Košicích a v Užhorodě, v létě 1919 i pro nové ředitelství v Pardubicích, pro poštovní úřad šekový, z části i pro nejvyšší účetní kontrolní úřad. Ředitelství brněnské a opavské byla postižena hromadným odchodem německých úředníků (z Brna odešlo 10 administrativních a 6 technických úředníků, ze stavu administrativních úředníků v Opavě ubylo 7 z celkového počtu 15, a ze stavu technických úředníků ubyli 3). Brněnskému ředitelství musilo v listopadu 1918 býti uloženo, aby personálními opatřeními pečovalo o nerušený chod opavského ředitelství, pokud nebude jeho stav doplněn.

Vedle těchto nesnází osobního rázu byly největší překážkou účelné organisace práce zejména pražského ředitelství nedostatečné místnosti, o které se toto ředitelství musilo po převratu děliti s ministerstvem a poštovní spořitelnou.

Všechny uvedené obtíže podařilo se překonati, byť i jen, pokud jde o nedostatky lokalitní, zatímními opatřeními. Ředitelství pokračují na cestě k prohloubení a zdokonalení vnitřní organisace.

5. VÝKONNÉ ÚŘADY.

Organisace výkonné služby poštovní, telegrafní, telefonní a technické byla převzata bez podstatných změn od býv. rakouské poštovní správy. Ředitelstvím pošt a telegrafů jsou přímo podřízeny:

A. Telegrafní stavební úřady.

Telegrafní stavební úřady jsou určeny pro dozor, udržování, opravy a menší stavby telegrafních a telefonních vedení a jiných technických zařízení telegrafní a telefonní služby a potrubní pošty. Pro větší stavby telegrafní a telefonní se zřizují případ od případu příležitostné *telegrafní stavební správy* jako dočasné služebny pro technickou službu.

B. Služebny poštovního, telegrafního a telefonního provozu.

Poštovní úřady obstarávají pouze službu poštovní v užším smyslu a poštovní službu šekovou jako platebny a sběrny poštovního úřadu šekového. *Poštovní a telegrafní úřady* opatřují kromě služby konané poštovními úřady ještě službu telegrafní nebo telefonní, po případě obojí. Jen telegrafní nebo telefonní službu konají samostatné *telegrafní* a samostatné *telefonní úřady (ústředny)*, zřízené toliko ve větších městech (v Praze, Brně, Bratislavě a v Košicích). Výjimkou jsou úřady jen pro určité úseky (obory) poštovní služby (poštovní úřad celní, listovní výpravna v Praze). *Poštovny* jsou malé a nesamostatné služebny s omezenou působností, přidělené (účetně) k některému ze sousedních poštovních úřadů. Zvláštní místo zaujímají *poštovní úřady zájemnické*, zřizované k žádosti velkých podniků obchodních, výrobních a pod., jen pro jejich potřebu a na jejich náklad. Organisačně se úřady tyto neliší od ostatních poštovních úřadů. V turistických chatách a pod. bývají zřizovány samostatné *smluvní telefonní veřejné hovorny* (ústředny), které bývají zmocněny i k přijímání a doručování telegramů. Při různých příležitostech (na př. při výstavách, slavnostech a podnicích většího rozsahu) zřizují se na určitou dobu a pro určité místo *dočasné poštovní úřady*, zpravidla také s telegrafním nebo i telefonním provozem.

Poštovní (poštovní a telegrafní) úřady se roz-

dělovaly až do reorganisace provedené 1. srpnem 1925 na *erární* a *třídní*. Třídní poštovní úřady byly podle velikosti zařaděny do tří tříd (na Slovensku a Podkarpatské Rusi až do unifikace, provedené r. 1920, do čtyř tříd).

Průběhem doby zůstaly mezi oběma kategoriemi poštovních úřadů po stránce věcné jen některé podstatné rozdíly v organisaci vnitřní, zejména v oboru pokladní služby; od zařadění třídních poštovních úřadů byla odvislá také jistá opatření personálně-politická. Poměr úřadů k poštovní správě byl však celkem u všech úřadů stejný.

Po zpragmatisování poštovních ústavních zaměstnanců, používaných většinou u třídních úřadů, zmizel nejdůležitější rozdíl mezi oběma druhy úřadů; proto československá poštovní správa přistoupila po celkové stabilisaci personálních a provozních poměrů v roce 1925 na základě ustanovení podnikového zákona č. 404/1922 Sb. z. a n., jakož i ustanovení § 2. zákona č. 286/1924 Sb. z. a n. o úsporných opatřeních ve veřejné správě k novému *roztřídění poštovních úřadů* s účinností od 1. srpna 1925. Rozlišování poštovních úřadů na „erární" a „třídní" bylo odstraněno, a *všechny poštovní úřady zařaděny podle objektivně zjišťovaného rozsahu činnosti do 3 tříd.*

Do I. třídy jsou zařaděny poštovní úřady, u kterých je systemisováno přednostenské místo plně zaměstnaného úředníka a vedle toho více než 12 plně zaměstnaných úřednických sil na místech dozorčích a subalterních. Poštovní úřady I. tř. dělí se na 2 stupně podle toho, je-li u úřadu systemisováno 13—100 míst dozorčích a subalterních úředníků (stupeň 2.), nebo je-li těchto míst systemisováno více než 100 (stupeň 1.).

Do II. třídy jsou zařaděny poštovní úřady, u nichž je systemisováno přednostenské místo plně zaměstnaného úředníka, a to buď samo nebo vedle něho ještě 1—12 dalších míst plně zaměstnaných subalterních úřednických sil. Ve II. třídě zařaďují se pak úřady podle ročního počtu pracovních jednotek (zapsaných typických poštovních úkonů) do 6 stupňů.

Do III. třídy jsou zařaděny úřady, u nichž je systemisováno pouze přednostenské místo neplně zaměstnané úřednické síly. V této třídě se dále zařaďují úřady podle ročního počtu pracovních jednotek rovněž do 6 stupňů.

Po státním převratu bylo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2756 poštovních (poštovních a telegrafních) úřadů a 740 poštoven. Z nich po úpravě státních hranic připadlo Polsku 32 poštovních (poštovních a telegrafních) úřadů.

Podle mírových smluv převzala československá poštovní správa od poštovní správy rakouské 6 poštovních úřadů na Vitorazsku a Valticku a od pruské poštovní správy 15 poštovních úřadů a poštovních agentur na Hlučínsku.

Jelikož úřední záznamy při odchodu úředníků býv. uherské správy z ředitelství pošt a telegrafů v Bratislavě a v Košicích byly odneseny nebo zničeny, není stav služeben poštovního, telegrafního a telefonního provozu na Slovensku a v Podkarpatské Rusi z doby převratu přesně znám. Začátkem roku 1920 bylo na tomto území, nehledíc k 8 úřadům, které připadly Polsku, 980 poštovních úřadů ve správě československé.

Po převratu žádaly mnohé obce o zřízení poštovního úřadu, doufajíce, že bude splněno jejich přání, které jim poštovní správy rakou-

Stav poštovních úřadů a poštoven k 31. prosinci 1927.

Ředitelství	Počet poštovních úřadů				Počet poštovních úřadů		Počet poštoven	Úhrnný počet poštovních úřadů a poštoven
	celkem	z toho			spojených s telegrafem	spojených s telegrafem a telefonem		
		I. třídy	II. třídy	III. třídy				
Praha	1.396	104	934	358	1.046	859	202	1.598
Pardubice	431	22	267	142	341	287	62	493
Brno	674	25	401	248	544	522	288	962
Opava	245	16	157	72	210	203	81	326
Bratislava	568	19	193	356	302	269	151	719
Košice (obvod košický)	288	10	99	179	155	136	41	329
Košice (obvod užhorodský)	92	3	41	48	46	45	13	105
Úhrn	3.694	199	2.092	1.403	2.644	2.321	838	4.532

ská a uherská odpíraly. Československá poštovní správa mohla těmto přáním vyhověti jen potud, pokud byla zajištěna rentabilita samostatného úřadu, nebo pokud potřeba jeho byla odůvodněna zvláštním zájmem národohospodářským, kulturním a sociálním. Z vlastní iniciativy zřizovala poštovní úřady v místech, kde toho vyžadovaly nutné ohledy na potřeby veřejné správy nebo jiné důležité okolnosti.

Prohlášení pošty za státní podnik a nezbytný zřetel k udržení rovnováhy státních příjmů a výdajů donutily poštovní správu ke zrušení některých pasivních úřadů; při tom bylo vždy pečováno o to, aby zájmy obyvatelstva neutrpěly (buď byla zřízena poštovna nebo postižená místa zařaděna do přespolního doručovacího okresu nejbližšího poštovního úřadu). K tomuto opatření došlo celkem jen ve výjimečných případech, zejména nebylo-li lze docíliti úspor restrikcí služebních úkonů a tím i personálních nákladů.

Z tabulky na str. 16 jest zřejmý stav poštovních úřadů a poštoven z konce r. 1927 podle rozsahu a druhu služby.

6. POŠTOVNÍ AUTOMOBILNÍ DOPRAVA.

Ministerstvo pošt a telegrafů, konajíc již od listopadu 1918 přípravy, aby opět zahájilo poštovní automobilní dopravu, prozatím neměnilo ničeho na její bývalé předválečné organisaci. V ministerstvu pošt a telegrafů byly otázky automobilní dopravy svěřeny z počátku oddělení poštovních kursů, kterému byli pro technické otázky této dopravy přiděleni dva techničtí úředníci. První tratí, na které byly zahájeny 1. května 1919 jízdy v čsl. poštovním automobilním provozu, byla reaktivovaná trať Pardubice—Bohdaneč. Jezdilo se nákladním automobilem na železných obručích, získaným od vojenské správy.

Přes všechny překážky se dostavivší rychlý vzrůst počtu tratí a provozu vyžádal si nových organisačních opatření. Tak výnosem ministerstva pošt ze 7. ledna 1922 byla zřízena *„Technická ústředna poštovního automobilního provozu"* jako služebna ministerstva pošt a telegrafů, jež byla rozčleněna na tři skupiny: a) skladiště, b) dílny, c) zkušebna. Zřízení zkušebny bylo však vyhrazeno pozdější době po úpravě služebních poměrů v nové ústředně. Technická ústředna byla nouzově umístěna v místnostech vyšehradské Citadely, najatých v dohodě s vojenskou správou k účelům poštovní automobilní dopravy počátkem roku 1919 od pražské obce.

Výnosem z 30. prosince 1922 byla určena působnost *ministerstva* pošt a telegrafů (příslušného administrativního oddělení X. a technického oddělení XVIII.), jakož i *ředitelství pošt a telegrafů* ve věcech poštovní automobilní dopravy. Zároveň stanoveno, že u ředitelství, v jichž okresu jest v provozu větší počet tratí v určité délce, zřídí se samostatná oddělení s referentem pro věci administrativní služby a s referentem pro věci technické služby, po případě s dalším potřebným personálem. U ostatních poštovních ředitelství obstará administrativní věci oddělení poštovních kursů, technické věci technický úředník, obeznámený s technickým zařízením automobilním. Účetní věci přikázány jednak ministerské účtárně, jednak účtárnám ředitelství. *Výkonnými* orgány poštovní automobilní dopravy ustanoveny *poštovní a telegrafní úřady*. Správou jedné nebo více tratí ústících v jednom místě pověřen přednosta pošt. a tel. úřadu v tomto místě. Poštovním a telegrafním úřadům, pověřeným správou poštovní automobilní dopravy, přiděleni garážní mistři, řidiči vozů a pomocné síly (čističi vozů). Samostatná oddělení byla zřízena u ředitelství pošt a telegrafů v Praze, v Brně a v Pardubicích. Organisační řád, kterým byla stanovena pravomoc a působnost samostatných oddělení (referentů), byl schválen výnosem z 5. března 1923 pro ředitelství pošt a telegrafů v Brně; tento organisační řád byl pak vzorem i pro ostatní ředitelství.

K pronikavější úpravě organisace poštovní automobilní dopravy došlo za platnosti zákona č. 404/1922 a vládního nařízení č. 206/1924 výnosem ministerstva pošt z 21. ledna 1925, kterým byla zřízena *„Správa poštovní automobilní dopravy"*. Správě, jež byla prozatím umístěna v ministerstvu, a jejíž vedením byl pověřen prednosta administrativního oddělení X. (pro věci poštovní automobilní dopravy), bylo uloženo bezprostřední hospodářské, technické a administrativní vedení poštovní automobilní dopravy. Technická ústředna poštovní automobilní dopravy byla Správě přičleněna a jí přímo podřízena. Pro účetní věci zřízena při Správě účtárna. Řečenou (zatímní) úpravou byla provedena odluka pošt. automobilního provozu od celkového poštovního provozu a ještě přesněji stanovena působnost ministerstva a Správy poštovní auto-

KNIHOVNA
VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PR
Nám. W. Churchilla 4
130 67 Praha

mobilní dopravy jako samostatného orgánu správního a technického. Oddělení a referáty pro věci poštovní automobilní dopravy u ředitelství pošt a telegrafů byly zrušeny. Na místě dosavadních traťových správ automobilních zřízeny „stanice poštovní autodopravy", a dosavadní název „stanice" na tratích poštovní automobilní dopravy nahrazen názvem „zastávka". Vedením stanic pověřeni na důležitějších dopravních uzlech poštovní dopravní úředníci, v ostatních místech garážmistři, po případě řidiči vozů. Úředníkům pověřeným vedením stanic uložen také dozor nad stanicemi, jichž vedení bylo svěřeno zřízencům. Služební platy těchto úředníků byly refundovány Správou poštovní automobilní dopravy. Princip *obchodního hospodaření* došel projevu nejen v organisaci, ale i v nové úpravě hospodaření poštovní automobilní dopravy a jejího účetnictví.

Zkušenosti, které byly získány v praktickém provádění uvedené zatímní úpravy, byly uplatněny v nové organisaci, stanovené *organisačním řádem poštovní automobilní dopravy* jako samostatného odvětví činnosti poštovní správy ze dne 20. září 1926, jenž se zřením k neukončenému dosud provádění platového zákona a k možným dalším ještě změnám byl označen také ještě jako „zatímní". Tento organisační řád byl vydán podle ustanovení vládního nařízení č. 206/1924 Sb. z. a n. k zákonu o státních podnicích, a účinnost jeho stanovena od 1. října 1926. Jím byla provedena nová a úplně samostatná organisace poštovní automobilní dopravy, a zároveň zásady podnikového hospodaření a účetnictví v ní důsledně uplatněny. Správa poštovní automobilní dopravy byla oddělena od ministerstva a postavena jako *ředitelství poštovní automobilní dopravy* na roveň ředitelstvím pošt a telegrafů.

Některé věci, které dosud vyřizovalo ministerstvo, vyňaty z jeho působnosti a přeneseny na ředitelství poštovní automobilní dopravy, jehož pravomoc byla rozšířena. Organisačním řádem stanoven také jeho poměr k jiným úřadům oboru ministerstva pošt a telegrafů. Jednotlivým oddělením a služebnám ředitelství poštovní automobilní dopravy určena přesně jejich působnost, jež byla také vymezena dopravním orgánům (stanic, traťové služby a kontroly, udržovací a pomocné služby).

Podrobná ustanovení obsahují instrukce, jež byly vypracovány jak pro dílny a skladiště, tak i pro orgány provozu na tratích a v garážích.

7. POŠTOVNÍ ÚŘAD ŠEKOVÝ.

Intuitivnost, se kterou nezapomenutelný první organisátor státních financí JUDr. Alois Rašín rozlišoval mezi naléhavými problémy finančních základů tvořícího se státu československého a problémy odkladnými, budila zasloužený obdiv. Jestliže tedy muž takového významu naléhal hned po převratu na okamžité zřízení *československé poštovní spořitelny* — bystře rozpoznav, že nesnáze v oběhu peněz jsou z velké části zaviněny nejen nedůvěrou k vídeňské poštovní spořitelně, ale i tím, že řízení důležitého tohoto ústavu bylo, pokud šlo o území československého státu, v cizích rukách —, bylo zřejmo, že tomuto přání musí býti co nejdříve vyhověno. K okamžitému provedení se ovšem nedostávalo téměř všeho, čeho jest ke zřízení takového ústavu zapotřebí.

O způsobu, jak by k vybudování čsl. poštovní spořitelny mělo dojíti, nebylo s počátku určitého plánu. Nejprve se uvažovalo o zřízení filiálky vídeňské poštovní spořitelny v Praze. Když však se 7. listopadu 1918 vrátil z Vídně vyslaný tam zástupce čsl. poštovní správy, na jehož výzvu se naráz přihlásilo 74 úředníků vídeňské poštovní spořitelny do služeb československého státu. bylo rozhodnuto, že nebude zřízena filiálka vídeňského ústavu, nýbrž že bude organisována samostatná poštovní spořitelna československá.

Obtíže prvních počátků veřejné činnosti ústavu, jež zahájena 20. listopadu 1918, byly nesčetné. První personál představoval dosti pestrou směsici; vídeňští úředníci tvořili jeho jádro a byli ostatním instruktory. Z nově přijímaných úředníků mnozí za krátko ze služeb ústavu zase vystupovali. Nedostatek strojů musil býti nahrazován lidskými silami. První kancelář byla zřízena ve vyšší dívčí škole, odkud se dne 11. listopadu přestěhovala do několika úřadoven ředitelství pošt a telegrafů v Praze; tam se úřadovalo i na chodbě. V prosinci získány další místnosti ve škole u sv. Jindřicha, kde v lednu 1919 zabráno kromě prvního a druhého i třetí poschodí. V březnu 1919 byla s velikými nesnázemi získána budova reálky „na Smetance" na Král. Vinohradech; tak se podařilo po prvé soustřediti všechny úřadovny poštovní spořitelny v jediné budově, a mohla býti zahájena služba pokladniční. Takových nesnází byla nekonečná řada. Přece však šestinedělní činnost

nového ústavu končila 31. prosince 1918 stavem 8268 šekových účtů.

Když byla zhruba zabezpečena provozní organisace šekové služby, obrácena pozornost k vybudování právních základů ústavu. Stalo se tak *zákonem ze dne 11. března 1919, č. 140 Sb. z. a n., „aby byly zřízeny poštovní úřady šekové pro území státu československého"*. Tímto zákonem nebyla ještě spořitelní služba prozatím pojata do programu činnosti ústavu, a to hlavně pro tehdejší obtíže personální i věcné, ale také se zřením na neurovnané poměry čsl. peněžnictví, které potřebovalo nové organisace a určité doby k posílení posic oslabených válkou a k vytvoření nových působišť (Slovensko, Podkarpatská Rus). Proto také pro ústav zvolen název *„Poštovní úřad šekový"*.

Organisace ústavu, pokud nebyla již stanovena v zákoně, byla určena *nařízením vlády republiky Československé ze dne 21. července 1919, č. 415 Sb. z. a n.*, a přílohami k nařízení, t. j. *organisačním řádem a statutem pro poradní sbor poštovního úřadu šekového.*

V nařízení bylo zahájení činnosti „poštovního úřadu šekového" určeno na den 1. srpna 1919, kterým zároveň přestala činnost poštovní spořitelny v Praze, a všechny její závazky a všechna práva přešly na poštovní úřad šekový. Hlavní zásady organisace podle citovaných ustanovení jsou:

Poštovní úřad šekový přísluší do oboru poštovní správy a jest podřízen ministrovi pošt a telegrafů, jenž jest za činnost úřadu ústavně zodpověden a vykonává nad ní nejvyšší dozor. Jeho schválení vyžadují věci vyhrazené mu organisačním řádem a věci, jež svému rozhodnutí si zvláště vyhradí. V čele poštovního úřadu šekového jest přednosta (president), jenž má svého náměstka. Přednosta zastupuje pravoplatně poštovní úřad šekový, jest ministrovi (ministerstvu) pošt a telegrafů zodpověden v okruhu své působnosti za správu úřadu a za správný výkon služby orgány k tomu povolanými. Orgány úřadu jsou: administrativní oddělení s pomocným úřadem, pokladna, hlavní účtárna a hospodářský úřad. Provozní službu konají provozní oddělení (kontrolní a účetní). Působnost jednotlivých oddělení jest vymezena jednacím a služebním řádem.

Dalším vývojem ústavu, jenž byl podepřen přesídlením (v červenci 1919) do vlastní budovy bývalého kláštera sv. Gabriela na Smíchově, rozšířené o přístavbu (v roce 1922), doznal naznačený základní rozvrh vnitřní organisace ústavu podrobnějšího roztřídění úměrně se vzrůstem činnosti, která byla rozmnožována o nové úkoly, ukládané ústavu v rámci jeho zákonné organisace v zájmu státně-finančním i s hlediska národního hospodářství. Organisována finanční i administrativně-technická účast poštovního úřadu šekového na státních půjčkách, organisována služba depositní i bankovní. Podle vládního nařízení ze dne 7. prosince 1922, čís. 361 Sb. z. a n., stal se poštovní úřad šekový Náhradovou bankou pro pozemkovou reformu. Na úvěrových operacích státu se účastní šekový úřad jako člen konsorcia. Postupem doby přejímá pak spolu s poštovními úřady i podstatnou část percepční i výplatní služby státní správy finanční, stávaje se tak ústřední platebnou státu.

Na sklonku prvního desítiletí jest vnitřní organisace poštovního úřadu šekového upravena takto:

Správu ústavu vykonává přednosta (president) se svým náměstkem a oddělením administrativním (ředitelství poštovního úřadu šekového). Ředitelství jsou bezprostředně podřízena tato oddělení: inspekce provozu, hlavní účtárna, hlavní pokladna, depositní oddělení, oddělení cenných papírů, eskontní oddělení, likvidatura osobních platů, pomocný úřad a správa domu. Prostřednictvím inspekce provozu podléhají pak ředitelství šekového úřadu tato oddělení: sedm šekových účtáren, sedm oddělení pro poukazy, dvě oddělení pro lhůtové poukazy, čtyři kontroly, korespondenční oddělení, srovnávací oddělení, poštovní oddělení, hospodářské oddělení, oddělení pro styk s cizinou (girové a zahraniční poukazy), oddělení pro cizozemské pohledávky, oddělení pro odpočet s poštovní správou a archiv.

Platebnami a sběrnami poštovního úřadu šekového jsou československé poštovní úřady.

Při poštovním úřadě šekovém jest zřízen *poradní sbor*, jenž se skládá z předsedy (jímž jest ministr pošt a telegrafů) a 18 členů. Ze členů jest 9 odborníků z kruhů živnostenských, obchodních, průmyslových a zemědělských a 7 činných státních úředníků. Všechny tyto členy jmenuje ministr pošt a telegrafů v dohodě se zúčastněnými ministry. Dalšími členy jsou přednosta úřadu šekového nebo jeho náměstek a 1 další úředník šekového úřadu. Pravomoc poradního sboru jest vytčena v čl. 1. zákona a v §u 8. statutu pro poradní sbor a vztahuje se zejména na případy rozšíření nebo zúžení činnosti šekového

úřadu vzhledem k působnosti zákonem vymezené, stanovení výše kmenového vkladu, poplatků, míry úrokové a způsobu ukládacích.

V roce 1926 nastala v organisaci šekového úřadu význačná změna zřízením *pobočného poštovního úřadu šekového v Brně*. Na zřízení tohoto úřadu bylo pamatováno již v zákoně č. 140/1919, v němž byl stanoven den 1. ledna 1921 za počátek činnosti tohoto úřadu. Lhůta tato byla potom prodloužena zákonem čís. 101/1921 do 1. ledna 1924 a zákonem č. 256/1923 do 1. července 1926. K tomuto dni byl pobočný poštovní úřad šekový zřízen vládním nařízením ze dne 16. dubna 1926, č. 52 Sb. z. a n., a 1. červencem 1926 zahájil také svoji činnost v plném rozsahu.

Organisace pobočného úřadu jest upravena nařízením č. 52/1926 a zvláštním řádem, vydaným podle §u 3. tohoto nařízení, a to podle směrnic zákona č. 140/1919 a nařízení č. 415/1919.

V čele pobočného úřadu jest přednosta, jenž má svého zástupce. Přednostovi jsou podřízena jednotlivá oddělení, jež odpovídají odděleními hlavního ústavu, jsouce jen, pokud jde o jejich rozsah a počet, přizpůsobena úměrně rozsahu činnosti pobočného úřadu.

Pobočný úřad jest podřízen ústřední správě podniku „Československá pošta (včetně poštovních úřadů šekových)". Pokud toho vyžaduje jednotnost služby po stránce provozní, účetní, finanční a komerční, podléhá pobočný úřad bezprostředně správě poštovního úřadu šekového v Praze.

II. POŠTA.

1. VYBUDOVÁNÍ POŠTOVNÍ DOPRAVY.

Jak v úvodní stati již naznačeno, naráželo vybudování sítě poštovních kursů, vyhovujících potřebám nového státu, na veliké překážky. Tuhý centralismus Vídně a Budapešti, jevící se i v tomto odvětví dopravy, nedostatečný počet a zanedbaný stav vozů vlakových pošt, nedostatečnost poštovních kursů silničních, způsobená válečnými poměry, a svízelné poměry personální, zejména nedostatek vlastního vycvičeného personálu vlakových pošt, hrozily již již rozvratem dopravy. Vypjatému úsilí československé poštovní správy se však podařilo, nejen zabrániti všeobecnému rozvratu poštovní dopravy, nýbrž i urychleně ji organisovati ve směrech odpovídajících potřebám nového státního území a při tom postupně ji zdokonaliti využitím moderních prostředků dopravních (automobilů a letadel).

A. Poštovní kursy železniční.

Hlavní složkou poštovní dopravy byla a jest doprava poštovních zásilek po železnicích, v prvé řadě *vlakovými poštami*. Vybudování vhodné sítě vlakových pošt předpokládá především možnost bohatého výběru vlaků, hodících se pro po-

TŘÍDĚNÍ A VÝPRAVA LISTOVNÍ POŠTY TUZEMSKÉ U POŠTOVNÍHO ÚŘADU PRAHA 7, MASARYKOVO NÁDRAŽÍ.

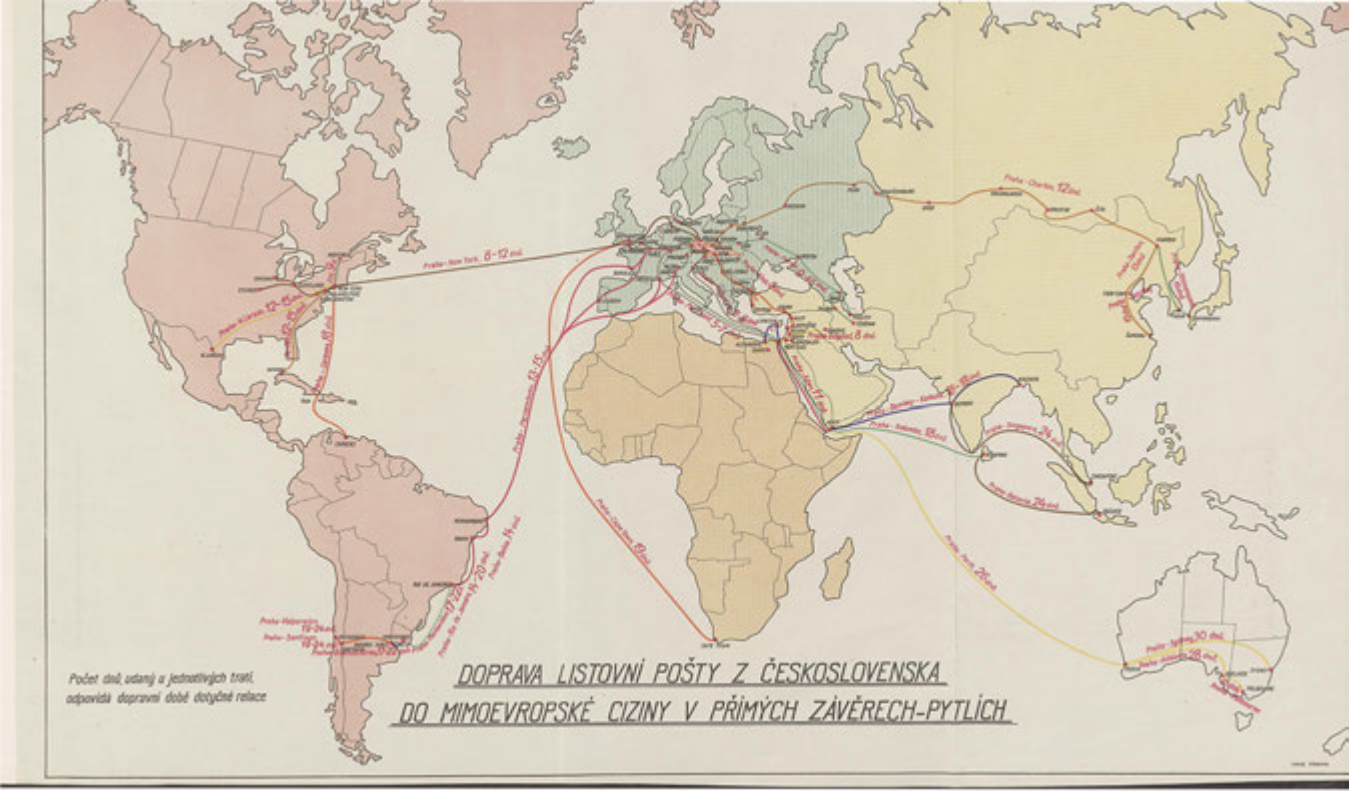
Počet dnů udaný u jednotlivých tratí,
odpovídá dopravní době dotčené relace
DOPRAVA LISTOVNÍ POŠTY Z ČESKOSLOVENSKA
DO MIMOEVROPSKÉ CIZINY V PŘÍMÝCH ZÁVĚRECH-PYTLÍCH

POLNÍ POŠTA ČESKOSLOVENSKÝCH A SPOJENECKÝCH VOJSK NA RUSI.

Zorganisoval a řídil kapitán v. I. Antonín Novotný, t.č. poštovní ředitel v Praze.

Zaměstnáno u polní pošty celkem:

250 mužstva, z nich 10 poštovních úředníků z povolání, 5 — — přijatých z poštovního a pomocného. Pro pošty vycvičeno 171 dobrovolců, z nich povoz ..... 21 týmajících kancelářských sil, zbytek byli poštovní dobrovolci v různých částí.

Vyznamenání propůjčená dobrovolcům-poštákům:

1 řád „Sokol" s mečí,
2 řády „Lvíce" se zlatým,
6 křížů za zásluhy,
1 zlatá francouzská vál. medaile s mečí,
1 stříbrná — — — — — a
11 bronzových — — mužstvu.

Organisace polní pošty československých a spojeneckých vojsk.

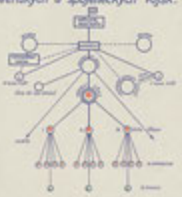

V provozu bylo:

8 poštovních ambulancích vozů (Putnam).
10 vozů k ambulancím (jedním upravených vozů z hradu.
10 provozních nákladních vozů (dodatečně upravených k provozu.

Doprava po vodě:

Poštovní spojení do Kazaně a na Ruský Ostrov.
36 bednich pošt z Vladivostoku do vlasti.

Do vlasti od listopadu 1918 do srpna 1920

odesláno 17 poštovních zásilek
6407 balíků
3389 doporučených zásilek
249.597 obyčejných zásilek tiskopisů a novin

Z vlasti došlo celkem:

1038 balíků
413.285 zásilek od doby 1919 do září 1920.

Polní pošta v Sibiři měla též poštovní známky zhotovené v Irkutsku.

vydání jich bylo okolo 21.000 sérií.

Dopraveno bylo:

Soukromých zásilek 4,570.635 kusů
úřed. zásilek — 1.184.615 —
novin a tiskopisů ... 8.725.000 —
balíků ... 32.757 —
poukázkových zásilek ... 387.721 —
v celku 12.859.428 kusů.

Z toho případá na spojence:

Spojenci sbíly ... 17·4%
Anglii ... 18·1%
Francii ... 14·8 %
Rumunsko ... 2·4 %
Italii ... 0·3 %
U. S. ... 6·7 %
Polsko ... 13·9 %
Jugoslávie ... 2·1%
Čínu ... 2·1%
Japonsko ... 2·0%
Libyi ... 2·2%
Zbytek Československo ... 46·0%
400 %

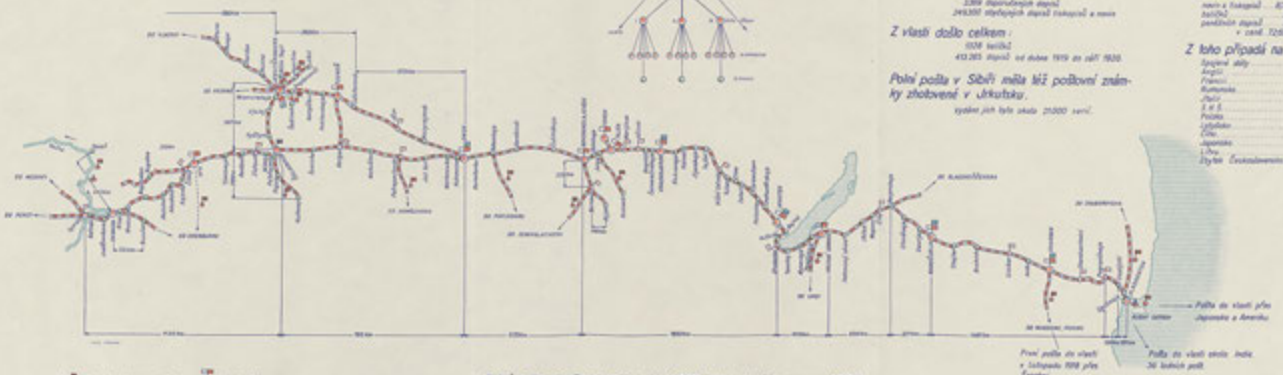

▲ Pozemní linky po vozíd.
Pozemní linky
○ Poš. stanice.
Poš. expozitura.
Poš. úřad.
Divizní úřad.
Správa polní pošty a armádní úřad.

Polní pošta založena 11.července 1918, zlikvidována v roce 1921.

Délka poštovních spojů:

Vlakové pošty jezdily na tratích v úhrnné délce ... 10.252 km
Poštovní pozdní — — — — — délce ... 1.400 —
Úhrnná délka všech poštovních tratí ... 11.671 km

Měřítko 1 : 4.200.000

štovní kursy, a závisí tudíž od rozvoje jízdního řádu. Po státním převratu byl tu však výběr pramalý, neboť vlaků vůbec bylo velmi málo, rychlíků pak — jichž je používáno zejména k dopravě listovní pošty na velké vzdálenosti — téměř nebylo. Mimo to byl zde ještě rakouský směr dopravy k Vídni, takže železniční správa musila ze tratí postavených vesměs radiálně k Vídni teprve kombinovati tracy, jež by vyhovovaly zeměpisné poloze republiky. Prvním takto kombinovaným vlakem byl rychlík, zavedený koncem prosince 1918 z Prahy do Mor. Ostravy. V tomto rychlíku byla již 10. ledna 1919 zřízena vlaková pošta Praha—Mor. Ostrava, která první v novém směru od západu na východ zprostředkovala listovní poštu. Druhý rychlík, zavedený podle nových poměrů, byl rychlík mezi Prahou a Bratislavou, v němž s počátku byla zřízena pouze doprava přímých listovních závěrů a teprve později vlaková pošta.

Bylo-li v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, třeba s největší námahou, přece jen možno udržeti po převratu provoz vlakových pošt na takové výši, aby alespoň nejnutnější potřebě vyhovoval, nebylo tomu tak bohužel v prvních dobách na Slovensku. Maďarští úředníci, ustupující s maďarským vojskem při obsazování Slovenska vojskem československým, odesílali vozy vlakových pošt do Budapešti a vnitřních Uher, a vozy na Slovensku zbylé zanechány byly ve stavu naprosto neupotřebitelném. Sotva byla

NAKLÁDÁNÍ POŠTOVNÍCH ZÁSILEK DO VOZŮ VLAK. POŠTY POŠTOVNÍHO ÚŘADU PRAHA 15, WILSONOVO NÁDRAŽÍ.

TŘÍDĚNÍ A KARTOVÁNÍ LISTOVNÍ POŠTY PRO CIZOZEMSKO U POŠT. ÚŘADU PRAHA 7, MASARYKOVO NÁDRAŽÍ.

nejnutnější opatření k nápravě učiněna i na úkor provozu v zemích českých, ohrozila vše zase v únoru 1919 propuklá stávka maďarského personálu, a když i ta byla zdolána, a zavedeno alespoň nejnutnější spojení na nejvýznačnějších tratích, rozbořil zase vše, co bylo vykonáno, vpád maďarských bolševických vojsk, a tak teprve koncem roku 1919 začíná nejnutnější doprava na všech tratích na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Spojení Slovenska s českými zeměmi bylo v roce 1919 a 1920 velmi obtížné také proto, že úsek košicko-bohumínské dráhy mezi Českým Těšínem a hranicí slezsko-slovenskou probíhá územím, které v době sporů československo-polských o Těšínské Slezsko bylo obsazeno Poláky, takže pro přívod pošty z českých zemí na Slovensko zbývala jediná vhodná cesta přes Břeclav a Bratislavu.

PŘEKLADIŠTĚ POŠT. BALÍKŮ U POŠT. ÚŘADU PRAHA 15, WILSONOVO NÁDRAŽÍ, V DOBĚ SILNÉHO RUCHU.

První vlaková pošta na slovenské půdě, zřízená československou poštovní správou, jezdila mezi Veselím na Mor. a Devínským Jazerem, nesouc název Veselí—Devínská Nová Ves. S touto vlakovou poštou bylo spojeno 20 úřadů trati Břeclav—Bratislava; druhá vlaková pošta na Slovensku byla Zohor—Plavecký Svätý Mikuláš, třetí Břeclav—Trnava. Mimo to fungovala pro vojsko, obsazující postupně slovenské území, polní pošta, řízená nejprve z Uherského Hradiště, pak ze Skalice a konečně ze Žiliny.

Jestliže se uspořádání poštovní dopravy uvnitř republiky dělo s překážkami, nebyla bez obtíží ani úprava poštovní dopravy *do ciziny a z ciziny. Dnes však má československá pošta přímou dopravu listovní pošty do všech států evropských a do převážné většiny států zámořských.*

Zvláštní zmínky zasluhuje na tomto místě i doprava *listovní* pošty pro *legionářské vojsko do Vladivostoku*, zavedená v roce 1920 vzhledem k tomu, že korespondence pro ně, zprostředkovaná Červenými kříži různých zemí, docházela legionářům velmi pozdě a značně nepravidelně. Ochotou poštovní správy anglické dosažena doprava přímých závěrů z Československa do Japonska a Vladivostoku, čímž výměna této korespondence získala značně na rychlosti i pravidelnosti.

V této souvislosti dlužno vzpomenouti také *polní pošty československých a spojeneckých vojsk na Sibiři*, která byla v činnosti od července 1918 až do roku 1921. Sibiřská polní pošta byla zjevem v historii zcela ojedinělým. Byla zorganisována tak, že měla i své vlastní týlové úřady, které byly nezbytny, jelikož ruských poštovních úřadů nedalo se v provozu polní pošty použíti. Svou organisací lišila se mnoho od obvyklých polních pošt bojujících armád. Polní pošta československých a spojeneckých vojsk byla zřízena ještě před převratem; její dobrovolci byli tudíž prvními československými poštovními zaměstnanci, a poštovní známky sibiřské polní pošty byly vlastně prvními československými známkami vůbec. Těsně před převratem — 25. října 1918 — stala se československá polní pošta, jejíž dochvilnost a spolehlivost byla brzo nabyla dobré pověsti, také polní poštou spojenců.

S rozvojem dopravy pošty do ciziny a z ciziny byly spojeny také úspěchy československé pošty *v průvozu cizozemské pošty* republikou. Zařízením vhodných rychlíků podařilo se poštovní správě při příznivé poloze našeho státu svésti na území republiky značný průvoz zásilek cizozemských a dosíci tak výhody, že za tuto

přepravu získává od cizích poštovních správ téměř polovinu toho, co musí cizím poštovním správám platiti za průvoz zásilek vlastních.

Vzrůst počtu dopravovaných *balíků*, hlavně pak balíků s cenou, vyžádal si postupem času toho, že alespoň na hlavních tratích musela býti dálková doprava balíková oddělena od dopravy ostatní, a k tomu cíli musely býti zřízeny vlakové pošty *v dálkových nákladních rychlících* (ve značnější míře zejména na trati Praha—Bohumín a Praha—Bratislava), jež mimo hlavní vůz vlakové pošty, vyhraženy dopravě vysoce cenných kusů, vezou velký počet přímých vozů na balíky pro tu kterou přechodní stanici nebo trať. Tímto opatřením dosahuje se úspory vozů vlakových pošt, koncentrací na přechodní stanice ulehčí se instradování a není třeba tak častého překládání. Postupným zrychlováním nákladních rychlíků dostihuje se dnes již toho, že jízdní doba těchto rychlíků přibližuje se jízdní době osobních vlaků.

TŘÍDĚNÍ A KARTOVÁNÍ DOPORUČENÝCH ZÁSILEK TUZEMSKÝCH U POŠTOVNÍHO ÚŘADU PRAHA 7, MASARYKOVO NÁDRAŽÍ.

Kromě toho zařizuje se na tratích, kde je příliš veliká doprava balíková, oběh *přímých přidaných vozů* při vlakových poštách, do nichž se nakládají ve velkých stanicích balíky, určené pro konečnou stanici vlakové pošty.

K urychlení dopravy novin z Prahy na Moravu a další východ republiky zařízena byla od 1. února 1923 na trati z Prahy do Brna v nákladním rychlíku vlaková pošta, která dopraví noviny podané v Praze o půl noci již o 5. hodině ráno do Brna a na vlaky z Brna ráno časně vyjíždějící; od 15. května 1928 byla tato vlaková pošta prodloužena až do Břeclavy. Také pro urychlenou dopravu novin do lázeňských a průmyslových míst v západních Čechách byla zařízena zvláštní doprava motorovým vozem z Prahy do Lužné-Lišan s přechodem v Lužné-Lišanech na vlak jedoucí k Chomutovu a k Chebu. Pro dopravu novin z Prahy do Plzně je zařízena zvláštní doprava brzo po půl noci z Prahy; v červenci 1928 byla zavedena doprava novin motorovým vozem i do Tábora a do Bakova.

Žádoucímu rychlému rozvoji sítě vlakových pošt byl v prvních dobách popřevratových značně také na překážku *nedostatečný a zanedbaný stav vozů vlakových pošt*. Od bývalé rakouské železniční a poštovní správy a různých železničních společností a místních drah v Čechách, na Moravě a ve Slezsku přešlo do našeho majetku 109 vozů řady Fa, 45 Fy, 58 F, 37 Fg, 56 Fk, 87 Fkg, 102 DF, 90 DFg, 9 DFa, 16 DFl, 9 DF/s, 19 CF, od bývalé poštovní správy uherské, uherských státních drah, jakož i od železničních společností a místních drah na území Slovenska a Podkarpatské Rusi 9 vozů řady Fa, 1 Fy, 3 F, 19 Fk a 28 DF, z repartice hlučínské 2 DF a 1 vůz Dp od polních drah. Počet těchto vozů byl rozmnožen koncem roku 1919 o nové vozy, které objednala ještě bývalá správa rakouská, a které byly stavěny v naší republice. Z této objednávky dodala Kopřivnická vozovka 9 vozů řady Fa a vozovka v Králově Poli 15 vozů řady DFg. V roce 1920 obdržela poštovní správa z rakouské repartice 3 vozy řady Fa, 2 Fy, 9 F, 7 Fg, 5 Fk a 7 Fkg. Na dráze košicko-bohumínské přibyly pak té doby 3 vozy řady Fg, vystavěné za války, které však správa košicko-bohumínské dráhy zpěčovala se delší dobu dáti do provozu. V roce 1921 vráceny byly z Maďarska 2 nové vozy řady Fa jako majetek košicko-bohumínské dráhy a téhož roku bylo vystavěno 15 vozů řady Fa. V roce 1925 dostala poštovní správa druhou serii

vozů z rakouské repartice, a to: 5 Fa, 3 DFa a 8 Fkg. *Od roku 1925* staví vozy vlakových pošt *poštovní* správa na *vlastní účet* a dala postaviti v roce 1925 5 vozů řady Fa, v roce 1926 10 Fa, 10 F a 10 Fk, v roce 1927 10 Fa, 10 F a 10 Fk. Tím dosažen *normální stav vozového*

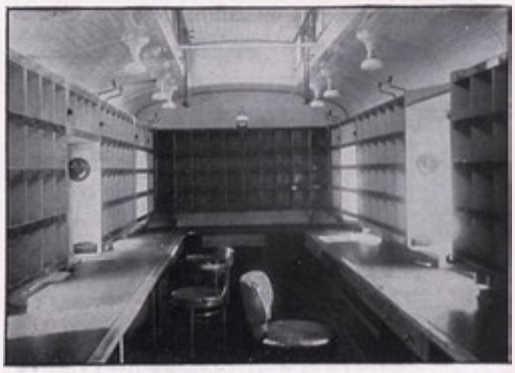

VNITŘEK ÚŘADOVNY ČTYŘNÁPRAVOVÉHO VOZU VLAKOVÉ POŠTY ŘADY Fa, POŘÍZENÉHO ČSL. POŠTOVNÍ SPRÁVOU V R. 1926.

parku nezbytně nutný k řádnému provozu, který bude zvyšován již toliko z důvodů rozmnožení vlakových pošt závislého od intensity poštovního provozu. Z převzatých vozů musilo býti z provozu vyřazeno 62 vozů, z nichž většina obíhala déle 50 let, takže ke *konci roku 1927* měla poštovní správa 158 vozů čtyřnápravových (Fa), 47 vozů třínápravových (Fy), 300 vozů dvounápravových (F a Fk) a 291 vozů se zvláštním oddílem pro poštu a dráhu (DF).

Délka poštovních kursů na železničních tratích činila v roce 1920 68.336 km, v roce 1921 83.324 km, v roce 1922 100.886 km, v roce 1923 98.234 km, v roce 1924 108.645·5 km, v roce 1925 110.684·5 km, v roce 1926 110.184·1 km, a koncem roku 1927 121.956·6 km. Pro dopravu pošty na železnicích bylo použito *denně železničních vlaků:* v roce 1920 1695, v r. 1922 1904, v r. 1925 1993, a koncem roku 1927 2201. Koncem roku 1927 měla československá pošta *726 vlakových pošt,* obsazených z valné části úředníky a zřízenci a jenom na krátkých tratích pouze zřízenci.

Potíže při vybudování poštovních kursů po převratu působil a bezvadnost provozu ve vlakových poštách znemožňoval také *nedostatek vlastního školeného personálu vlakových pošt.* Při tuhém centralismu starorakouském byly totiž vlakové pošty na hlavních tratích přikázány vídeňským (z části i lineckým) a budapešťským poštovním úřadům nádražním a byly proto obsazeny personálem, ustanoveným mimo území Československé republiky. Tak se stalo, že ještě 2 měsíce po převratu (do 20. prosince 1918) na hlavních tratích československých jezdili ve značné míře poštovní zaměstnanci vídeňští a maďarští. Teprve po roce 1920 po skončení několika kursů pořádaných pro výcvik personálu vlakových pošt nastal v tomto odvětví služby obnovením tradiční zdatnosti ambulančního personálu návrat k normálním poměrům.

B. Poštovní kursy silniční.

Další složkou poštovní dopravy jest doprava poštovních zásilek na silnicích, spojujících nádraží s poštovními úřady a poštovní úřady mezi sebou. Poštovní správa obstarává takové poštovní kursy *pěšími posly* a zavádí *poštovní jízdy* jen u takových poštovních úřadů, kde buď váha dopravovaných balíkových zásilek a listovní pošty jest příliš veliká, povaha krajiny pro pěší pochůzky obtížná, nebo kde jsou nádraží od poštovních úřadů nebo poštovní úřady mezi sebou velice vzdáleny. Tyto kursy jsou svěřovány soukromým *podnikatelům jízd,* s nimiž je uzavírána smlouva o povinnostech a právech podnikatelových, zejména o odměně za tyto úkony,

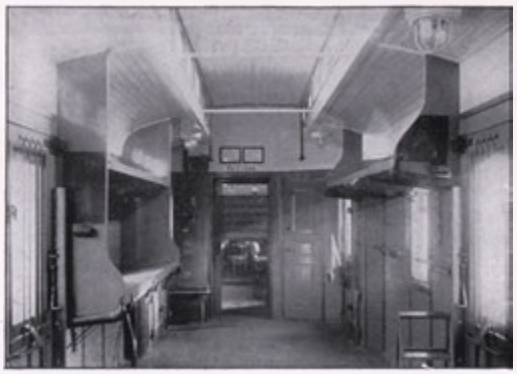

VNITŘEK SKLADIŠTĚ 4NÁPRAVOVÉHO VOZU VLAKOVÉ POŠTY ŘADY Fa, POŘÍZENÉHO ČSL. POŠTOVNÍ SPRÁVOU V R. 1926.

jejíž výše se řídí místními hospodářskými a terénními poměry.

Ve válečné době byl počet silničních jízd, důležitých pro rychlou poštovní dopravu, omezen na *nejmenší míru.* Na četných dopravních větvích se konaly poštovní jízdy v Čechách a

na Moravě jen jednou denně, na Slovensku a Podkarpatské Rusi také jen dvakráte nebo třikráte v týdnu. Doprava v této redukované míře byla po skončení války neudržitelna, ježto listovní a balíkový ruch obchodní, pokleslý za války uzavřením hranic na nejmenší míru, počal otevřením jich rychle stoupati. Snaze po rozmnožení silničních kursů stavěl se ovšem v cestu nedostatek pícnin, jichž zásoby dlouho trvající válkou úplně vyčerpané nedaly se rychle nahraditi, dále nedostatek koní, jemuž snažila se poštovní správa čeliti jednak získáním demobilisovaných koní vojenských, jednak poskytováním záloh podnikatelům poštovních jízd k nákupu koní. Také odměny poskytované podnikatelům vyžadovaly úpravy, neboť nedostatečná jejich výše byla příčinou mnohých závad v silničních kursech.

Úprava poštovní dopravy v těchto směrech vyžadovala *značných nákladů*. Tak v r. 1919 bylo vydáno za dopravu po silnicích skorem 12½ milionu, v r. 1920 přes 21 milionů, v roce 1921 přes 35½ a v r. 1922 dokonce již přes 42 milionů Kč. Tyto rychle stoupající výdaje donutily poštovní správu k tomu, že zavedla v místech, kde příjmem z tarifních poplatků nebyly kryty výdaje za poštovní jízdy, *místní balíkový příplatek*. Jakmile však počaly klesati ceny krmiva, byly podnikatelům poštovních jízd postupně snižovány odměny, čímž

TŘÍDĚNÍ A KARTOVÁNÍ LISTOVNÍCH ZÁSILEK VE VOZE VLAKOVÉ POŠTY.

umožněno postupně snižování i zrušování tohoto příplatku.

Poštovních kursů opatřovaných koňskými jízdami bylo v roce 1925 6364, v roce 1926 6385 a v roce 1927 6446. Vedle těchto kursů je udržováno spojení mezi nádražními a poštovními úřady a mezi poštovními úřady také *pěšími pochůzkami*, kterých bylo v r. 1921 12.542, v roce 1924 12.622, v roce 1925 12.423, v roce 1926 12.270 a v roce 1927 12.577.

Poštovní kursy silniční byly po převratu velmi *zdokonaleny* opětným zavedením a rychlým roz-

TŘÍDĚNÍ BALÍKOVÝCH ZÁSILEK VE VOZE VLAKOVÉ POŠTY.

vojem *poštovního provozu automobilního*. Poštovní správa využívá tohoto dopravního prostředku v míře stále stoupající, neboť jím dociluje větší rychlosti v kursech, vhodnějšího spojení mezi jednotlivými služebnami a širšího okruhu dálkového. V poslední době používá se stále více k dopravě pošty automobilních jízd *soukromých* koncesionářů. Poštovních kursů opatřovaných automobilovými jízdami bylo v roce 1920 158, v roce 1921 482, v roce 1922 608, v roce 1923 706, v roce 1924 818, v roce 1926 861 a v roce 1927 948.

Všech poštovních kursů silničních, opatřovaných automobilovými a koňskými jízdami jakož i pochůzkami, bylo v roce 1925 19.354, v roce 1926 19.516 a v roce 1927 19.971. *Délka* těchto kursů v kilometrech činila v roce 1925 54.651·5, v roce 1926 54.976·9 a v roce 1927 55.584·9.

C. Poštovní kursy letecké.

Účinnou moderní složkou poštovní dopravy stala se poslední dobou letadla, jichž tratí může Československo, dík své zeměpisné poloze, výhodně využíti. Od pokusů s leteckou dopravou poštovní byl učiněn, *již v r. 1920*, vážný krok k zavedení pravidelné poštovní dopravy letecké, kdy po předchozí prozatímní smlouvě s tehdejší francouzsko-rumunskou společností zahájena pravidelná poštovní doprava na trati *Praha—Štrasburk—Paříž*, jež rozšířena r. *1921* na trať *Praha—Varšava*. V dubnu téhož roku byl také

již speciálně pro účely pošty letecké zřízen zvláštní poštovní úřad na letišti ve Kbelích.

Rok 1922 znamenal další krok ku předu. Smlouva s francouzsko-rumunskou společností, mezitím sjednaná na dobu 10 let, zavázala tuto společnost prodloužiti svůj provoz přes *Vídeň—*

NAKLÁDÁNÍ POŠTY PŘED ODLETEM ČSL. POŠTOVNÍHO LETADLA A 23 Z LETIŠTĚ VE KBELÍCH.

Budapešť—Bělehrad do Bukurešti a Cařihradu, a skutečně letadla společnosti dopravovala československou leteckou poštu již v polovici roku 1922 do Vídně a o něco později i do Bělehradu a Bukurešti. Této trati bylo upotřebeno též pro letecké zásilky, určené do Bulharska a Řecka. Koncem roku 1923 dopravována již československá pošta letadly až do Cařihradu.

Je přirozeno, že československá poštovní správa, nespokojujíc se provozem na leteckých tratích shora udaných, snažila se vstoupiti ve styk poštovně-letecký s ostatními státy, kde letecká doprava byla již zavedena, zejména se státy sousedními. *Roku 1922* byla sjednána a podepsána v Berlíně dne 11. února rámcová dohoda s poštovní správou *německou,* která byla doplňkem již k sjednané prozatímní dohodě o pravidelném leteckém styku mezi Československem a Německem a která měla uskutečniti přímou leteckou dopravu mezi oběma těmito státy. Toho roku nedošlo však ještě k praktickému provádění těchto úmluv. *S Rakouskem* byla sjednána formální dohoda o výměně letecké pošty *31. března 1922* a bylo jí ještě téhož roku prakticky užito prodloužením trati Paříž—Praha do Vídně. Dne *29. října 1923* bylo pak uskutečněno významné letecké spojení *vnitrozemské československými státními aeroliniemi* za pomoci letadel a pilotů, které dala k disposici správa vojenská. Prozatím bylo omezeno na trať *Praha—Bratislava,* na jaře *roku 1924* bylo však prodlouženo až do *Košic.*

Koncem roku 1923 navázala poštovní správa československá jednání s anglickou společností Instone Air Line Ltd. v Londýně, která podle mezistátní úmluvy mezitím již sjednané mezi Československem a Velkou Britanií měla provozovati pravidelnou leteckou dopravu na trati Praha—Kolín n. R.—Brusel—Londýn. Jest velmi litovati, že pro odpor Německa, které nedalo svolení k přeletu svého území, nedošlo k tomuto významnému poštovnímu spojení. Aby přes to uskutečněna byla doprava československých leteckých poštovních zásilek listovních do Anglie, byla sjednána s poštovními správami *francouzskou* a *anglickou* dohoda, dle níž byly tyto zásilky instradovány do Paříže a odtud leteckou tratí *Paříž—Londýn* do Anglie.

Roku 1923 bylo užito k letecké dopravě československých leteckých zásilek také trati *mimoevropské.* Byla to právě zřízená výhradně poštovní letecká trať francouzská *z Toulouse* do *Oranu* v Alžíru a *Casablanky* v Maroku. Zásilky byly v době leteckého provozu evropského zasílány letadlem do Strassburku a odtud rychlovlakem do Toulouse, v zimě pak, kdy evropský provoz letecký byl zastaven, rychlovlaky přímo do Toulouse. Této dopravy, která se s poštovního hlediska velmi osvědčila, užívá poštovní správa československá dosud, a nebude nezajímavo zmíniti se o tom, že jmenovaná trať, dopravující výhradně jen poštu a zboží, právě z toho důvodu jest finančně téměř soběstačna, což ani zdaleka nelze tvrditi o některé jiné trati evropské.

Ke konci roku 1923 vstoupila do služeb československé pošty ještě jiná letecká trať mimoevropská, a to trať *Kahýra—Bagdad,* později prodloužená až do *Basry.* Československé zásilky dopravovaly se rychlovlaky do Terstu, odtud rychloloďmi Lloydu Triestino do Alexandrie, odtud po železniční trati do Kahýry, kde nastoupily vzdušnou cestu do Mezopotamie (Iraku) resp. do Persie.

V roce 1924 byla poštovní doprava letecká zase rozšířena. Kromě zmíněného již prodloužení vnitrozemské trati Praha—Bratislava do Košic bylo dosaženo i přes Německo leteckého styku s *Dánskem, Švédskem, Norskem, Klajpedou, Lotyšskem, Estonskem, Finskem, Ruskem* a přes Rusko *s Čínou a Persií.* Pro země sever-

ské byly zásilky dopravovány rychlovlakem do Hamburku a odtud německými leteckými tratěmi dále, pro země východní rychlíkem do Königsberku a odtud do Ruska letadly letecké společnosti německo-ruské „Deruluft".

Roku 1925 v březnu došlo k užití letecké poštovní dopravy *Spojených států severoamerických*. Užito bylo celé sítě amerických tratí, z nichž nejdůležitější jest trať New-York—San Francisko, umožňující spojení východu Spojených států amerických se západem za 33 hodin.

1. června 1925 byla zahájena poštovní doprava na trati *Praha—Mariánské Lázně*, provozovaná továrnou na letadla „Aero" v Praze. Tato trať přešla roku 1927 do provozu Čs. státních aerolinií.

V červenci roku 1925 došlo konečně i k leteckému poštovnímu styku s *Maďarskem*, který dosud nebylo možno uskutečniti z příčin, ležících mimo působnost poštovních správ.

V srpnu 1925 uskutečněno prodloužení poštovního spojení z *Casablanky* do *Dakkaru* v *západní Africe*. Spojení užito k dopravě zásilek do západní a rovníkové Afriky i s belgickým Kongem a z konečné letecké stanice Dakkaru k další dopravě poštovními paroloďmi do Států Jižní Ameriky.

Roku 1926 v srpnu došlo konečně také k leteckému poštovnímu styku s *Německem*, když již několik let bylo užíváno služeb německých tratí leteckých k letecké dopravě do zemí jiných. Po dohodě Francie s Německem o vzájemném využití jistých pravidelných leteckých tratí byla nejprve otevřena pro poštovní styk mezi Německem a Československem trať *Mezinárodní Vzduchoplavecké Společnosti* (dřívější společnosti francouzsko-rumunské) *Praha—Paříž* se zastávkou v Norimberku a trať *Praha—Varšava* se stanicí ve Vratislavě.

VYKLÁDÁNÍ POŠTOVNÍCH ZÁSILEK PO PŘÍLETU ČSL. POŠTOVNÍHO LETADLA NA LETIŠTĚ V KOŠICÍCH.

VYKLÁDÁNÍ ZÁSILEK PO PŘÍLETU ČSL. POŠTOVNÍHO LETADLA FARMAN-GOLIATH NA LETIŠTĚ VE KBELÍCH.

V roce 1927 nastal *veliký rozmach* letecké dopravy poštovní v Československu. Hlavní příčinou tohoto rozmachu bylo sjednání mezistátní vzduchoplavecké dohody mezi Československem a *Německem*, pokud se týče *Rakouskem*, jejíž důsledkem bylo zřízení několika *přímých* leteckých tratí mezi těmito zeměmi a možnost spojení *téměř do všech zemí evropských* hustými, rozsáhlými a systematicky vybudovanými leteckými sítěmi německými. Zřízeny byly trati: *Praha—Drážďany—Berlín—Lübeck—Kjóbenhavn—Malmö* směrem na sever, druhá trať *Praha—Vídeň* na jih, *Praha—Kamenice v Sasku—Lipsko—Hanover—Bremy* na severozápad, *Praha—Vratislav* na severovýchod, *Praha—Mnichov* na jihozápad, *Brno—Vídeň* a *Brno—Hlivice—Vratislav—Berlín* na jih, pokud se týče sever Moravy. Těmito přímými tratěmi bylo dosaženo nového přímého neb nepřímého spojení se Švýcarskem, Anglií, Belgií, Holandskem, Dánskem, Švédskem, Norskem a se všemi státy na severovýchodě a východě Evropy a umožněno i další rozvětvení poštovní sítě na jih do Italie, na jihozápad do jižního Švýcarska, jižní Francie a Španělska. Mimo to poskytlo zřízení polské letecké trati *Brno—Krakov* s připojením na Varšavu a Gdánsko, pokud se týče na Lvov, výhodné spojení na sever i východ republiky polské.

Tím dospělo se ve vybudování leteckých tratí poštovních k hlavním cílům.

Letecké dopravy užívalo se a užívá dosud všeobecně zpravidla jen k dopravě pošty *listovní*. Jest to přirozeno, neboť zejména pošta listovní potřebuje pravidelné rychlé dopravy, a jen v případech více méně vzácných klade odesilatel důraz na to, aby i poštovní balíček byl dopraven rychleji, než cestou normální, při čemž padá zajisté na váhu okolnost, že zužitkovatelný prostor letadla jest příliš omezen, aby mohl sloužiti k hromadné dopravě balíků, a že též neposkytuje letadlo a neposkytovalo zejména v dobách dřívějších takové bezpečnosti, aby mu bylo svěřeno zboží velkých hodnot. Proto také po většině i tam, kde jest zavedena letecká doprava poštovních balíčků, jsou balíčky s udanou cenou nepřípustny, a jest tomu tak i při letecké poště listovní, kde většina poštovních správ vylučuje cenná psaní a cenné krabice z letecké dopravy.

Z uvedených důvodů i v Československu byla zavedena doprava leteckých poštovních *balíčků* původně *jen* na tratích *vnitrozemských* a *teprve roku 1927* bylo užito k tomu účelu některých tratí *cizozemských*. Dnes existuje tato služba kromě v tuzemsku pouze do *Německa, Rakouska, Polska, Maďarska, Švýcar* a *Rumunska*.

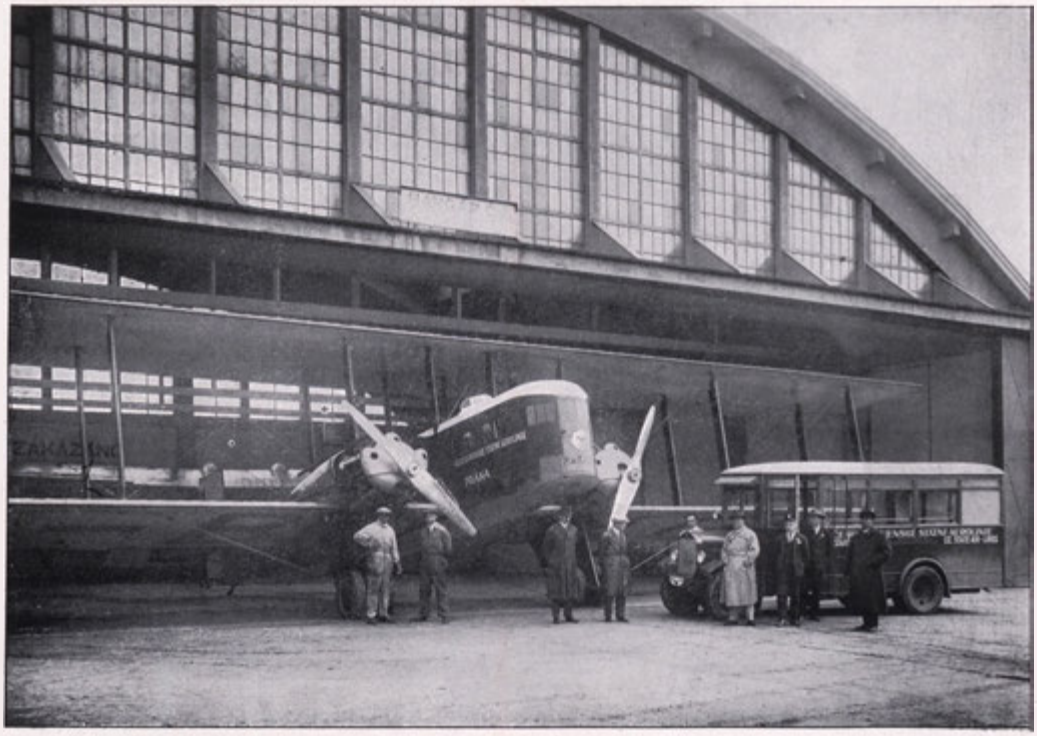

HANGAR ČESKOSLOVENSKÉ STÁTNÍ AEROLINIE S ČSL. POŠTOVNÍM LETADLEM FARMAN-GOLIATH.

Ačkoliv letecká poštovní doprava jest dosud ve stadiu prvního vývoje, lze i v tomto stadiu pozorovati velký pokrok, srovnají-li se skromné začátky roku 1921 s výsledky koncem roku 1927. Připojená mapa, která znázorňuje mezinárodní letecké trati, použité k letecké dopravě československé pošty koncem roku 1927, jest jasným dokladem rychlého rozvoje, uváží-li se, že roku 1921 byly jen trati dvě, t. j. Praha—Paříž a Praha—Varšava. Názorný obraz o vzestupu poštovní dopravy letecké podává i statistika. V roce 1924, t. j. v prvním roce, kdy statistika letecké pošty byla po prvé zpracována, bylo dopraveno celkem 14.977, v roce 1927 již 38.776 kusů poštovních zásilek.

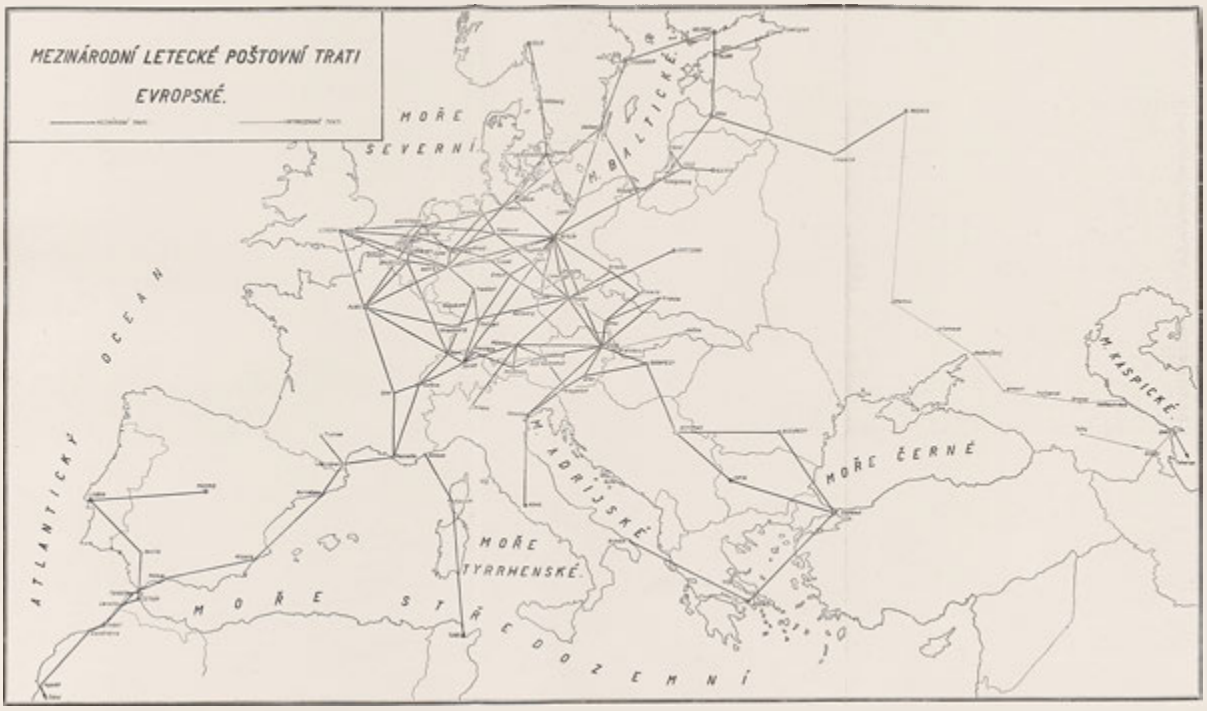
MEZINÁRODNÍ LETECKÉ POŠTOVNÍ TRATI
EVROPSKÉ.
MOŘE SEVERNÍ
M. BALTICKÉ
ATLANTICKÝ OCEAN
M. KASPICKÉ
MOŘE ČERNÉ
M. ADRIJSKÉ
MOŘE TYRRHENSKÉ
MOŘE STŘEDOZEMNÍ

2. ÚPRAVA MEZINÁRODNÍCH STYKŮ POŠTOVNÍCH.

Československá poštovní správa snažila se poštovní styky s cizinou navázati co nejrychleji a na nejširším základě.

Již 4. listopadu 1918 vyslovila dopisem, zaslaným mezinárodní kanceláři Světového spolku poštovního v Bernu, přání, aby mohla přistoupiti k *Světové poštovní unii*. Ježto formálně nemohl býti tento přístup ihned proveden vzhledem k tomu, že Československá republika neměla ještě té doby ve Švýcarsku uznaného diplomatického zastoupení, jímž by vládě konfederace švýcarské ohlásila svůj přístup k Poštovní unii předepsanou cestou diplomatickou, snažila se dáti aspoň *formální sankci* svým *faktickým* stykům se zeměmi sousedními. Tak sjednala 3./IX. 1919 s poštovní správou *rakouskou zatímní poštovní* dohodnutí, zachovávající dosavadní stav vzájemných styků podle bývalých předpisů rakouských, a dohodla se *s Německem a Maďarskem o zásadní prozatímní platnosti zvláštních poštovních ujednání, sjednaných se jmenovanými státy r. 1916 bývalou správou rakouskou.*

Když pak nabytím účinnosti smlouvy Versaillské formálně bylo zrušeno ujednání s Německem, bylo s Německem sjednáno začátkem r. 1920 další provisorní trvání vzájemných styků podle německo-rakouské dohody z r. 1916 a dodatečných změn s výhradou práva k eventuální okamžité výpovědi.

Kromě toho pak sjednala československá správa 9./X. 1919 *zvláštní úmluvu o výměně poštovních balíčků mezi Československem a Spojenými státy severoamerickými* (s účinností od 1./I. 1920).

Počínajíc pak 15./X. 1920 bylo *upraveno účtování poplatkových podílů za balíky, vyměňované ve vzájemném styku mezi poštovní správou československou a poštovními správami německou a rakouskou.*

V zájmu vybudování poštovních styků s cizinou, které by vyhovovaly politickým a hospodářským potřebám republiky, zúčastnila se čs. poštovní správa svými zástupci *mírové konference v Paříži* z jara roku 1919, *dopravní konference* v Terstu v lednu 1920, pak *politicko-hospodářských* jednání v Bělehradě a Sofii v červenci 1920, jakož i později roku 1921 ve Varšavě a Budapešti.

Teprve notou z 18. května 1920 oznámila spolková rada švýcarská vládám zemí, sdružených ve Světové poštovní unii, *přístup československé poštovní správy k světovým smlouvám a úmluvám,* sjednaným na kongresu římském 26./V. 1906, čímž další jednání s cizími poštovními správami bylo značně usnadněno.

Na základě řečených smluv a úmluv byla pak v letech 1920 a 1921 po dohodě s příslušnými cizími poštovními správami postupně rozšiřována doprava balíčková.

Tak připuštěno od 1./VIII. 1920 podávání *poštovních balíčků do 5 kg* do Belgie, Dánska s Faroerskými ostrovy a Gronskem, Finska, Francie s Monakem, Islandu, Italie s republikou San Marino, Lucemburska, Nizozemí, Norska, Portugalska, Spojených států amerických, Španělska s Baleáry a republikou Andorrou, do Švédska, Švýcarska a Velké Britanie s Irskem; od 1./X. 1920 do Egypta a Egyptského Sudanu, od 1./XI. 1920 do Bulharska, od 15./II. 1921 do Řecka, od 1./III. 1921 do Brasilie, Argentiny a do Polska, od 15./III. 1921 do Britské Indie s Birmou a ostrovy Andamanskými, Mesopotamie, do některých míst v Arabii, do Indie francouzské, Persie a Tibetu, od 25./V. 1921 do Alžírska, Kanady, Kuby a Persie, od 1./VII. 1921 na Rhodus a Sporady, od 1./IX. 1921 do Unie australské, Nového Zélandu, Palestiny a Syrie, do Valony, Maroka, Lybie a do Tunisu, od 15./IX. 1921 do Cařihradu, do státu Rjeky a na Maltu. Od 15./X. 1920 jsou přípustny balíkové zásilky do 20 kg do SHS a od 1./XII. 1920 *do 15 kg* do Švýcarska; od 15./X. 1921 byla zavedena výměna poštovních balíčků *do 10 kg* s Rumunskem.

Kromě toho byla na základě konvencí římských sjednána a dne 1./VII. 1921 zahájena vzájemná výměna *cenných psaní* mezi Československem a Belgií, Dánskem s Faroery a Gronskem, Egyptem, Finskem, Francií s Alžírskem a Monakem, svob. městem Gdanskem, Islandem, Italií, Lucemburskem, Nizozemím, Norskem, Portugalskem, Španělskem, Švédskem, Švýcarskem, Velkou Britanií, dne 24./VIII. 1921 mezi Československem a Sárským územím a dne 26./IX. 1921 s republikou Sanmarinskou a ostrovy Azory, Madeirou, Baleary a Kanárskými.

Dnem 1./I. 1922 vstoupily v platnost světové poštovní smlouvy a úmluvy madridského kongresu, který se konal v říjnu a listopadu 1920, a jehož se československá poštovní správa svými

zástupci *po prvé jako samostatný člen Světové poštovní unie činně zúčastnila.*

Poukázková, dobírková a *příkazní služba,* jakož i *výměna cenných krabic* s Německem a poukázková i dobírková služba se Sárským územím a svob. městem Gdanskem, zastavená marky zastaven poukázkový, dobírkový a příkazní styk s Německem, Sárským územím a svob. městem Gdanskem. Pouze s Francií byla 1./X. 1923 zavedena vzájemná výměna poštovních poukázek a poštovních zásilek na dobírku, a to ve styku s Francií, Alžírskem a francouz-

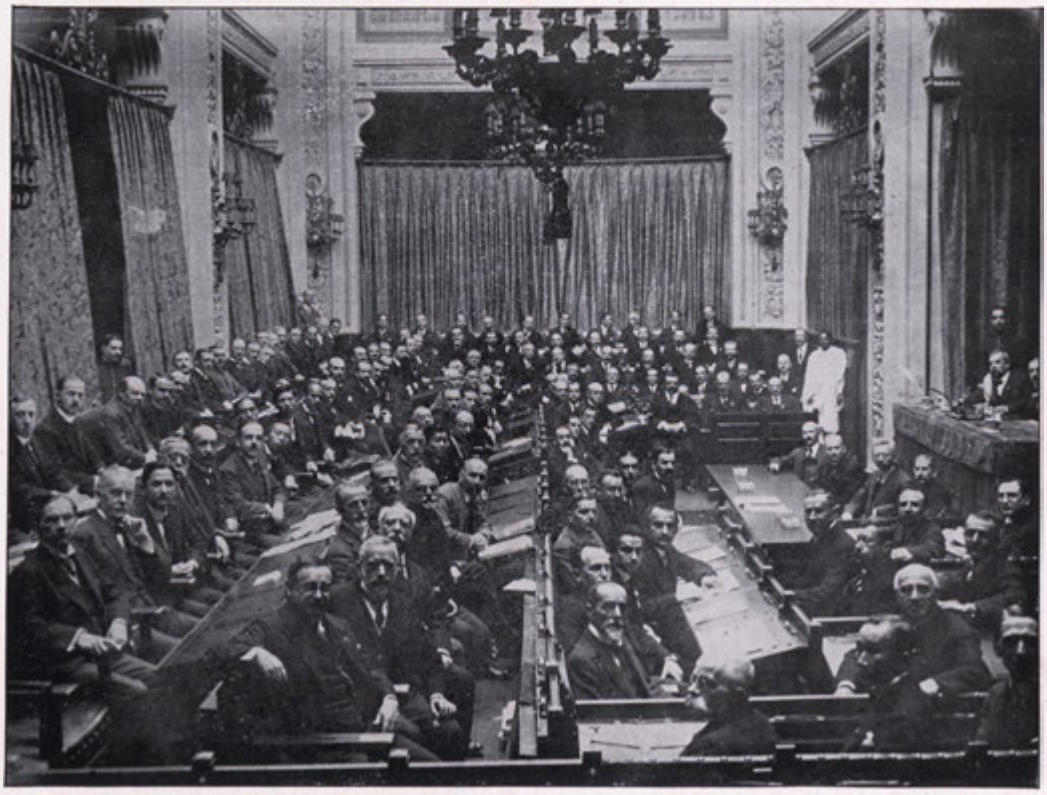

PLENÁRNÍ SCHŮZE SVĚTOVÉHO POŠTOVNÍHO KONGRESU V MADRIDĚ V ŘÍJNU 1920.

v srpnu 1922 pro velký pokles německé valuty, byla sice v prosinci 1922 opět obnovena, ale nemohla býti toho roku rozšířena na další cizí státy. Pouze služba cenných psaní byla rozšířena o styk s Rumunskem (1./X. 1922) a Lotyšskem (1./XII. 1922). Dne 15./V. 1922 zahájena ve styku se svob. městem Gdanskem výměna cenných krabic a 1./XII. 1922 služba telegrafických poukázek a překazování vybraných dobírkových částek na šekový účet v zemi určení.

Také *rok 1923* nevykazoval valných úspěchů v rozšiřování poštovních styků s cizinou. V červenci 1923 musil býti pro silný pokles německé skými úřady v Tangeru, Alexandrii, Port Saidu a Rhodu (Syrie). *Teprve koncem roku 1923 a začátkem roku 1924* skončila úspěšně naše jednání s cizími poštovními správami, a bylo lze zahájiti vzájemnou výměnu *poštovních poukázek* s Belgií, Nizozemím, Švýcarskem, Španělskem, Dánskem, Islandem, Norskem, Švédskem a Lotyšskem (1./I. 1924), s Estonskem a Italií (1./VI. 1924), s Finskem, Kanadou, Velkou Britanií se Severním Irskem, Spojenými státy americkými a državami Spojených států amerických, vyjma Filipinské ostrovy (1./VIII. 1924), a Maďarskem (15./XII. 1924). Od 1./VII. 1924

byl opět obnoven poukázkový styk s Německem a zavedeny zároveň i poukázky telegrafické.

Služba *cenných psaní* zahájena byla s královstvím S. H. S. (1./I. 1924), Albanií (1./VI. 1924) a Maďarskem (15./XII. 1924).

1./IV. 1924 zaveden byl *dobírkový* styk s Norskem a Švýcarskem pro doporučené zásilky, cenná psaní a balíkové zásilky, a ve styku se Švýcarskem a Francií dovoleno zároveň překazování vybraných částek na šekový účet v zemi určení. Od 1./V. 1924 byly dovoleny ve styku se Švédskem, Lotyšskem a Nizozemím doporučené zásilky, cenná psaní a balíkové zásilky na dobírku, ve styku s Belgií doporučené zásilky a cenná psaní na dobírku, a ve styku s Belgií a Lotyšskem bylo dovoleno zároveň překazování vybraných dobírkových částek na šekový účet v zemi určení. Týmž dnem byla zahájena dobírková služba u balíkových zásilek ve styku s Rakouskem. Poukázkový a dobírkový styk s Lotyšskem, zahájený 1./V. 1924, musil však býti 25./VII. 1924 zastaven. Další rozšíření dobírkového styku s cizinou nastalo 1./VI. 1924 o styk s Dánskem a Islandem, kde byly připuštěny doporučené zásilky, cenná psaní a balíkové zásilky na dobírku, dále byly ve styku s Dánskem dovoleny též převody vybraných dobírkových částek na šekový účet v zemi určení. Dne 1./IX. 1924 zavedeny byly balíkové zásilky na dobírku s Belgií, a 15./XII. 1924 balíkové zásilky na dobírku ve styku s Maďarskem. Od 1./VII. 1924 byla obnovena ve styku s Německem služba doporučených zásilek, cenných psaní a cenných krabic a balíkových zásilek na dobírku, jakož i poštovních příkazů a dovoleno zároveň překazování vybraných dobírkových částek na šekový účet v zemi určení.

Pokud běží o *balíkovou* službu, byla rozšířena doprava balíků do 20 kg, a to do Dánska s Gronskem, Finska, Gdanska, Italie, Německa, Maďarska, Nizozemí, Norska, Polska, Portugalska, Rakouska, Rumunska, Sárského území, do království S. H. S., Španělska, Švédska, Švýcarska, Velké Britanie a svob. státu Irska.

Ve vyjednáváních se pokračovalo a doprava nákladních zásilek byla rozšířena na Belgii, Bulharsko, Estonsko, Francii, Litvu s Memelským územím, Lotyšsko a Lucemburk.

Proti zmíněné úpravě poštovních styků se zeměmi Světové poštovní unie, provedené v rámci, daném usneseními madridského kongresu, projevovala se stále citelněji potřeba zvláštní, *výhodnější úpravy poštovních styků se státy sousedními.* Dosavadní úprava těchto styků, jak shora bylo podotčeno, byla jen rázu provisorního a omezovala se jen na Rakousko, Německo a Maďarsko. Proto bylo zahájeno *roku 1921* vyjednávání ve Varšavě se správou *polskou* a v Praze se správou *rumunskou.* Porady tyto však nevedly k positivním výsledkům.

Když pak na podnět velmocí byla svolána *v říjnu a listopadu 1921 hospodářská konference nástupnických států bývalého Rakousko-Uherska do Portorose,* účastnila se i československá poštovní správa těchto porad. Výsledkem jejich, pokud běží o poštu jako důležitou složku pro povzbuzení vzájemných hospodářských styků, byly *dvě poštovní úmluvy:* jedna mezi správami všech zúčastněných zemí, t. j. *Italie, Jugoslavie, Maďarska, Polska, Rakouska, Rumunska a Československa,* a *užší* úmluva mezi *Československem, Maďarskem, Rumunskem a Polskem,* kterými byly mezi jmenovanými státy smluveny úlevy pro zásilky listovní a balíkové, jakož i pro poplatky průvozní. Výhody těchto úlev uznala i poštovní *správa německá,* která, ač se portoroské konference neúčastnila, zavedla tytéž výhody ve styku s Československem. Úprava poštovních styků se sousedními státy, zmíněnými úmluvami portoroskými založená, trvá dosud.

Další *důležitá etapa* v poštovních stycích Československé republiky s cizími státy nastala *usneseními kongresu stokholmského.* Kongres tento ve snaze přiblížiti se opět vůdčí myšlence, která vedla k založení Světové poštovní unie, t. j. snižováním mezinárodních sazeb usnadňovati a povzbuzovati vzájemné styky obchodní, hospodářské, politické i kulturní, snížil sazby madridské za listovní zásilky zásadně opět na míru sazeb římských a stanovil vůdčí zásadu, že vzájemné hodnoty těchto sazeb v jednotlivých zemích Unie mají souhlasiti pokud možno nejpřesněji s cenou zlatého franku. Kromě toho snížil provozní poplatky za dopravu listovní pošty o 50%, upravil jednotně zásady dobírkové služby pro zásilky pošty listovní, cenná psaní a zásilky balíkové a poskytl další usnadnění v poštovních stycích mezinárodních, připustiv jednak zásadně zasílání předmětů, podrobených celním poplatkům, také v zásilkách, vyplacených podle sazby za psaní (pokud dovoz těchto předmětů v zemi určení je dovolen), jednak sníživ o 50% sazby pro noviny a časopisy, rozesílané přímo vydavateli, pokud mají právo používati výplatních známek novinových.

Usnesení konvencí stokholmských byla ratifi-

kována presidentem československé republiky 8./X. 1925. Avšak již *počátek roku 1925 vykazuje plný rozmach v navazování poštovních styků s cizinou podle nových směrnic daných kongresem stockholmským.*

Dne 15./II. 1925 byl *obnoven* poštovní *poukázkový* styk s Estonskem, 1./IV. 1925 se svob. městem Gdanskem a 10./VII. 1925 se Sárským územím. Dosavadní poukázkový styk *rozšířen* byl prostřednictvím britské poštovní správy na Japonsko (1./II. 1925), Australskou Unii, Jihoafrickou Unii a ostatní britské državy a chráněná území (1./V. 1925), Argentinu, Bolivii, Bulharsko, Čínu, republiku Costa-Rica, Equador, svob. stát Irsko, Honduras, Chile, Mexiko, Peru, Portugalsko (Azory a Madeiru), Salvador a Uruguay (15./V. 1925), kromě toho také přímo na Lucemburk (1./IV. 1925), Litvu (15./V. 1925), na některé francouzské osady (15./IX. 1925) a Rumunsko (1./XII. 1925).

Rovněž byl *rozšířen* i styk *dobírkový*. Doporučené zásilky, cenná psaní a balíkové zásilky na dobírku byly zavedeny ve styku s Lucemburskem a svob. městem Gdanskem (1./IV. 1925), Litvou (15./VI. 1925), Sárským územím (10./VII. 1925) a Finskem (1./VIII. 1925). Doporučené zásilky a cenná psaní na dobírku byly zavedeny ve styku s Estonskem (15./VI. 1925) a Rakouskem (1./X. 1925) a dne 15./V. 1925 zavedeny byly s Estonskem též balíkové zásilky na dobírku, a vzájemná výměna *cenných psaní* byla *zahájena* s Tureckem (15./I. 1925), Bulharskem (1./II. 1925), Argentinou a Litvou (15./IV. 1925), Estonskem (15./V. 1925), Palestinou (1./VII. 1925), svobodným státem Irskem, Marokem (vyjma pásmo španělské), Marokem (pásmo španělské) a Tunisem (15./VII. 1925), Čínou a Persií (15./IX. 1925).

SLAVNOSTNÍ ZAHÁJENÍ SVĚTOVÉHO POŠTOVNÍHO KONGRESU VE STOCKHOLMU V ČERVENCI 1924.

Telegrafické poukázky zavedeny byly 1./I. 1926 ve styku s Belgií, Dánskem, Estonskem, Francií, Alžírskem a Monakem, svob. městem Gdanskem, Islandem, Italií (prozatím ve směru do Italie), Lucemburskem, Maďarskem, Nizozemím, Norskem, Rakouskem, Španělskem, Švédskem a Švýcarskem, dne 1./IV. 1926 s Litvou, 1./VII. 1926 s Finskem, 1./VIII. 1926

ve směru z Italie, 1./X. 1926 s Egyptem, Velkou Británií a Severním Irskem.

Dne 18./II. 1926 *rozšířen* byl *poukázkový* styk s francouzskými osadami o některé další francouzské osady, 1./I. 1926 zavedeny poštovní poukázky s Egyptem a 1./IX. 1926 s Albanií. Dne 1./IX. 1926 přeměněn byl poukázkový styk s Bulharskem prostřednictvím britské poštovní správy *ve styk přímý*, a téhož dne byl poukázkový styk s Palestinou (přes Velkou Britanii) změněn v poukázkový styk prostřednictvím Egypta. Dne 1./VIII. 1926 byly zavedeny obyčejné i telegrafické poukázky s Tunisem.

Dobírky byly zavedeny pro balíkové zásilky ve styku s Egyptem (1./I. 1926), a pro doporučené zásilky, cenná psaní a balíkové zásilky ve styku s Tunisem a Italií (1./VIII. 1926).

Roku 1927 byly zavedeny ve styku s cizinou: *cenná psaní* s Řeckem (1./VI. 1927), *cenné krabice* s Belgií, Dánskem, Estonskem, Francií s Alžírskem a Monakem, svob. státem Irskem, Litvou, Lucemburskem, Maďarskem, Marokem (vyjma pásmo španělské), Nizozemím, Rakouskem, Sárským územím, Švédskem a Švýcarskem (1./X. 1927), s Egyptem (vyjímaje Sudan) a Italií se Sanmarinskou republikou (1./XII. 1927), *poštovní poukázky* se Syrií, republikou Libanonskou a státem Alaouitů (1./IV. 1927), *doporučené zásilky, cenná psaní a balíkové zásilky na dobírku* ve styku s Albanií (1./III. 1927), *doporučené zásilky a cenná psaní na dobírku* s Maďarskem ((15./VII. 1927) *a cenné krabice na dobírku* s Belgií, Dánskem, Estonskem, Francií s Alžírskem a Monakem, Litvou, Lucemburskem, Maďarskem, Nizozemím, Rakouskem, Sárským územím, Švédskem a Švýcarskem (1./X. 1927), s Egyptem (vyjímaje Sudan) a Italií se Sanmarinskou republikou (1./XII. 1927).

Zároveň sjednáno opět 1./X. 1925 zrušené překazování vybraných dobírkových částek na šekový účet v zemi určení ve styku s Lotyšskem, Německem, Rakouskem a Švýcarskem (1./I. 1927) a v styku s Dánskem a Nizozemím (1./I. 1928).

Příkazní služba byla rozšířena 1./IV. 1928 o styk s Rakouskem, Belgií, Dánskem, svob. městem Gdanskem, Egyptem, Francií s Alžírskem a Monakem, Maďarskem, Islandem, Italií se Sanmarinskou republikou, Lotyšskem, Lucemburskem, Norskem, Nizozemím, Sárským územím, Švédskem a Švýcarskem.

V oboru *pošty balíkové* nastalo *značné rozšíření*, když *roku 1926* sjednala poštovní správa německá s německými zasilatelskými firmami Elkan Co. v Hamburku a Constantin Württenberger v Brémách dopravu zásilek do 20 kg do zemí *zámořských*. Naše správa sjednala s německou správou, že lze také z Československa zasílati podobné zásilky prostřednictvím zmíněných zasilatelských firem, a tím umožnila našim vývozcům dopravu zboží do zemí zámořských v balících až do 20 kg.

Během roku 1928 byla pak doprava takovýchto zásilek ještě dále *rozšířena*. Konečně sjednala naše správa v r. 1928 s firmou J. Srnec a synovci v Karlíně dopravu poštovních zásilek nákladních do U. S. A. až do 25 kg.

3. LEGISLATIVA, ŘÁDY A PROVOZNÍ PŘEDPISY.

Článkem 2. zákona z 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého, č. 11 Sb. z. a n., byla i pro obor poštovní prohlášena kontinuita se zákony a nařízeními bývalého Rakousko-Uherska. *Z rakouských norem* zůstaly proto v platnosti: Poštovní zákon z 5. listopadu 1837, Poštovní řád sazební, příslušná ustanovení z trestního zákona o přestupcích důchodkových z 11. července 1835, předpisy o spolupůsobení poštovního ústavu při řízení pro důchodkové přestupky, zákon k ochraně listovního tajemství ze 6. dubna 1870, poštovní řád z 22. září 1916, zákon o bezplatném používání poštovního ústavu z 2. října 1865, předpisy o poštovní službě celní, poštovní předpisy provozní, předpisy o poměru pošty k železnicím a jiné. *Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi* podržely platnost zejména poštovní zákon uherský z 26. prosince 1850 s příslušnými předpisy sazebními a provozními z r. 1900 a zákon o osvobození od poštovného z 2. října 1865 s prováděcími předpisy.

Normami, obsaženými v těchto zákonných předpisech, pokud se nestaly vzhledem ke změněným státoprávním poměrům bezpodstatnými, řídila se československá pošta v zásadě téměř po celé první desítiletí svého trvání. V jednotlivostech nastaly ovšem podstatné změny, jichž si imperativně vyžádala potřeba doby a s nimiž nebylo lze čekati až do nové zákonodárné úpravy příslušných předpisů.

K závazné publikaci nových předpisů a nařízení zřídila poštovní správa úřední *Věstník mi-*

nisterstva pošt a telegrafů, jehož první číslo vyšlo již 25. listopadu 1918.

Ježto pošta v první době po státním převratu, vzhledem k ohromně zvýšené ceně všech provozních potřeb a s druhé strany vzhledem k pokleslé peněžní hodnotě posavadních sazeb za používání pošty, vykazovala velký hmotný schodek, bylo 23. dubna 1919 s působností od 15. května 1919 vydáno *nařízení vlády republiky československé o nové úpravě poštovních sazeb a prodejních cen poštovních a telegrafních cennin,* s příslušným *prováděcím nařízením ministra pošt a telegrafů.*

Trvalá fluktuace hodnoty československé měny a vždy důrazněji se projevující úsporné stanovisko ministerstva financí, jež požadovalo od poštovního ústavu soběstačnost, byly příčinou, že zmíněná první úprava poštovních sazeb byla hned *roku 1920* nahrazena *dvěma všeobecnými úpravami novými,* z nichž první vstoupila v platnost 15. března 1920 a druhá 1. srpna 1920, a k nimž od 1. října 1920 přistoupila nová úprava poplatků v poštovní službě novinové. Usnesení Světového kongresu madridského z r. 1920 vyžádala si *novou úpravu* poštovních sazeb s účinností *od 1. ledna 1922,* která byla nahrazena po Světovém kongresu štokholmském (r. 1924) *poslední úpravou s účinností od 1. října 1925,* jež až na nepatrné změny dosud platí.

Nejrozsáhlejší práce v oboru tarifním byly však uveřejněny v sazebníku listovním a balíkovém. 1. července 1921 byl uveden v platnost *Zatímní sazebník balíkový* a dnem 1. ledna 1922 nabyly platnosti obsáhlé nové publikace: *Listovní sazebník* a *Balíkový sazebník,* v nichž byly uveřejněny nejen veškeré tuzemské sazby, nýbrž také podrobný návod ke složitému sazbování do veškerých cizích i zámořských zemí, se kterými československá poštovní správa byla již ve styku, a jež v obsáhlé části textové obsahovaly též základní předpisy provozní, platné pro veškeré druhy listovních a balíkových zásilek. Změny, nastalé po této stránce, uveřejňovány postupně *opravami* k oběma sazebníkům. Na témž širokém základě připraveny byly roku 1928 *sazebníky nové. Balíkový sazebník* již vyšel, *Listovní sazebník* bude vydán příštího roku.

K docílení a trvalému upevnění finanční své rovnováhy usilovala poštovní správa též o změnu poměrů, opírajících se o oba zákony o bezplatném používání poštovního ústavu, za nichž nepoměrně velká část úkonů poštovních není finančně hodnocena, takže výsledky hospodářské činnosti pošty podávají o její výkonnosti jen obraz nesprávný. Vypracovala proto postupně *dvě osnovy nového zákona o sazebních úlevách,* v nichž řada posavadních osvobození od poštovného měla býti zrušena a posavadní osvobození státních úřadů a jim na roveň postavených orgánů a korporací mělo býti nahrazeno, podle výsledků předběžného statistického šetření, úhradou ročních paušálních částek. Žádná z těchto osnov nemohla však býti předložena k ústavnímu schválení, ježto v předběžných meziministerských poradách zaujaly proti nim zamítavé stanovisko některé obory státní správy z důvodů, ležících mimo působnost poštovního ústavu. Otázky tyto bude tudíž lze definitivně řešiti teprve v souvislosti s novým připravovaným zákonem poštovním.

Byvši prohlášena vládním nařízením z 25. září 1924, č. 206 Sb. z. a n., za podnik, spravovaný podle zásad obchodního hospodaření, sjednala poštovní správa téměř se všemi státními podniky *zvláštní úmluvy,* jimiž jest stanoveno výplatné za jejich korespondenci, a zrušila rozličné výhody poplatkové, poskytované dříve jiným veřejným korporacím, ježto neměly opory v platných zákonech.

V oboru poštovního práva mezinárodního uveřejnila poštovní správa československá, přistoupivši nejprve ke Světové poštovní unii podle Smlouvy římské z roku 1906, změny, jež v oboru mezinárodního poštovního práva nastaly ujednáními VII. a VIII. Světového poštovního kongresu, v obsáhlých publikacích: *„Smlouvy a úmluvy Světového spolku poštovního, sjednané v Madridě 30. listopadu 1920, s příslušnými řády prováděcími"* a *„Smlouva a úmluvy Světové poštovní unie, sjednané ve Štokholmě 28. srpna 1924, s příslušnými řády prováděcími"*. Na obou těchto úpravách mezinárodního práva poštovního byla také československá správa sama činně zúčastněna, předloživši oběma kongresům podrobné opravné i doplňovací návrhy, jež dala na těchto kongresích také hájiti svými delegáty. Mezinárodní konvence tyto, schválené vládou a ratifikované presidentem Československé republiky, mají také pro Československo *platnost zákona.* Na základě nich zavedla československá správa postupně také *účinnost vedlejších světových úmluv* s většinou signatárních států jejich.

Kromě těchto světových konvencí sjednala poštovní správa i četné *partikulární dohody s ci-*

zími státy. Tyto dohody jeví se po právní stránce jako *administrativní smlouvy resortní*, jež po rozumu článku 5. Smlouvy štokholmské sjednala poštovní správa *se závaznou mocí* ve vlastním oboru své působnosti.

Co do *interních předpisů* vztahovala se normativní činnost poštovní správy na úpravu nejrozmanitějších otázek provozních zásadního i manipulačního rázu, jak je podrobněji uvedeno ve stati následující.

Vedle těchto úprav bylo hned od počátku osamostatnění československé pošty usilovně pracováno na *nové zákonné kodifikaci poštovních předpisů*, jež by nahradila zejména zastaralé poštovní zákony z roku 1837 a 1850. Rychlému uskutečnění této nové kodifikace se však stavěly v cestu četné obtíže. Unifikaci tu byla na překážku nejen odlišnost vlastních poštovních norem rakouských a uherských, nýbrž i různost podpůrného práva občanského i obchodního, ve kterýchžto oborech československé zákonodárství rovněž dosud nedospělo k nutnému sjednocení. S druhé strany vadila tu neustálenost nových poměrů veřejného i soukromého života, značně se lišících od poměrů v době vzniku obou dosud platných poštovních zákonů. Konečně nelze přehlédnouti, že i úprava mnohých otázek poštovního práva mezinárodního, jemuž se má také interní legislace všech států Světové poštovní unie pokud možná přizpůsobiti, je dosud pro nepřekonatelné obtíže v interních poměrech jednotlivých členů Unie jen rázu provisorního.

Přes to však dospěly příslušné legislační a normativní práce tak daleko, že byly letos již vydány nové *„Poštovní provozní předpisy“* a připraveny nové *„Předpisy pro poštovní službu celní“*. V nejkratší době budou pak předloženy k meziministerskému projednání *nový poštovní zákon* a *nový poštovní řád*.

Ve všech těchto nových publikacích a připravovaných předpisech snažila se poštovní správa uplatniti moderní právní zásady a vyhověti také nejširší měrou četným přáním, projevovaným z řad obecenstva a usilujícím o další zlepšení poštovní služby.

4. ZMĚNY V PROVOZNÍ SLUŽBĚ POŠTOVNÍ.

Jelikož převratem nebyla nikterak přerušena platnost dřívějších předpisů, upravujících poštovní službu provozní v českých zemích, vyvíjela se tato služba organicky i po převratu — jak po stránce administrativní, tak i po stránce manipulační a účetní — na základě norem dřívějších, jichž platnost v zájmu jednotnosti služby byla postupně rozšiřována i na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Změněné poměry poválečné ovšem nemohly zůstati bez vlivu na poštovní provoz, který je tak úzce spjat s veškerým hospodářským i sociálním životem každého státu. Proto byla jednak postupně odstraňována omezení poštovní dopravy, datující se z doby válečné, jednak byly zaváděny administrativními předpisy veškeré změny, jež si vynucovala potřeba doby, zejména nová orientace obchodního a průmyslového života, podmíněná stále intensivněji vzrůstajícím a prohlubujícím se stykem s cizinou. Příslušnými předpisy byly postupně upravovány nejrozmanitější obory provozní.

Z nejrůznějších změn a úprav poštovního provozu bylo by vzpomenouti zejména značných výhod, kterých se dostalo obecenstvu zavedením t. zv. částečných tiskovin, zvětšením formátu dopisnic, zvýšením nejvyšší dovolené váhy balíků (až do 25 kg) a pod.; k podnětu čelných denních listů byl způsob zasílání novin značně usnadněn a k žádosti obchodních kruhů zavedeno nevyplacené podávání balíků.

V otázce náhrady škody bylo z iniciativy poštovní správy vydáno 9. listopadu 1922 vládní nařízení, jímž byly změněny dosud platné právní předpisy, upravující náhradové částky za ztrátu doporučených zásilek listovních a za ztrátu, úbytek nebo poškození balíků bez udané ceny. Podle tohoto nařízení, kterým byla poštovní správa všeobecně zmocněna k samostatným úpravám částek náhradových, byly nové náhradové částky stanoveny s platností od 1. října 1922. S působností od 1. listopadu 1927 byly pak zvýšeny náhradové částky za ztrátu, úbytek nebo poškození balíků bez udané ceny do Maďarska, Německa, Polska, Rakouska nebo Rumunska na částky, stanovené mezinárodní úmluvou balíčkovou. S platností od 1. března 1928 byly nově upraveny náhradové částky za ztrátu, úbytek nebo poškození balíků bez udané ceny v tuzemsku podaných a do tuzemska určených.

V oboru poštovního šekového řízení došlo k velmi významnému opatření státní finanční správy (vyhláška ministerstva financí ze dne 17. prosince 1920, č. 645 Sb. z. a n.), jímž bylo stanoveno, že 1. lednem 1921 počínajíc musí

všechny daně, poplatky a dávky (v to počítaje samosprávné přirážky a příspěvky) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku býti placeny nikoliv u berních úřadů hotově, nýbrž šekovými vplatními lístky, odúčtovacím řízením šekového úřadu a žirovým řízením Bankovního úřadu ministerstva financí. Tím vzešlo poštovním úřadům nemalé zatížení, neb úřady ty staly se v českých zemích skoro jedinými příjmovými pokladnami finanční správy pro daně, poplatky a j. dávky hotově placené. Prováděcím nařízením k zákonu o přímých daních ze dne 15. června 1927 byla pak povinnost ku placení různých daní zmíněným způsobem rozšířena i na Slovensko a Podkarpatskou Rus.

Pro zapravování určitých dávek a daní byly zavedeny vplatní lístky zvláštní úpravy, aby finanční správě účtování těchto dávek bylo usnadněno. Placení zvláštními šekovými vplatními lístky zavedeno bylo nejprve roku 1920 při dávce z mouky, roku 1921 dány do oběhu k použití stran šekové vplatní lístky pro všeobecnou daň nápojovou a daň z masa, v září 1922 vydány šekové vplatní lístky pro placení daně z vodní síly, pro placení daně z majetku, později šekové vplatní lístky pro placení dávek za úřední výkony ve věcech správních, potom pro placení daně z motorových vozidel a dávky z jízdného, pro placení daní srážkových a konečně pro placení cejchovních poplatků.

Administrativní činnost poštovní správy projevovala se konečně také vydáním četných nových předpisů pro jednotlivé obory provozní, jež jevíce se do jisté míry jako samostatné celky, připouštěly samostatnou soubornou a soustavnou úpravu v rámci platných norem. Tak na př. byly vydány: Návod poštovním úřadům pro výkon poštovní služby celní (puncovní, značkovací, kolkovní), nové předpisy o peněžních odvodech a přídělech poštovních úřadů, návod jak nakládati s obyčejnými listovními zásilkami nevyplacenými nebo nedostatečně vyplacenými, předpisy pro úřady pro statistiku zahraničního obchodu, předpisy pro výpravu a dopravu pilných balíčků, předpisy o vyplácení listovních zásilek otisky výplatních strojů, předpisy o změně účtování u poštovních úřadů, předpisy pro odbornou kontrolu přijímacích knih, cenných psaní (krabic) a balíkových zásilek jakož i dodacích dokladů k těmto zásilkám atd. Mnohé z těchto norem byly podle potřeby doby i několikráte doplňovány a měněny.

5. ROZSAH POŠTOVNÍHO PROVOZU V UPLYNULÉM DESÍTILETÍ.

Rozsah poštovního provozu je závislým na celé řadě činitelů, určujících vývoj poměrů hospodářských, finančních, politických, kulturních a sociálních. Bývá sice nesnadno určiti, kdy a do jaké míry ten který faktor měl vliv na dopravní ruch poštovní, přes to však lze v provozních výsledcích pošty stopovati důležitější fáse hospodářského a kulturního života, v nichž vzhledem k tomu, že pošta obstarává nejen dopravu zpráv, ale i zboží a peněz, obráží se do určité míry celý složitý národohospodářský a kulturní život.

Názorný přehled o rozvoji poštovního provozu v letech 1920—1927 podává 7 diagramů sestavených podle statistických šetření, která se systematicky konala teprve počínajíc rokem 1920.

Vezmou-li se pro posouzení východiskové intensity československého poštovního provozu za měřítko poměry předválečné, na př. provozní výsledky r. 1913, lze konstatovati, jak zřejmo z následujícího srovnávacího přehledu, že rozsah poštovního provozu byl již v roce 1920 poměrně značný, uváží-li se, že hospodářský a obchodní život nebyl v té době ještě ustálen a okruh našich odbytišť byl velice silně omezen.

Druh zásilek	Dopraveno bylo kusů		
	v r. 1913	v r. 1920	rozdíl
Listovní zásilky	731,992.760	694,280.494	— 37,712.266
Balíky a cenná psaní	34,095.900	20,884.990	— 13,210.910
Vplacené poštovní poukázky	14,226.009	11,291.188	— 2,934.821
Vyplacené poštovní poukázky	13,473.761	12,515.553	— 958.208

Rok 1921 přinesl *oživení* poštovního provozu, které však *v následujících letech opět pokleslo* v důsledku silné krise hospodářské, provázené peněžní deflací. Následky této krise, která vyvrcholila v r. 1923, pociťují se v poštovní dopravě ještě v r. 1924.

Úhrnný počet dopravených listovních zásilek (v milionech) v letech							
1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927
762	785	749	718	707	797	908	908

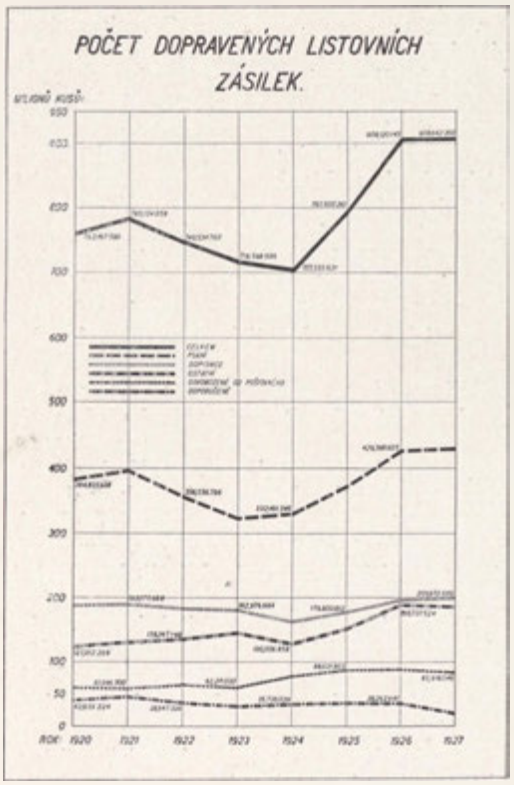

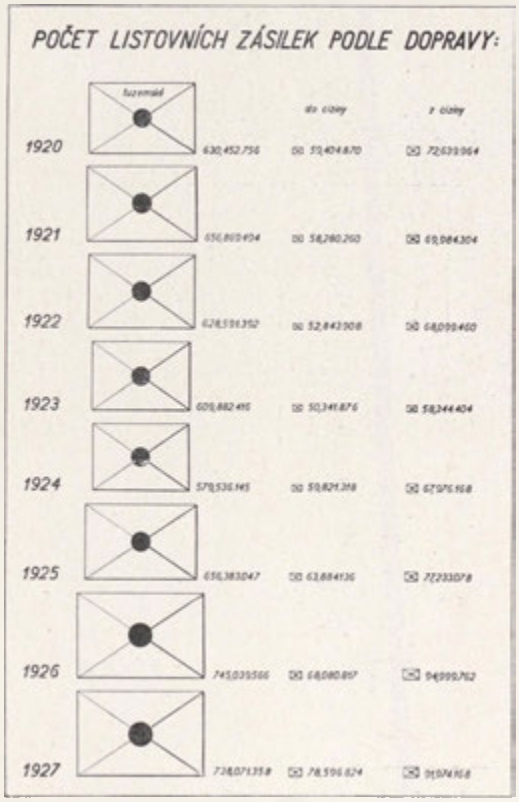

Postupná konsolidace hospodářského života a rozšíření možnosti odbytu hospodářských produktů, dostavující se v *následujících letech*, zračí se ve *vzestupné tendenci* poštovního provozu, jež se pak již stále *udržuje a nejvíce se uplatňuje v posledních 2 letech* (1926 a 1927).

Tento proměnlivý, nepravidelný pohyb provozu možno pozorovati ve všech odvětvích poštovní služby.

Doprava listovní ve svém souhrnu vyjadřuje všeobecnou linii dopravní. Rozsah její je zřejmý z diagramů pokud se týče z následujícího přehledu:

Jak lze pozorovati, jeví se následky hospodářské krise z let 1922 a 1923 v dopravě pošty listovní ještě v roce 1924, třebaže ve styku s cizinou dostavil se už potěšitelný vzestup, který souvisí s postupným uvolněním mezinárodního styku. Pokles v r. 1924 přičísti dlužno na vrub dopisnic, tiskovin, obchodních papírů a ukázek zboží, takže ani vzrůst počtu psaní nemohl udržeti celkovou dopravu listovní na výši roku předcházejícího (pokles dopravy obnáší v r. 1924 10% proti r. 1921).

Pokračující konsolidace hospodářského života měla v následujícím období za následek silné stoupnutí listovní dopravy (ze 707 milionů zá-

silek v r. 1924 na 908 milionů v r. 1926 a 1927 — vzestup o 28%).

Na celkové dopravě zásilek listovních (s vyloučením novin) participují psaní průměrně 55%, dopisnice 25%, tiskoviny a ostatní zásilky (ukázky zboží, obchodní papíry) 20%.

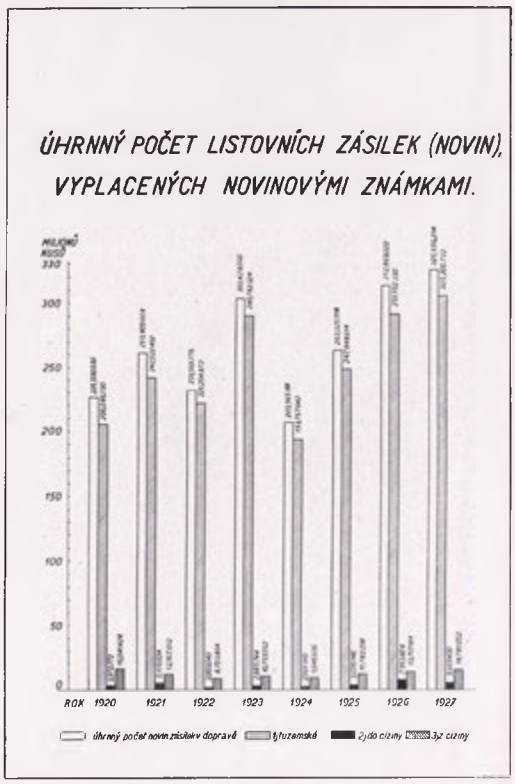

Hlavní složkou listovní dopravy jsou, jak vidno, *psaní*. Po poklesu v letech 1922 a 1923 (o 18% proti r. 1921) znamenati je v r. 1924 nepatrný vzestup tohoto druhu listovních zásilek, který pokračuje v pronikavé míře v následujících dvou letech, ztrácí však na síle v roce 1927, ovšem jen ve styku tuzemském. Ve styku s cizinou stoupla intensita dopravní v tomto směru jmenovitě v letech 1926 a 1927. V roce 1920 činila 17%, v roce 1923 15%, ale v roce 1927 dosáhla skoro 19% celkové dopravy. Je příznačno, že v tomto styku má stále převahu doprava ve směru z ciziny (průměrně o 20%).

U dopisnic nevykazuje dopravní křivka takového zvlnění jako u psaní. Pokles v letech 1922 a 1923 je slabší, naproti tomu lze pozorovati v roce 1924 větší úbytek, který se však již v následujícím roce skoro vyrovnává a vzestupná tendence pak stále pokračuje.

Počet *ostatních* zásilek listovních (tiskoviny, obchodní papíry, ukázky zboží) stoupá nepřetržitě až do r. 1923, v roce 1924 klesá sice na stav z r. 1920, v následujících letech však rapidně stoupá, dosahuje v r. 1926 skoro počtu dopisnic; v r. 1927 nepatrně zase poklesl. Charakteristiku této křivky dopravní určují hlavně tiskoviny, jest však příznačné, že změny sazeb (v r. 1922 zvýšení na 20 h za 50 g a v r. 1923 návrat k dřívější sazbě 10 h) neměly podstatně vlivu na rozsah dopravy tiskovin; rovněž zavedení částečných tiskovin, za které stanovena byla na podzim r. 1925 vyšší sazba, neprojevilo se poklesem dopravy v tomto směru, protože částečné tiskoviny nahradily do jisté míry dopisnice, jejichž vzestup byl následkem toho poněkud oslaben. Teprve v r. 1927 znamenati možno nepatrný pokles dopravy tiskovin, vyplývající též ze zvýšení sazby z 10 na 20 h a z 20 na 30 h.

Zajímavý je pohyb dopravy listovních zásilek, *osvobozených od poštovného*, které představují průměrem 9·4% celkové dopravy listovní; v letech 1920—1923 udržuje se s malými výkyvy skoro ve stejné výši, stoupá však v letech 1924—1926 poměrně ve značné míře následkem vzrůstu úřední korespondence, vyplývajícího ze stálého rozmnožování úkolů veřejné správy. V r. 1927 pozorovati však je pokles (o 5% proti r. 1926), vysvětlitelný zavedením výplatní povinnosti, pokud se týče paušalováním korespondence státních podniků na podkladě zákona o úpravě hospodaření ve státních závodech, ústavech a zařízeních.

Intensita dopravy *doporučených zásilek listovních* nevykazuje podstatných změn. Největšího počtu těchto zásilek bylo dosaženo v r. 1921 (přes 6% celkové dopravy listovní). Nápadný pokles v r. 1927 (o více než 50%) je v souvislosti s úbytkem doporučené korespondence úřední, hlavně v důsledku připuštění úředních (soudních) vyřízení se zpátečním lístkem, jako zásilek obyčejných.

Významnou složku dopravy poštovní tvoří doprava *novin* (časopisů, sešitových děl), která činila v letech 1920 a 1922 u porovnání s dopravou psaní 58%, resp. 65% a v r. 1923 pak dostoupila výše 93% a převyšovala počet tiskovin v r. 1920 o 94% a v r. 1923 o 123%. V tomto mimořádném vzestupu zračí se rozmach kulturního a politického života, k němuž čsl. pošta pod-

statně přispívá udržováním velmi mírných sazeb novinového výplatného, usnadňujíc tak vznik nových časopisů, rozšíření publikací literárních, odborných a pod. V r. 1924 nastala však reakce, vyjádřená u srovnání s r. 1923 poklesem o 32%. Další léta charakterisuje přirozený, zdravý vzestup, který se udržel s malým jen odklonem v r. 1927; v tomto roce činí počet zásilek novinových, u porovnání s dopravou psaní, 75% a převyšuje počet tiskovin o 94% (jako v r. 1920).

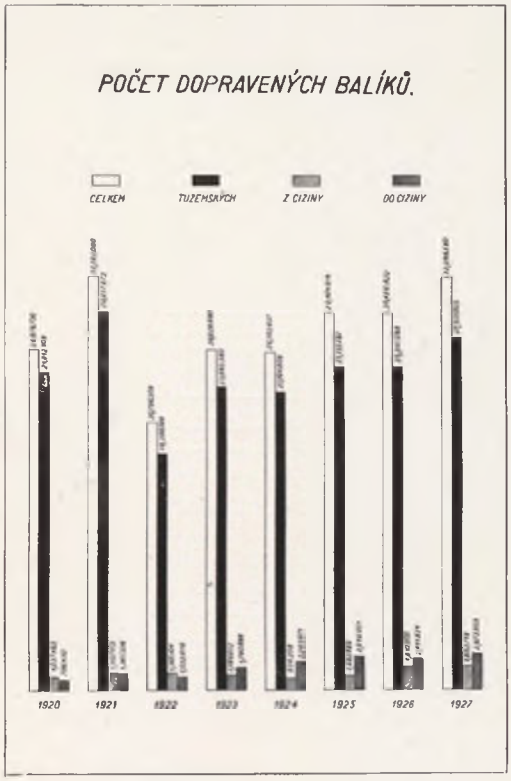

Druhý důležitý obor poštovního provozu představuje pošta *balíková*, jejíž rozsah je patrný jednak z diagramu, jednak z následující tabulky:

Úhrnný počet dopravených zásilek balíkových (v milionech) v letech							
1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927
26	32	20	26	26	29	29	32

Křivka dopravní vykazuje zde v podstatě týž ráz, který vyznačuje dopravu listovní. Odklony od normální hladiny jsou však v prvních čtyřech letech po převratu daleko výraznější, než tomu je v poště listovní. Mimořádně velký pokles v r. 1922 vysvětluje se jednak tím, že nejnutnější hospodářské potřeby obyvatelstva, vyčerpaného dlouhou válkou, byly již přivedeny na normální míru, jednak má svůj důvod — nehledíme-li ke zvýšení poštovních sazeb — v nastávající deflaci, jež měla v zápětí menší dovoz surovin a stoupání cen, oslabující nákupní sílu většiny obyvatelstva a v důsledku toho zmenšující možnost odbytu. Snížením poplatků zesílila zase v r. 1923 doprava balíková, která dosáhla přes všeobecnou krisi hospodářskou poměrně značné výše (30% proti r. 1922), k čemuž přispěl částečně také vzrůst dopravy cizozemské. Zvláštní zmínky zasluhuje, že počínajíc tímto rokem, obrátil se poměr intensity dopravní ve prospěch našeho vývozu. Tato tendence pak po-

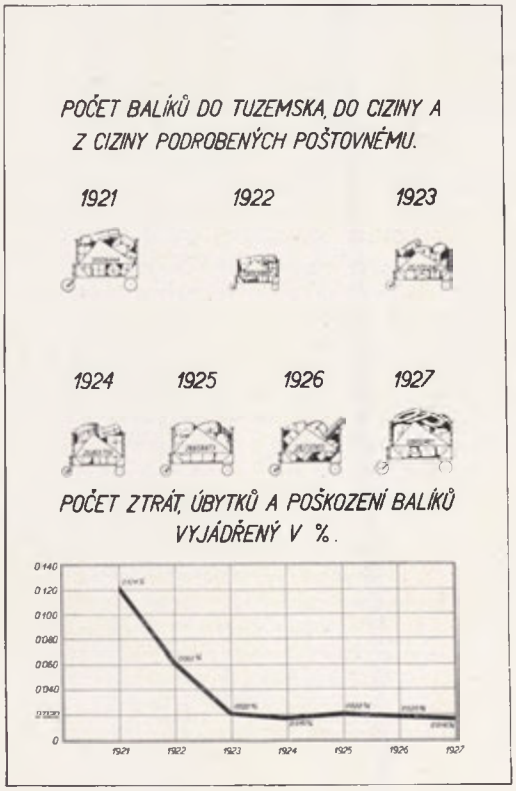

kračuje a sílí ve všech letech následujících, protože poštovní služba balíková doznává značného rozšíření uvolněním zahraničního obchodu a uzavřením nových obchodně-politických smluv s celou řadou států. Nejvyššího rozmachu dosáhla doprava balíková v r. 1927, a to do té míry, že se již přibližuje výši předválečné; byloť v tomto roce dopraveno okrouhle 32 milionů balíků. Že se udržuje ještě pod úrovní r. 1913, má svoji příčinu pravděpodobně v tom, že průmysl nepracuje ještě s plnou výrobní kapacitou, a že také soukromá doprava automobilní soutěží s poštovní dopravou.

Zajímavý zjev v dopravě balíkové pozorovati lze v prvých letech po převratu. Nedostatek životních potřeb, vyvolaný všeobecnou vyčerpaností hospodářskou, stejně jako pokleslá morálka, provázející dlouhou dobu válečnou, měly neblahý vliv na bezpečnost poštovní dopravy, který se projevil vzrůstem počtu zásilek ztracených a vyloupených a měl za následek mimořádně velké stoupnutí dopravy *zásilek s udanou cenou*, jejíž počet dosáhl nejvyššího stupně v letech 1920 a 1921 (64% resp. 50% celkové dopravy balíkové). Nezdravý tento úkaz, ohrožující všeobecně dopravu i provoz, byl paralysován do jisté míry zvýšením sazby za balíky s udanou cenou a ve značné míře také zavedením bezpečnostní kontroly. V důsledku těchto opatření pohybuje se počet balíků s udanou cenou od r. 1922 na normální úrovni (10—12% celkové dopravy). Tím je podán důkaz, že otřesená důvěra obecenstva v bezpečnost balíkové dopravy byla již v letech 1922—1923 znovu získána a uhájena v následujících letech stabilisace hospodářského života.

Při této příležitosti dlužno vzpomenouti usilovné péče, kterou čsl. poštovní správa od prvopočátku věnovala snaze dosáhnouti dřívější *jistoty a bezpečnosti* poštovní dopravy všemožným potlačováním neblahého průvodního zjevu světové války, častých ztrát poštovních zásilek. Jedním z nejúčinnějších opatření v tomto směru stala se t. zv. *bezpečnostní kontrola*, zřízená postupně u jednotlivých ředitelství pošt a telegrafů, a to koncem října 1920 u ředitelství v Praze s působností pro celé Čechy, počátkem r. 1921 u ředitelství v Brně pro Moravu a Slezsko a konečně v červnu 1922 v Košicích pro Slovensko a Podkarpatskou Rus.

Instituce bezpečnostních kontrol se plně osvědčuje a úspěšné její činnosti lze přičísti velký podíl na trvalém poklesu krádeží zásilek. Případy *ztrát, úbytků a poškození balíků*, jak z diagramu zřejmo, snížily se již v r. 1923 na předválečný stav a v r. 1927 klesly dokonce pod míru předválečnou.

Ve službě *poukázkové* lze v hrubých rysech stopovati tentýž vývoj, jako v ostatních oborech služby poštovní. Průběh styku poukázkového je graficky zachycen na diagramech, pokud se týče vyjádřen v následujících přehledech:

	Vyplacené poštovní poukázky (v milionech) v letech							
	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927
Počet	14·7	12·3	10·3	10·3	11·2	11·9	12·0	12·3
Částka	4207	3954	3030	2785	2976	3156	3230	3325

	Vyplacené poštovní poukázky (v milionech) v letech							
	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927
Počet	14·6	12·0	10·0	10·1	11·3	12·2	12·4	13·0
Částka	4196	3945	3039	2781	2991	3218	3289	3420

Neobyčejný pokles poukázkového styku, počínající v r. 1921, byl podmíněn hlavně vybudováním Poštovního úřadu šekového a rychlým rozvojem šekového řízení. Pokles ten dosáhl nejvyšší míry v letech hospodářské depresse (r. 1922 a 1923) a činí, srovnáme-li jej se stavem z r. 1920 30%; následující pak oživení finančního a hospodářského života projevuje se ve stálém vzestupu poukázkového styku, který však nedosahuje už dřívější síly vlivem veliké převahy poštovního úřadu šekového v peněžní službě. U porovnání s r. 1923 stoupl sice počet vplacených poukázek v r. 1927 o 20% (z 10 mil. na 12 mil.) a počet poukázek vyplacených o 30% (z 10 mil. na 13 mil.); srovnáme-li jej však s výsledkem r. 1920 je menší skoro o 17% resp. o 11%. Celková hodnota vplacených poukázek klesla v r. 1923 o 34% proti r. 1920; tentýž pokles jeví se také u poukázek vyplacených. Porovnáme-li však vplatby a výplaty let 1920 a 1927, pozorujeme větší pokles celkové hodnoty poukázek vplacených. Tento činí 21% u poukázek vplacených proti 18·5% při poukázkách vyplacených. Příčinu toho hledati je v prvé řadě ve vzrůstu peněžních poukazů z ciziny. Poukázkový styk mezinárodní, představující v r. 1920 z celkové hodnoty peněžních poukazů (tuzemských i cizozemských) u vplateb 0·4% a u výplat pouze

0·1%, klesl v r. 1923 na 0·1% resp. 0·018%. Oživení hospodářských styků s cizinou mělo v zápětí také posílení naší mezinárodní služby poukázkové, a to počínajíc r. 1925, v němž činily vplatby peněz do ciziny 2% a výplaty peněz z ciziny 4% celkové hodnoty poštou zprostředkova-

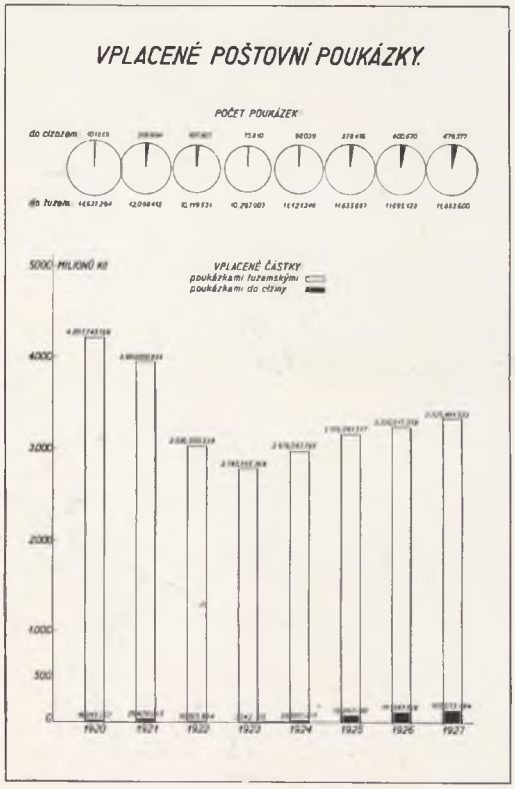

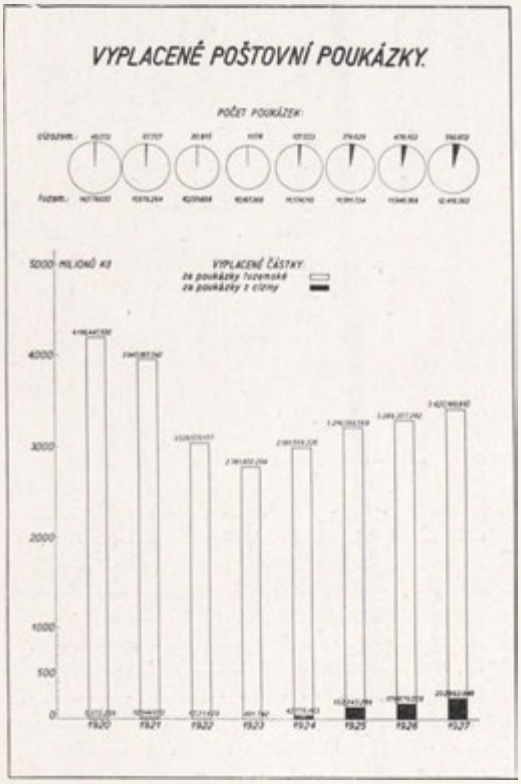

ných poukazů. Tento vzestup hodnoty poukazů z ciziny dosáhl v r. 1927 7%, kdežto hodnota poukazů do ciziny činí pouze 4%.

Sledujeme-li pak mezinárodní styk poukázkový o sobě, t. j. bez zřetele ke styku tuzemskému, shledáváme, že v prvých letech po převratu platby do ciziny převyšovaly poukazy z ciziny, a to v r. 1920 o 243%, v r. 1921 o 120%, v r. 1922 o 602%, v r. 1923 o 520%, kdežto v následujících letech převyšují poukazy ve směru z ciziny, a to v r. 1924 o 88%, v r. 1925 o 83%, v r. 1926 o 54%, v r. 1927 o 72%. Tento náhlý obrat lze si vysvětliti převahou exportu v dopravě balíkové a zavedením poukázkového (listového) styku se Spojenými Státy Americkými, Kanadou a Velkou Britanií.

6. POŠTOVNÍ CENNINY.

28. říjen 1918 postavil čsl. poštovní správu před nezbytnou nutnost *co nejrychlejšího osamostatnění* také v oboru emise poštovních cenin hlavně poštovních známek. Vzhledem k převzaté malé zásobě, podléhající rychlé spotřebě, bylo vydání vlastních, československých poštovních známek ještě naléhavější, než osamostatnění valutární. Iniciativě a energii čsl. poštovní správy, jakož i vyspělosti čsl. grafického průmyslu podařilo se však daný úkol v plném rozsahu zdolati v době co nejkratší.

Zprvu bylo ovšem nutno spokojiti se s tím, že v nejhorší době poválečné vyčerpanosti technických prostředků a surovin bylo vůbec možno pošt. známky a ostatní potřebné druhy poštov. cenin vydati bez pomoci ciziny, a že bylo možno

krýti pravidelnou, ohromnou spotřebu cennin — miliardu kusů ročně — bez jakékoliv poruchy. Již to bylo však značným úspěchem.

Další vývoj výroby a vydavatelské činnosti — v době asi prvého pětiletí samostatnosti naší republiky — pohyboval se pak sice velice opa-

1

2

3

4

5

6

7

trně, ale cílevědomě, směřuje v prvé řadě k získání nových zkušeností, k zabezpečení pravidelné dodávky, k výrobě potřebných příprav a surovin (papíru, barev, lepidla atd.), k zapracování a k výběru spolehlivého personálu, činného jak při výrobě, tak i při kontrole této specielní a zodpovědné služby. Přes nesčetné a nemalé poválečné vývojové obtíže, zvyšované opětovnými změnami provozními a sazebními, jež působily nepříznivě i na žádoucí ustálení výroby cennin, vyžadujíce opětovných změn jejich úpravy, prodejních cen a pod., podařilo se však přece vždy vyhověti potřebám pošt. provozu.

V prvém pětiletí 1918—1923 byly vydány *dvě hlavní emise* a *sedm podružných emisí* poštovních známek.

První emise poštovních známek, s jejichž vydáváním bylo započato 18. prosince 1918, zahrnuje v sobě *všechny druhy známek* (výplatní, spěšné, novinové a doplatní), jež byly provedeny vesměs *knihtiskem* podle obrazových námětů mistra A. Muchy. Výplatní známky jsou zoubkovány i nezoubkovány, kdežto známky spěšné, novinové a doplatní jsou vesměs nezoubkovány. Na všech známkách jest hodnota vyznačena pouhou číslicí bez označení měny a značí hodnotu v haléřích. Výplatní známky této emise byly vzaty z oběhu 30. dubna 1921 a spěšné 1. srpna 1924, kdežto novinové a doplatní známky této emise zůstaly v platném oběhu až do roku 1928.

Kresba prvních výplatních známek s obrazem Hradčan byla postupem času v různých detailech změněna (nadpis, rámeček a pod.). Podle těchto změn kresby rozeznávati lze celkem *čtyři typy* zmíněných známek, jak vidno z vyobrazení. (Obr. 1, 2, 3 a 4.)

Kresba ostatních druhů známek první emise t. j. spěšných, doplatních a novinových, zůstala v původní úpravě. (Obr. 5, 6 a 7.)

Byla tedy vydavatelská činnost poštovní správy československé již od počátku dosti čilá. Uváží-li se shora dotčené obtíže poválečné výroby vůbec, zvláště však krátká doba dvou měsíců, v níž byly zdolány veškeré obtíže přípravných prací, jakož i chvat, s jakým bylo nutno provésti zásobení tehdejších asi 4600 poštovních úřadů a poštoven, jakož i asi 20.000 úředních prodejen poštovními cenninami v dostatečném množství, čímž umožněno bylo vzíti již *1. března 1919 z oběhu známky býv. Rakousko-Uherska*, nelze nedoznati, že již v prvém roce trvání republiky, byl tu vykonán kus uznání hodné práce.

Hned počátkem roku 1920 byly vykonány přípravy k nové emisi výplat. známek, jež bylo třeba vydati na podkladě umělecké soutěže podle zákona z 13. ledna 1920, č. 45 Sb. z. a n., o umělecké úpravě předmětů státem vydávaných nebo podporovaných, pokud vyžadují součinnosti umělců.

V této *druhé emisi výplatních známek* byly vydány známky podle různých obrazů, získaných v umělecké soutěži, a to: J. Benda „Holubice", V. H. Brunner „Osvobozená republika", A. Mucha „Husita s kalichem", J. Obrovský „Hospodářství a věda" a M. Švabinský „Portrét presi-

denta republiky T. G. Masaryka". (Obr. 8, 9. 10, 11, 12 a 13.)

Známky byly zhotoveny knihtiskem, vyjímajíc známku „Husita". Jsou vesměs zoubkovány. Známky s obrazem „Osvobozená republika" mají u hodnoty 25 h změněnou kresbu (čárkované

8

9

10

11

12

14

13

15

pozadí). Rovněž známky s obrazem „Hospodářství a věda" byly vydány v dvojí kresbě (dva typy), z nichž druhý typ jest tištěn na žlutém papíře. Papír ostatních známek jest bílý, u známek s portrétem (500 h a 1000 h) křídový.

Známky s obrazem „Husita" byly provedeny dokonalejší grafickou metodou, t. j. *měditiskem z hloubky* (neotypií), a jejich provedení potkalo se se značným zájmem sběratelů.

Většina známek této emise byla vzata z oběhu postupně, a to 30. dubna 1921, 31. ledna 1923 a 1. ledna 1926. V platném oběhu zůstaly do dnešní doby pouze známky s obrazem „Holubice".

Vedle uvedených dvou emisí vydány byly v období 1918—1923 různé *podružné emise*, jako známky příležitostné s omezenou dobou platnosti, dále známky pošty letecké (dvě emise), známky plebiscitní a pod., jak jsou uvedeny v následujícím přehledu:

1. Koncem roku 1919 vydány byly ve *prospěch sirotků* po padlých legionářích známky, jež se zovou „legionářské", podle obrazových návrhů J. Obrovského „Lev lámající okovy" a „Matka s dítětem". Známky s obrazem lva byly provedeny knihtiskem, ostatní měditiskem z hloubky (bílý a žlutý papír). (Obr. 14 a 15.)

2. Zbylé známky rakouské a uherské, vzaté 1. března 1919 z oběhu a odvedené poštovními úřady, byly opatřeny *přetiskem* „Pošta československá 1919" a dány znovu do oběhu od 12. prosince 1919 do 31. ledna 1920. Účelem této výpotřebné emise bylo, zužitkovati zbylou zásobu. Známky byly prodávány s 50%ním příplatkem. Tato emise stala se předmětem značného zájmu sběratelů, ale vyvolala v jejich kruzích mnoho kritik a polemik o své účelnosti.

3. Pro *plebiscitní území Těšínska, Spiše a Oravy* byly vydány na popud dohodové komise v únoru 1920 zvláštní známky, zhotovené přetiskem „S. O. 1920" všech druhů a hodnot známek první emise, v té době platných. Tyto známky setkaly se namnoze rovněž s kritikou o své účelnosti.

4. *Ve prospěch Československého Červeného kříže* byly vydány v prosinci 1920 tři hodnoty výplatních (příležitostních) známek, zhotovené přetiskem známek první a druhé emise (Hradčany, portrét presidenta republiky), a byly prodávány s příplatkem 20 h a 25 h ve prospěch Československého Červeného kříže. Z prodeje těchto známek (výtěžek příplatku) odevzdáno bylo zmíněné instituci 200.000 Kč.

5. Pro vyplácení zásilek *letecké pošty* vydány byly v srpnu 1920 zvláštní známky, zhotovené přetiskem výplatních známek první emise (Hradčany). V důsledku snížení leteckých sazeb staly se tyto známky neupotřebitelnými a byly vzaty z oběhu 30. dubna 1921. Podle nových leteckých sazeb byly pak vydány letecké známky 15. června 1922, zhotovené přetiskem výplatních známek druhé emise (Hospodářství a věda). Ježto používání leteckých známek nebylo a není nucené,

používalo a používá dosud obecenstvo k vyplácení leteckých zásilek převážně obyčejných výplatních známek. Odbyt těchto známek jest celkem nepatrný. Z toho důvodu bylo také až dosud upuštěno od vydání definitivních známek leteckých a ponechány byly v oběhu letecké známky druhé emise, jež mají ovšem vzhledem k své úpravě (přetisk) povahu známek zatímních.

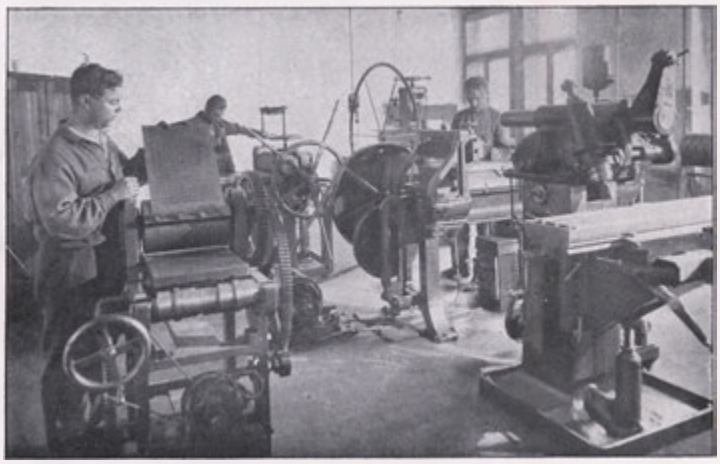

ÚPRAVA CELOOCELOVÝCH DESEK A VÁLCŮ PRO TISK POŠTOVNÍCH ZNÁMEK OCELOTISKEM Z HLOUBKY.

6. V roce 1922 přikročila poštovní správa k racionelnímu *zužitkování značných starých zásob* různých druhů z oběhu vzatých známek. V průběhu prvního pětiletí nahromadily se totiž zásoby známek, jež se staly častými změnami poštovních sazeb anebo z jiných příčin neupotřebitelnými, takže bylo nutno učiniti vhodné opatření k jejich zužitkování.

Byly to různé druhy a hodnoty známek první a druhé emise, vzaté z oběhu nebo jinak málo běžné, jež byly opatřeny vhodným přetiskem a vydány postupně v období 1922—1927 znovu jako zatímní známky doplatní anebo novinové.

Tímto způsobem byly provedeny *čtyři emise zatímních známek doplatních*, pořízené přetiskem výplatních známek s obrazem Hradčan, Hospodářství a věda, Osvobozená republika, původních doplatních a *dvě emise zatímních známek novinových*, zhotovených přetiskem známek spěšných a původních novinových. Tak bylo zužitkováno dva a půl milionu listů jinak neupotřebitelných známek (250,000.000 kusů). Toto hospodárné zužitkování starých zásob mělo nemalý význam fiskální i v tom, že zatímní známky (celkem 41 hodnot) byly hojně sbírány filatelisty, takže jejich prodej k účelům sběratelským přinesl poštovní správě značný zisk obchodní.

7. Na paměť prvého pětiletí trvání republiky vydala československá poštovní správa *k 28. říjnu 1923 jubilejní poštovní známky* ve prospěch humanních institucí (Československý Červený kříž, Péče o mládež a Fond sociální péče poštovního a telegrafního ústavu).

Vydány byly *čtyři hodnoty* s obrazem presidenta Masaryka podle návrhu prof. Švabinského. Byly zhotoveny *tiskem z hloubky* na bílém papíru s vodní značkou a byly prodávány se 100%ním příplatkem. Výtěžek této emise (příplatků) činil jeden a půl milionu Kč a byl odevzdán shora uvedeným humanním institucím.

V další době, po pětiletých zkušenostech, získaných při výrobě všech dosud zmíněných druhů známek, které byly, jak již řečeno, zhotovovány skoro výlučně jen knihtiskem, nabylo vrchu přesvědčení, že knihtiskem nelze docíliti žádoucí dokonalosti výrobků po stránce grafické a estetické, a že známky zhotovené knihtiskem neposkytují téměř žádné bezpečnosti proti padělání.

Rozhodla se proto poštovní správa v roce 1924 pro tisk výplatních známek dokonalejší grafickou technikou a na zvláštním papíru s vodní značkou, a to pro americkou výrobu (ocelotisk z hloubky), jak ji provádí světoznámý závod American Bank Note Compagny. Již v roce 1924 započato bylo pokusně s výrobou ocelotiskových známek, zprvu ovšem na pohotovém stroji staršího systému a z galvanických desek, čímž byl personál v nový obtížný způsob výroby předběžně zapracován. Zároveň navázal závod, jenž naše známky tiskne, jednání s vynálezcem amerických strojů Ing. Stickneyem o získání amerického strojového zařízení, kteréžto jednání vedlo k positivnímu výsledku, takže již v prvé polovině r. 1925 byly u nás americké stroje instalovány.

Jest tedy časové období 1924/1925 počátkem nové výrobní etapy našich známek, etapy, zna-

JUBILEJNÍ POŠTOVNÍ ZNÁMKY 1928

menající pronikavý a trvalý vzestup výroby i vydavatelské činnosti naší poštovní správy ke kýžené úrovni graficko-technické; zahrnuje v sobě *třetí a čtvrtou emisi výplatních známek.*

Známky *třetí emise výplatních známek* (7 hodnot) byly vydány 7. března 1925 při příležitosti 75. narozenin presidenta republiky. Obraz, portrét presidenta, navrhl prof. M. Švabinský.

Známky hodnot haléřových (40, 50, 60) jsou zhotoveny *měditiskem z hloubky* (neotypií) a známky hodnot korunových (1, 2, 3, 5) *ocelotiskem z hloubky.* Všechny hodnoty jsou tištěny na *zvláštním známkovém papíru s vodní značkou (lípové lístky).* Úprava známek doznala změny i v tom směru, že hodnoty jsou vyjádřeny nejen číslicí, nýbrž i slovným označením měny.

PERFOROVÁNÍ ZNÁMEK, VÝROBA ZNÁMEK SVITKOVÝCH A KONTROLA HOTOVÝCH TISKŮ.

Tato emise tvoří vlastní přechod od knihtiskové výroby předcházejících emisí k výrobě známek tiskem z hloubky. Tento nový způsob tisku známek působil značné potíže, než byly získány potřebné zkušenosti, a to tím spíše, že bylo již z národohospodářských důvodů naší snahou, pořídit veškeré technické přípravy (papír, barvy, lepidlo atd.) v tuzemsku, jež však zprvu pro americké stroje naprosto nevyhovovaly a ještě dnes leckdy plně nevyhovují.

Zkouškové období ocelotisku z hloubky v roce 1925, zvláště pak přechod od pokusného ocelotisku na plochém stroji starší soustavy s galvan k pravému ocelotisku na amerických strojích, působilo samozřejmě na vzhled známek i v tom směru, že postupně podle získaných zkušeností a podle různé jakosti dodaných technických příprav domácí provenience musil býti celkový vzhled známek z té doby měněn či zdokonalován, ať již v kresbě, v rytině nebo barvě, perforaci, gumování atd., takže vyšly z této výroby celkem čtyři typy známek korunových hodnot (portrét presidenta republiky).

S pravou ocelotiskovou výrobou známek ve větším množství na nových amerických strojích bylo započato v druhé polovině roku 1925.

Základní předností amerického způsobu ocelotiskové výroby známek jest to, že americký rotační lis při jednom průběhu rotačního známkového papíru tento papír vlhčí, potišťuje, suší, gumuje, opětně suší a hotové tisky navíjí, jakož i že počítá všechny vyrobené známky; obstarává tudíž řadu různých manipulací, jež jinak, při knihtisku nebo měditisku, nebo i při ocelotisku na strojích jiné soustavy nutno prováděti na několika strojích mnoha osobami a na několika pracovních místech. I výroba celoocelových tiskacích desek po americkém způsobu je daleko snazší a rychlejší nežli výroba galvan, nehledíc ani k tomu, že galvana se rychle opotřebují, kdežto celoocelové desky mají daleko delší trvání. Výroba po americkém způsobu jest tedy svrchovaně rychlá, racionelní a po stránce graficko-technické toho času nejdokonalejší.

Do konce roku 1925 byl nový způsob výroby známek ovládnut úplně. Tím nastal vhodný okamžik pro vypracování velkorysého projektu nové úpravy našich výplatních známek, kterým by se uskutečnila žádoucí rozmanitost obrazců známek a trvalá, účinná propagace krajinových nebo stavitelských památek a motivů, charakteristických i důležitých pro propagaci krás i pamětihodností naší vlasti, zvláště v cizině. Tanul při tom na mysli cíl, vytvořiti *svérázný a zajímavý typ československé poštovní známky,* jenž by sujetem a účelným řešením celkovým vyhovoval nejen potřebám poštovního provozu, ale i estetickému cítění nejširší veřejnosti.

Tak vznikla vzorná serie výplatních známek s obrazy památných hradů, panoramatu Hradčan, Strahova a Vysokých Tater, jakož i nově upravené známky s portrétem presidenta republiky. Jest to *čtvrtá emise* výplatních známek, vydaných v období 1926/1927.

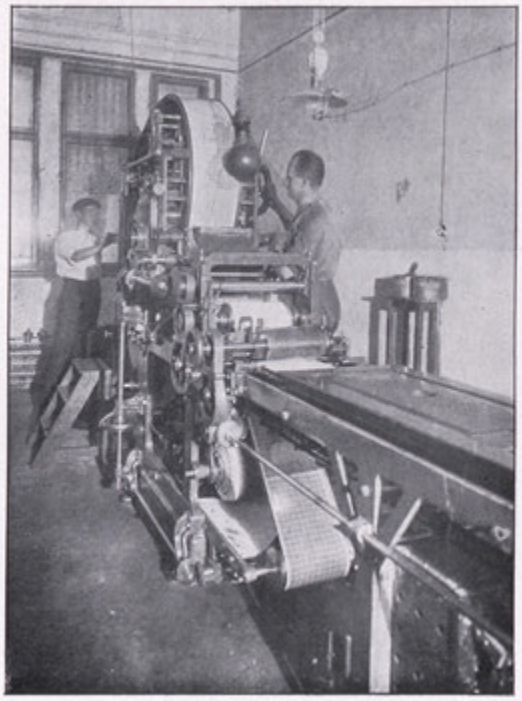

ROTAČNÍ LIS STICKNEYŮV PRO TISK A GUMOVÁNÍ POŠTOVNÍCH ZNÁMEK.

K obrazům známek této emise použito bylo prací F. Šimona (Karlův Týn, Orava, Praha), A. Kalvody (Pernštýn), O. Štáfla (Vysoké Tatry) a M. Švabinského (Portrét presidenta). Oceloryt provedl rytec K. Seizinger. Známky jsou zhotoveny vesměs ocelotiskem z hloubky na papíru s vodní značkou, později na papíru bez vodní značky. (Obr. 16, 17, 18, 19, 20, 21 a 22.)

Tyto známky vzbudily svým dokonalým provedením jak po stránce technické, tak i po stránce estetické značnou pozornost a byly přijaty odbornou kritikou domácí i cizí s pochvalou, ba i s obdivem. V kruzích sběratelů domácích i zahraničních jeví se značný zájem o tyto známky. Dalším důkazem úspěchu této emise jest i to, že si četné poštovní správy vyžádaly odborné informace o jejich výrobě, a že některé vyslaly sem své odborníky k prohlídce naší ocelotiskové výroby.

Jest úmyslem československé poštovní správy ukázati na svých známkách *postupně všechny krásné a působivé motivy z celé oblasti republiky*, a to tak, aby na nich zastoupena byla vhodnými obrazy dříve nebo později každá naše země pokud možno nejvíce a nejlépe, jak to jen miniaturní provedení toho kterého motivu co nejpůsobivěji dovolí. S podobnými propagačními motivy připravila československá poštovní správa i *emisi jubilejních známek, jež byly vydány k 28. říjnu 1928* na paměť desátého výročí republiky. (Obr. 23, 24, 25, 26, 27, 28 a 29.)

Pokud jde o ostatní vydavatelskou činnost naší poštovní správy v oboru poštovních známek, bylo by se ještě k úplnosti zmíniti o vydání *příležitostních známek* pro *„Mezinárodní kongres Olympijský v Praze 1925“* a pro *„VIII. Slet všesokolský v Praze 1926“*. Známky obou emisí byly zhotoveny přetiskem zbytku jubilejních známek z roku 1923. Výtěžek 100%ní přirážky z prodeje těchto známek — jenž se ovšem daleko nedal již srovnati s výtěžkem shora zmíněných známek, vydaných ve prospěch červeného kříže, nebo dokonce známek jubilejních z roku 1923 — věnován byl stejným dílem dotčeným účelům a Fondu sociální péče poštovního a telegrafního ústavu.

Začátkem roku 1928 byly konečně vydány *doplatní známky* v nové, *definitivní úpravě*, knihtiskem a zoubkované (číslice s ornamentální ozdobou). (Obr. 30 a 31.)

K propagaci našich známek a spolu i k propagaci vyspělosti československého grafického průmyslu, využila poštovní správa také každé vhodné příležitosti, zúčastnivši se oficielně a representativně *výstav filatelistických* i jiných.

V té příčině byla významná naše účast na *„Mezinárodní výstavě dekorativních umění v Paříži 1925“*, kde vzbudila exposice prvních ocelotiskových známek Československé republiky velký zájem návštěvníků, takže došlo vyzvání ku zařízení zvláštního prodeje těchto známek.

Zvláště pak bylo by se zmíniti o odborné exposici naší poštovní správy na *Jubilejní výstavě poštovních známek*, pořádané v roce 1927 Klubem českých filatelistů v Praze pod protektorátem ministra pošt JUDra Františka Noska.

V roce 1928 zúčastnila se naše poštovní správa obsáhlou exposicí *výstavy soudobé kultury v Brně* a ukázala v jejím rámci nejširší veřej-

nosti ucelený obraz vývoje výroby známek, jakož i své vydavatelské činnosti v oboru poštovních cennin za první desetiletí republiky.

O činnosti poštovní správy v oboru vydávání *ostatních poštovních cennin* kromě poštovních známek, tedy t. zv. *celin a vzorců*, jichž se po-

16

17

18

19

20

23

21

22

24

25

26

27

28

29

30

31

užívá v poštovním provozu více než *150 druhů*, nelze se na tomto místě zmiňovati podrobněji. I tato činnost jest však mnohotvárná a vyžaduje každoročně pro časté změny v tuzemských i mezinárodních předpisech, tarifech atd. značné práce jak po stránce grafické, tak i co do úpravy vůbec, hlavně co do jazykové textace.

Rozsah a hospodářský význam agendy poštovních cennin jest zřejmý z připojené statistiky spotřeby cennin.

V souvislosti s činností poštovní správy jako emisionářky poštovních cennin dlužno se zmíniti ještě o *výplatních otiscích*, zavedených poštovní správou ku konci roku 1926 a pořizovaných na *výplatních strojích* systému „Francotyp".

Postupující rozmach pošty listovní, zvláště pak stálý vzrůst dopravy zásilek hromadných, vyžaduje zjednodušeného vyplácení listovních zásilek, a účtování poplatků, jak pro poštu, tak i zvláště pro její používatele, čehož lze dosíci jedině mechanisací, totiž strojem, jehož otisky nahražují poštovní známky. Poštovní správa československá nesměla se vyhýbati snahám racionalisačním, živě se uplatňujícím v kruzích obchodních a průmyslových, a zajímala se o vyplácení zásilek, a to zvláště zásilek hromadných, výplatními stroji, jimiž odstraňuje se používání známek vůbec, po delší dobu. Po bedlivém studiu různých

soustav a výkonnosti výplatních strojů různé provenience, jakož i na podkladě získaných informací u cizích poštovních správ, rozhodla se pro zavedení výplatního stroje *„Francotyp“*, jehož se používá hlavně v Německu a i v celé řadě jiných evropských států. Tento stroj má proti kazem jest i to, že již *do konce roku 1927* uvedeno bylo v činnost *60 strojů*, a že počet používaných strojů překročí v roce 1928 jistě 100. Příčinou tohoto šířícího se zájmu o stroje „Francotyp“ jest celá řada nepopíratelných výhod, zejména pro používatele.

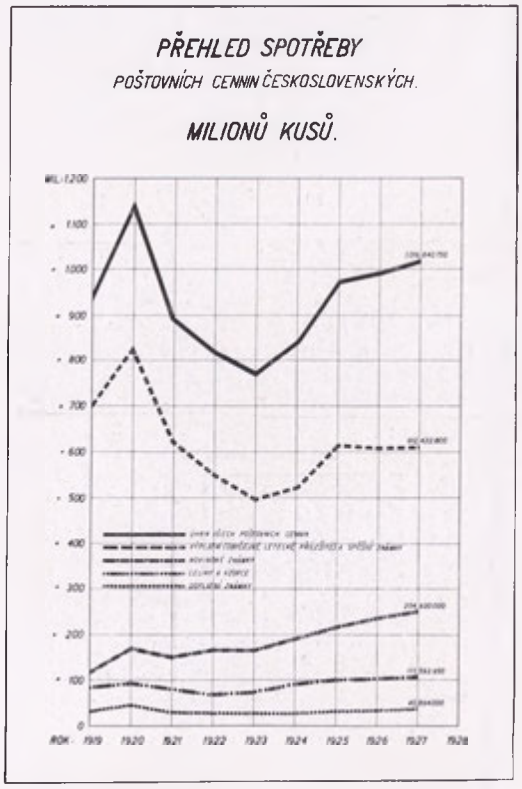

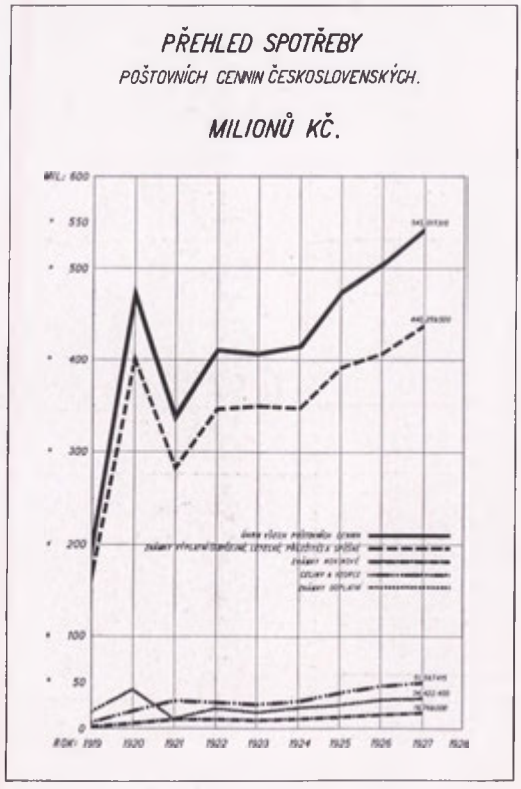

jiným strojům toho druhu značné přednosti po stránce technické a s hlediska bezpečnosti poštovně-provozní a kontrolní má tu neocenitelnou další výhodu, že umožňuje poštovní správě účtování a kontrolu spotřebovaného výplatného způsobem jednoduchým a nejméně riskantním.

Povolení používati výplatních strojů „Francotyp“ dala naše poštovní správa zprvu dvěma velkým bankám v Praze na zkoušku. Stanovená dvouměsíční zkušební doba prošla k úplné spokojenosti používatelů strojů i poštovní správy. Povoluje se proto nyní používání stroje „Francotyp“ každému uchazeči, zaváže-li se, že se bude říditi stanovenými podmínkami. Zájem používatelů pošty o tyto stroje jest značný, čehož dů-

Poštovní správa československá, přihlížejíc k získaným plně uspokojujícím zkušenostem s výplatními stroji, přikročí co nejdříve k dalšímu vybudování tohoto zařízení tím, že povolí strojové vyplácení i pro *jiné druhy poštovních zásilek*, a to v prvé řadě *pro zásilky novinové*. Doufá, že stoupající používání výplatních strojů bude působiti příznivě na poštovní provoz v tom směru, že urychlí a zjednoduší poštovní dopravní výkony, čímž přispěje k dalšímu vývoji a rozmachu pošty.

Poštovní správa i zde snaží se vybudovati všechna svá zařízení co nejmoderněji, aby vyšla vstříc potřebám obecenstva, a aby vývoj pošty byl vždy na výši doby.

7. UMÍSTĚNÍ A VYBAVENÍ POŠTOVNÍCH ÚŘADŮ A JINÉ VĚCI HOSPODÁŘSKÉ.

Jednou z nejdůležitějších hospodářských otázek v oboru poštovní správy jest otázka *umísťování poštovních úřadů v budovách vlastních nebo nájmem.*

41 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a 7 na Slovensku, kromě 5 domů rovněž na Slovensku, jež byly maďarskou poštovní správou určeny jen za staveniště pro budoucí nové poštovní budovy.

ŘEDITELSTVÍ POŠT A TELEGRAFŮ V BRNĚ.

Rakouská poštovní správa ve známé snaze, aby výlohy na státní zařízení v zemích bývalé České koruny omezila na míru nejmenší, vyhýbala se nákladnějším opatřením, ať již šlo o novostavby budov pro poštovní úřady, neb o koupi vhodných domů, nebo i jen o tak zvané erární nájmy, t. j. nájmy, jež o místnostech pro poštovní úřady sjednávala státní poštovní správa s vlastníky budov přímo sama. A ještě uzavřenější byla v tomto směru státní správa maďarská, pokud ovšem šlo o kraje, tvořící dnešní Slovensko a Podkarpatskou Rus.

Československá poštovní správa převzala po převratu celkem jen 38 samostatných *poštovních budov* městských a 10 nádražních (stojících na pozemcích železničních). Z těchto 48 budov bylo Budovy v českých zemích byly postaveny nebo zakoupeny většinou v krajích ryze německých, zejména lázeňských, nebo národnostně smíšených, v nichž si rakouská a maďarská poštovní správa přála, aby živel německý nebo maďarský byl posílen. Ryze české a slovenské kraje byly opomíjeny.

Stejně špatné byly poměry, pokud šlo o místnosti, najaté bývalými poštovními správami rakouskou a maďarskou v domech *soukromých.* Obě tyto správy sjednávaly samy nájmy jen pro úřady největší; starost o umístění menších a malých úřadů ponechávaly jejich přednostům, jimž se za to dostávalo nedostatečné úhrady nájemného ve skrovně vyměřovaných úředních paušálech. Nebylo proto divu, že tyto poštovní úřady byly umístěny někdy způsobem naprosto

neudržitelným, zejména na Slovensku. Erárních nájmů z dob předpřevratových převzato bylo celkem 377 (z toho na Slovensku a Podkarpatské Rusi jen 45), počet to jistě mizivý, uvážíme-li, že poštovních úřadů bylo tehdy skoro 3800 (z toho na Slovensku a Podkarpatské Rusi téměř 1000).

Bylo tedy po převratu co do umístění poštovních úřadů potřebí *pronikavé* nápravy. Byla také zjednána, a to tempem velmi rychlým — byloť zanedbané doháněti. Úřady byly přemísťovány do vhodnějších místností, pravidelně i značně rozlehlejších, při čemž se poštovní správa nevyhýbala ani nákladným adaptacím, prováděným na její náklad. Pro umístění velikých a provozně důležitých úřadů byly postupně zahajovány přípravné práce k novostavbám, případně k přístavbám a nástavbám.

ŘEDITELSTVÍ POŠT A TELEGRAFŮ V PARDUBICÍCH.

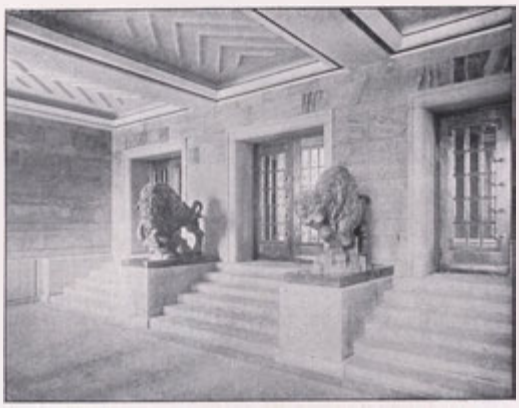

VSTUPNÍ SÍŇ BUDOVY ŘEDITELSTVÍ POŠT A TELEGRAFŮ V PARDUBICÍCH.

Počet erárních nájmů vzrostl do konce roku 1927 na celkem 1156, z čehož na Slovensko a Podkarpatskou Rus připadá celkem 253. Finanční náklad těchto erárních nájmů za rok 1927 činil 4,577.402 Kč (Slovensko a Podkarpatská Rus 962.003 Kč), najatá plocha 129.472 m² (Slovensko a Podkarpatská Rus 33.516 m²). V tomto počtu nejsou však zahrnuty společné úřední budovy, v nichž poštovní správa zaujímá menšinu užitkové plochy místností. Nepočítají se v to také poštovní úřady, umístěné dnes v krásných novostavbách, jež na základě nájemního poměru provedly četné obce nebo jiní interesovaní činitelé soukromí.

Vlastní agenda pozemních staveb v oboru poštovní správy byla s počátku arciť brzděna tím, že ministerstvo veřejných prací, do jehož téměř výhradné kompetence spadaly v prvních letech po převratu stavby v oboru všech resortů (vyjma ministerstvo železnic), nemohlo zdolati obrovské stavební požadavky všech ústředních úřadů.

I sama poštovní správa se tu dobu pro nedostatek stavebně technických sil omezovala na stavby pro službu telefonní, radiotelegrafní a nádražní, usilujíc vedle toho hlavně o to, aby převzaté státní poštovní budovy, jež nebyly po celou

jména budovy pro poštovní ředitelství v Brně a v Pardubicích, budovu poštovního úřadu v Přerově, budovu meziměstské telefonní ústředny na Žižkově, budovy nádražních poštovních úřadů v č. Třebové, Rakovníku, Břeclavě, Zvoleni, budo-

MEZIMĚSTSKÁ TELEFONNÍ ÚSTŘEDNA NA ŽIŽKOVĚ.

BUDOVA RADIOSTANICE V KOŠICÍCH.

válku vůbec udržovány, byly podle možnosti uvedeny zase v dobrý stavební stav.

Teprve od počátku roku 1926, kdy poštovní správa se stala i ve věcech pozemně-stavebních skoro výlučně samostatnou, vzrůstá rychle také počet novostaveb pro poštovní úřady. Nicméně bylo přes všechny překážky od převratu mnoho vykonáno, neboť již *koncem roku 1927* měla poštovní správa celkem 95 samostatných budov poštovních, a to 72 městských, 19 nádražních a čtyři budovy pro radiotelegrafní stanice; z nich bylo na Slovensku a Podkarpatské Rusi 19 městských, 5 nádražních a 1 budova pro radiotelegraf. Výlohy na pozemně-stavební podnikání činily do konce téhož roku okrouhle 157,000.000 Kč.

Z *nejvýznačnějších* staveb dlužno uvésti zevy radiotelegrafních stanic v Poděbradech, Brně, Košicích, garáže a autodílny ve Vršovicích a jiné.

Činnost poštovní správy však neutuchuje. V jubilejním roce jest vypiata k nejzazší mezi možnosti. *V roce 1928 jest ve stavbě* pokud se týče dokončuje se *15 dalších staveb s celkovým nákladem asi 84 milionů Kč.* A jsou ve stavbě budovy, jimiž se poštovní správa bude moci pochlubiti, jako na př. budova poštovního úřadu šekového v Praze, budova pro československý rozhlas v Praze, Bratislavě, Košicích, Mor. Ostravě, skupina budov pro poštovní ředitelství a jemu podřízené služebny v Košicích, budovy hospodářských ústředen v Praze, budovy poštovních úřadů v Kladně, Vršovicích, Užhorodě, budova pro obvodovou automatickou telefonní

ústřednu na Letné atd. *Na příští leta* jest pak ještě rozpracováno celkem *27 projektů* v úhrnné částce 76 milionů Kč.

Poštovní úřady byly ještě z dob bývalé rakousko-uherské správy namnoze velice chudě zařízeny. Bylo tudíž i v tomto směru třeba účinfirma bývalé rakouské poštovní správě. Současně s typisací poštovních schránek byla řešena i jejich úprava a jednotný nátěr.

Stav *poštovních pytlů* k závěrům se za války velice zhoršil. Většinou bylo s počátku používáno pytlů papírových z doby válečného přídělu. Je-

PODĚBRADY, VYSÍLACÍ STANICE.

ného zasáhnutí československé poštovní správy, aby vybavení poštovních úřadů bylo pokud možno zlepšeno. Mnohé úřady byly v uplynulém desítiletí vybaveny novým *nábytkem*, inventář jiných poštovních úřadů byl značně rozmnožen nebo opraven.

Poštovní schránky byly jednak majetkem poštovní správy, jednak majetkem soukromým (poštmistrů, prodavačů cennin a j. zájemců). Schránek bylo několik druhů a tvarů. Dnes poštovní schránky se přidělují ab aerario a byly zavedeny tři typy schránek: mechanické systému Paris a obyčejné dvojí velikosti. Značné potíže působila výroba mechanických schránek systému Paris, které dodávala rakouské poštovní správě vídeňská firma. Na tovární výrobu nebylo u nás možno pomýšleti, protože roční spotřeba není taková, aby na specielní výrobu se některá naše větší továrna zařizovala. K práci té byl tedy získán domácí živnostník, který po delších svědomitých pokusech docílil výrobku, jenž se plně vyrovná schránkám, jaké dodávala vídeňská

likož v prvých letech naší samostatnosti byla nouze o surovinu k výrobě pytlů lněných, kupovány byly různé pytle, jaké právě byly ke koupi. Koncem roku 1920 podařilo se opatřiti 100.000 jutových pytlů. Pytle ty byly však sešívané, materiálem i konfekcí nevyhovovaly poštovním předpisům a jich používání působilo značné potíže. Teprve když domácí průmysl textilní byl s to ke tkaní pytlů lněných beze švů zaopatřiti si dostatečné množství suroviny a když se zařídil na výrobu i strojově, mohlo býti přikročeno k normování tkaniv a poštovních pytlů; byly určeny jejich trvalé rozměry i úprava, takže pytle jsou nyní lněné, ze suroviny domácího pěstění, celotkané, beze švů, velice dobré jakosti a trvanlivosti. V roce 1925 a 1926 opatřeny byly zvlášť pevné a impregnované pytle k dopravě balíčků do zámoří a mimo to zvláštní sáčky na doporučené zásilky do ciziny.

Pokud jde o typ a výrobu *poštovních vozidel* nebylo s počátku pomůcek k stavbě typových vozů, neboť vídeňská poštovní správa dodávala

úřadům poštovní vozy přímo sama. Nyní konstruuje vhodné typy vozů rovněž domácí naše firma, pořizujíc potřebné výkresy a popisy materiálu pro stavbu vozů. Vozy jsou řešeny podle potřeby, jak toho vyžaduje poštovní provoz co do nosnosti, skladného prostoru i váhy. Mimo

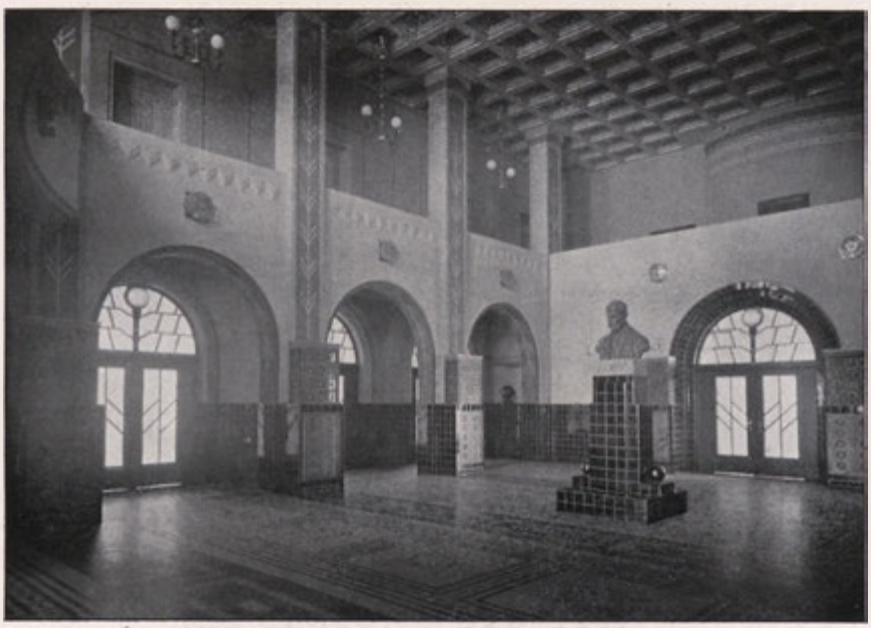

VSTUPNÍ SÍŇ V BUDOVĚ RADIOSTANICE V PODĚBRADECH.

vozy spřežní a ruční vykonstruovala firma tři typy ručních valníků. V typisaci vozidel se pokračuje, a to se zřením k normám, na nichž pracuje a jež hodlá vydati Normalisační společnost československá. K 1. únoru 1928 bylo v provozu 355 ručních vozíků a 1028 spřežních vozů a saní.

K uzávěru peněžních pytlů byl po provedených zkouškách zaveden nový vzor olověných plomb podle vzoru německého a švýcarského, skýtajících největší jistotu uzávěru. Ročně se spotřebuje průměrně asi 3,000.000 plomb.

Další důležitou hospodářskou otázkou jest otázka *otopu a osvětlování úředních místností.*

Za dob Rakousko-Uherska dostávalo se jen největším úřadům poštovním, t. zv. úřadům erárním plné úhrady nákladu, jehož si vytápění a osvětlování úředních místností vyžadovalo a jen tyto úřady směly si zaváděti nákladnější světlo plynové nebo elektrické. Veškeré ostatní úřady odkázány byly co do úhrady nákladů otopních a osvětlovacích na úřední paušály, z nichž si musily ostatně hraditi i některé zbývající věcné výdaje úřední, jako nájemné, určité kancelářské potřeby, čištění a pod. Je přirozeno, že drahota, dostavivší se za války a stoupající i po válce, vnesla do všech těchto nákladů v poměru k výši paušálů naprostý nesoulad, jehož důsledky pociťovali přednostové poštovních úřadů hmotně, doplácejíce nezřídka na úřední paušály z vlastních prostředků, a zaměstnanci jim přidělení byli pak mnohdy nuceni úřadovati v místnostech nedostatečně vytápěných a osvětlovaných.

Čsl. poštovní správa zavedla proto v období 1920—1921 *hotové placení otopních nákladů* (znamenajících značnou část veškerých věcných úředních výdajů, jež bylo hraditi z paušálu), podle určité otopní výměry toho kterého úřadu a v období 1923/1924, kdy čsl. státní doly po své reorganisaci byly s to zvýšené poptávce po státním uhlí plně dostáti, dokonce *dodávku státního uhlí* pro poštovní úřady *in natura*, čímž dosáhla nejen jistoty řádného otopu, ale i značných úspor odběrem levnějšího uhlí státního, přednostové úřadů zbaveni pak byli nejonerosnějšího vydání paušálového. Že zejména dodávání státního uhlí poštovním úřadům in natura jest svrchovaně

ekonomické, patrno jest z toho, že roční otopní náklad poštovních úřadů klesl v pozdějších obdobích proti období 1920/1921 až o 4,259.000 Kč ročně, čili asi o 40%.

Také náklady na *zavádění elektrického nebo plynového osvětlení* do úředních místností přejímá nyní poštovní správa československá *v konkrétních případech na sebe* bez ohledu na velikost úřadů a vlastní náklady osvětlovací buď plně hradí podle účtů zvlášť mimo úřední paušál, nebo s nimi patřičně počítá v úředních paušálech. Počet úřadů, u nichž zavedeno bylo elektrické osvětlení, vzrostl oproti roku 1919 o 907, čili asi o 110%. I po této stránce lze tedy konstatovati proti dobám rakousko-uherským znatelný odklon od jejich přísně fiskální směrnice.

V této souvislosti dlužno vzpomenouti též *služebního oděvu poštovních zřízenců*. Bývalá rakouská poštovní správa v posledních dvou letech válečných nevydávala poštovním zřízencům již služebních obleků in natura, nýbrž vyplácela jim pouze *nepatrné peněžní relutum*, za něž bylo poštovním zřízencům ztěží možno opatřiti si služební oblek vůbec, tím méně takové kvality, jaké vyžaduje poštovní služba. Proto čsl. poštovní správa věnovala odívání poštovních zřízenců hned od prvopočátku zvláštní péči. Rakouské poštovní uniformy nahradila tmavomodrými obleky jednotného druhu, dodávanými in natura, a čepice starého rakouského typu čepicemi typu francouzského s novými poštovními odznaky v úpravě podle výsledku umělecké soutěže z r. 1921. Tmavomodré letní obleky z česané příze, tmavomodré zimní obleky z vlněné látky a služební čepice dostávají zaměstnanci, mající nárok na plný příděl oděvů na dobu jednoho roku, tmavomodré dlouhé zimníky na dobu tří let a pláštěnky na pět let. Mimo inventární obleky pro zaměstnance, nemající nároku na příděl služebních obleků, přidělují se poštovním úřadům podle potřeby ještě jako inventární oděvní součástky dlouhé nebo krátké kožichy, dlouhé nebo krátké nepromokavé pláště, pracovní haleny, lehké střevíce a pod. Okruh percipientů služebních obleků byl podstatně rozšířen asi na 20.000 zaměstnanců, kterýžto počet po provedení restrikce byl v roce 1925 opět snížen na počet asi 16.000 zaměstnanců. Od r. 1923 přidělují se ab aerario za určitých podmínek služební obleky též postilionům, ač nejsou v přímém služebním poměru k poštovní správě. Po překonání popřevratových potíží s opatřováním látek byla v r. 1926 provedena *normalisace* tkanin, užívaných v oboru poštovní správy pro oděvy poštovních zaměstnanců, čímž zadávací řízení bylo podstatně zjednodušeno.

PROJEKT BUDOVY PRO ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS A ŘEDITELSTVÍ POŠT A TELEGRAFŮ V PRAZE.

III. TELEGRAF.

1. VYBUDOVÁNÍ TELEGRAFNÍ SÍTĚ.

V úvodní stati, pojednávající o počátcích čsl. poštovnictví, byly již stručně vylíčeny překážky, které čsl. telegrafní správě bylo překonávati, když převzatou síť telegrafní a telefonní stavěla do služeb nového státu. Po stránce technické byla velká většina vedení ve stavu značně sešlém. Po dobu války nebyly prováděny ani opravy hotových vedení, tím méně byla ovšem budována vedení nová a zaváděna modernější zařízení. Nebylo k tomu personálu, nebylo peněz, ježto vše bylo dáno do služeb války. Po stránce provozní byl tu naprostý nedostatek vhodných spojení historických zemí se Slovenskem a Podkarpatskou Rusí a nedostávalo se přímých spojení s cizinou, zejména vzdálenou.

Nejnaléhavějším úkolem bylo tudíž provésti nejnutnější opravy toho, co zde bylo, a rychle vybudovati nová spojovací vedení ve směru od západu k východu podle zeměpisné rozlohy našeho státního území, zejména především opatřiti spojení českých zemí se Slovenskem.

Úkol ten byl nemalý, uváží-li se tehdejší nesnáze, vznikající z nedostatku zapracovaného personálu, jakož i naprostého nedostatku stavebního a provozního materiálu, kterážto nesnáze byly stupňovány ještě tím, že se velká část stavebních hmot a technických zařízení na našem území nevyráběla. Všechny tyto obtíže byly však čsl. poštovní a telegrafní správou šťastně zdolány.

Nejdříve bylo zařízeno spojení se Žilinou, kde již od konce prosince 1918 působily ministerstvo pro správu Slovenska a správa pošt a telegrafů pro Slovensko, a poté s Bratislavou, kam začátkem února 1919 oba úřady přesídlily. Poněvadž obě tato města nebylo lze spojiti ihned přímo s hlavním městem republiky, byla spojena telegrafem zatím s Přerovem, ležícím na křižovatce důležitých telegrafních tratí a sprostředkujícím v prvé době veškerou korespondenci mezi západem a východem republiky.

Telegrafní spojení mezi Moravou a Slovenskem bylo tehdy možné jedině Vlárským průsmykem, kde docházelo často k poruchám telegrafních vedení. Bylo tudíž přikročeno k výstavbě nové trati o 4 vedeních z Břeclavě do Děvínské Nové Vsi, odkud do Bratislavy bylo lze použíti četných mrtvých telegrafních vedení z bývalého hlavního proudu linek mezi Vídní a Peští. Zatím na naléhání vojenské správy bylo v únoru r. 1919 zřízeno první telegrafní spojení Praha—Bratislava přes Brno, Bzenec, Hodonín, Holič na Slovensku, Kúty a Děvínskou Novou Ves. Vedle toho vybudována byla v téže době 2 vedení z Prahy do Pardubic a vypracovány projekty několika důležitých vnitrozemských spojení.

Pro korespondenci plebiscitní komise bylo zřízeno telegrafní spojení mezi Prahou a Polskou Ostravou (nynější Slezskou Ostravou) a pro francouzskou a americkou misi spojení Praha—Vídeň, Vídeň—Mor. Ostrava—Varšava, Bratislava—Vídeň a Bratislava—Pešť. Zřizováním těchto mimořádných telegrafních spojení stala se doprava všeobecné telegrafní korespondence na zbylých vedeních velice obtížná; v této tísni byla spojení mezi velkými ústřednami zřizována za pomoci pohotových vedení mnohdy značnými oklikami (na př. spojení Praha—Brno přes Čes. Budějovice a Třebíč nebo přes Liberec a Pardubice). V roce 1919 byly mimo to provedeny také nejnutnější opravy telegrafních a telefonních tratí značným nákladem.

Stavební činnost telegrafní *v roce 1920—1921*, vyvíjejíc se již za poměrů urovnanějších, byla nesrovnatelně živější. Z telegrafních vedení, jež byla v těchto dvou letech dohotovena, jsou nejdůležitější ta, jež jsou uvedena v následujícím výpočtu, a to v časovém pořadí, jak byla odevzdávána dopravě: Brno—Znojmo, Plzeň—Mar. Lázně, Plzeň—Cheb, Brno—Uh. Hradiště, Praha—Košice, Brno—Břeclav—Hodonín, Břeclav—Znojmo, Praha—Bratislava, Praha—Pardubice, Praha—Brno, Praha—Žilina, Praha—Užhorod, Brno—Pardubice—Liberec, Plzeň—Č. Budějovice—Brno, Praha—Opava—Mor. Ostrava, Brno—Přerov. Vedle uvedených vedení byla vybudována ještě řada vedení menšího významu a provedena rekonstrukce starých, sešlých telegrafních tratí; dále byly některé trati přeloženy výhodnějším směrem a provedena i kabelisace některých.

Během r. 1921 dohotovena byla takto základní struktura československé tuzemské telegrafní sítě; v následujících letech byla tato síť již jen doplňována a zhušťována. Nejdůležitější z telegrafních vedení, jež byla vybudována *v letech 1922—1924*, jsou: Praha—Jablonec n. N., Bratislava—Košice (přes Zvolen), Karl. Vary—Ústí n. L., Opava—Mor. Ostrava—Č. Těšín, Mor. Ostrava—Žilina, Užhorod—Mukačevo—Chust,

Plzeň—Brno (přes Písek, Tábor a Jihlavu), Brno—Bratislava, Košice—Užhorod, Praha—Šumperk—Olomouc, Bratislava—Zvolen, Praha—Chomutov—Most.

V témž období byla provedena také řada velkých rekonstrukčních prací a četná telegrafní

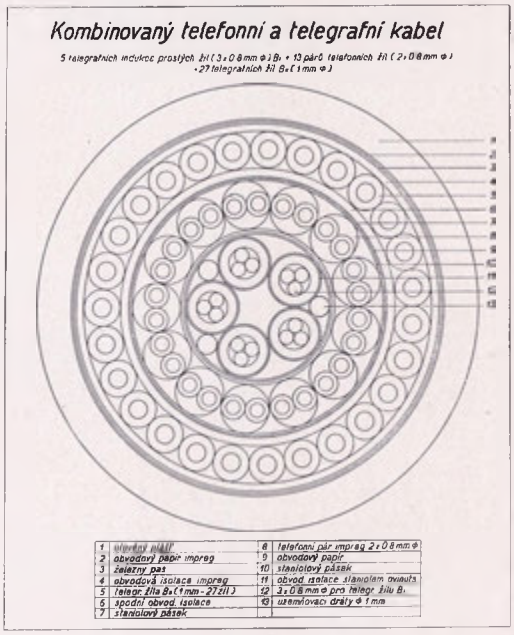

vedení byla zakabelována, a to jak v zemích českých, tak na Slovensku a v Podkarpat. Rusi.

Výstavba tuzemské telegrafní sítě byla koncem r. 1924 dokončena. Byly proto v následujících letech prováděny v rámci jejím jen nepatrné doplňky, za to však pracováno bylo intensivněji na rekonstrukci četných tratí, zejména na Slovensku, na př.: Nitra—Zbehy, Ružomberok—Štrba, Ľudovitov—Nové Zámky, Nové Zámky—Perbete, Košice—Obyšovce. Také tempo kabelisačních prací bylo zrychleno, při čemž kabelisace telegrafních vedení byla prováděna postupně nejdříve v obvodu větších měst a nádraží, na př. v Pardubicích, mezi Semily a Železným Brodem, v Čes. Třebové, Trutnově, Jihlavě, Břeclavě a v Užhorodě.

Zvláštní zmínky zasluhuje *kabelování telegrafních vedení v obvodu Velké Prahy.* Již v letech 1924 a 1925 položen byl telegrafní kabel mezi Wilsonovým nádražím a Vysočany. Velký vliv na způsob provádění kabelisace mělo r. 1926 rozhodnutí státní železniční správy o elektrisaci železničního provozu v obvodu Velké Prahy a v jejím nejbližším okolí s použitím stejnosměrného elektrického proudu o napětí 1500 Volt. Bylo třeba zabezpečiti státní telegrafní vedení souběžná s vedeními železničními před účinky vedení silnoproudých. V této věci nebylo u nás dosud zkušeností, pročež byla ochrana státních telegrafních vedení a způsob řešení i praktické výsledky a zkušenosti studovány v cizině. Řešení bylo v obvodu elektrisovaných tratí Velké Prahy dvojí. Pro směr Karlín, Libeň a Vysočany byla provedena kabelisace státních telegrafních vedení mimo těleso dráhy, takže na tomto tělese zůstala pouze vedení železniční. Pro směr západní bylo rozhodnuto provésti kabelisaci závěsnými kabely zvláštní konstrukce, a to tak, že vedení státní správy byla uložena v jednom kabelu samostatném, vedení železniční v kabelech dvou, zvláště pro vedení průběžná a pro vedení zapojená v mezistanicích.

Telegrafní síť byla zhušťována také *zřizováním nových úřadů v malých místech.* Tak bylo během prvých tří let zřízeno 13 nových telegrafních služeben na Hlučínsku a 9 na Podkarpatské Rusi. S počátku zřizovány byly nové služebny s telegrafními přístroji, ale později z praktických a zejména z úsporných důvodů byla zaváděna u nově zřizovaných telefonních úřadů a smluvních telefonních hovoren a ústředen telegrafní služba s telefonickou dopravou telegramů. Tím počet telegrafních služeben značně stoupal: v r. 1924 o 61, v r. 1925 o 82, v r. 1926 o 85 a v r. 1927 o 187 služeben. Hustota státních telegrafních úřadů v Československu a některá čísla statistická jsou znázorněna na připojené mapce. (Telegrafní úřady s telefonním provozem, zřízené po 28. říjnu 1918, nejsou v ní vyznačeny.)

2. ÚPRAVA MEZINÁRODNÍCH STYKŮ TELEGRAFNÍCH.

V době svého vzniku neměla Československá republika žádného přímého telegrafního spojení s mimosousední cizinou. Ale i se sousední cizinou bylo telegrafní spojení nepatrné. Praha byla spojena přímo pouze s Vídní, Lincem, Paštím, Berlínem, Lipskem, Hamburkem, Frankfurtem n. M. a Norimberkem, vedle toho byly spojeny s Vídní Bratislava, Brno, Opava a Přerov, a

HUSTOTA STÁTNÍCH TELEGRAFNÍCH ÚŘADŮ V RČS.

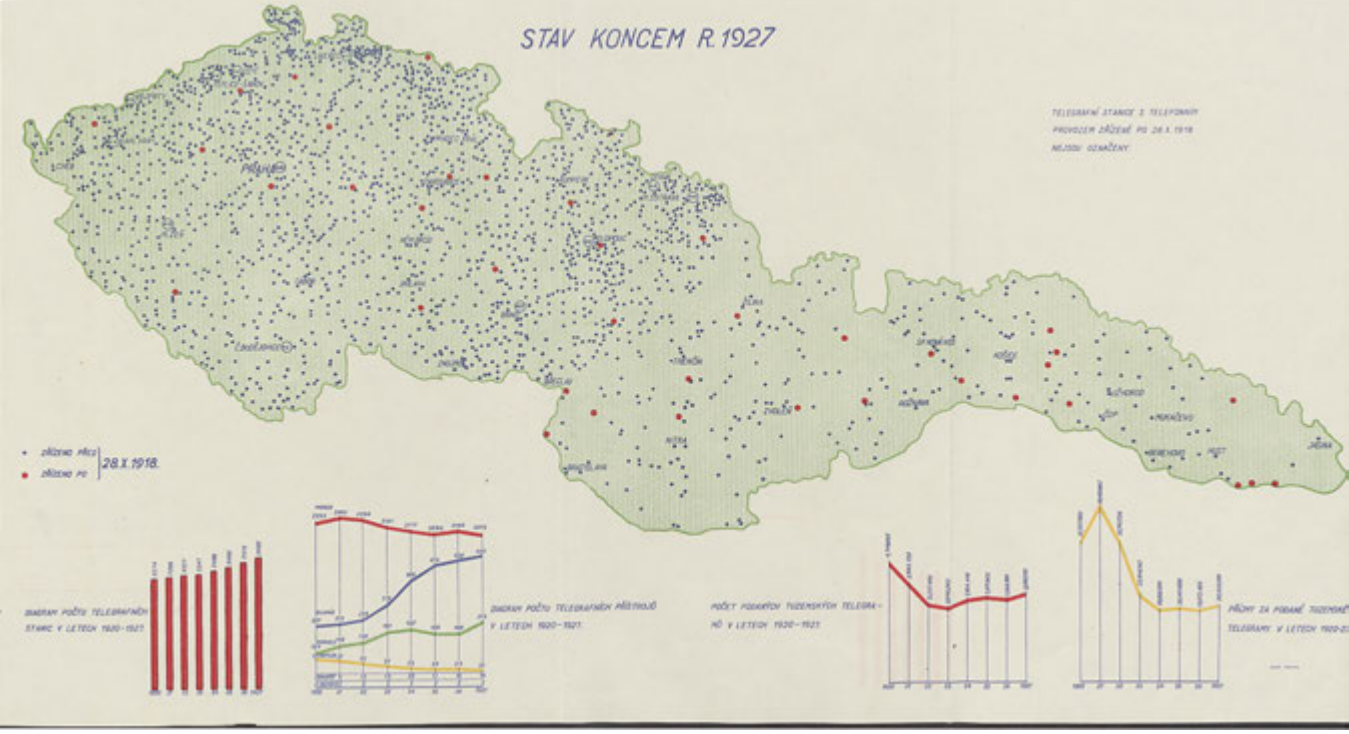

DIAGRAM POČTU TELEGRAFNÍCH STANIC V LETECH 1920–1927.

DIAGRAM POČTU TELEGRAFNÍCH PŘÍSTROJŮ V LETECH 1920–1927.

POČET PODANÝCH TUZEMSKÝCH TELEGRAMŮ V LETECH 1920–1927.

PŘÍJMY ZA PODANÉ TUZEMSKÉ TELEGRAMY V LETECH 1920–

SÍŤ MEZINÁRODNÍCH TELEGRAFNÍCH VEDENÍ V ČSR.

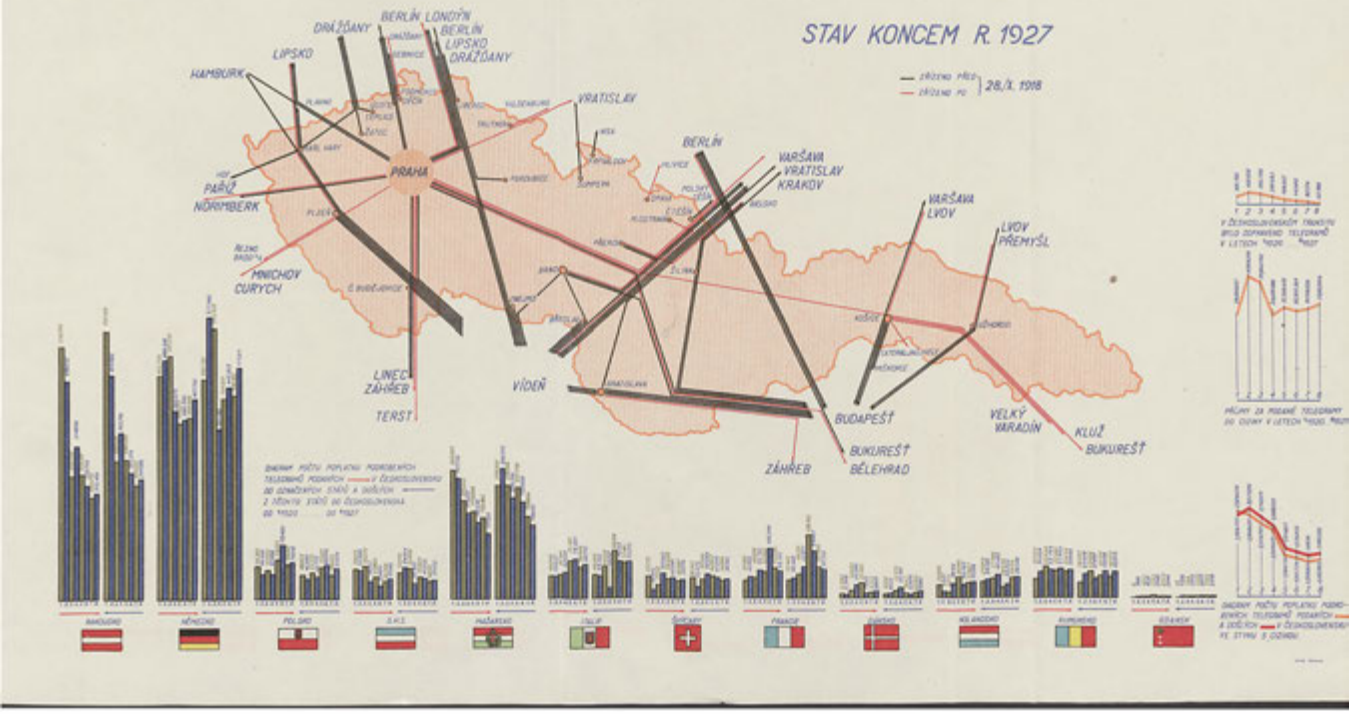

s Peští Bratislava, Brno, Košice a Užhorod.

Především bylo usilováno o přímé telegrafní spojení s *královstvím SHS*, a již 1. dubna 1919 se podařilo prostřednictvím Rakouska jako tranzitního státu zahájiti provoz telegrafní na přímém vedení Praha—Záhřeb. Spojení Prahy s Bělehradem bylo dosaženo 16. října 1920.

S *Francií* dosáhli jsme telegrafního spojení po překonání některých počátečních obtíží dne 19. března 1920, kdy byl zahájen přímý telegrafní styk mezi Prahou a Paříží.

S *Rumunskem* bylo navázáno přímé telegrafní spojení teprve když rumunské vojsko vyklidilo východní část našeho území. Stalo se tak nejprve mezi městy Košice a Oradea Mare 11. listopadu 1919. Přímé spojení Prahy s Bukureští bylo po prvé uskutečněno sice již 7. července 1920, ale pro časté poruchy bylo toto spojení brzy zase přerušeno a definitivně provedeno teprve 5. prosince 1921 s použitím vedení, jež bylo v září 1920 zřízeno mezi Košicemi a Bukureští. Košice byly v říjnu 1921 spojeny s Kluží.

S *Maďarskem* byl dřívější telegrafní styk zvláště ze Slovenska značně omezen; obnovena byla toliko hlavní spojení: Bratislava—Pešť 18. prosince 1919, Košice—Pešť 10. března 1920, Praha—Pešť 7. června 1920 a Brno—Pešť 3. prosince 1920.

Rovněž z bývalých telegrafních spojení s *Rakouskem* byla obnovena jen hlavní spojení z Prahy do Vídně a Lince, a z Brna, Přerova, Bratislavy, Plzně, Karlových Varů a Čes. Budějovic do Vídně.

Ve styku s *Německem* nebyla obnovena všechna, poměrně četná spojení sloužící pohraničnímu styku. Vedení Praha—Hamburk bylo užíváno na německém území až do listopadu 1921 mezinárodní vojenskou misí. Nově byla zřízena vedení Plzeň—Lipsko 7. října 1919 a Brno—Berlín 22. října 1920. Spojení Praha—Norimberk prodlouženo bylo do Mnichova, spojení Praha—Frankfurt n. M. do Mohuče. V dubnu 1922 byla Praha spojena s Vratislaví.

S *Polskem* bylo navázáno přímé telegrafní spojení poměrně pozdě, a to pro nevyjasněné poměry na Těšínsku. Teprve 11. června 1920 byla zahájena korespondence na vedení Brno—Bílsko, které později bylo ukončeno v Přerově. Spojení Prahy s Krakovem bylo uskutečněno 9. října 1920 a od 1. listopadu téhož roku bylo toto vedení prodlouženo do Varšavy. V říjnu 1922 bylo provedeno spojení Košic se Lvovem. Přímého telegrafního styku Československa s *Italií* bylo dosaženo v říjnu 1920 vedením Praha—Terst. *Anglie* byla spojena s Československem přímým telegrafním vedením Praha—Londýn v květnu 1921 a *Švýcarsko* vedením Praha—Curych v červnu 1922.

Tím bylo dokončeno vybudování telegrafního spojení Československa s cizinou. Snaha, směřující ke zdokonalování mezinárodního telegrafního provozu, uplatňuje se v poslední době též tím, že při projektování sítě *dálkových kabelů* telefonních se pamatuje na částečné použití určitého počtu žil k telegrafii akustickými frekvencemi, hlavně pro mezinárodní dopravu.

Významnou událostí byl vstup Československa do mezinárodní telegrafní organisace. Československo je *členem Telegrafní Unie* od 10. ledna 1920. Jako člen této Unie účastnilo se *světové telegrafní konference v Paříži* od 1. září do 29. října 1925. Výsledkem této mezinárodní konference je nový *řád mezinárodní telegrafní služby*, jenž byl schválen vládou republiky Československé dne 21. října 1926 a nabyl účinnosti 1. listopadu 1926.

Kromě účasti a iniciativní spolupráce na tomto světovém kongresu dlužno vzpomenouti ještě několika dalších mezinárodních jednání a ujednání menšího sice rozsahu, ale přece důležitých pro vývoj mezinárodní stránky čsl. telegrafní služby a jejího spojení s cizinou.

Hned krátce po převratu ve dnech 5. až 12. prosince 1918 vyjednával zástupce čsl. telegrafní správy v Mnichově s bavorským ministerstvem dopravy o telegrafním spojení Československa s cizinou směrem na západ.

Ve dnech 20. února až 4. dubna 1919 zúčastnil se zástupce čsl. telegrafní správy jednání *mírové konference v Paříži*, kde bylo dosaženo, že do mírových smluv byly vloženy klausule, zaručující Československu přímé telegrafní a telefonní spojení s cizinou přes území Rakouska a Maďarska (článek 326. a 327. mírové smlouvy Saint-Germainské a čl. 309. a 310. mírové smlouvy Trianonské).

Od 17. do 22. ledna 1921 konala se *v Praze* důležitá mezinárodní *konference středoevropských telegrafních správ*, na níž kromě Československa byly zastoupeny telegrafní správy všech sousedních států (Maďarska, Německa, Polska, Rakouska a Rumunska) a kromě nich telegrafní správy Bulharska, Italie a Jugoslavie. Účelem konference bylo provésti opatření, jimiž by byly podle možnosti odstraněny obtíže ve vzájemném středoevropském telegrafním styku,

které povstaly poválečnými poměry a vznikem nových států, jakož i změnou hranic států dosavadních. Dále měla konference hledati cesty k urychlení a usnadnění telegrafní provozní a účetní služby ve středoevropském telegrafním styku. Pražská mezinárodní telegrafní konference, k níž došlo z iniciativy československé telegrafní správy, značnou měrou se zasloužila o to, že středoevropský telegrafní styk přes všechny poválečné obtíže dostal se poměrně rychle do normálních kolejí.

Na podkladě usnesení, přijatých na mezinárodní telegrafní konferenci v Praze, ujednalo Československo roku 1921 *zvláštní telegrafní smlouvy s Maďarskem, Německem, Polskem, Rakouskem a Jugoslavií.* Obsahem těchto smluv bylo stanovení telegrafních sazeb, otázky vzájemného telegrafního transitu, zjednodušení reklamačního řízení a v některých případech bezplatná doprava meteorologických telegramů. Konference nástupnických států v Porto Rose v listopadu 1921, jež se zabývala úpravou vzájemných poštovních, telegrafních a telefonních styků mezi těmito státy, nepřinesla zlepšení v mezinárodním telegrafním styku Československa, ježto tento styk byl již před tím upraven jednak na konferenci pražské, jednak zvláštními telegrafními smlouvami s těmito jednotlivými státy.

V měsíci únoru a březnu r. 1922 vyjednala čsl. telegrafní správa s německou správou v Berlíně a se švýcarskou správou v Bernu přímé telegrafní spojení Prahy s Curychem Baudotovým přístrojem. Dne 21. prosince 1922 bylo podepsáno v Terstu v rámci šesti italsko-československých dohod o povznesení provozu mezi Československem a Terstem také ujednání o telegrafní, radiotelegrafní a telefonní službě mezi Československem a Italií.

Když dnem 1. dubna 1926 nabyla účinnosti tarifní usnesení pařížského řádu mezinárodní telegrafní služby z r. 1925, byly tím automaticky zrušeny všechny zvláštní telegrafní smlouvy, které čsl. telegrafní správa ujednala se sousedními zeměmi, a bylo třeba ujednati na novém podkladě nové smlouvy. Dne 17. března 1926 a 3. března 1927 byly proto ujednány v Berlíně *nové zvláštní telegrafní smlouvy s Německem* a dne 19. března 1926 a 15. dubna 1927 s *Rakouskem.* S *Maďarskem* byla sjednána zvláštní telegrafní smlouva v Praze dne 27. dubna 1926.

3. TELEGRAFNÍ PŘÍSTROJE A POTRUBNÍ POŠTA.

Z přístrojů, sloužících telegrafnímu provozu, užívalo se při převratu na našem území toliko přístroje Morsova, klapáku, přístroje Hughesova a přístroje pro dálnotisk.

Z *Morsových* přístrojů, pokud průběhem dalších let zůstaly v používání, byly přístroje zařízené na rytí značek nahrazeny z praktických důvodů vesměs přístroji barvopisnými. Zhusta však byl přístroj Morsův nahrazen klapákem, umožňujícím rychlejší dopravu telegramů (průměrná rychlost klapáku činí 12 slov za minutu proti 8 slovům u Morsova přístroje), u úřadů s nepatrným telegrafním ruchem byl přístroj Morsův vyměněn za přístroj telefonní. Koncem roku 1927 bylo u státních telegrafních úřadů Morsových přístrojů v činnosti 2079 a klapáků 434.

Pro intensivnější telegrafní korespondenci jest používáno přístrojů *Hughesových.* Těchto přístrojů byl však po převratu veliký nedostatek, neboť jich kromě státní telegrafní správy užívala vojenská správa na svých nově zřizovaných vedeních a dožadovaly se jich i jiné ústřední úřady pro své účely. Přes to počet původních 27 Hughesových stanic vzrostl do konce r. 1927 na 48 stanic (se 214 Hughesovými přístroji a 13 pomocnými soubory pro podvojný Hughes (duplex).

Ještě větší výkonnost než Hughes umožňuje přístroj *Baudotův* (25 slov za minutu proti 18), jímž nahrazen byl Hughes na některých zvláště silně frekventovaných vedeních tuzemských i mezinárodních. I výcvik personálu na Baudotu je proti Hughesu rychlejší a snazší (2—3 měsíce proti 5 měsícům). Systém Baudotův byl zaveden v tuzemských relacích Praha—Brno, Praha—Bratislava, Praha—Bratislava—Košice a dočasně Praha—Karlovy Vary; v mezinárodním styku byl zaveden v relaci Praha—Paříž, avšak jen do r. 1927, kdy byl vystřídán opětně Hughesem (ježto většina korespondence od té doby je zprostředkována radiotelegrafem), dále v relacích Praha—Vídeň a Praha—Mnichov—Curych. Koncem roku 1927 bylo v provozu 13 Baudotových souborů, a to 2 dvojnásobné a 11 čtyřnásobných.

Na vedení Praha—Berlín zprostředkuje se korespondence 2 soubory *Siemensova rychlotelegrafu.*

Dálnotisk zaveden byl před převratem toliko

v Praze, a to ve styku účastníků dálnotisku s telegrafní ústřednou k podávání a dodávání telegramů. Počet účastníků 29 při převratu vzrostl do r. 1928 na 31, z nichž 6 má po dvou stanicích. K soukromým stanicím přibyly průběhem let popřevratových služební stanice dálnotiskové u některých poštovních a telegrafních úřadů Velké Prahy (v poslanecké sněmovně, v Karlíně, Libni, Žižkově) a ve státním meteorologickém ústavě, které slouží ke zprostředkování telegramů mezi těmito úřady a telegrafní ústřední stanicí (a nahrazují jiná telegrafní spojení, nad něž jsou rychlejší, spolehlivější a snáze obsluhovatelné). Celkový počet účastnických stanic dálnotiskových v Praze jest 37. K dalšímu rozšiřování dálnotiskové sítě nedojde, naopak počítá se s jejím zmenšením po vybudování nově projektované sítě potrubní pošty, kdy bude lze dálnotiskové stanice nahraditi výhodněji připojením na potrubní poštu.

čemž odpadá zdlouhavé přetelegrafování telegramu nebo telefonické jeho zprostředkování. Vedle telegramů dopravují se potrubní poštou také spěšné zásilky listovní a vlastní listovní zásilky potrubní pošty.

Vlaky potrubní pošty jezdily v prvé době po

HUGHESOVA STANICE V PRAŽSKÉ TELEGRAFNÍ ÚSTŘEDNÍ STANICI.

Potrubní poštu byla na našem území zařízena jen v Praze a v Karlových Varech. Po čas války byl však v Karlových Varech provoz zastaven a obnoven teprve v květnu 1927. Délka potrubí činí v Karlových Varech 1127 m.

V Praze byla v době převratu spojena potrubní poštou telegrafní ústřední stanice s 3 poštovními úřady Praha 2 (Staré Město), Praha 8 (Malá Strana) a Praha 31 (Vinohrady). Délka celého potrubí činila 5263 m. V r. 1920 bylo potrubní spojení prodlouženo ze Starého Města až k poštovnímu úřadu 10 na Hradě a v srpnu 1925 byl zahájen provoz na nově vybudovaném spojení telegrafní ústřední stanice s poštovním úřadem Praha 7 (Masarykovo nádraží) a s úřadem Praha 55 (Smíchov). Délka potrubní pošty pražské tím dosáhla 8130 m.

Účelem potrubní pošty jest především urychliti dopravu podaných a došlých telegramů tím, že telegram podaný u některého poštovního úřadu jest dopraven v originále přímo do telegrafní ústřední stanice, nebo naopak došlý telegram jest z ústřední stanice dodán přímo onomu doručovacímu úřadu, v jehož obvodu adresát bydlí, při převratu v hodinových přestávkách, avšak vzrůst dopravy vyžádal si od r. 1921 zkrácení tohoto intervalu na půl hodiny. Nynější provozní systém pražské potrubní pošty jest však zastaralý a neekonomický, protože celé zařízení, jsouc centralisováno, vyžaduje nepřetržitého chodu bez ohledu na intensitu dopravy. Na trati, do níž jest zapojeno za sebou několik úřadů, nutno pouzdra v jednotlivých úřadech ručně překládati a vysílati dále, až dojdou do stanice určení. Tato okolnost zdržuje dopravu a vyžaduje stálé obsluhy staničního zařízení zvláštním personálem. Dosavadní zařízení samo o sobě poměrně drahé vyžádalo by si pak dalších enormních nákladů investičních i personálních, jakmile by potrubní síť, až dosud jen nepatrně rozvětvená, byla rozšiřována.

Proto po pečlivém studiu pneumatických zařízení v cizině byl vypracován generální projekt moderně vybudované potrubní sítě pražské systému automatického, který mimo obsluhy v ústředně nevyžaduje zvláštního dohledu a obsluhy ve stanicích. Zařízení sloužící pohonu jsou decentralisována na více míst v síti, a není pro ně třeba stálé obsluhy.

Projekt nové sítě počítá s postupným zapojením všech poštovních a telegrafních úřadů v Praze a vedle toho i s připojením soukromých účastníků, jako bank, průmyslových závodů, hotelů a pod. Takto rozšířená a zdokonalená pražská síť potrubní pošty umožní nejen spojení telegrafní ústřední stanice se všemi důležitými poštovními a telegrafními úřady ve Velké Praze, ale také spojení soukromých účastníků s ústřední stanicí a těmito úřady, jakož i rychlou výměnou korespondence mezi jednotlivými účastníky. Dopravovány budou nejen telegramy a zásilky místní listovní pneumatické pošty, nýbrž i obyčejná spěšná, případně i doporučená psaní, což má význam zejména pro život obchodní, stejně jako pro jiné obory.

4. LEGISLATIVA, ŘÁDY A PROVOZNÍ PŘEDPISY.

Bývalé Rakousko nemělo zvláštního zákona o zřizování a provozování telegrafů a telefonů a o hlavních zásadách veřejné telegrafní a telefonní služby. Byl tu toliko *kabinetní list císařův z 16. ledna 1847* (dekret dvorské kanceláře z 25. ledna 1847), který prohlásil zřizování a provozování telegrafu za výhradné výsostné právo státu (regál), a který později při vzniku telefonu byl vztažen i na tento nový způsob dopravy zpráv, protože vedení telefonní byla považována jen za „spojení telegrafní, vyzbrojená zvláštním druhem akustických aparátů". V bývalém Uhersku existoval sice *zákonný článek XXXI z r. 1888*, který upravoval otázky telegrafního (telefonního) regálu a měl též ustanovení o používání dopravních cest a nemovitostí pro telegrafy a telefony, byl však již také zastaralý a nehodil se na nové poměry. Za těchto okolností bylo důležitým úkolem legislativy Čsl. státu telegrafní a telefonní právo urychleně modernisovati a unifikovati.

Telegrafní, zvláště však telefonní síť, převzatá po bývalém Rakousku a Uhersku, musela býti ve velkém měřítku a rychle doplněna dalšími vedeními; místní telefonní sítě a vnitřní zařízení ústředen bylo nutno rychle a důkladně rekonstruovati. Včasné provedení těchto prací vyžadovalo, aby telegrafní správa, jako již dříve byla oprávněna zřizovati telegrafní a telefonní trati na železničních nemovitostech, směla k tomu účelu užívati i jiných dopravních cest a nemovitostí. Poněvadž však podle nabytých zkušeností účelnost a úsporné provedení zamýšlených zařízení, zvláště telefonních, tříštila se nezřídka o neústupnost vlastníků neželezničních nemovitostí, jejichž dobrovolný souhlas bylo potřeba za všech okolností získati, jevilo se nejvhodnějším omeziti zákonem přiměřeně vlastnické právo k takovýmto nemovitostem.

Zákon ze dne 27. ledna 1922 o užití dopravních cest a nemovitostí pro telegrafy, č. 33 Sb. z. a n., přináší především zásadu, že státní telegrafní správa jest oprávněna zřizovati a udržovati telegrafy na všech — veřejných i soukromých — dopravních cestách a podle okolností i na jiných veřejných nebo soukromých pozemcích. Slovem „telegraf" míní zákon také telefon, zařízení bezdrátové telegrafie a telefonie, jakož i potrubní poštu, která se považuje za doplněk telegrafní sítě. Státní telegrafní správa užívá veřejných a soukromých nemovitostí k telegrafním účelům zásadně zdarma, ovšem tak, aby soukromé zájmy byly vždy šetřeny. Jsou-li pro to důležité důvody, může státní telegrafní správa žádati dokonce za vyvlastnění nemovitosti. Kromě těchto hlavních zásad přináší zákon ustanovení o tom, kdy je státní telegrafní správa povinna k určitým náhradám, jak dlužno postupovati, sblíží-li se telegrafní zařízení s jiným slaboproudým zařízením nebo se zařízením silnoproudým, a jak dlužno prováděti příslušné úřední řízení.

Vládní nařízení ze dne 1. února 1923, č. 21 Sb. z. a n., kterým se provádí zákon o užití dopravních cest a nemovitostí pro telegrafy, přineslo jednak podrobný výklad některých stručných pojmů, užitých v zákoně, jednak rozvedení některých ustanovení formálního rázu, přicházejících v textu zákona.

Dalším úkolem ministerstva pošt a telegrafů v oboru telegrafní a telefonní legislativy bylo připraviti osnovu zákona, který by položil pevný zákonný podklad k provozování telegrafní a telefonní služby a který by dosavadní zastaralé normy nahradil moderními ustanoveními. Touto moderní normou je *zákon o telegrafech ze dne 23. března 1923, č. 60 Sb. z. a n.*, jehož obsahem je zejména: Vymezení pojmu vyhrazeného práva státu na zřizování a provozování telegrafů a telefonů (telegrafního regálu), úprava pravomoci, kterou mají jednotlivá ministerstva v telegrafních věcech, vytčení základních pravidel, upravujících poměr státní telegrafní správy k uživatelům telegrafu a telefonu, ochrana telegrafního

SÍŤ POTRUBNÍ POŠTY VELKÉ PRAHY.

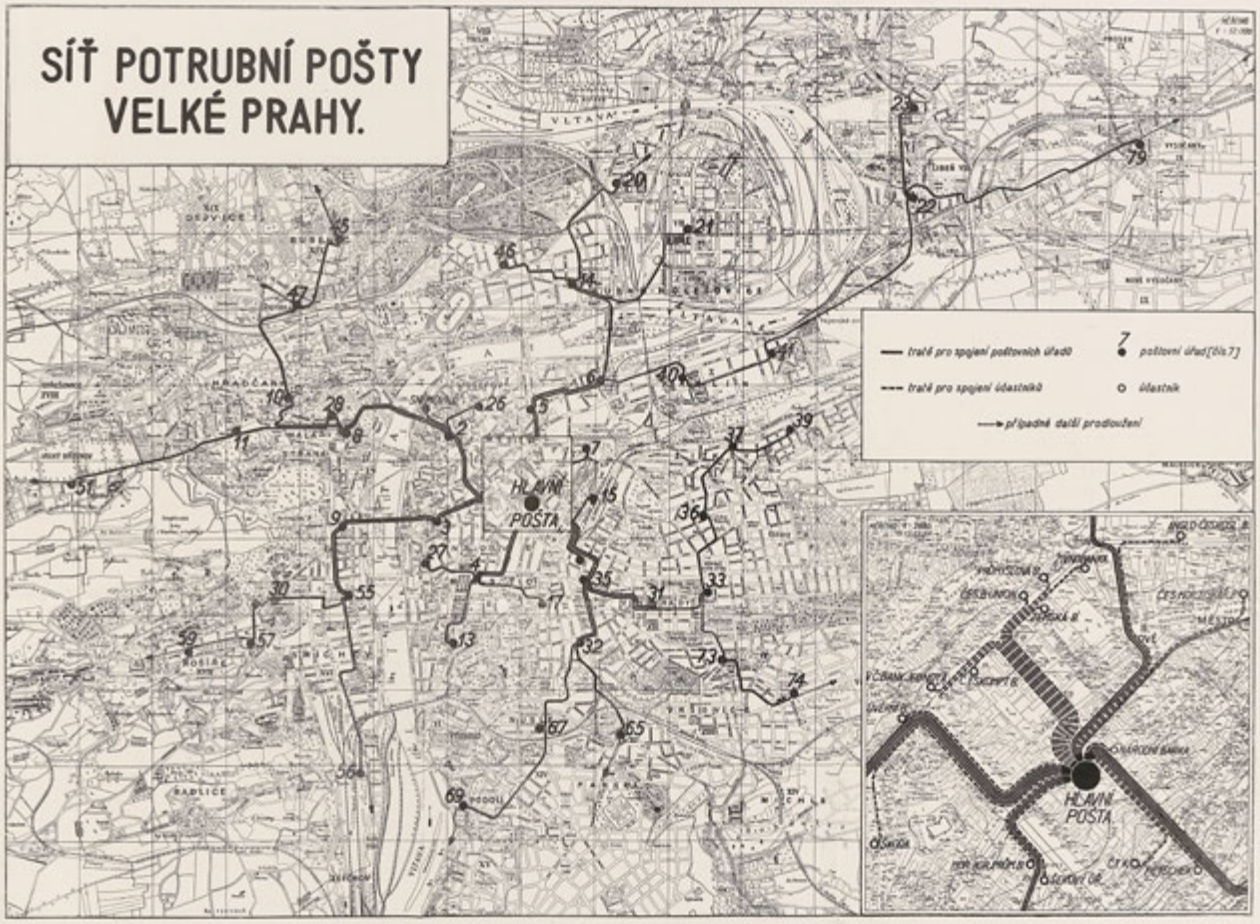

a telefonního tajemství, úprava dožadovacího práva státu na soukromé telegrafy a telefony a zatímní ustanovení o výrobě, prodeji, přechovávání a dovozu radiových zařízení. Ochrana telegrafního regálu, telegrafního tajemství, jakož i ochrana proti zneužití radiotelegrafie a radiotelefonie v neprospěch státu a státní telegrafní správy byla v zákoně zajištěna příslušnými trestně-právními ustanoveními.

K provedení těch ustanovení zákona o telegrafech, která se týkají zřizování, udržování a provozování soukromých telegrafů a telefonů, jakož i telegrafů a telefonů státních úřadů, ústavů a podniků, bylo vydáno *vládní nařízení ze dne 17. dubna 1924, č. 78 Sb. z. a n.*, které bylo rok na to nahrazeno *vládním nařízením ze dne 16. dubna 1925, č. 82 Sb. z. a n.* Tímto druhým vládním nařízením, které dosud platí, byla v podstatě zmírněna některá příliš přísná ustanovení prvého nařízení ze dne 17. dubna 1924. Novelisované vládní nařízení osvědčilo se dobře, zejména pokud je jím upraveno propůjčování koncesí na soukromé telefony a na přijímací jakož i vysílací radiotelegrafní a radiotelefonní stanice.

Zatímní ustanovení zákona o telegrafech, která se týkají výroby, prodeje, přechovávání a dovozu radiových zařízení, byla nahrazena samostatným *zákonem ze dne 20. prosince 1923, kterým se upravuje výroba, prodej a přechovávání radiotelegrafních a radiotelefonních zařízení, jakož i dovoz jich z ciziny, č. 9 Sb. z. a n. z r. 1924.*

O mezinárodních smlouvách a ujednáních v oboru telegrafní a telefonní služby činí se zmínka ve statích, věnovaných úpravě mezinárodních styků telegrafních a telefonních.

První *úřední pomůckou*, kterou vydala čsl. poštovní a telegrafní správa o telegrafní službě, byl *zatímní Telegrafní sazebník*, vydaný s okamžitou platností dne 16. března 1919. Dnešní *Telegrafní tarif*, platný od 1. listopadu 1926, je celkem devátým vydáním této úřední pomůcky.

Pokud se týká druhých úředních pomůcek telegrafní služby, platily u nás až do 1. listopadu 1926 úřední pomůcky bývalého Rakouska, totiž *Telegrafní řád* (Telegraphenordnung) z r. 1905 a *Telegrafní provozní předpisy* (Betriebsvorschriften für den Telegraphendienst), vydané r. 1909 na podkladě lisabonské revise řádu mezinárodní telegrafní služby z r. 1908. Platnost těchto obou pomůcek byla rozšířena faktickým užíváním i na Slovensko a Podkarpatskou Rus; toto rozšíření platnosti nepůsobilo nijakých obtíží u úřadů, převzatých po bývalé uherské správě, poněvadž uherské telegrafní předpisy, kterých se užívalo před 28. říjnem 1918 v těchto zemích, shodovaly se ve všech podstatných bodech s předpisy bývalého Rakouska. Pokud jde o mezinárodní telegrafní službu, platil v té době její *mezinárodní řád* (reglement) podle lisabonské revise z r. 1908; v oboru mezinárodní radiotelegrafní služby platila *mezinárodní radiotelegrafní smlouva a příslušný řád* podle znění, usneseného na mezinárodní radiotelegrafní konferenci, která se konala v Londýně r. 1912.

Počet výtisků telegrafních úředních pomůcek, nalézající se při státním převratu na území bývalého Rakouska byl omezen, takže nebylo lze jimi poděliti úřady na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Telegrafní dopravní předpisy v jazyku československém pak nemohla poštovní a telegrafní správa vydati, ježto bylo nutno čekati na světovou telegrafní konferenci, stále odkládanou a teprve v r. 1925 v Paříži konanou, jejíž ujednání měla býti podkladem vnitrozemských telegrafních předpisů. A tak byly československé telegrafní úřady zatím poděleny soukromě vydanou pomůckou: Radouš-Jína „Telegrafní služba výkonná v Československé republice".

Zatímní stav právě vylíčený skončil r. 1926, kdy vydalo ministerstvo pošt a telegrafů původní československé telegrafní předpisy, které nabyly účinnosti 1. listopadu 1926. Příslušná kniha obsahuje: 1. *Zákon o telegrafech* z 23. března 1923; 2. *Telegrafní řád;* 3. *Telegrafní dopravní předpisy.* Doplňkem Telegrafního řádu jsou *„Všeobecná ustanovení"* telegrafního tarifu, který vyšel a nabyl účinnosti zároveň se zmíněnými předpisy, t. j. 1. listopadu 1926. Pokud jde o mezinárodní telegrafní službu, nabyl dnem 1. listopadu 1926 účinnosti *Řád mezinárodní telegrafní služby*, podle revise, přijaté na mezinárodní telegrafní konferenci, jež se konala na podzim r. 1925 v Paříži.

Prvý československý Telegrafní řád byl sepsán na podkladě Telegrafního řádu, který jsme přijali po bývalém Rakousku. Avšak novými jsou tu ustanovení, související s novotami pařížského řádu mezinárodní služby (ustanovení o fotografických snímcích telegramů, nová ustanovení o placených služebních údajích a některých zvláštních příkazech, některá nová ustanovení o adresování telegramů atd.), dále ustanovení o listovních telegramech, pozměněná ustanovení o doručování telegramů, o reklamačním řízení atd.

Rovněž nové Telegrafní dopravní předpisy byly sepsány na podkladě obdobných předpisů bývalého Rakouska (Betriebsvorschriften für den Telegraphendienst). Také tu bylo vypuštěno vše, co se přežilo a již se neužívá, a pojato nově, co přinesl jednak pařížský řád mezinárodní telegrafní služby a vývoj telegrafu (na př. ustanovení o používání radiotelegrafních přístrojů, o státní radiotelegrafní službě pro letectví atd.).

Pokud jde o telefonní úřední pomůcky, platily po převratu na území Čech, Moravy a Slezska *„Telefonní řád"* a *„Telefonní poplatkový řád"* z r. 1916, převzaté od býv. Rakouska. Platnost těchto pomůcek byla po převratu fakticky rozšířena i na území Slovenska a Podkarpatské Rusi. Pro vnitřní výkon telefonní služby nebylo v době převratu — kromě několika provisorních instrukcí — nijakých ucelených provozních předpisů. Potřeba nových pomůcek telefonní služby stala se nezbytnou zejména když nabyl účinnosti zákon o užití dopravních cest a nemovitostí pro telegrafy a zákon o telegrafech, s nimiž bylo nutno dosavadní pomůcky uvésti v soulad. Dne 27. října 1924 vydalo ministerstvo pošt a telegrafů nový *„Telefonní řád"* a *„Telefonní poplatkový řád"*, kteréžto pomůcky nabyly platnosti od 1. ledna 1925.

Pro vnitřní výkon telefonní služby vydalo ministerstvo pošt a telegrafů v r. 1924 *„Telefonní předpisy provozní"*, v nichž byly sebrány všechny dosud roztříštěné instrukce a ustanovení o telefonním provozu a uvedeny v soulad se zákonem o telegrafech a s novým Telefonním řádem. V provozních předpisech byl zejména zaveden nový jednoduchý způsob evidence meziměstských hovorů a účtování kreditovaných poplatků, což obojí se velmi dobře osvědčilo.

Pokud jde o mezinárodní telefonní styk, je telefonu věnován zvláštní oddíl již zmíněného *„Řádu mezinárodní telegrafní služby"*, pařížské revise z r. 1925. Podle tohoto řádu byly v roce 1926 doplněny také „Telefonní předpisy provozní" zvláštním oddílem, jednajícím o styku s cizinou.

5. ZMĚNY V PROVOZNÍ SLUŽBĚ TELEGRAFNÍ.

Telegrafní službu obstarávaly v době převratu pouze poštovní a telegrafní úřady, neboť *železniční telegrafní stanice* byly pro soukromou telegrafní korespondenci, pokud ji směly dopravovati, po dobu války uzavřeny. Železniční telegrafní provoz byl však pro soukromou korespondenci postupně opět uvolňován a to již v roce 1919, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi pak v r. 1920.

Z důvodů na snadě jsoucích bylo po převratu státního telegrafu velmi hojně užíváno státními úřady. Ježto se tak dálo i ve věcech nespěšných a méně důležitých, stoupl nesmírně počet *státních telegramů*. Usnadněno to bylo tím, že státní telegramy byly podávajícím úřadům kreditovány a jejich vyúčtování se dělo nejvyššími instancemi, takže úřad podávající telegram nebyl při tom finančně zúčastněn. Proto bylo kreditování poplatků za státní telegramy upraveno tak, že účty za tyto telegramy musely býti vyrovnávány měsíčně, a to z paušálu toho úřadu, který telegramy podal. V zápětí skutečně se dostavil očekávaný pokles počtu státních telegramů.

Rychlé dopravě telegramů, zejména jejich včasnému doručování, vadila *nestejnosměrnost v rozvrhu úředních hodin* u telegrafních úřadů s celodenní (C) a s omezenou denní (L) službou, a to jak ve všední dny, tak zvláště v neděli. Zkrácení odpoledních úředních hodin, nařízené za války z úsporných důvodů u úřadů se službou L pro nedostatek paliva a svítiva, bylo postupně odstraňováno a konec úředních hodin stanoven všeobecně ve všední dny na 18. hodinu, pokud nebyly u jednotlivých úřadů prodlouženy přes tuto dobu. Také *nedělní* úřední hodiny byly stanoveny jednotně pro všecky úřady se službou L i C s výjimkou úřadů pouze podacích, které v neděli službu telegrafní vůbec nekonají. Těmito opatřeními byla podstatně zrychlena doprava telegramů a umožněno zejména včasné jejich doručení ještě v den, kdy byly podány. Aby podle zákona o osmihodinové době pracovní bylo lze poskytnouti úřednictvu v telegrafní službě nedělní prázdno, bylo s platností od 18. května 1919 přijímání soukromých telegramů v neděli omezeno v tuzemském styku pouze na telegramy pilné za trojnásobný poplatek, od 1. května 1923 za dvojnásobný poplatek.

Z novinek v telegrafní provozní službě zasluhuje zmínky zavedení *saisonní adresy*, t. j. dočasné zkrácené telegrafní adresy. *Esperanto* bylo dovoleno jako obyčejná řeč od 15. dubna 1926 v tuzemské, od 1. listopadu 1926 v mezinárodní dopravě. Od 1. listopadu 1926 zavedeno bylo *jednotné poselné* v širším doručovacím okresu, dodatečné zapravování poplatků za *pla-*

cené služební noticky, jimiž adresát žádá za opakování zkomoleného telegramu nebo jeho části, a zkráceno bylo dosavadní těžkopádné *reklamační řízení*. Od 1. ledna 1928 bylo dovoleno použíti *zkrácené zapsané adresy* k bližšímu označení třetí osoby jako adresáta, byly zrušeny výhody *služebních telegramů* pro telegramy meteorologické podávané ve všeobecném zájmu a pro telegramy hydrometrické připuštěna v případě přerušení telegrafního spojení výjimečná doprava telegramů na *telefonních vedeních* a povoleno *telefonické doručení* telegramů zdarma po skončení úředních hodin, stanovených pro pravidelné zprostředkování telegramů a j.

Mezi různými druhy telegramů zaujímají zvláštní skupinu *zlevněné telegramy*. Jsou to telegramy tiskové, nespěšné, listovní a telegramy z konce týdne. *Tiskové telegramy* za poloviční sazby byly zavedeny v tuzemském i mezinárodním styku. Přijímání *nespěšných* telegramů do zámořských zemí, jež bylo za války zastaveno, bylo obnoveno od 18. června 1921. Také doprava *listovních* telegramů byla obnovena v tuzemském styku od 1. února 1923, a to nejprve s omezením na dobu noční, od 1. května 1925 bez časového omezení. Doprava jejich v mezinárodním styku byla zavedena v r. 1924 ve styku s Rakouskem, v r. 1925 s Německem, v r. 1927 s Polskem, Maďarskem a Lucemburskem a od 1. ledna 1928 ve styku se Sársk ým územím. *Zámořské listovní* telegramy byly zavedeny 15. srpna 1928 ve styku s jižní skupinou zemí Jižní Ameriky. Telegramy *z konce týdne* byly zavedeny od 1. března 1928 ve styku s Kanadou a od 15. dubna 1928 ve styku s celou Severní a Střední Amerikou, jakož i s některými zeměmi Západní Indie a Jižní Ameriky.

Meteorologické telegramy, t. j. hlášení povětrnostních hlídek, která se telegraficky zprostředkují státnímu ústavu meteorologickému v Praze, podržely i po převratu výhody služebních telegramů, totiž bezplatnost a přednost v dopravě, poněvadž slouží obecnému zájmu. Po zahájení pravidelné civilní *letecké* dopravy v r. 1921 byly povětrnostní zprávy, sloužící orientaci a zabezpečení letů, dopravovány zprvu také bezplatně. Poněvadž s rozvojem letecké dopravy požadavky na telegrafní službu jak drátovou tak bezdrátovou značně stoupaly, byly tyto telegrafické povětrnostní zprávy od r. 1925 zpoplatněny dílem na účet ministerstva veřejných prací, dílem na účet podniků, provozujících leteckou dopravu. Meteorologické telegramy, podávané ve všeobecném zájmu, podržely však výhody služebních telegramů do konce r. 1927. Od 1. ledna 1928 bylo zavedeno paušalování této korespondence roční částkou 86.000 Kč, zapravované čtvrtletně ministerstvem školství a národní osvěty. Také *hydrometrické* telegramy, t. j. pravidelné hlášení o stavu vody na řekách neb občasná hlášení při povodních a předpovědi o stavu vody na řekách, měly ráz služebních telegramů do konce r. 1927. Od 1. ledna 1928 bylo zavedeno i za tyto zprávy paušalování roční částkou 90.000 Kč, kterou zapravuje čtvrtletně ministerstvo veřejných prací.

Poštovní a telegrafní správa, jako představitelka výhradného výsostného práva zřizovati a provozovati telegraf, opatřuje zařízení telegrafní i pro jiné obory státní správy, zejména pro železnice. *Poměr* její *k státní správě železniční* je v tomto směru upraven zvláštními normami. Z doby předpřevratové byla to úprava výnosem min. obchodu z r. 1876, do jehož resortu tehdy pošty i železnice náležely. Základem nové úpravy poměru státní správy telegrafní k státní správě železniční se stala „Prozatímní ujednání mezi státní telegrafní správou a správou státních drah o stavbě, udržování, překládání, zesilování a rekonstrukci společných telegrafních tratí", jež vstoupilo v platnost dnem 1. června 1922, a posléze „Dohoda mezi poštovní a telegrafní správou a správou státních drah o tom, jak zřizovati a udržovati telegrafní a telefonní vedení k potřebě státních drah a jak vykonávati ve stanicích státních drah službu za poštovní a telegrafní správu" z r. 1926. Tato nová úprava znamená podstatné zjednodušení vztahů mezi oběma správami, zejména zavedením paušálního vyúčtování různých vzájemných pohledávek; z toho přirozeně vyplývá také zjednodušení a zlevnění příslušné administrativy.

6. ROZSAH TELEGRAFNÍHO PROVOZU V UPLYNULÉM DESETILETÍ.

Také ruch telegrafní jest namnoze úzce spjat s všeobecnými poměry hospodářskými ve státě, zejména s poměry průmyslu a obchodu. Této spojitosti nasvědčuje statistika telegrafní korespondence a telegrafních příjmů za léta 1920 až 1927, zachycená v diagramu. Za r. 1919 bohužel statistiky není, ježto nebyla tehdy ještě organisována.

Nápadný je silný vzestup telegrafní korespondence v prvých letech poválečných — v letech

1920 a 1921 —, kdežto od r. 1922 počet dopravených telegramů prudce klesá, v r. 1924 pak jest nejmenší. Poválečná doba byla telegrafu velmi příznivá. Telegraf se těšil značné oblibě obecenstva, které mu dávalo přednost před pomalejší a v té době ještě méně přesnou dopravou po-

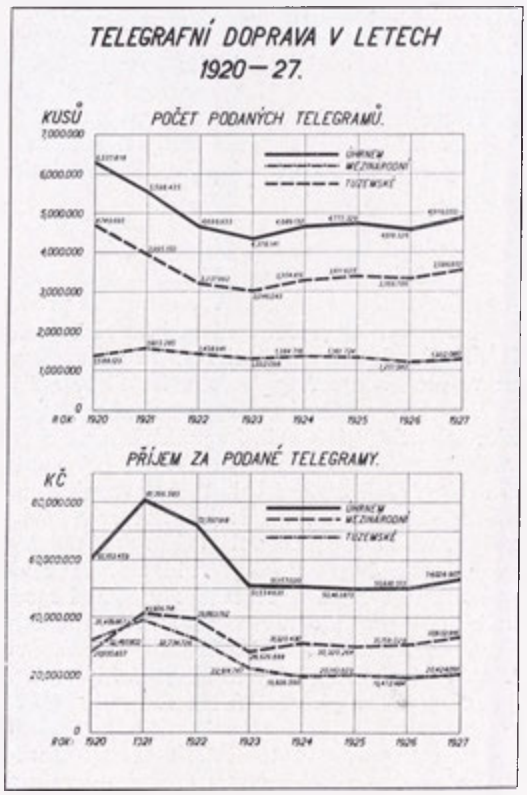

štovní; také poplatky telegrafní nebyly vysoké v poměru k tehdejší znehodnocené valutě. Průmysl i obchod počal se zotavovati z poválečné krise. Rovněž tehdejší neutěšená situace v telefonní dopravě — nevyhovující telefonní síť, zatížení telefonních vedení státními hovory, takže obyčejné hovory se nedostávaly již na řadu — byla příznivá telegrafu, který z toho přirozeně těžil. Následující léta 1922 a 1923 přinesla však obrat v neprospěch telegrafu. Za rok 1922 bylo dopraveno proti roku 1920 méně o 10,380.994 telegramů t. j. o 36%, r. 1923 vykazuje ještě další pokles o 13,222.016 proti r. 1920, t. j. úbytek o 48%. Tento pokles došel ovšem výrazu i v telegrafních příjmech. V r. 1922 vybráno méně o 8,798.667 Kč, v roce 1923 již o 29,841.950 Kč méně než v r. 1921, což činí 37% příjmů z r. 1921.

Tento přímo hrozivý pokles telegrafické korespondence jest zjevem pozorovaným ve všech ostatních státech. Tak na příklad zaznamenaly mimořádný pokles vnitrozemské telegrafní korespondence po světové válce: Belgie v r. 1921 o 25·27%, v r. 1922 o 28·48%, v r. 1923 o 37·55%; Dánsko v r. 1922 o 37·55%; Nizozemsko v r. 1923 o 32·39%; Švýcarsko v r. 1921 o 34%, v r. 1922 o 46·50%, v r. 1923 o 50·75%. Jako příčiny tohoto všeobecného poklesu telegrafní dopravy byly většinou uváděny všeobecná obchodní a průmyslová stagnace, rozmach telefonu, zlepšení poštovní dopravy a zvýšení telegrafních poplatků v důsledku znehodnocení valuty.

Také v Československu měla největší podíl na poklesu telegrafní korespondence tehdejší krise hospodářská, neboť zmenšení průmyslové a obchodní zaměstnanosti nutně muselo přivoditi i zmenšení korespondence poštovní, telegrafní a telefonní. Jakmile se hospodářská situace zlepšila a průmysl a obchod začal opět prospívati, nastal také vzestup telegrafní dopravy. Stejně jest ovšem jisto, že zvýšení telegrafních sazeb, zavedené od 1. ledna 1922 (poplatek za slovo v tuzemském telegramu zvýšen ze 40 na 50 haléřů), nepřispělo nikterak k vzestupu telegrafní korespondence. Bylo proto správné, že od 1. května 1923 byly telegrafní sazby opět sníženy. Na značném poklesu telegrafní korespondence má ovšem určitý podíl také shora již vzpomenuté omezení počtu státních telegramů a zvýšení poplatků za tuzemské telegramy podané v neděli. Zvláště však přispěl k omezenému používání služeb telegrafu také v Československu se dostavivší mimořádný rozmach telefonu. Stálým rozšiřováním a zhušťováním telefonní sítě stal se telefon ideálním dorozumívacím prostředkem pro spojení mezi místy položenými v menším okruhu, kam dříve zasahoval i telegraf. Přes to však nelze ještě mluviti o tom, že by telefon zcela nahrazoval telegraf, neboť na veliké vzdálenosti telegraf pravděpodobně zůstane ještě velmi dlouho nepostrádatelným prostředkem pro rychlé dorozumění a to tím spíše, že je lacinější než telefon.

Tím jsou asi vyčerpány příčiny nápadného úbytku telegrafní korespondence, dosáhnuvšího v r. 1923 vrcholu. Je potěšitelné, že pokles tento se v r. 1924 zastavil. Telegrafní doprava se opět

ustálila, ačkoliv největší konkurent telegrafu, telefon je ve stálém rozmachu, ba naopak můžeme pozorovati další mírný vzestup telegrafní dopravy. Tak za rok 1927 bylo dopraveno telegramů 15,630.384, t. j. o 1,212.740 více než v roce 1923, v době to největšího poklesu telegrafní korespondence.

O rozsahu dopravy v uplynulých letech podává podrobnější obraz ještě několik dalších statistických dat:

V roce	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927
Bylo podáno	6,749.641	5,989.580	5,047.318	4,709.872	5,146.095	5,219.293	5,042.707	5,334.652
Došlo	7,037.335	6,326.117	2,251.622	2,127.587	2,345.486	2,338.186	2,173.561	2,174.105
Bylo přetelegrafováno	13,835.684	13,211.426	9,942.736	7,563.185	8,306.905	8,178.125	8,025.290	8,163.883

7. RADIOTELEGRAF.

Dne 7. října 1920 rozhodla ministerská rada, že radiotelegrafní provoz náleží do působnosti poštovní a telegrafní správy. Vzhledem k tomu byl v ministerstvu pošt a telegrafů na podkladě studií a zkušeností získaných v cizině, zejména ve Francii, Anglii, Holandsku a Německu, vypracován tento program pro vybudování čsl. radiotelegrafních zařízení: Ústřední velká vysílací radiotelegrafní stanice budiž zřízena blíže Prahy, kde se soustřeďuje veškerá mezinárodní telegrafní korespondence, a kromě toho budiž vybudována síť menších doplňujících radiotelegrafních stanic v důležitých městech republiky, v důležitých střediscích státních, jako v Brně, Bratislavě a v Košicích.

Pro ústřední vysílací radiotelegrafní stanici byly shledány nejlepší technické podmínky v *Poděbradech* a stavba této velké ústřední vysílací radiotelegrafní stanice byla zadána v srpnu roku 1921 francouzské firmě Société Française Radioéléctrique v Paříži.

Hned z počátku však bylo zjevno, že stavba stanice vyžádá si delší doby, a bylo proto rozhodnuto přikročiti ihned ke zřízení stanic pokusných a prozatímních stanic provozních. Jako první byla zřízena dne 1. února 1921 při poštovním a telegrafním úřadě Praha 31 (dříve *Král. Vinohrady* 1) *přijímací* radiotelegrafní stanice k pokusným účelům a k výcviku personálu. Téhož roku bylo započato při tomto úřadě s montáží provisorní *vysílací* radiotelegrafní stanice o energii 250 Wattů, jejíž provoz byl zahájen dne 19. ledna 1922 pokusným vysíláním radiotelegrafie do Brna. Stanice se používalo z počátku k pokusným účelům, později k vysílání meteorologických a leteckých zpráv do Brna, Krakova, Varšavy a Vídně. Přijímací stanice bylo od května 1921 používáno k přijímání bursovních zpráv, vysílaných z německé stanice Königswusterhausenu a zachycovaných u nás pro Československou tiskovou kancelář a pro mezinárodní provoz. Tato stanice zrušena byla dne 15. září 1924, kdy byl zahájen pravidelný provoz radiocentrály při telegrafní ústřední stanici v Praze.

Zároveň se zřízením provisorní radiotelegrafní stanice na Král. Vinohradech bylo započato se stavbou vysílací radiotelegrafní stanice v *Komárově u Brna*, jejíž provoz byl zahájen dne 16. února 1922. Brněnská vysílací radiotelegrafní stanice je lampovou stanicí vzoru Dr. Erich F. Huth v Berlíně o energii 1 KW v anteně. Přijímací stanice k tomuto vysílači byla zřízena na Novém zemském domě v Brně. Radiocentrála jest umístěna v Brně v hlavní poštovní budově. Radiotelegrafní stanice v Brně bylo používáno od června r. 1922 do května r. 1923 ke zprostředkování radiotelegrafní korespondence s Římem a od listopadu 1922 do jara 1923 s Bernem. Nyní používá se této stanice ke zprostředkování radiotelegrafních zpráv, které mají význam pro naši aviatiku.

Rozvoj československého letectví a vzrůstající nároky Československé tiskové kanceláře na radiotelegrafické vysílání přiměly poštovní a telegrafní správu vybudovati systém několika vysílacích radiotelegrafních stanic ve *Kbelích*, kde byl pro ně postaven zvláštní provisorní barák. Poněvadž však další rozšiřování stanice nebylo na letišti v Kbelích proveditelné, byl pro definitivní budovu zakoupen pozemek v Satalicích. První vysílací souprava o energii 1 KW v anteně byla ve Kbelích dohotovena v listopadu r. 1922 a téhož měsíce byly jí provedeny úspěšné zkou-

VYSÍLACÍ STANICE V SATALICÍCH — CELKOVÝ POHLED.

šky s Paříží, Kodaní a Bukurešti. Druhá vysílací souprava o energii 1 KW byla dohotovena v dubnu 1923. Po úplném vybudování měla kbelská vysílací radiotelegrafní stanice tři lampové vysílače po 1 KW vzoru Dr. Erich F. Huth a antenu napjatou na dřevěných stožárech. Jedna z těchto stanic pracovala do června 1928 pro zpravodajskou službu Č. T. K., druhá pro službu meteorologickou a pro zabezpečení letů a třetí stanice byla používána výpomocně pro rozhlas na dlouhé vlně. Všechny tři stanice byly v poslední době přestěhovány do *Satalic*, kde byla vystavěna v letech 1926 až 1927 pro vysílání radiotelegrafie zvláštní budova a dva stožáry po 100 metrech.

Pro vysílací radiotelegrafní stanici v *Poděbradech* byl zvolen systém alternátorů a potřebné stroje byly objednány u firmy Société Française Radioéléctrique v Paříži. Zařízení stanice je systému Latour-Bethénod a skládá se ze dvou soustrojí po 50 KW. Železné stožáry jsou 150 m vysoké a mezi nimi jest napjato ocelové lano, které nese antenu střechovitého tvaru. Montáž železných stožárů byla skončena v prosinci r. 1922 a zároveň bylo započato se stavbou staniční budovy. Provoz alternátorových souprav byl zahájen koncem r. 1924.

Aby velký mezinárodní radiotelegrafní provoz mohl býti zahájen ještě před dohotovením alternátorů, byla na pozemku poděbradské radiostanice v zatímní budově umístěna 5 KW lampová vysílací radiotelegrafní stanice firmy Telefunken, kterou byl v březnu 1923 zahájen provoz s Paříží, v červenci s Bukureští a v září s Londýnem. Koncem roku 1925 tato stanice byla umístěna v definitivní budově. V prosinci r. 1925 bylo započato s montáží Dieselovy strojovny, pomocné to elektrárny vysílací radiotelegrafní stanice v Poděbradech, jejíž provoz byl zahájen v říjnu r. 1926. Od února až do dubna r. 1926 byl v poděbradské vysílací stanici namontován triplér, zařízení to pro účelné zkrácení délky vlny alternátorů.

Počátkem roku 1923 byla zřízena 1 KW vy-

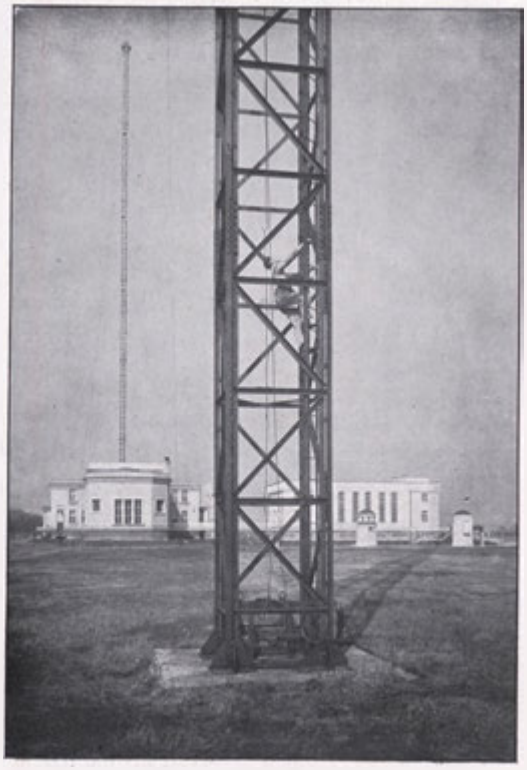

VYSÍLACÍ STANICE V PODĚBRADECH — DETAIL 150 M STOŽÁRU.

VYSÍLACÍ STANICE V PODĚBRADECH — HLAVNÍ STROJOVNA.

sílací stanice firmy Dr. E. F. Huth v *Karl. Varech*, a to v místnostech nádražní budovy bývalé buštěhradské železnice; tato stanice jest určena hlavně pro službu leteckou.

V září r. 1923 byla postavena pro letecké účely v *Chebu* poštovní vysílací radiotelegrafní stanice o energii 250 W.

Ke konci r. 1923 bylo přechodně používáno pro účely poštovního a telegrafního provozu vojenské vysílací radiotelegrafní 10 KW stanice na Petříně.

Roku 1925 bylo započato u vesnice Hanisky, jižně od *Košic*, se stavbou lampové vysílací radiotelegrafní stanice o energii 5 KW. Stanice byla dokončena a vyzkoušena v prosinci roku 1926. Má antenu na dvou stožárech po 100 m a vlastní Dieselovu strojírnu. Používá se jí pro vysílání leteckých zpráv a před vybudováním rozhlasové stanice v Košicích též provisorně k vysílání rozhlasu.

Pro policejní ředitelství v *Bratislavě* byla zřízena v říjnu 1925 v budově tohoto ředitelství poštovní vysílací radiotelegrafní stanice s energií 250 W.

Kromě zmíněných vysílacích radiotelegrafních stanic poštovní a telegrafní správy dlužno se zmíniti ještě o soukromé lodní radiotelegrafní stanici na lodi „Legie", k níž byla propůjčena r. 1922 koncese majitelce lodi „Bance čsl. legií". Dále byly propůjčeny r. 1927 koncese na vysílací radiotelegrafní stanice vesměs o nepatrné energii několika výrobnám výhradně ke zkoušení vyrobeného radiového zařízení. Experimentální vysílací stanice zřídily dále se souhlasem ministerstva pošt a telegrafů university a techniky v Praze a v Brně, jakož i státní průmyslová škola na Smíchově.

Aby přijímací radiotelegrafní služba byla zcentralisována, byla zřízena pro mezinárodní radiotelegrafní korespondenci *přijímací stanice na Bílé Hoře*. Při telegrafní ústřední stanici v Praze bylo vybudováno radiotelegrafní oddělení, kde je soustředěno vysílání (klíčování) přes poděbradskou vysílací stanici a přijímání přes bělohorskou přijímací stanici. Radiotelegrafní provoz v telegrafní ústřední stanici v Praze byl zahájen v lednu 1924.

Přijímací radiotelegrafní stanice pro přijímání radiotelegrafických cirkulářů ČTK byly zřízeny koncem roku 1922 v městech: Liberec, Ústí n. Lab., Teplice-Šanov, Karl. Vary, Mar. Lázně, Brno, Olomouc, Mor. Ostrava, Bratislava a Košice. Přijímací služba v Karlových Varech se koná toliko v lázeňské sezoně. Přijímací stanice

VYSÍLACÍ STANICE V KOŠICÍCH — DETAIL STOŽÁRU.

v Teplicích-Šanově, v Olomouci a v Košicích byly později na žádost československé tiskové kanceláře zrušeny.

Trvalá mezinárodní radiotelegrafní spojení má Praha s Paříží od 19. března 1923, s Londýnem od 1. října 1923, s Bělehradem od 15. října 1924, s Milánem od 1. prosince 1926 a s Amsterodamem od 5. března 1928. Přechodně bylo uskutečněno radiotelegrafní spojení Prahy s Bernem, s Bukureští, s Moskvou, s Beyrouthem v Syrii a s Pisou a radiotelegrafní spojení Brna s Římem. Tato spojení byla však opět zrušena většinou pro nedostatek korespondence.

Československo jest od 23. dubna 1920 členem *Radiotelegrafní Unie*. Jako člen této mezinárodní organisace zúčastnili jsme se světové radiotelegrafní konference ve Washingtonu od 4. října do 25. listopadu 1927, jejímž výsledkem je nové znění mezinárodní radiotelegrafní smlouvy a příslušného služebního řádu. Oba tyto akty, jejichž ratifikace Československem se projednává, mají nabýti účinnosti 1. ledna roku 1929.

Od roku 1927 konány jsou u nás laboratorní pokusy s *krátkými vlnami*, jejichž používání skrývá podle výsledků dosažených v cizině netušené možnosti technické v oboru přenášení bezdrátových zpráv zvláště na velké vzdálenosti.

Zmínky zasluhují také prvé pokusy, jež se konaly v r. 1927 v žárovkárně firmy Radio-Elektra v Praze-Hloubětíně o vlastní výrobu vysílacích lamp a kenetronů, abychom se podle možnosti vymanili ze závislosti na cizině i v tomto odvětví výrobním. Pokusy se zdařily, neboť v listopadu 1927 byly vyrobeny kenetrony, které mohou nahraditi výrobky některých zahraničních firem.

Vysílání na krátkých vlnách má své zvláštní výhody, ale je potřebí dobře prozkoumati zákony, jimiž se řídí vysílání i příjem krátkých vln, kterých se používá i ve styku radioamatérů.

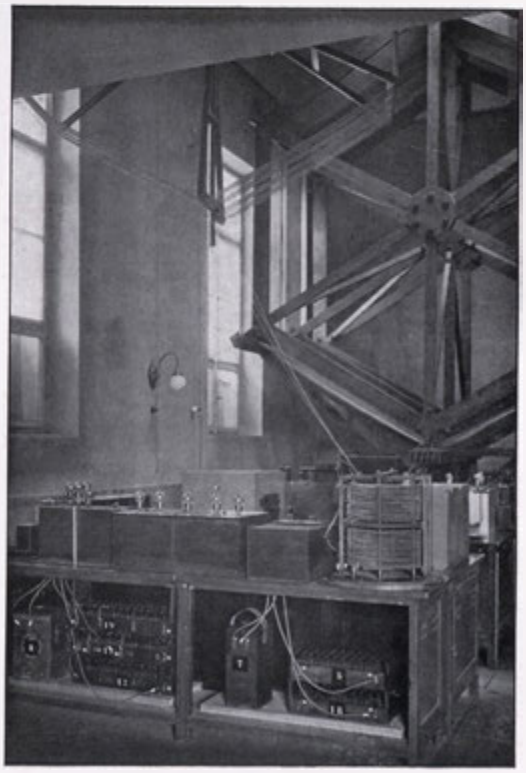

PŘIJÍMACÍ RADIOSTANICE NA BÍLÉ HOŘE. PŘIJÍMACÍ SOUBOR A DETAIL VELKÉHO RÁMU.

RADIOTELEGRAFIE V RČS.

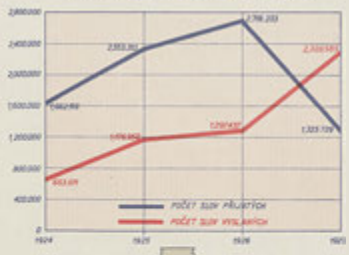

PRAHA – PODĚBRADY OKP: PRO MEZINÁRODNÍ STYK. 3 STANICE: 1 × 5KW, 2 × 50KW, PRACUJE SE TRIPLEXEM ASI 15KW.

KBELY OKP OKL : 3 STANICE PO 1KW, Z NICH 2 PRO TELEGRAFII A TELEFONII. STANICE KONAJÍ ZPRAVODAJSKOU SLUŽBU ČT.K., METEOROLOGICKOU A LETECKOU. TŘETÍ STANICE JEST PRO ZEMĚDĚLSKÝ ROZHLAS.

SATALICE : 5KW RADIOFONNÍ PRO ZPRAVODAJSTVÍ ČT.K.

KARLOVY VARY OKV: 1 STANICE 1KW PRO ÚČELY LETECKÉ.

STANICE VYSÍLACÍ

STANICE PŘIJÍMACÍ

BRNO OKB: 1 STANICE 1KW TELEGRAFNÍ PRO ÚČELY LETECKÉ A TISKOVÉ.

MOR. OSTRAVA OKM: 1 " 0·025KW PRO ČESKOSLOVENSKOU TISKOVOU KANCELÁŘ.

BRATISLAVA OKR: 1 " 0·25KW " ÚČELY LETECKÉ.

KOŠICE : 1 " 5KW

IV. TELEFON.

1. VYBUDOVANÍ MEZIMĚSTSKÉ TELEFONNÍ SÍTĚ.

Telefonní síť meziměstská i místní sítě nebyly za světové války řádně udržovány a byly čsl. správou převzaty *ve stavu stejně zanedbaném* jako síť telegrafní. Mimo to meziměstská telefonní síť na území Československé republiky byla po našem osamostatnění *pouhým torsem* bývalých telefonních sítí rakouské a uherské, a bylo v zájmu státně-politickém, státně-administrativním i národohospodářském naléhavě nutno, aby tato torsa co nejrychleji byla přetvořena v jednotný organický celek, vyhovující potřebám nového státního útvaru. *Nemožnost struktury* popřevratové telefonní sítě meziměstské vysvitne nejlépe, vzpomeneme-li, že telefonní spojení Prahy s Mor. Ostravou bylo možno jen přes vídeňskou telefonní ústřednu. Nadto byla převzatá meziměstská síť *velmi řídká* a měla jen několik málo přímých vedení, na které bylo lze s úspěchem opatřovati spojení mezi význačnějšími místy státu. Praha měla v té době po jednom vedení s Karlovými Vary, Plzní, Českými Budějovicemi, Kolínem, Pardubicemi, Hradcem Králové, Dvorem Králové n. L., Libercem, Ústí n. L. (2 vedení), s Teplicemi společně s Mostem. Korespondenci Prahy s Brnem sloužilo jediné přímé vedení, vedle dvou omnibusových, ve kterých byly ku provozu zapojeny kromě Prahy a Brna ještě další střední ústředny; jednak Kolín, Pardubice, Vysoké Mýto, Litomyšl a Svitavy, jednak Kolín, Německý Brod, Jihlava a Velké Meziříčí. Na Moravě bylo po jednom vedení z Brna do Znojma (společně s Vídní) a společně s Olomoucí a Opavou do Mor. Ostravy. České země byly spojeny se Slovenskem toliko podružným vedením mezi Hodonínem a Holičí a vedením z Těšína přes Třinec, Jablunkov do Žiliny, jehož však po převratu pro tehdejší neurovnaný poměr k Polsku dočasně nebylo možno skutečně používati.

Bylo tudíž úkolem čsl. správy vybudovati co nejrychleji síť meziměstských telefonních vedení tak, aby vyhovovala požadavku přirozeného spádu telefonního provozu v Československé republice ve směru *od západu na východ*, dále aby dostalo se spojení všem důležitým *střediskům* obchodním, průmyslovým a politickým, a konečně, aby se telefonem vybavily také kraje v tom směru dosud úplně *zanedbané*.

Nejnaléhavějším úkolem bylo opatřiti telefonní *spojení se Slovenskem*. Nejprve jednalo se o spojení z Uher. Hradiště do Trenčína, jehož bylo třeba jednak pro spojení Prahy a Brna se Slovenskem, jednak a zejména pro spojení vojenského velitelství v Kroměříži s operujícím vojskem. S jakými potížemi musila správa zápoliti, vysvitne z vylíčení postupu prací při zřízení tohoto spojení, které za normálních poměrů by vůbec nečinilo potíží. Hlavní překážkou bylo, že meziměstská vedení na Moravě vybudována byla ve směru od severu k jihu, směřujíce ve třech tratích k Vídni, a to z Jihlavy přes Znojmo, z Brna přes Mikulov a z Olomouce a Místku přes Holešov a Břeclavu. Jediné vedení na území moravském, budované mezi naznačenými tratěmi ve směru od západu k východu, kterého bylo možno použíti ke spojení hovoru z ústředny jedné trati s ústřednou trati druhé, byla linka mezi Mikulovem a Břeclavou, do které smyčkou byla zapojena ústředna Valtice, náležející tehdy ještě území dolnorakouskému. Za daných poměrů byla čsl. správa nucena dáti naznačenou smyčku do Valtic odpojiti, aby obě ústředny Mikulov a Břeclav byly spojeny přímou linkou. Pomocí vídeňských vedení připojila pak tuto linku z Mikulova na Brno a z Břeclavě na Uh. Hradiště; tím opatřeno bylo přímé spojení mezi Brnem a Uh. Hradištěm. Pro naprostý nedostatek stavebního materiálu — hlavně bronzového drátu — bylo nutno pro další spojení s Trenčínem zatím použiti dvou telegrafních linek mezi Uherským Hradištěm a Trenčínem, jež pro telefonní provoz byly zvláště upraveny.

K vybudování normálního vedení pro telefonní styk Moravy se Slovenskem, a to ve směru Uherské Hradiště—Trenčín a Břeclav—Bratislava došlo teprve v květnu 1919. V té době bylo započato již také s budováním dvou telefonních vedení z Prahy do Brna a po jednom přímém vedení z Prahy do Bratislavy a do Moravské Ostravy.

Úprava meziměstské sítě dála se od roku 1919 tak, že byly budovány v *prvé řadě krátké spojky*, aby hovory mezi blízkými městy nemusily býti zprostředkovány oklikou na dlouhých vedeních. Tím byly zkráceny čekací doby při blízkých relacích, a uvolněny hlavní linky pro hovory vzdálených ústředen. Kde byla vedení se silnějším bronzovým drátem, byla reservována pro projektovaná vedení na velké vzdálenosti a v relacích blízkých byla nahrazována připnutím drátu o slabším průměru. Při tom zároveň bylo

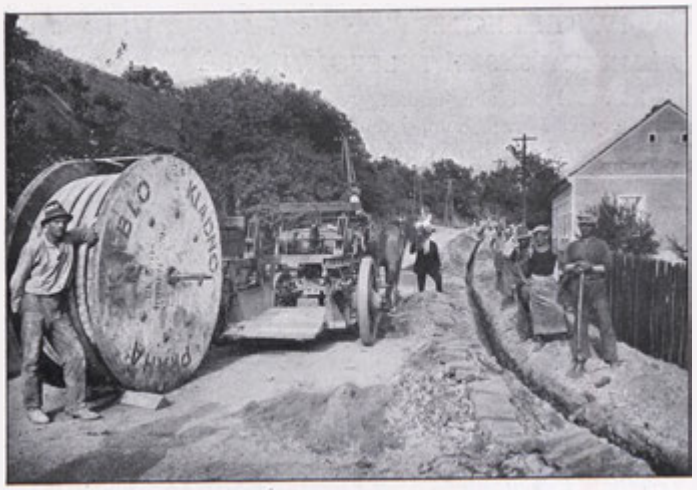

ZEMNÍ PRÁCE NA KABELOVÉ SÍTI.

podle programu pamatováno na to, aby vedení o stejném průměru a profilu drátů bylo možno použiti k zřizování tak zvaných *vedení sdružených* (fantomních), která umožňují současné konání tří hovorů na dvou paralelních vedeních. Taková vedení sdružená byla v době převratu v provozu jen 3 (Praha—Kolín, Praha—Ústí n. L. a Praha—Vídeň); v roce 1919 bylo v provozu již 39 sdružených vedení a v r. 1920 již 65. Jelikož zřízení sdružených vedení spojeno jest kromě úpravy profilů kmenových linek jen s nepatrným nákladem za opatření potřebných indukčních cívek, bylo důsledným prováděním zásady využíti kmenových meziměstských linek ke zřizování sdružených vedení docíleno neobyčejných provozních a finančních výhod. Sdružená vedení zřizována hlavně ve tratích provozně úplně přetížených nebo v relacích na velké vzdálenosti (na příklad Praha—Brno, Praha—Berlín), ve kterých budování metalických nových linek — z provozních důvodů potřebných — bylo by tehdy vyžadovalo obrovských finančních nákladů.

Z meziměstských hlavních linek vybudovaných *v letech 1919 a 1920* dlužno kromě vedení shora již uvedených jmenovati aspoň tato vedení: z Prahy do Ústí n. L., Jihlavy, Č. Lípy, Varnsdorfu a Rumburka, Jablonce n. N., Poděbrad, do Čáslavě—Něm. Brodu, do Žiliny—Košic, Liberce; dále zřízeny meziměstské linky: Brno—Uh. Hradiště—Žilina, Praha—Uh. Hradiště—Trenčín, Brno—Olomouc—Mor. Ostrava, České Budějovice—Č. Velenice, Brno—Břeclav, Pardubice—Svitavy a jiné.

Délka drátů meziměstských vedení koncem r. 1920 měřila již 60.754 km proti 54.250 km koncem r. 1918.

Příznivý výsledek vypsané 6% *investiční půjčky dopravní* podle zákona čís. 126/1921 Sb. z. a n. umožnil čsl. správě, aby pokračovala podle plánu ve výstavbě nejen sítě meziměstské, ale i sítí místních a telefonních ústředen. *Stavební období let 1921 a 1922* bylo jedním *z nejrušnějších*. V té době byl položen základ pro účelnou úpravu telefonního styku na velké vzdálenosti zřízením určitých přepojovacích míst telefonní meziměstské sítě jako *středisek telefonní dopravy*. Podle intensity dopravy jakož i politické a hospodářské gravitace byla určena kromě Prahy, Brna, Mor. Ostravy, Bratislavy, Žiliny a Košic prozatím tato střediska: v Čechách České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ústí n. L., Liberec, Trutnov, Dvůr Králové n. L., Hradec Králové, Pardubice a Něm. Brod; na Moravě Olomouc, Přerov, Uherské Hradiště a Jihlava; ve Slezsku Orlová, Frývaldov a Místek a konečně na Slovensku Nové Zámky, Trenčín, Zvolen, Poprad, Užhorod a Mukačevo. Stavbu meziměstské sítě bylo nutno podle toho organisovati tak, aby v těchto místech soustřeďovala se hlavní doprava telefonního transitního styku, a aby za pomoci

MĚŘENÍ NA KABELOVÉ TRATI PŘED SPOJKOVÁNÍM.

podřadnějších středisek zprostředkován byl telefonní styk i na největší vzdálenosti pokud možno s nejmenším počtem přepojování.

S tohoto hlediska byl též prováděn stavební program v letech 1921 a 1922. V těchto dvou letech doplněna byla meziměstská síť *četnými novými význačnými meziměstskými vedeními*, ze kterých na příklad uvádíme aspoň tyto: z Prahy nová další vedení do Jičína a Vrchlabí, Mor. Ostravy (druhé vedení se současným zřízením dalšího třetího vedení sdruženého), Chebu, Mar. Lázní, Hradce Králové, Náchoda, Karl. Varů, Mostu, Č. Budějovic, Příbrami, Bratislavy, Ústí n. L.; dále vedení Brno—Jihlava, Opava—Frývaldov, Opava—Mor. Ostrava—Místek, Bratislava—Žilina, Košice—Poprad, Terešva—Trebuša, Nové Zámky—Parkán, Košice—Spišská Nová Ves—Poprad.

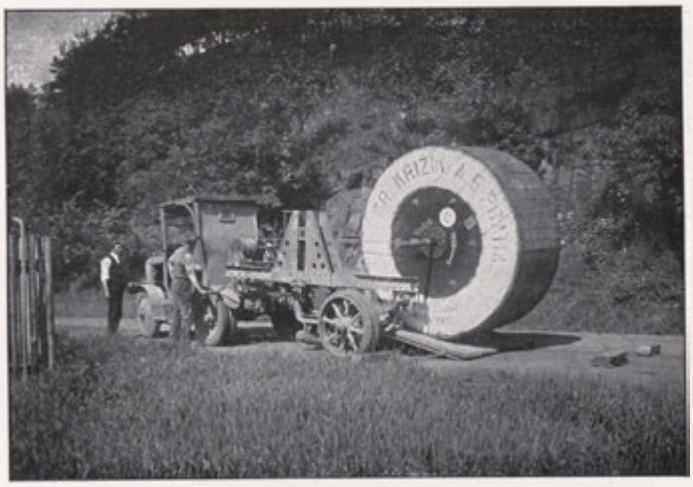

KLADENÍ KABELU MOTOROVÝM TRAKTOREM.

V důsledku těchto staveb vzrostla délka drátu meziměstských vedení *na konci roku 1922* již na *76.941 km* (proti 60.754 km z konce roku 1920) a počet sdružených vedení na 122 (proti 65 z r. 1920).

Účelné uspořádání a stálé zhušťování meziměstské sítě umožnilo ovšem snáze a lépe vyhovovati potřebám uživatelů telefonních zařízení a projevilo se také ve zvýšených provozních příjmech, které z 51,880.771 Kč, vykázaných za rok 1920 vzrostly v roce 1922 již na 121,110.539 Kč.

SPOJOVÁNÍ A SPÁJENÍ ŽIL DÁLKOVÉHO KABELU.

Značný podíl na tomto vzrůstu příjmů měla ovšem také postupná částečná valorisace telefonních poplatků, provedená úpravami sazeb meziměstských z dubna a srpna 1920 a ledna 1922, jakož i úpravou sazeb předplatného ze stanice účastnické s platností od 1. dubna 1921. V roce 1922 vyhovovala meziměstská síť v Čechách a na Moravě již tou měrou potřebám provozu, že bylo možno uvolniti všeobecně vzájemný styk mezi místy obou těchto zemí, který až do té doby byl obmezen pouze na určitě — předem stanovené — relace.

V letech 1923 a 1924 byly vybudovány, kromě mnoho jiných kratších vedení také *nové přímé linky* mezi středisky telefonního provozu; na př. z Prahy do Olomouce a Opavy, Přerova a Prostějova, Mostu, Teplic, Trutnova a Bratislavy, Mar. Lázní, Varnsdorfu, Slaného, Ml. Boleslavě, Lovosic, Rychnova n. Kn., Písku, Chomutova, dále vedení Hradec Králové—Dvůr Králové n. L., Č. Budějovice—Dolní a Horní Dvořiště a pod.; v ostatních oblastech pak na př. nová vedení Brno—Uh. Hradiště, Brno—Mor. Ostrava, Olomouc—Žilina, Olomouc—Svitavy, Žilina—Poprad atd. Z množství *kratších* vedení v tomto období vybudovaných, jež jednak slouží místním potřebám jednotlivých krajů, jednak zprostředkují připojení na hlavní tepny telefonní, dlužno se zmíniti zvláště o úpravě a doplnění *sítě na Karlovarsku* a o vybudování telefonu v celé řadě míst *v Povltaví* a *Pošumaví*, která až dosud postrádala telefonního spojení. Intensivní stavební

činností let 1923 a 1924 byla meziměstská síť značně rozšířena a zlepšena, takže bylo možno v r. 1924 uvolniti všeobecně také telefonní styk mezi českými zeměmi a Slovenskem. V té době byly pro zdokonalení telefonního styku na veliké vzdálenosti do vzdušných vedení zapojeny

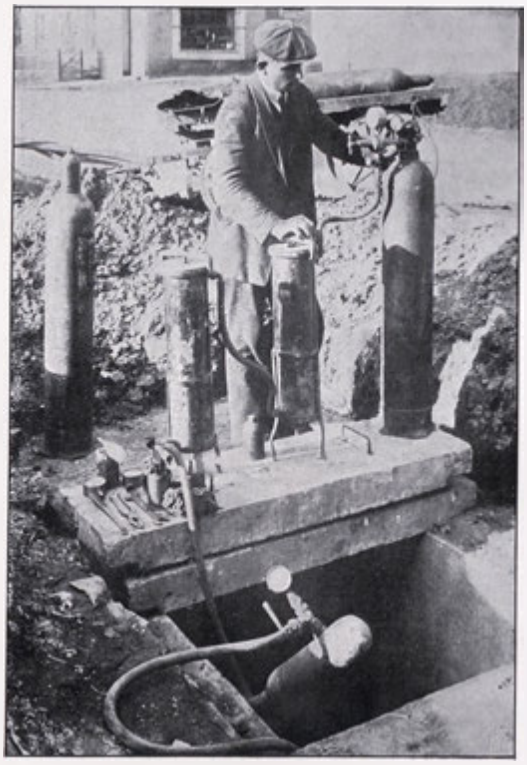

DÁLKOVÁ KABELISACE. TLAKOVÁ ZKOUŠKA.

SPOUŠTĚNÍ CÍVKOVÉHO KRYTU DO KABELOVÉ STUDNĚ.

v ústřednách pražské, brněnské a moravskoostravské *nízkofrekventní lampové zesilovače. Koncem roku 1924* měřila meziměstská síť již *92.850 km délky drátu* (proti 76.941 km z konce roku 1922) a v provozu bylo používáno již 179 sdružených vedení (proti 122 z konce roku 1922).

Dálková telefonie nemohla se však plně rozvinouti, pokud byla odkázána toliko na síť vzdušných vedení, zaručující jen poměrně malou výkonnost a zejména spolehlivost; všecka bdělost a pohotovost udržovacích orgánů nestačí, aby v nejkratší době vždy byly napraveny poruchy tratí, působené mimořádnými atmosférickými výboji, větrnými smrštěmi, sněhovými vánicemi, náledím, povodněmi, po případě i svévolným poškozením vedení. Proto ve státech s rozvinutou telefonní technikou, zejména ve Spojených státech severoamerických, byly již od konce devatenáctého století připravovány vědecké i praktické předpoklady pro budování dálkových telefonních spojení *v systému dálkových kabelů s velkým množstvím vedení*, chráněných jak proti povětrnosti a účinkům atmosférické elektřiny, tak i proti indukčním vlivům vysokého napětí. Byl to zejména vynález profesora Pupina (indukční cívky Pupinovy) a epochální objev elektronové lampy, jež umožnily posléze telefonicky překlenouti i takové vzdálenosti, jako jsou od Atlantiku k Pacifiku. V Evropě, sestávající z mnoha států s poměrně malými territorii, bylo nutno sjednati mezinárodní evropskou dohodu, aby síť dálkových kabelů mohla jednotně býti vybudována podle zásad závazných pro všechny správy. Proto na popud francouzské telegrafní správy byl v r.

1923 v Paříži ustaven „Mezinárodní poradní sbor pro telefonii na velké vzdálenosti“ (Comité Consultatif International pour la Telephonie à Grande Distance), jehož členy za krátko se staly skorem všechny evropské státy, a jenž si vzal za úkol vypracovati na jednotných podkladech věcími činiteli jsou kabeloví odborníci čsl. poštovní správy. Základní myšlenkou stavebního programu bylo postupné vybudování dálkové magistrály, spojující síť německou se sítí maďarskou a rakouskou ve směru: Drážďany—Lovosice—Praha—Kolín—Jihlava — Brno—Břeclav- -Bratislava—Budapešť s odbočkou Břeclav—Vídeň. K této hlavní tepně se postupně přidruží v dalším rozvoji trati: Praha—Plzeň—Norimberk a Brno—Olomouc—Místek a odtud jednak na český Těšín k připojení na dálkovou kabelovou síť polskou přes Katovice, jednak na Mor. Ostravu k připojení na bohatě rozvětvenou síť německou přes Cosel; dále mají podle pohotovosti finančních prostředků následovati trati: Praha—Karlovy Vary a trať pro účelné připojení Slovenska, jakož i některé kratší úseky k připojení větších průmyslových měst.

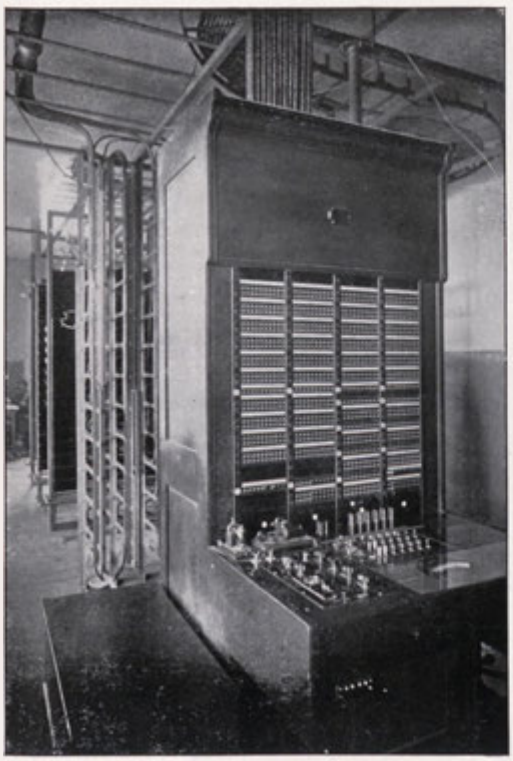

ZKUŠEBNÍ STŮL ZESILOVACÍ STANICE V KOLÍNĚ.

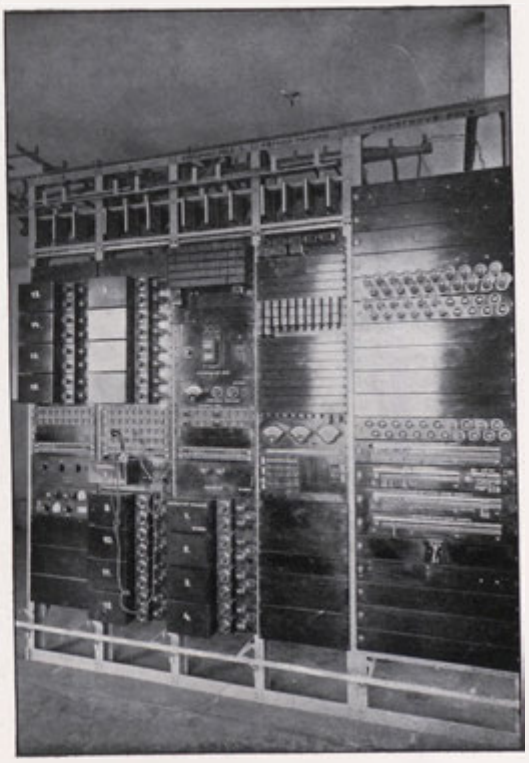

KOLÍN, STOJAN ZESILOVAČŮ.

deckých a technických projekt dálkové telefonní sítě evropské. V budování kabelových tratí z evropských států nejdále pokročily Anglie, Německo, Holandsko, Švédsko, Švýcarsko a Belgie, avšak i Francie a Italie — a v posledních letech i Rakousko a Maďarsko — horlivě se snaží přiblížiti se obdivuhodnému vzoru států právě jmenovaných.

Na popud „Mezinárodního poradního sboru pro telefonii na velké vzdálenosti“ v Paříži byl již v r. 1923 sestaven také *generální stavební projekt sítě dálkových kabelů* v Československu, a byla pro podrobné propracování tohoto projektu v lednu 1924 zřízena projekční kancelář, v níž dirigují-

K realisaci projektu bylo přikročeno v roce 1925. K provádění výstavby založila čsl. poštovní

správa syndikátní úmluvou ze 16. března 1925 *„Společnost pro stavbu dálkových kabelů s r. o.“* za účasti firem: „International Standard Electric Corp., dříve Western Electric Co.“ v Londýně, „Kablo“, továrna na kabely a drátěná lana na Kladně“, „Českomoravské elektrotechnické závody Fr. Křižík v Praze-Karlíně“ a „Továrna na kabely v Bratislavě“. Do této společnosti vstoupil v roce 1928 ještě další účastník firma Siemens a Halske v Berlíně se svým čsl. odbočným závodem Siemens, akc. společnost v Praze. Státní správa má své zastoupení v dozorčí radě společnosti a vyslala do ní mimo to svého stálého jednatele.

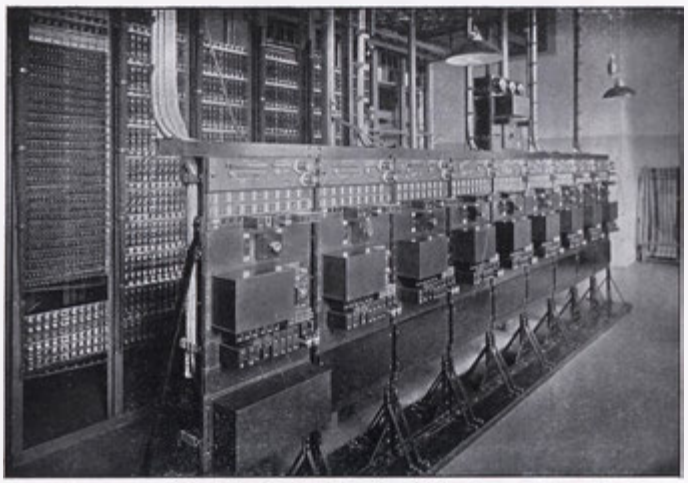

ŠŇŮROVÉ ZESILOVAČE V MEZIMĚSTSKÉ TELEFONNÍ ÚSTŘEDNĚ NA ŽIŽKOVĚ.

První úsek, s jehož výstavbou bylo v roce 1925 započato, byl vnitrostátní úsek *Praha—Kolín*, dlouhý 58·7 km, pro který byl zvolen dálkový systém International Standard Electric Corp. Kabel byl vyroben v uvedených třech tuzemských kabelovnách a obsahuje 189 hovorových okruhů (44 čtyrek o žilách ∅ 1·3 mm a 32 čtyrek o žilách ∅ 0·9 mm). Zároveň s těmito pracemi bylo započato v Praze-Žižkově s montáží zesilovací stanice, jež zde tvoří organickou složku nové meziměstské ústředny vzoru International Standard Electric Corp. Pro zesilovací stanici v Kolíně byly upraveny místnosti pro zesilovače, akumulátory a strojovnu v budově poštovního a telegrafního úřadu.

Jako ve státech sousedních dostavil se v letech 1924 a 1925 i u nás *značný rozvoj telefonních styků* ve všech směrech, takže u mnohých vedení nastalo silné hovorové přetížení, což se projevilo dlouhými čekacími dobami a množícími se odůvodněnými stesky na nedostatečný počet linek, a vyvolalo naléhavou potřebu *vybudovati další okruhy k odlehčení dosavadních vedení.* Jelikož však stavby nových vzdušných tratí bylo nutno omeziti vzhledem k mimořádným finančním nákladům spojeným s budováním dálkové kabelové sítě, byly prováděny především plánovité rekonstrukce tratí sloupových, aby pohotové metalické okruhy byly zaváděním *vedení sdružených* co nejracionálněji využitkovány. Nová vedení nadzemní byla budována jen tam, kde se toho ukázala potřeba zcela nevyhnutelná po bedlivém zkoumání hovorového zatížení; ruch o 100 až 120 hovorových jednotkách denně na jednom vedení nebyl nijakou vzácností. Nová vedení budovaná od roku 1926 jsou v souhlasu s programem výstavby dálkové kabelové sítě a měla z veliké části za účel usměrniti telefonní provoz do uzlových bodů dálkového kabelu. Při tom bylo pamatováno i na potřebu budoucí skupinové automatisace venkovských telefonních sítí. *V letech 1925 a 1926 délka drátu meziměstských vedení značně vzrostla, takže koncem roku 1926* měřila již *108.790 km* (proti 92.850 km z konce roku 1924). Počet sdružených vedení stoupl na 221 (proti 179 v roce 1924). Nejdůležitější z meziměstských vedení, jež byla v této době vybudována, jsou z Prahy do Vrchlabí a Tanvaldu (s připojením na dálkový kabel Praha—Kolín), do Tábora, Strakonic a Sušice, Rokycan a Plzně, Svitavy a Šumperka; dále jsou to nové linky: Karlovy Vary—Most—Ústí n. Lab., Mar. Lázně—Cheb, Tábor—Pelhřimov—N. Brod, Košice—Užhorod, Žilina—Lipt. Sv. Mikuláš, Brno—Mor. Ostrava.

V letech 1926 a 1927 pokračovala poštovní a telegrafní správa úsilovně *ve výstavbě dalších úseků dálkového telefonního kabelu,* a to ve směru *z Kolína na Brno a Bratislavu,* zároveň pak z *Prahy ve směru na Drážďany.* Profily kabelů v jednotlivých úsecích čsl. sítě dálkových kabelů byly vykalkulovány podle dosavadních hovorových zatížení nejen příslušných tratí hlav-

ních, ale i vedení v širokých přilehlých oblastech; zároveň však byl uvažován i přírůstek telefonní korespondence v budoucnu dle zkušeností, získaných ve státech s rozvětvenou kabelovou sítí. Při tom bylo pamatováno i na potřebné okruhy pro službu telegrafní a pro přenos rozhlasu drátem.

Provoz na trati Praha—Lovosice—Drážďany byl dne 14. listopadu 1927 zahájen slavnostním způsobem, při čemž byly promluveny první oficielní rozmluvy význačných osobností z kruhů vládních, samosprávných a komerčních s Berlínem, Paříží, Kodaní, Stockholmem a Haagem. Stanice pro zesilování hovorů na trati Praha—Drážďany byla umístěna v Lovosicích, kde pro ni byla postavena samostatná budova jako část příští budovy poštovního a telegrafního úřadu.

Koncem roku 1927 byl odevzdán provozu také dálkový kabel v úseku Kolín—Jihlava—Brno se zesilovacími stanicemi v Kolíně a v Jihlavě.

V roce 1927 bylo pokračováno také ve výstavbě vzdušných vedení meziměstských a to zřizováním *doplňujících vedení kratších*, aby bylo odlehčeno přímým delším vedením v relacích přetížených silnou korespondencí. Tak vznikla řada doplňujících vedení, z nichž sluší uvésti na př.: Tábor—Milevsko, Ústí n. Lab.—Most (Praha), Žatec—Chomutov, Karl. Vary—Mar. Lázně, Mor. Ostrava—Kroměříž, Brno—Bratislava, Košice—Užhorod atd. Živější zřizování kratších tratí bylo umožněno zejména zahájením provozu na právě zmíněných úsecích dálkového kabelu. Tím byla uvolněna v místech, jimiž kabel prochází, vzdušná vedení, jichž užito pro potřeby provozu v jednotlivých místních úsecích. *Koncem roku 1927 činila délka drátu meziměstských vedení již 164.157 km;* náhlý tento vzrůst jest ovšem v prvé řadě důsledkem zapojení dobudovaných úseků dálkového kabelu do provozu.

Podobný postup jako v r. 1927 jest zachováván i *v roce 1928*, během něhož byla nebo ještě bude dokončena řada významnějších vedení meziměstských jako na př.: Karlovy Vary—Cheb, Pardubice—Kolín s připojením na Prahu, Pardubice—Kolín s připojením na Brno, Uherské Hradiště—Brno s připojením na Bratislavu, Moravská Ostrava—Žilina, Bratislava—Košice, Bratislava—Zvolen, Zvolen—Košice atd. Při budování těchto vedení používá se z největší části stavebních hmot ze tratí, v nichž bylo možno snésti celou řadu meziměstských vedení následkem výstavby dálkové kabelové sítě.

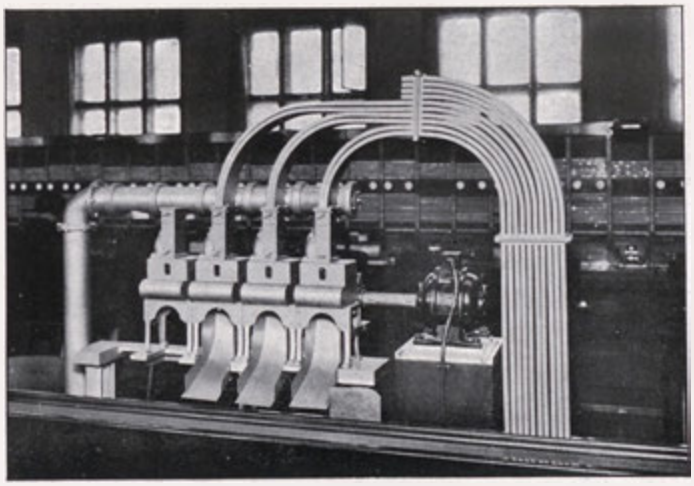

ZAŘÍZENÍ VZDUCHOVÉ POŠTY PRO ROZTŘIĎOVÁNÍ TELEFONNÍCH PŘIHLÁŠEK V MEZIMĚSTSKÉ TELEFONNÍ ÚSTŘEDNĚ.

K podpoře turistiky a zimních sportů byla v posledních letech vybudována také telefonní spojení *pohraničních hor* s vnitrozemím z četných význačných turistických chat a bud na Krkonoších, Šumavě, Orlických Horách, Bezkydách i Tatrách.

Vhodně provedená organisace „Společnosti pro stavbu dálkových kabelů" a překvapující technická vyspělost tří tuzemských kabeloven, které se v krátké době zapracovaly v nesnadné výrobě dálkových kabelů, vyžadující velkou teoretickou i technickou zdatnost, umožnily poštovní a telegrafní správě časově i věcně dodržeti generální plán, stanovený pro výstavbu čsl. *sítě dálkových kabelů.*

Stav této sítě jeví se *na podzim 1928* takto: v kabelu Praha—Drážďany jsou v provozu mezinárodní okruhy Praha—Berlín (7), Praha—Hamburk (2), Praha—Paříž, Praha—Curych, Praha—Lipsko, Praha—Saská Kamenice, Praha—Norimberk, Praha—Drážďany (2), Drážďany—Ústí n. L. (3), Drážďany—Děčín a Praha—

Amsterdam. Na větvi jihovýchodní byl provoz ve styku s Budapeští zahájen v srpnu 1928. Po úplném dokončení montážních prací v zesilovacích stanicích v Brně, Břeclavi a Bratislavě byly trati Brno—Břeclav—Vídeň a Brno—Bratislava—Budapešť odevzdány provozu slavnostním způ-

Podle pokroku ve výstavbě meziměstské telef. sítě a podle potřeb meziměstského styku toho kterého místa byla prováděna také *rozšíření nebo znovuzřízení dosavadních a výstavba nových meziměstských telefonních ústředen*, zejména v Brně, Karl. Varech, Vrchlabí, čes.

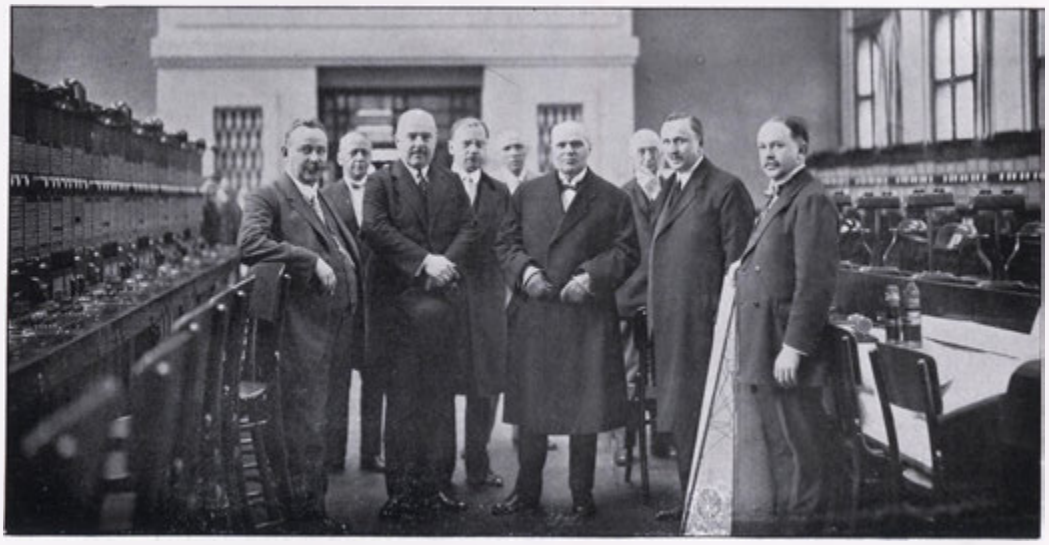

NÁVŠTĚVA PŘEDSEDY VLÁDY DRA ANTONÍNA ŠVEHLY A MINISTRA POŠT A TELEGRAFŮ DRA FRANT. NOSKA V MEZIMĚSTSKÉ TELEF. ÚSTŘEDNĚ NA ŽIŽKOVĚ DNE 6. ČERVNA 1927.

sobem dne 23. října 1928. Pracuje se na výstavbě tratí Praha—Norimberk, Břeclav—Vídeň a Brno—Olomouc—Příbor; pro zesilovací stanice v Holoubkově, Boru u Tachova, Olomouci a Příboru staví se příslušné budovy. Na kabelovou síť, a to i onu, na které se dosud pracuje, vynaložila čsl. poštovní a telegrafní správa do října 1928 částku 200,500.000 Kč. Mimořádný význam dálkového kabelu pro zlepšení meziměstského telefonního styku lze posouditi podle skutečnosti, že nyní na př. telefonní styk s Brnem odbavuje se na desíti vedeních bez nejmenší závady, a že hovory s cizinou získaly neobyčejně na jasnosti a spolehlivosti, čímž získána byla důvěra nejširších kruhů obchodních používajících stále četněji telefonního styku s cizinou.

Jelikož do uzlových bodů kabelových tratí budou postupně usměrněna nadzemní vedení v přilehlých krajích, dostane se i těmto krajům velké výhody četných a naprosto spolehlivých hovorových okruhů ve všech směrech tuzemských i zahraničních.

Budějovicích, Olomouci, Rakovníku, Benešově, Lounech, Duchcově, Falknově, Chebu, Teplicích-Šanově, Bratislavě, Táboře, Košicích, Popradu, Nových Zámcích, Zvoleni, Komárně, Frývaldově, Bohumíně, Přerově, Prostějově, Děčíně n. L., Jindřichově Hradci, Mariánských Lázních, Plzni, Chomutově, Litoměřicích, Tanvaldě-Šumburku, Písku, Kadani, Trnavě, Varnsdorfu, Pardubicích, Slaném, Jihlavě, Trenčíně, Františkových Lázních, Čáslavi, Moravské Ostravě, Žatci, Žilině a Mukačevě. Ve výstavbě jsou meziměstské telefonní ústředny ve Vejprtech, Hranicích, Valašském Meziříčí a Přerově, dále rozšiřuje se vzhledem k zahájení provozu na dálkových telefonních kabelech meziměstská telefonní ústředna v Brně; z téhož důvodu dojde v nejbližší době k rozšíření meziměstských telefonních ústředen v Bratislavě a v Plzni.

Vytvořením čsl. státu vzrostl ovšem mimořádně význam Prahy pro styk meziměstský a mezinárodní, což projevilo se přírůstkem velkého počtu vedení mezinárodních i tuzemských. Z toho

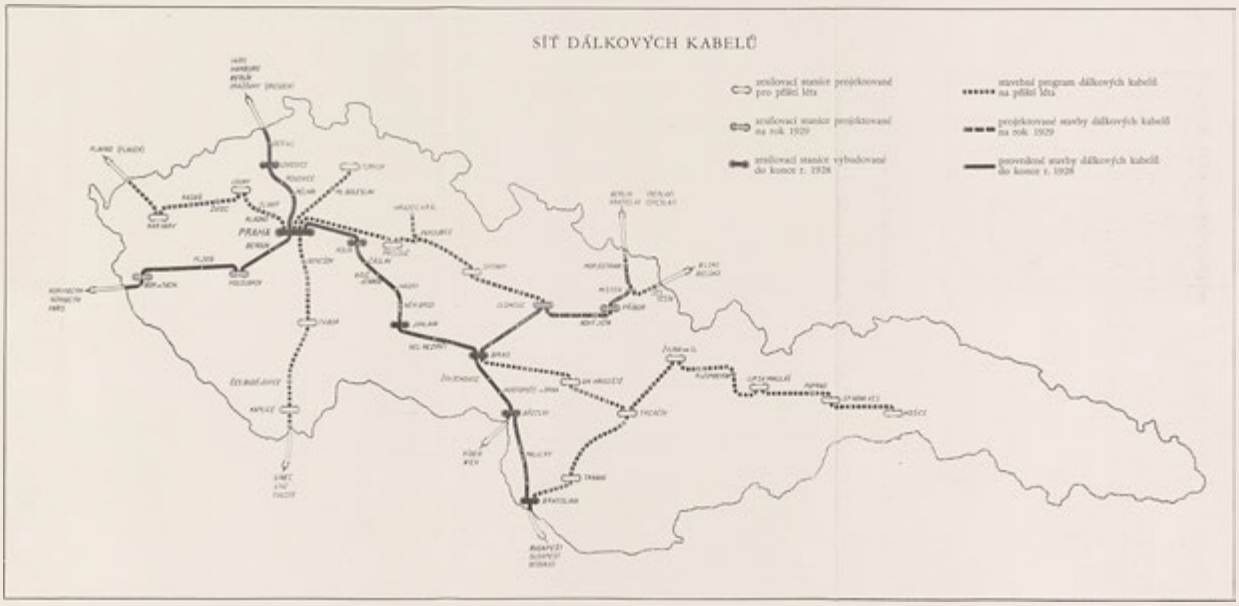
SÍŤ DÁLKOVÝCH KABELŮ
ústřednová stanice projektované pro příští léta
ústřednová stanice projektované na rok 1929
ústřednová stanice vybudované do konce r. 1928
stavební program dálkových kabelů na příští léta
projektované stavby dálkových kabelů na rok 1929
provedené stavby dálkových kabelů do konce r. 1928
PRAHA
ČESKÉ BUDĚJOVICE
PLZEŇ
KLATOVY
KOMOTAU
ŽATEC
LOUNY
KLADNO
KOLÍN
PARDUBICE
HRADEC KRÁL.
JIČÍN
LIBEREC
ČESKÁ LÍPA
ZITTAU
MOST
TEPLICE
ÚSTÍ N. L.
CHOMUTOV
KARLOVY VARY
CHEB
PLZEŇ
KOMOTAU
KONSTANTINOPOLE
BERLÍN
VÍDEŇ
BRNO
JIHLAVA
TÁBOR
PŘÍBRAM
BENEŠOV
KUTNÁ HORA
ČESKÉ BUDĚJOVICE
PRACHATICE
LINEC
LINZ
PASSAU
PRAHA
BERLÍN
VÍDEŇ
BUDAPEŠŤ
BUDAPEST
BUDAPEST

důvodu byla stará *meziměstská telefonní ústředna v Praze* v r. 1921 rozšířena o 12 pracovišť; tím její kapacita vzrostla na maximum 80 meziměstských vedení, které vylučovalo již možnost dalšího rozšíření. Ježto však stále vzrůstající význam této ústředny, zejména v důsledku budování tratí dálkového kabelu, takového rozšíření a nové úpravy nutně vyžadoval (zapojením zesilovačů, zařízením vzduchové potrubní pošty mezi jednotlivými pracovišti, zařízením automatického roztřiďování přihlášek na ohlašovacích stolech a pod.), přikročila poštovní a telegrafní správa k výstavbě nové budovy na Žižkově pro novou, všem moderním požadavkům vyhovující meziměstskou telefonní ústřednu. Dodávka jejího zařízení byla svěřena světové firmě „Bell Telephone Manufacturing Co" v Antverpách za spoluúčasti domácí firmy Telegrafia, akc. spol. v Praze. Nová ústředna byla dokončena v r. 1927; v červnu téhož roku byla odevzdána provozu a poctěna návštěvou předsedy vlády dr. Antonína Švehly. Ústředna jest vybudována pro 380 meziměstských vedení s možností rozšíření na 560 vedení. V nové budově byla zařízena také cvičná telegrafní a telefonní škola pro zaměstnance.

PRACOVNÍ SÁL MEZIMĚSTSKÉ TELEFONNÍ ÚSTŘEDNY NA ŽIŽKOVĚ.

2. VYBUDOVÁNÍ MÍSTNÍCH SÍTÍ TELEFONNÍCH.

Ruku v ruce s budováním meziměstské sítě bylo pracováno na rekonstrukci dosavadních a zřizování nových telefonních sítí místních. Ať provoz meziměstský do velké míry odvislý od rozsahu a kvality sítí místních.

V prvých letech popřevratových byla poštovní a telegrafní správa ovšem nucena věnovati svou péči především pracím *udržovacím* na opotřebovaných zařízeních místních sítí. Zejména vedení místních sítí byla převzata ve stavu velmi chatrném. Střešní trati byly do nemožnosti přetíženy, stojany telefonní následkem zastaralých a neobnovených nátěrů zachváceny rzí, a povšechný isolační stav sítí, jež byly namnoze vybudovány

ještě systémem vedení jednodrátových, zavdával příčinu k častým poruchám. Účastnická vedení byla za války z nedostatku bronzového drátu prováděna z pozinkovaného železného drátu, který bylo nutno postupně nahrazovati vodiči bronzovými.

Postupně v letech 1919—1927 byly četné *místní ústředny rozšířeny*, t. j. dosavadní ještě upotřebitelné vnitřní zařízení ústředen bylo zvětšeno, aby bylo možno vyhověti stoupající poptávce po telefonních stanicích. Dlužno tu uvésti aspoň tyto ústředny: Brno, Bratislava,

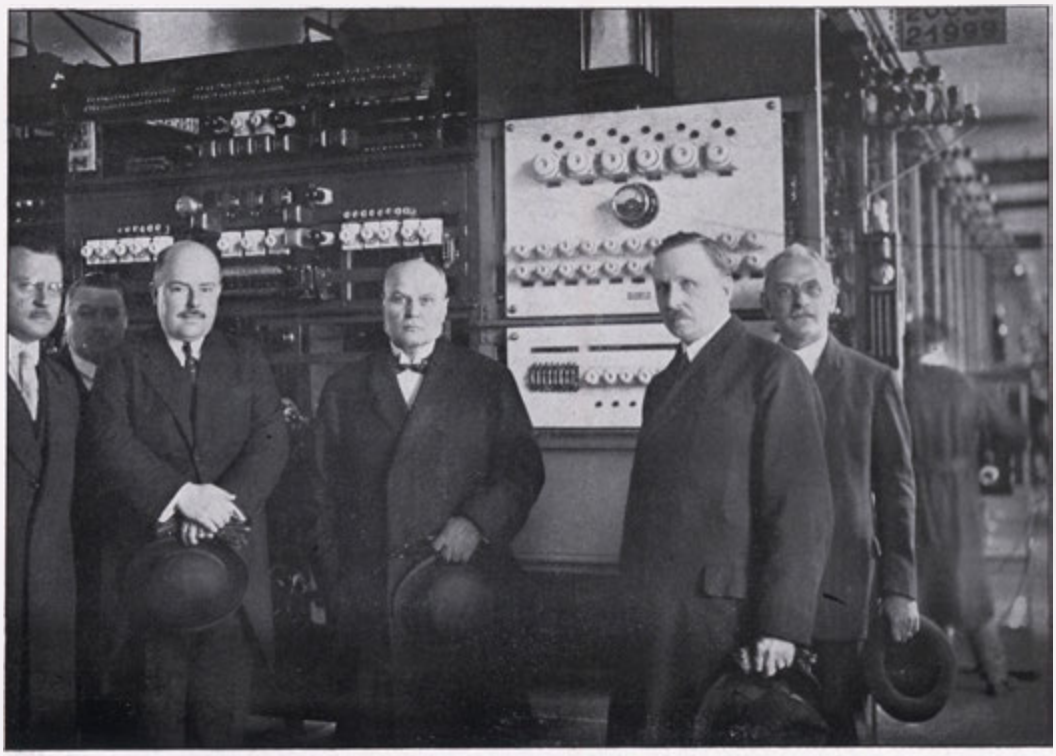

NÁVŠTĚVA PŘEDSEDY VLÁDY DRA ANTONÍNA ŠVEHLY A MINISTRA POŠT A TELEGRAFŮ DRA FRANTIŠKA NOSKA V AUTOMATICKÉ ÚSTŘEDNĚ V PRAZE II. DNE 6. ČERVNA 1927.

Teprve v druhé řadě mohla poštovní správa přikročovati k rekonstrukcím sítí a rozšířením neb znovuzřízením ústředen.

Rekonstrukce větších *sítí* byla prováděna rozsáhlým používáním *kabelů* uložených do země, kdežto při rekonstrukci menších sítí bylo používáno s úspěchem kabelů závěsných. Rekonstruování místních sítí bylo zároveň použito jako vhodné příležitosti ku postupnému *rušení společenského provozu*, jehož vysoké náklady zařizovací a udržovací činily tento provoz nerentabilním; mimo to zejména v Praze společenský provoz nedal se technicky srovnati s prováděnou automatisací provozu.

Mor. Ostrava, Plzeň, Liberec, Olomouc, Teplice-Šanov, Karlovy Vary, Užhorod, Cheb, Ústí n. L., Litoměřice, Pardubice a Žatec.

Jiné *místní ústředny* byly *znovuzřízeny*, t. j. vnitřní zařízení opotřebováním již znehodnocené bylo nahrazeno zařízením novým a to buď větším neb provozně výhodnějšího systému. Sem patří: České Budějovice, Přerov, Prostějov, Děčín n. L., Plzeň.

Ve výstavbě jest rozšíření místní ústředny v Bratislavě z dosavadní kapacity 3300 přípojek na 4470 přípojek a projednává se znovuzřízení místních telefonních ústředen v Ústí n. L., Jihlavě, Znojmě a Jablonci n. Nis.

Jednou z prvých a největších starostí čsl. poštovní a telegrafní správy byla ovšem ihned po převratu účelná *úprava místní sítě a rozšíření místní telefonní ústředny v Praze*, jak toho vyžadovala potřeba telefonního provozu v důsledku mimořádného politického a hospodářského výnamu hlavního města nového státu. Rakouská správa zřídila sice pro Prahu krátce před válkou novou místní manuelní ústřednu, leč tato ústředna s kapacitou na 9.840 přípojek, dohotovená koncem r. 1914, nedostačovala hned po svém zřízení. Nedostatku tomu podařilo se částečně odpomoci rozšířením ústředny o nová pracoviště a samočinným roztřiďováním volajících stanic na nezaměstnaná pracoviště, systému to používaným hojně ve státech severských. Tím byla zvýšena kapacita staré ústředny na 13.500 účastníků. Veškeré tyto práce byly však jen nouzovým opatřením, nemohouce ani zdaleka uspokojiti den ze dne rostoucí poptávku po telefonních stanicích. Bylo tudíž nutno pomýšleti na zřízení *nové telefonní ústředny*, jež by nejen plně vyhovovala rychle stoupnuvším potřebám hlavního

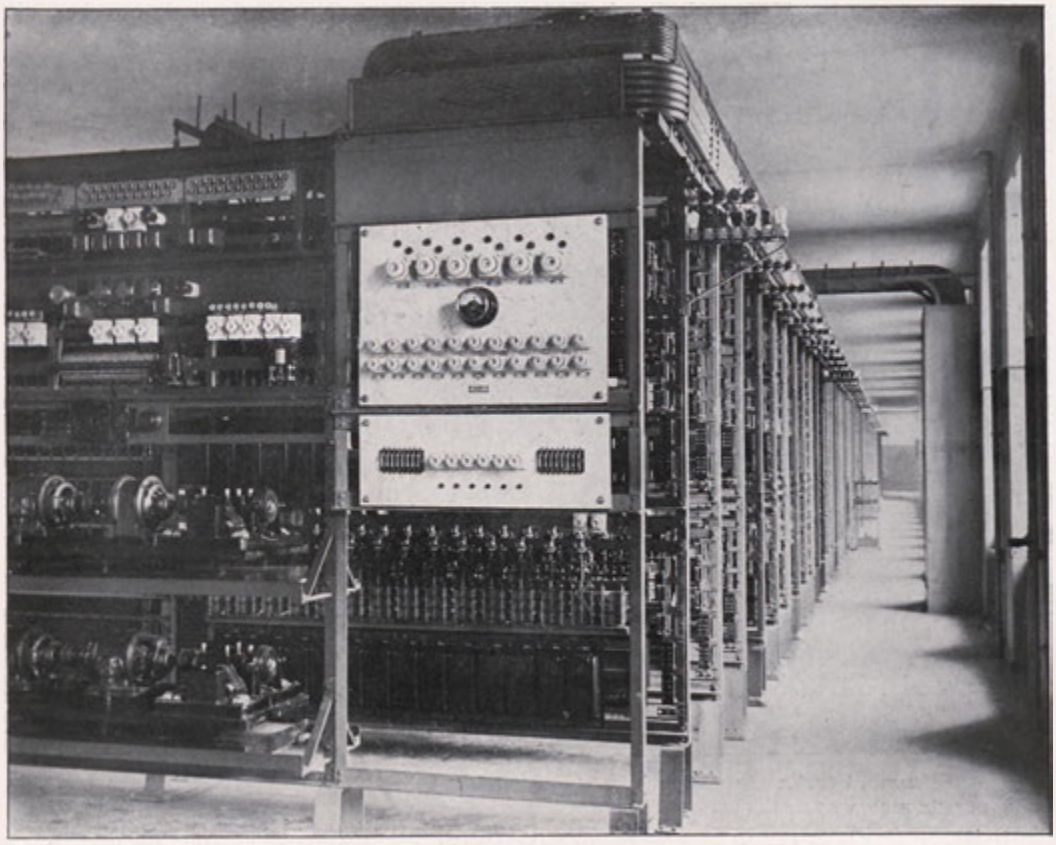

AUTOMATICKÁ ÚSTŘEDNA V PRAZE II.

města a nejnovějším požadavkům moderní slaboproudé techniky, ale byla také schopna postupného zvyšování kapacity podle očekávaného vzrůstu Velké Prahy. Po bedlivém studiu různých systémů velkých místních ústředen v cizině a po zralé úvaze všech okolností rozhodla se čsl. telefonní správa pro *zautomatisování* pražské telefonní ústředny a její *decentralisaci*.

Systém automatický skýtá totiž podle nabytých zkušeností největší záruku bezvadného telefonního provozu a zaručuje možnost poměrně

snadné decentralisace, která vzhledem k rychlému rozvoji Velké Prahy byla neodkladnou. Při obchodním a průmyslovém rozmachu Prahy bylo počítati s nutností zříditi pro Prahu v době dohledné aspoň 50.000 hlavních stanic účastnických. Pro tak značný počet telefonů nebylo však lze budovati ústřednu jednu a tím méně ústřednu manuelní, která při zapojení více než 10.000 účastníků v jedné ústředně vyžaduje nákladných technických zařízení a klade na obsluhující personál požadavky nad jeho síly, jak ukázaly právě zkušenosti získané z provozu manuelní ústředny pražské. Bylo by tedy bývalo nutno zříditi pro Prahu několik ústředen manuelních asi o 10.000 účastnících a spojiti je navzájem celou sítí četných a proto velmi nákladných vedení zprostředkovacích, při čemž by také náklad na ohromný počet potřebných sil manipulačních byl nepoměrně vzrůstal, aniž by při komplikovanosti provozu bylo dosaženo uspokojivých výsledků. Naproti tomu při systému automatickém jest sice potřeba udržovacího personálu technického o něco větší, avšak potřeba manipulačního personálu úplně odpadá, protože účastník se obslouží sám, a také decentralisace jest po stránce technické daleko jednodušší.

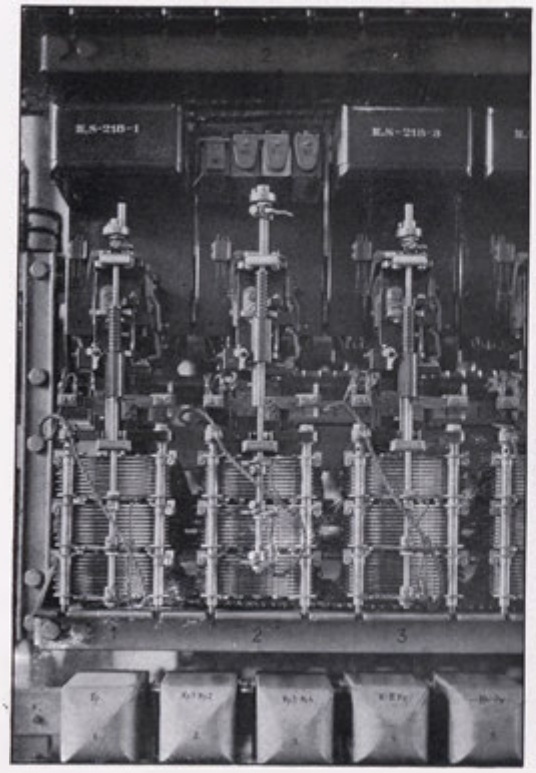

AUTOMATICKÁ ÚSTŘEDNA V PRAZE II.
DETAIL: PODSTAVEC VOLIČŮ (SKUPINÁŘŮ).

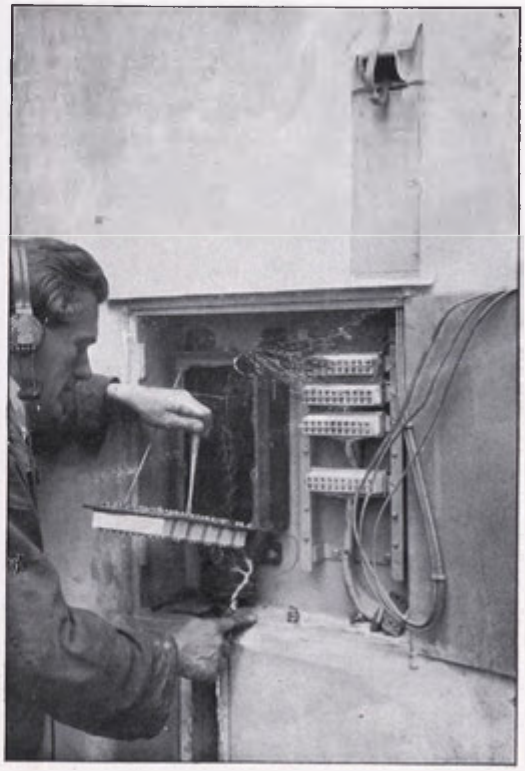

ÚPLNÁ KABELISACE TELEFONNÍCH VEDENÍ V PRAZE.

Jelikož cizí systémy automatických ústředen jsou chráněny patenty, a žádná z domácích firem tehdy automatických ústředen vůbec, tím méně velkých, nevyráběla, rozhodla se čsl. poštovní správa po novém bedlivém studiu automatických zařízení v cizině zavésti v Praze moderní systém automatický soustavy Siemens a Halske. Vzhledem k mimořádnému nákladu a k možnosti jen postupného zlepšování pražské místní telefonní sítě byla výstavba automatických ústředen ve Velké Praze rozdělena na několik stavebních období od r. 1921 do r. 1930. Výstavba prvých tří automatických ústředen ve Velké Praze, t. j. *v Praze II.* pro 20.000 pří-

HUSTOTA TELEFONNÍCH ÚŘADŮ V R Č S.

STAV KONCEM ROKU 1927.

pojek, na *Smíchově* pro 6.000 přípojek a na *Vinohradech* pro 6.000 přípojek, byla firmou „Siemens a Halske“ ve Vídni uskutečněna za spoluúčasti domácí firmy „Telegrafia“ v Praze ve dvou stavebních obdobích. Prvá část automatických zařízení pro 16.000 přípojek byla zapojena do provozu již počátkem roku 1926 zařízení pro druhých 16.000 přípojek v prvé polovině roku 1928. Tím bylo umožněno zřizovati za měsíc průměrně 300 nových hlavních účastnických stanic a vyhovovati tak velké většině přihlášek telefonních účastníků v době nejkratší. *Z dalších tří* automatických ústředen ve Velké Praze t. zv. okrajových, jimiž bude kapacita automatických zařízení v Praze zvýšena na 52.000 přípojek a jejichž zařízení bylo vzhledem k nutné jednotnosti systému objednáno rovněž u firmy „Siemens a Halske“, bude započato s výstavbou okrajové ústředny pro 10.000 účastníků v Praze I. (Inženýrský dům) na sklonku roku 1928 a s výstavbou okrajové ústředny pro 6.000 účastníků v Praze VII. (na Letné) v roce 1929 a pro 4.000 účastníků v Praze-Libni v roce 1930. V rámci celkového projektu budou zautomatisovány — z části ještě v roce 1928 — také všechny *vedlejší* ústředny ve Velké Praze v okruhu asi 15 km s hlavní ústřednou v Praze II. jako středem. Automatisací telefonního provozu v Praze získaného vícenásobného přepojovače z pražské místní telefonní ústředny (v to počítaje staniční přístroje) bylo v r. 1927 použito pro znovuzřízení místních telefonních ústředen v Českých Budějovicích, ve Varnsdorfu, v Mostě, Chebu a Opavě, jejichž výstavba byla nebo bude skončena v r. 1928. V nich dochází k přeměně systému místní baterie na úspornější systém ústřední baterie.

KLADENÍ TVÁRNIC PRO MÍSTNÍ TELEFONNÍ KABELY V PRAZE.

Také postupné zlepšování a rozšiřování *místní telefonní sítě ve Velké Praze* vyžadovalo mimořádných nákladů, jež činí od převratu již 87,083.000 Kč.

Při rekonstruování pražské sítě bylo na Novém městě pražském použito v r. 1925 po prvé t. zv. *úplné kabelisace* telefonních vedení, způsobu pro automatický provoz nad jiné výhodného. Provádění účastnické přípojky od ústředny až k abonentnímu přístroji systémem kabelovým velmi uspokojuje svou bezpečností a trvale bezvadným isolačním stavem, takže s udržováním uvedeného okrsku bylo dosaženo nejlepších výsledků.

Při rozšiřování a zhušťování kabelové sítě, které bylo prováděno nejen s hlediska potřeby v tom kterém okrsku, ale i vzhledem k rozloze nynějších i příštích automatických ústředen, bylo již také pamatováno na možnost budoucího doplnění sítě bez velmi nákladných vykopávek a dlažebních prací tím, že bylo ve vnitřní Praze k uložení kabelů používáno tvárnic s dostatečným počtem zásobních otvorů. S decentralisací ústředen byly i po stránce udržování kabelů učiněny nejlepší zkušenosti.

PŘEHLED NÁKLADŮ ZA POSTUPNÉ ROZŠIŘOVÁNÍ PRAŽSKÉ SÍTĚ KABELOVÉ.

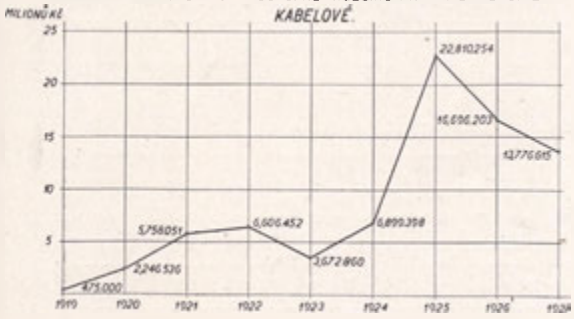

V r. 1926 rozhodla se čsl. poštovní a telegrafní správa pro vybudování další *velké automatické ústředny v Mor. Ostravě* a to na rozdíl od aut. systému pražského, jenž jest kombinován z vyhledavačů a relé, v systému čistě reléovém. Zároveň bude automatisováno také 7 vedlejších ústředen patřících k ústředně v Mor. Ostravě, a to: v Mariánských Horách, Radvanicích, Vítkovicích, Přívoze, Hrušově, Zábřehu a Svinově. Dodávka a montáž tohoto automatického zařízení svěřena byla domácí firmě Telegrafia. Koncem roku 1928 bude toto rozsáhlé zařízení odevzdáno provozu. Kapacita ústředny moravsko-ostravské bude činiti 2500 přípojek s možností rozšíření na 6000 přípojek.

Aby byly získány praktické poznatky a zkušenosti provozní *o menších automatických ústřednách* různých systémů, zapojila poštovní správa v r. 1926—1927 na zkoušku několik místních ústředen různého systému a to v Kuklenách u Hradce Králové (systém reléový firmy Telegrafia), v Terezíně (systém vyhledavačů firmy Siemens a Halske), v Růžodole (systém vyhledavačů firmy Ericsson), v Hořovicích (systém vyhledavačů Dr. Brandt firmy Microphona).

V r. 1927 přikročeno bylo také k automatisaci okresu česko-brodského. V roce 1928 bude dokončena automatická ústředna v Boskovicích a bude ještě vyzkoušeno automatické zařízení systému „Rotary" firmy „Standard Electric, Doms a spol." v Praze.

Zbývá ještě zmíniti se o provedených *rekonstrukcích místních sítí telefonních* většího rozsahu, z nichž možno pro omezenost místa uvésti jen rekonstrukce největší v těchto místech: Brno, Bratislava, Košice, Mor. Ostrava, Plzeň, Litoměřice, Karlovy Vary, Liberec, Č. Budějovice, Pardubice, Opava, Hradec Králové, Ústí n. Lab., Trutnov, Německý Brod, Olomouc, Tábor, Přerov, Mladá Boleslav, Chrudim, Františkovy Lázně, Žatec, Aš, Děčín, Poděbrady, Jičín, Nymburk, Rakovník, Hořovice, Břeclav, Val. Meziříčí, Velké Meziříčí, Zábřeh, Tišnov, Boskovice, Hranice, Vysoké Mýto, Semily, Jilemnice, Nový Bohumín, Místek, Kolín, Varnsdorf, Hlinsko, Užhorod, Trnava a Píšťany.

Vedle rekonstrukce a rozšiřování stávajících sítí a ústředen nebylo ovšem zapomínáno ani na kraje, jež dosud postrádaly jakéhokoliv telefonního zařízení, a byly — po vybudování příslušných nových meziměstských vedení — zřizovány četné *nové ústředny* hlavní i vedlejší, zakládány nové *místní sítě* a zřizovány veřejné *hovorny*.

Počet 1123 telefonních *ústředen* s 1398 veřejnými státními *hovornami* v roce 1918 vzrostl do konce r. 1927 na 2003 ústředny s 2353 hovornami.

Podrobnější údaje skýtá dole uvedená tabulka.

Obsáhlou svou činností, shora vylíčenou dosáhla čsl. poštovní správa možnosti v širokých mezích zřizovati nově přihlášené *telefonní stanice*, jejichž počet, čítaje v to stanice hlavní a vedlejší, ze 70.249 v roce 1918 vzrostl koncem roku 1927 na 122.339. Podrobnější údaje obsahuje přehled na str. 83.

Rok		1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927
Telefonní ústředny	hlavní	857	874	887	926	978	1039	1109	1247	1323	1451
	vedlejší	266	304	313	332	370	401	435	473	507	552
Veřejné telefonní	hovorny	1398	1410	1496	1483	1749	1763	1878	2039	2188	2353
	automaty	98	114	118	123	145	170	192	220	252	271

Rozvoj místních sítí udává nejlépe délka telefonních tratí a drátů:

Rok		1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927
Délka v km	tratí	—	12.249	13.158	14.414	14.613	14.904	16.338	16.587	17.159	18.056
	drátu	—	151.748	152.064	161.555	167.416	198.640	223.798	258.941	292.248	306.617

Rok		1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927
Telefonní stanice účastnické	hlavní	52.580	55.192	55.628	56.445	57.894	62.602	68.670	74.541	80.095	85.268
	vedlejší	17.669	19.509	22.152	25.169	27.823	29.530	33.954	38.034	37.088	37.071
	celkem	70.249	74.701	77.780	81.614	85.717	92.132	102.624	112.575	117.183	122.339

Proti jinak všeobecnému vzrůstu jest nápadný úbytek *vedlejších* stanic v letech 1926 a 1927, který jde většinou na vrub pražské sítě a vysvětluje se tím, že s postupujícím rozšiřováním kapacity pražské místní ústředny a zakabelováním sítě byla dána možnost některé vedlejší stanice přeměniti na hlavní, jež dříve z technických důvodů nebylo možno zříditi.

3. OPATŘOVÁNÍ PŘÍSTROJŮ A STAVEBNÍHO I PROVOZNÍHO MATERIÁLU.

V úvodní stati byly již naznačeny velké potíže technického rázu, s nimiž se čsl. poštovní správa v prvých dobách popřevratových setkávala při obnově a výstavbě telegrafních a telefonních zařízení. Kdežto na výrobu některých druhů *stavebního a provozního materiálu*, na př. železných a bronzových drátů, isolovaných drátů, kabelů, porcelánových isolatorů, telefonních šňůr, domácí závody byly zařízeny, a výroba ta zprvu vázla jen pro nedostatek surovin (zejména mědi), nebylo v Československu firem, které by se zabývaly *výrobou telegrafních a telefonních přístrojů*. Snažila se proto čsl. poštovní správa emancipovati se od této závislosti na cizině a organisovati výrobu domácí. Koncem r. 1919 byl zřízen polostátní podnik „Telegrafia", československá továrna na telegrafy a telefony, akc. spol. v Praze, s akciovým kapitálem 8,000.000 Kč, na němž se zúčastnil Čsl. stát podílem 51%. Druhým hlavním zakladatelem a akcionářem této firmy byla živnostenská banka v Praze. Počátky podniku byly dosti těžké, protože mu bylo bojovati jednak s těžkými národohospodářskými poměry té doby, jednak s nedostatkem vlastních odborných sil technických a s nedostatkem vhodných provozoven. Přes tyto počáteční potíže zhostila se firma „Telegrafia" za přispění ministerstva pošt a telegrafů čestně svého poslání. V poměrně krátké době byly znormalisovány vzory čsl. telefonních přístrojů všeho druhu jak pro ústředny, tak pro účastnické stanice, jež mohly svou kvalitou nahraditi úplně výrobky cizozemské, pokud šlo o všeobecně používané přístroje. Firma „Telegrafia" vybudovala v roce 1922 velmi účelnou vlastní tovární budovu v Pardubicích a v roce 1924 přispěla k znacionalisování firmy „Telektra" v Olomouci koupí většiny akcií této firmy. Téhož roku koupila „Telegrafia" po převratu zřízenou továrnu „Magnet" ve Stráničicích, jež vyráběla telegrafní přístroje a přesunula tím i výrobu těchto přístrojů na sebe. Tak stal se náš stát soběstačným ve výrobě telegrafních a telefonních přístrojů nejvíce používaných, s výjimkou speciálních velkých ústředních zařízení; avšak i na tomto poli jeví se již dnes vážné pokroky v domácím průmyslu.

Na výrobu přístrojů a jejich součástek zařizovaly se pak postupně i další domácí podniky, jež pomohly regulovati ceny. Technický pokrok tuzemské výroby dosáhl již takového stupně, že naše firmy jsou s to, aby konkurovaly i s cizinou, získávajíce odbytiště svých výrobků také za hranicemi Čsl. republiky.

Úsilovná snaha dosíci soběstačnosti při výrobě stavebního materiálu měla konečně úspěch i při opatřování *impregnovaných* telegrafních a telefonních sloupů. O surovinu neměla naše republika na štěstí od samého počátku nouze, ačkoli ceny kulatiny značně kolísaly, což bylo zaviněno lepší nebo horší konjunkturou při vývozu do ciziny. Hůře bylo s impregnováním dřeva. V celé republice existovaly jen tři impregnační podniky a to v Čechách, avšak tyto podniky nebyly s to, aby uspokojily plně požadavky správ poštovní a telegrafní i železniční co do impregnování telegrafních sloupů a pražců. Podniky tyto zápasily mimo jiné i s opatřováním účinných impregnačních látek, zejména kamenouhelného dehtového oleje, jehož přes vysoké ceny byl stálý nedostatek, takže bylo nutno sáhnouti mnohdy k jiným nevyzkoušeným a méně cenným impregnačním látkám a jejich kombinacím. Avšak impregnace jimi byla nedokonalá a sloupy v málo letech hnily. Bylo proto usilováno všemožně o získání potřebného množství dehtového oleje, což za pomoci ministerstva železnic a ministerstva

obchodu konečně se podařilo, takže již od roku 1923 dála se impregnace výhradně dehtovým olejem. Zároveň se čsl. poštovní správa starala, aby získala i jiné podniky pro impregnování sloupů. I tato námaha byla korunována úspěchem, takže impregnujeme dnes ve 4 závodech v Čechách, ve 2 na Moravě a ve 2 na Slovensku. Tento pokrok umožnil regulovati ceny impregnace, prováděti účelnou distribuci surových sloupů z nákupních míst do impregnačních závodů a impregnovaných sloupů ze závodů na místo spotřeby, čímž se dosahuje značných úspor na dopravném a zvýšené rychlosti při přidělování impr. sloupů telegrafním stavebním úřadům a správám.

Na poli kabelové techniky, velmi důležité pro rozvoj telegrafie a telefonie, učinila čsl. poštovní a telegrafní správa rozhodný čin tím, že v roce 1925 přetvořila firmu „Kablo, akc. továrna na káble a drátěná lana" v Praze (továrna na Kladně) v polostátní podnik. Spolu se škodovými závody a Čsl. družstevní a diskontní bankou v Praze získala totiž koupí 95% akcií od dřívějších hlavních akcionářů. Podnik tento byl dodatečně zařízen i na *výrobu dálkových telefonních kabelů* a během krátké doby vybaven moderními stroji, čímž podstatně zdokonalil výrobu kabelů všeho druhu, silnoproudých i slaboproudých, jakož i měděných a ocelových lan; v nejnovější době byl zařízen též na výrobu dynamodrátů.

Byla-li v prvých dobách vynaložena veškerá energie na to, aby byla zajištěna spolehlivá a dostatečná dodávka telegrafního a telefonního stavebního materiálu a přístrojů, bylo později, jakmile tyto obtíže byly překonány, usilováno o zdokonalení kvality a o stabilisaci cen.

V prvém směru byly vypracovány předpisy, jimiž byly stanoveny *technické podmínky pro dodávky* jednotlivých druhů zboží jednak na základě předpisů předválečných, jednak podle nejnovějších zkušeností nabytých v cizině, zejména v Německu, Švýcarsku a Švédsku, při čemž byl odstraněn veškerý náhražkový materiál válečného původu a sledovány nejnovější vědecké požadavky slaboproudé techniky. Pro budoucno bude úkolem *technického výzkumného ústavu*, pro jehož zřízení byly již učiněny některé přípravné kroky, aby opatřoval vědeckou analysu dodávaného materiálu a přístrojů podle nejmodernějších metod a sledoval veškeré světové vymoženosti v oboru slaboproudé techniky a v oboru technického zdokonalování poštovního, telegrafního a telefonního provozu po stránce teoretické i praktické.

4. ÚPRAVA MEZINÁRODNÍCH STYKŮ TELEFONNÍCH.

Československá republika měla v prvých dobách popřevratových možnost telefonního styku toliko s Rakouskem, Maďarskem a Německem. Dnes však po výstavbě celé řady mezinárodních vedení a zapojení čsl. tratí dálkového kabelu do evropské sítě kabelové máme mezinárodní telefonní spojení téměř se všemi významnějšími státy evropskými.

Poměrně nejlépe byl po skončení světové války opatřen telefonní styk Československa s *Rakouskem* vzhledem k dostatečnému počtu vedení, spojujících české země a Bratislavu s Vídní. V době popřevratové byl tento styk zastaven, vyjímajíc hovory státní, diplomatické, bursovní a novinářské; jiné hovory povolovány pouze individuelně na zvláštní žádost stran. Toto obmezení bylo zrušeno v lednu 1920. V roce 1924 byl již připuštěn všeobecný telefonní styk s Rakouskem ve všech relacích. Dohodou o výstavbě kabelové trati Praha—Brno—Vídeň, kteréžto projekt byl realisován na podzim roku 1928, byly zajištěny skvělé technické podmínky dalšího rozvoje telefonního styku s Rakouskem.

Telefonní styk českých zemí s *Německem*, jenž byl zaveden již před válkou, byl zprvu zprostředkován toliko 2 hlavními přímými telefonními vedeními (Praha—Drážďany—Berlín a Praha—Lipsko) a umožňoval telefonní korespondenci jen mezi nejdůležitějšími místy obou stran. Popřevratové obmezení telef. styku bylo podobně jako ve styku s Rakouskem zrušeno v lednu 1920. Telefonní styk Vídně s Berlínem, zprostředkovaný na dvou přímých vedeních byl nerušeně zachován i v době obmezeného styku Československa s cizinou. V březnu 1921 dáno k disposici telefonnímu styku mezi Prahou a Berlínem první přímé vedení telefonní tím způsobem, že ze shora uvedeného vedení Praha—Drážďany—Berlín vyloučeny Drážďany, jímž se dostalo zvláštního spojení s Prahou. Zároveň bylo pro styk Prahy s Berlínem zřízeno další vedení sdružené. Podmínky telefonního provozu s Německem pak postupně zlepšovány zřízením přímého telefonního vedení Praha—Norimberk, Praha—Hamburk, Karlovy Vary—Saská Kamenice, Cheb—Norimberk, Praha—Trutnov—Vra-

SÍŤ MEZINÁRODNÍCH TELEFONNÍCH VEDENÍ V ČESKOSLOVENSKU.

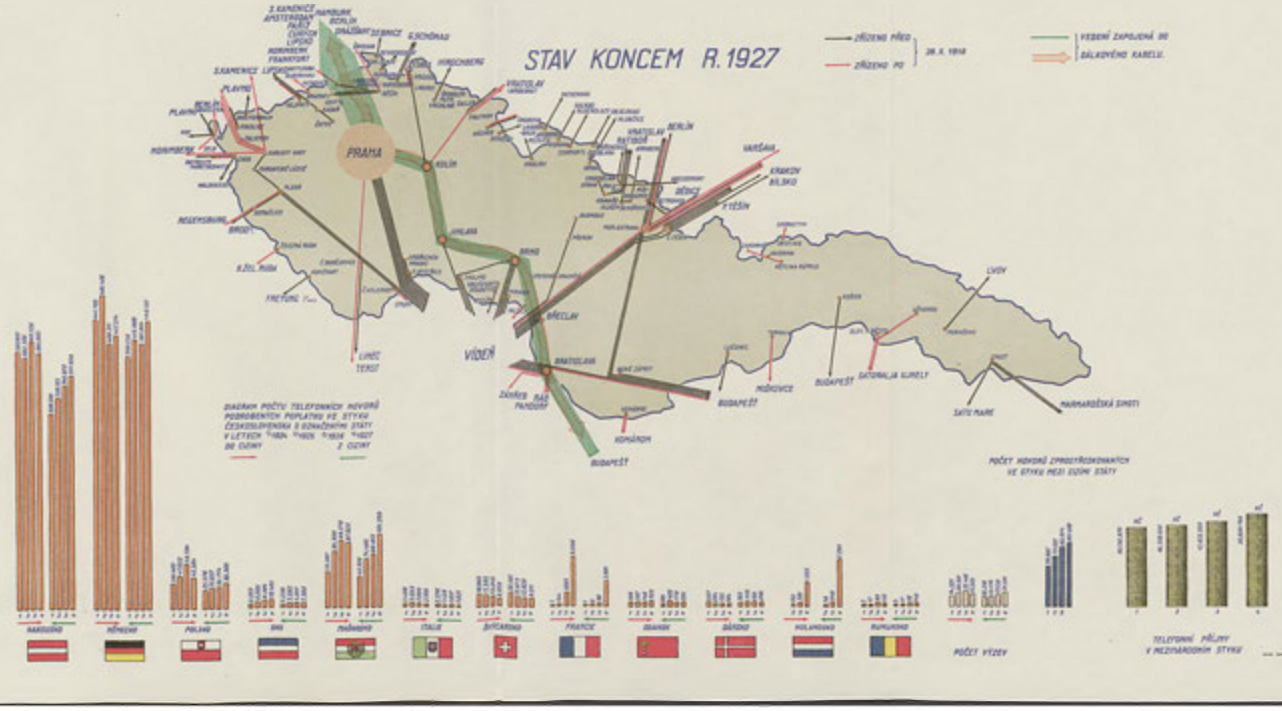

tislav, Moravská Ostrava—Vratislav, dalších vedení Praha—Berlín, Praha—Hamburk a přímého vedení Plzeň—Řezno. Pronikavé zlepšení telefonního styku s Německem nastalo zvláště od listopadu 1927, kdy byla odevzdána provozu kabelová trať Praha—Drážďany. *Měsíční* počet hovorových minut ve styku s Německem stoupl od října 1927 do června 1928 z 223.000 na 271.000 (o 21·5%).

Před převratem české země neměly přímého telefonního spojení s *Polskem;* styk Prahy s Krakovem byl možný jen přes Vídeň. Po převratu byl přímý telefonní styk s Polskem zahájen 1. února 1922, při čemž použito jednoho z obou vedení spojujících dříve Vídeň s Krakovem, které k tomu účelu bylo připojeno do ústředny v Mor. Ostravě. Ku konci roku 1922 připuštěno k telefonnímu styku s Polskem také Slovensko. V roce 1925 zlepšen značně telefonní styk zřízením druhého telefonního vedení Mor. Ostrava—Krakov, dále vedení Mor. Ostrava—Bielsko a Mukačevo—Lvov; k nim přistupují v roce 1926 vedení Mor. Ostrava—Varšava a Javorina—Zakopané, v roce 1927 pak vedení Spišská Stará Ves—Czorsztyn. Značného zlepšení telefonního styku československo-polského bude docíleno spojením kabelové trati Brno—Český Těšín s tratí Varšava—Cieszyn podle dohody o tom sjednané.

Ani s *Maďarskem* neměly české země před převratem řádného telefonního spojení. Nepatrná korespondence byla zprostředkována Vídní. Po převratu připuštěny zprvu v roce 1920 telefonní hovory státní v relaci Bratislava—Budapešť, v roce 1922 připuštěny státní hovory v relaci Praha—Budapešť a soukromé hovory v relaci Bratislava—Budapešť. Teprve od roku 1924 se povoloval telefonní styk na žádost jednotlivých účastníků ze všech míst slovenských a podkarpatoruských do Maďarska, kdežto z Čech, Moravy a Slezska byl povolován všeobecný telefonní styk do Maďarska v jednotlivých relacích již od listopadu 1923 po zřízení přímých vedení Praha—Budapešť a Mor. Ostrava—Budapešť. Rozšíření styku Slovenska s Maďarskem nastalo pak zřízením vedení Nové Zámky—Parkán—Budapešť, dvou vedení Komárno—Komárom, vedení Bratislava—Győr, druhého vedení Bratislava—Budapešť, vedení Tornala—Banreve, vedení Slovenské Nové Město—Sátoraljaujhely a vedení Užhorod—Sátoraljaujhely—Miskolcs—Budapešť. Všeobecně byl uvolněn telefonní styk z účastnických stanic na Slovensku a v Podkarpatské Rusi s Maďarskem teprve v prosinci 1927. Koncem března 1928 byl zahájen telefonní styk v kabelové trati Bratislava—Budapešť a v srpnu 1928 byla pro telefonní styk z Čech do Maďarska dána k disposici 2 vedení v kabelu, čímž doznal tento styk značného zlepšení.

Úprava telefonního styku s *Italií* byla předmětem zvláštních porad na mezinárodních konferencích ve Štyrském Hradci (v květnu 1920), v Portorose (v listopadu 1921) a v Terstu (v prosinci 1922). Telefonní korespondence Prahy s Terstem válkou přerušená byla znovuzahájena 25. února 1921. V srpnu 1922 stanoven hodinový rozvrh pro korespondenci jednotlivých států, užívajících vedení Vídeň—Terst. V roce 1924 sjednáno s rakouskou a italskou správou zřízení přímého telefonního vedení Praha—Terst přes Linec a Celovec. Toto vedení odevzdáno všeobecné dopravě 15. listopadu 1926, a zavedena pak postupně řada relací z jednotlivých míst v Československu s Terstem, Rjekou, Gradem, Milánem a Meranem.

Pokud jde o telefonní styk s *královstvím SHS*, dala naše správa popud k zavedení relace Praha—Zagreb již počátkem února 1920. V květnu 1920 sjednány na štyrsko-hradecké konferenci zásady pro uvolnění telefonního styku Prahy s Lublaní a Zagrebem. V důsledku toho od 1. prosince 1920 zavedena relace Praha—Lublaň a od 18. prosince 1920 relace Praha—Zagreb. V této poslední relaci bylo však docíleno uspokojivých výsledků teprve zřízením vedení Vídeň—Zagreb, jež slouží střídavě korespondenci Rakouska a Československa se Zagrebem. Pro telefonní styk Prahy s Bělehradem sjednány předpoklady zřízením přímého telefonního vedení Praha—Budapest, jež odevzdáno dopravě koncem roku 1923. Relace Praha—Bělehrad a Bratislava—Bělehrad přes Budapešť sjednány v roce 1924. Jim pak následovaly četné další relace s význačnějšími místy severní Jugoslavie. V roce 1927 sjednáno spojení kabelových tratí: československé, maďarské a jugoslavské. Realisace tohoto projektu zabezpečí Československu uspokojivé zprostředkování telefonního styku s Jugoslavií bez zprostředkování telefonní ústředny budapešťské.

Na konferenci v Mnichově dne 24. března 1922, byla docílena dohoda o zahájení telefonního styku se *Švýcarskem* mezi Prahou a Curychem od 1. dubna 1922 přes Norimberk a o zřízení přímého vedení Praha—Curych. Toto vedení dáno do provozu dne 12. května 1923 a

umožnilo zavedení dalších relací telefonních mezi čelnějšími místy československými a švýcarskými. Od 13. února 1928 rozšířen styk telefonní se Švýcarskem potud, že na československé straně připuštěna všechna místa v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a některá místa v západním Slovensku k telefonnímu styku se všemi místy ve Švýcarsku. Po zahájení provozu na dálkovém kabelu vzrostl počet hovorových minut ve styku se Švýcarskem za 7 měsíců o 38%.

Pokusy o telefonní styk s *Francií* mezi Prahou a Paříží konány již v roce 1922 s výsledkem neuspokojivým. Teprve počátkem roku 1925 při nových pokusech přes Norimberk—Frankfurt nad M. docíleno dorozumění; pokusy byly pak během roku 1925 několikráte opakovány, a to vždy se zdarem, takže od 1. prosince 1925 mohla býti zavedena telefonní relace Praha—Paříž. V červenci 1926 zavedena telefonní relace Praha—Strassbourg, v únoru 1927 Karl. Vary, Mar. Lázně, Plzeň, Cheb—Strassbourg. K urychlení rozvoje telefonních styků s Francií sjednala naše správa s francouzskou a německou správou dohodu o zřízení přímého telefonního vedení Praha—Paříž, které bylo dáno do provozu dnem 8. dubna 1927. Od 1. srpna 1927 zaveden pak telefonní styk Prahy se všemi místy celé Francie. Kromě toho od dubna 1927 připuštěna na straně československé celá řada význačnějších míst ke styku s Paříží. Ke konci roku 1927 zavedeny relace Bratislava—Strassbourg, Karl. Vary—Thann, Colmar, Mulhouse, Mar. Lázně—Grenoble, Lyon, Mikulov—Annonay, Grenoble, Lyon, Strassbourg. Telefonní styk s Francií byl neobyčejně zlepšen, když koncem listopadu 1927 byl zahájen provoz na dálkovém kabelu. Počet hovorových minut vzrostl od října 1927 do června 1928 o 115%.

Telefonní styk Československa s *Anglií* byl sjednán koncem roku 1927 po příznivém výsledku pokusů konaných z Prahy do Anglie prozatím s tím obmezením, že od ledna 1928 připuštěn byl toliko telefonní styk Prahy se všemi místy v celé Anglii. Poněvadž pokusné hovory, konané také v jiných relacích československo-anglických kromě Prahy se setkávaly se zdarem, byl v červnu 1928 telefonní styk s Anglií rozšířen na Čechy, Moravu a Slezsko a na některá místa v západním Slovensku.

Jednání o zavedení telefonního styku s *Belgií* bylo zahájeno návrhem belgické telegrafní správy ze dne 20. srpna 1927; řádné vyřešení této otázky bylo závislým od náležité úpravy telefonních spojů mezi Belgií a Německem. V září r. 1927 provedeny pokusné hovory mezi Prahou s jedné strany a Bruselem i Antwerpami se strany druhé, jež se úplně zdařily. V důsledku toho sjednány byly telefonní relace Praha, Plzeň a Brno se všemi místy v Belgii. Vzhledem k příznivým výsledkům pokusných hovorů připuštěna již počátkem roku 1928 celá řada míst v Československu, majících přímá telefonní spojení s Prahou, k telefonnímu styku s Belgií.

Otázka telefonního spojení s *Holandskem* byla řešena k podnětu československé správy již na telegrafní konferenci v Mnichově, konané dne 12. a 13. prosince 1922. Také zde bylo příznivé vyřešení problému závislým od úpravy telefonních spojů mezi Holandskem a Německem. Po zdařilých pokusných hovorech, provedených na počátku roku 1925 docíleno alespoň zavedení telefonních relací Praha—Amsterdam a Praha—Rotterdam od 15. července 1925. Od 1. dubna 1926 zavedena relace Praha—Haag a od 3. června 1926 relace Brno—Amsterdam. K tomu přistupují ještě v roce 1926 další relace Praha—Bussum a Praha—Hilversum, Praha, Litoměřice, Šmídeberg—Ijmuiden. V srpnu 1927 byla povolena řada dalších relací československo-holandských a od 17. ledna 1928 připuštěn telefonní styk všech míst v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a Bratislavy se všemi místy v Holandsku. Dnem 10. března 1928 dáno do provozu přímé kabelové vedení Praha—Amsterdam, takže hovory s Holandskem se již nezprostředkují ústřednou v Berlíně. Měsíční počet hovorových minut vzrostl od října 1927 do června 1928 o 82%.

Pokud jde o telefonní styk s *Norskem*, byla prozatím sjednána 1. října 1926 relace Praha—Oslo. V květnu 1928 došlo pak k rozšíření tohoto styku povolením celé řady dalších relací.

Jednání o zavedení telefonního styku se *Švédskem* bylo zahájeno počátkem roku 1925. V březnu byly provedeny se zdarem pokusné hovory v relaci Praha—Stockholm a od 16. dubna 1925 byl připuštěn styk celého jižního Švédska s Prahou. V únoru r. 1928 rozšířen tento styk na celé Švédsko a na straně československé připuštěna k telefonní korespondenci se Švédskem celá řada míst v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a západním Slovensku. Podle výsledku pokusných hovorů povolují se další relace.

Telefonní styk s územím *svobodného města Gdanska* byl po převratě sjednán zprvu pro re-

laci Praha—Gdansko v měsíci září 1924. Později rozšířen tento styk na relace Špindlerův Mlýn—Gdansko a Liberec—Gdansko. Od února 1928 byl povolen všeobecný telefonní styk se Gdanskem ze všech míst v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v západním Slovensku až k čáře určené místy Lučenec, Brezno, Lipt. Svatý Mikuláš. V září 1928 byl tento styk rozšířen na celé Československo.

Jednání o telefonní styk Prahy s *Rigou* bylo zahájeno příslušným návrhem lotyšské telegrafní správy 8. prosince 1926. Dne 14. až 16. března 1927 provedeny se zdarem pokusné hovory jak přes Varšavu, tak i přes Berlín a relace Praha—Riga zavedena dnem 1. června 1927.

V roce 1928 zaveden telefonní styk také s *Litvou*, a to zatím v relacích Praha—Kaunas a Praha—Šiauliai. V září 1928 bylo zahájeno jednání o zavedení telefonního styku naší republiky s *Lucemburskem* a s *Finskem*.

Veškeré úmluvy a dohody o mezinárodním telefonním styku, jež v posledních letech naše správa sjednala s telegrafními správami cizích států, opírají se o všeobecné zásady, stanovené na *mezinárodní konferenci telegrafní v Paříži*, konané v září a říjnu 1925. Se všemi státy, s nimiž jsme v telefonním styku, byly nad to sjednány *individuelní provozní úmluvy*, kterými určeny byly podrobněji zásady tohoto vzájemného styku, zejména poplatkové kvoty terminální a transitní.

Rychlý postup kabelisačních prací na území naší republiky, spojený se zřizováním zesilovacích stanic, a další výstavba vzdušných vedení, připojujících místa ležící mimo kabelové trati na síť kabelovou, umožní již v nedaleké době, že naše telefonní síť bude připravena pro všeobecný telefonní styk mezinárodní tak, že pro každé místo naší republiky, která má telefonní úřad, bude lze zavésti jakoukoli mezinárodní telefonní relaci, budou-li ovšem pro to dány podmínky též ve struktuře telefonní sítě dotyčného cizího státu, po případě též ve struktuře telefonní sítě státu transitního. Stav mezinárodních telefonních styků Československé republiky, jak byl vylíčen, jest tudíž jen etapou k dalšímu cíli, jímž jest zavedení všeobecné mezinárodní telefonní korespondence mezi evropskými státy, která jest otázkou nedaleké budoucnosti.

5. ZMĚNY V PROVOZNÍ SLUŽBĚ TELEFONNÍ.

Z četných změn ve službě provozní lze pro omezenost místa dotknouti se jen některých zjevů všeobecněji zajímavých.

Již bývalá rakouská poštovní a telegrafní správa přiznávala jednotlivým institucím právo přihlašovati státní, po případě přednostní hovory na úkor ostatní korespondence soukromé. V popřevratové době tento způsob označování hovorů se rozmohl tou měrou, že ohrozil značně odbavování soukromé korespondence, při čemž hlavně *státní hovory* přihlašovány byly v počtu nebývalém, mnohdy v záležitostech čistě podřadného významu. Aby čeleno bylo návalu státních meziměstských hovorů, stanovilo ministerstvo pošt a telegrafů v r. 1919 trojnásobné poplatky za takové hovory. Toto opatření mělo v zápětí značné snížení počtu státních hovorů, takže v krátkém čase klesl jich počet více jak o polovinu. Soukromou obyčejnou korespondenci brzdil však stále ještě rostoucí velký počet přihlašovaných *přednostních hovorů*, na jejichž povolování při nedostatečnosti meziměstské telefonní sítě mnozí vlivní činitelé veřejného života naléhali. Proto v létě roku 1921 učinilo ministerstvo pošt a telegrafů pokusmo opatření, podle kterého další právo na přihlašování přednostních hovorů bylo povolováno jen tehdy, jestliže se žadatel zavázal určitou sazbou na hovorné připláceti. Pokus se velmi osvědčil. Vzhledem k tomu zavedlo ministerstvo pošt a telegrafů s platností od 1. ledna 1922 zvláštní druh soukromé korespondence t. zv. *bleskových hovorů* za devítinásobnou sazbu obyčejného hovorného, při čemž hovory tohoto druhu měly býti řaděny hned za hovory státními a pilnými služebními; tím byla zároveň zrušena dosavadní výsada přednostních hovorů, uskutečňovaných dosud beze všeho zvláštního příplatku. Bleskové hovory se v praxi neobyčejně osvědčily a přinesly do meziměstského provozu určitý regulativ a pořádek, státní pokladně pak přechodně mnohomilionový příjem, který ovšem vybudováním a zdokonalením meziměstské telefonní sítě postupem let značně poklesl.

Když v prvých letech popřevratových pro technické překážky nebylo lze uspokojiti velmi živou poptávku po nových účastnických stanicích a této situace bylo zneužito k nekalému obchodování s postupováním telefonních stanic, bylo rozšířeno ustanovení § 36 telefonního řádu o za-

stavení a zrušení tel. účastnických stanic v tom smyslu, že stanici jest zrušiti, je-li účastník důvodně podezřelý z lichvy.

Vzhledem k ustanovení zákona o 8hodinové době pracovní byl soukromý meziměstský telefonní styk, s výjimkou novinářských a tiskových hovorů, *o nedělích* omezen na uskutečnění hovorů pilných v omezených úředních hodinách. Ustanovení toto později změněno potud, že za hovory v neděli přihlašované účtuje se dvojnásobná sazba obyčejného hovorného.

Aby bylo podporováno rozmnožení telefonních úřadů výstavbou nových sítí, dovolila poštovní a telegrafní správa dodatečnou repartici zájemnických *stavebních příspěvků* na nově se hlásící účastníky a to až do doby 10 let od zřízení telefonního úřadu.

V roce 1923 opraveny byly normy o užívání občasných účastnických stanic, jakož i o poplatcích za tyto stanice. V té době provedena všeobecná revise sazebních čtverců telefonních úřadů.

Na místě vydávání telefonních seznamů odděleně pro každý ředitelský obvod vydány rozšířené seznamy, a to pro telefonní sítě v Čechách, pro telefonní sítě na Moravě a ve Slezsku a pro telefonní sítě na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Pro telefonní síť v Praze se vydává nadále zvláštní seznam telefonní.

O vydání nového *Telefonního řádu* a *Telefonního poplatkového řádu* jakož i *Telefonních předpisů provozních* byla učiněna zmínka již ve stati o telegrafu. Dodati dlužno, že vzhledem k nově zavedenému způsobu účtování poplatků za meziměstské hovory byla provedena nová úprava zjišťování meziměstských hovorů na vedeních tuzemských i mezinárodních; příslušné statistické výkazy staly se nepostradatelnou pomůckou pro zjišťování potřeby nových meziměstských vedení. Také měsíční *statistika* telefonního styku a příjmů jednotlivých telefonních sítí byla nově organisována. Statistika hovorového styku na mezinárodních vedeních byla později upravena podle směrnic, jež vydal „Mezinárodní poradní sbor pro dálkovou telefonii" v Paříži. Dále vydány předpisy o užívání telefonu četnictvem, o zřizování účastnických stanic přes hranice státu do Německa, o zřizování dočasných telefonních stanic a o vyhotovování koncesí na soukromá zařízení drátová.

Začátkem roku 1925 vydán v nové úpravě a systému „Seznam meziměstských telefonních vedení", když před tím po dlouhých přípravných pracích byla tato vedení k provozu vhodně upravena a nově očíslována. K seznamu připojen byl i seznam telefonních úřadů s vyznačením telefonních vedení, v jednotlivém úřadě k provozu, případně ke zkoušení zapojených. K seznamu tomu vydány byly již tři dodatky.

Současně s úpravou *úředních hodin* pro telegrafní službu určeny byly v r. 1927 jednotné úřední hodiny pro službu telefonní.

Aby sjednán byl bezpečný podklad pro vyměřování telefonních poplatků podle počtu telefonních místních hovorů na přání toho kterého účastníka uskutečněných, přikročila státní správa v r. 1928 ku počítání telefonních hovorů specielními *počitadly*. Děje se tak již v pražských automatických ústřednách a ve všech místních ústřednách v poslední době znovuzřízených (v Přerově, Prostějově, Děčíně n. L., Plzni, Českých Budějovicích, Varnsdorfu, Karlových Varech, Hořovicích, Růžodole, Terezíně a Českém Brodě), dále bylo již na tento způsob počítání pamatováno v ústřednách jsoucích ve stavbě, a to v Mostě, Chebu, Opavě, Moravské Ostravě, Bratislavě, Boskovicích a v Kostelci n. Černými Lesy. Doplnění ostatních telefonních ústředen, majících nejméně 500 účastníků počitadly, provede se v nejbližší době.

Ve snaze podporovati zimní sporty v našich horách zavedla státní správa pravidelná týdenní *hlášení o stavu sněhu* a to ze všech význačných míst lyžařského sportu, počínajíc Tatranskou Lomnicí na východě a končíc českou Kubicí a Mariánskými Lázněmi na západě. Opatření toto bylo velmi sympaticky přijato sportovní veřejností.

6. ROZSAH TELEFONNÍHO PROVOZU V UPLYNULÉM DESÍTILETÍ.

Ve statích pojednávajících o vybudování telefonní sítě meziměstské i sítí místních byla uvedena čísla, jež výstižně charakterisují překvapující rozvoj čsl. telefonních zařízení v prvních 10 letech naší samostatnosti. Data o zařízeních *místních sítí*, jež budována jsou jen na žádost telefonních zájemníků, t. j. data o počtu telefonních stanic účastnických a o délce tratí i vedení místních sítí, již sama o sobě svědčí také o stále rostoucí intensitě telefonního provozu na těchto zařízeních.

Telefonní provoz však utěšeně vzrůstá i na

ROZHLAS V ČSR.

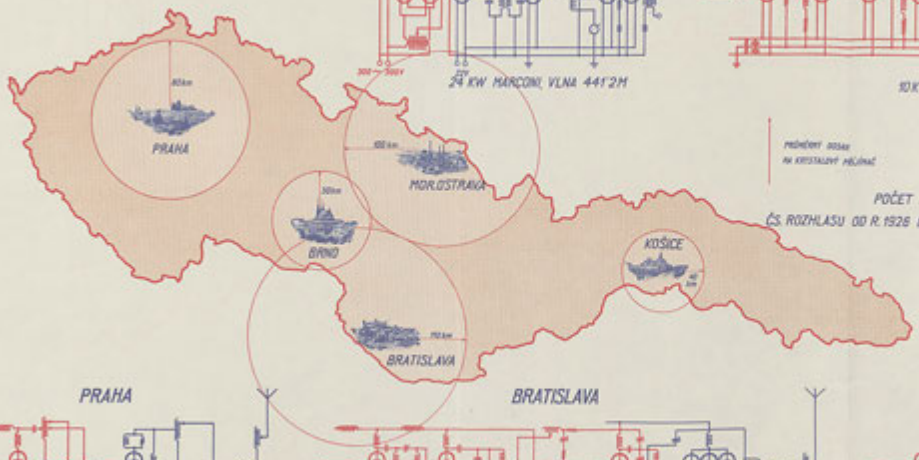

BRNO

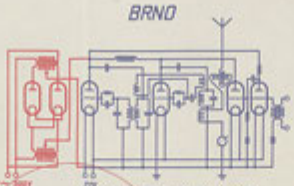

24 KW MARCONI, VLNA 441·2 M

MOR. OSTRAVA

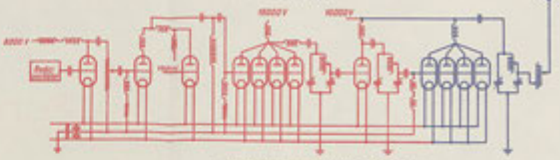

10 KW WESTERN, VLNA CCA 250 M

POČET ÚČASTNÍKŮ ČS. ROZHLASU OD R. 1926 DO R. 1927

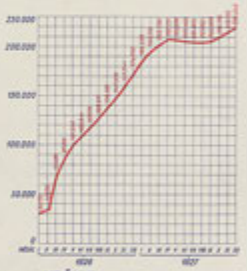

PRAHA

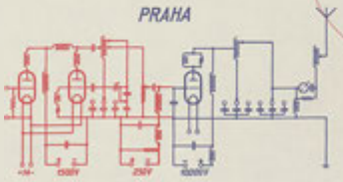

5 KW WESTERN, VLNA 348·9 M

BRATISLAVA

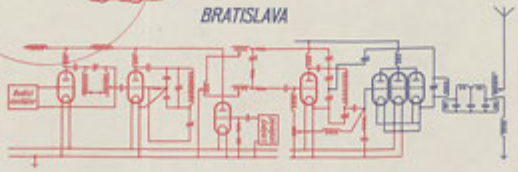

12 KW MARCONI, VLNA CCA 300 M

KOŠICE

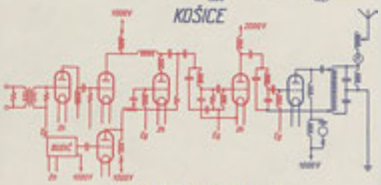

2 KW WESTERN, VLNA 300 M

zařízeních sítě *meziměstské*, kterou poštovní a telegrafní správa zpravidla buduje z vlastní iniciativy, a to mnohdy v prvé řadě vzhledem k potřebám státně politickým a státně administrativním. Byloť meziměstských hovorových jednotek ve styku vnitrostátním i s cizinou uskutečněno celkem v roce

1919	5,122.282
1920	6,775.483
1921	7,082.715
1922	7,628.835
1923	9,324.676
1924	11,812.763
1925	12,468.313
1926	12,460.999
1927	13,032.616*)

Stálé stoupání intensity hovorové přesvědčivě ukazuje, že budování sítě meziměstské jest také hospodářsky plně odůvodněno. Větší vzrůst z r. 1923 a 1924 byl ovšem z velké části důsledkem snížení meziměstských sazeb, ale naproti tomu několikeré zvyšování telefonních sazeb nezpůsobilo znatelného snížení počtu hovorů, a to ani zvýšení sazeb hovorného, které bylo provedeno od 1. srpna 1926.

Pokud jde specielně o *mezinárodní* telefonní styk, jest patrným vzestup telefonní korespondence zejména v posledních letech, kdy jednak byly *zlepšeny* technické podmínky pro tuto korespondenci zřízením nových telefonních vedení do zemí, s nimiž byl již telefonní styk zaveden, jednak sjednáním telefonního styku se zeměmi, s nimiž až dosud naše republika neměla pravidelného telefonního spojení. V důsledku hlavně těchto dvou momentů vzrostl *měsíční* počet hovorů mezinárodních v době od 1. ledna 1924 do konce prosince 1927 o 33.045 (se 135.232 na 168.277), t. j. skoro o 25%.

Nápadným jest tento vzestup zejména u telefonní korespondence s *Maďarskem*, kde měsíční počet hovorů stoupl s 5032 na 17.214, t. j. o 240%. Na tomto vzestupu má značný podíl také okolnost, že počet osob na Slovensku a Podkarpatské Rusi, majících speciální povolení ke styku s Maďarskem, během dotyčného čtyřletí značně vzrostl.

Kabelovým spojením s *Německem* bylo docíleno značného zlepšení telefonního styku s tímto státem, což našlo svého výrazu i v příslušných statistických datech. Kdežto počátkem roku 1924 činí měsíční počet hovorů v relacích s Německem neplných 60.000, činí tento počet koncem roku 1927 již přes 75.000 hovorů.

Slibným jest také vzestup telefonní korespondence s *Polskem*. Proti 4272 hovorům z ledna 1924, bylo v prosinci 1927 zjištěno již 7133 hovorů, tudíž vzestup o více než 66%.

Naproti tomu v telefonním styku se Švýcarskem možno konstatovati pokles korespondence, jejž dlužno vysvětliti ochabnutím zájmu o telefonní spojení s Curychem v bursovních záležitostech.

Za to v telefonním styku s *Francií* a *Holandskem* možno v posledních letech pozorovati silný vzestup telefonní korespondence. Tak koncem roku 1925 bylo v relaci Praha—Paříž absolvováno za celý měsíc celkem 152 hovorů, v I. čtvrtletí r. 1928 však činí již *denní* průměr hovorů na přímém vedení Praha—Paříž zprostředkovaných více než 100. Stejný obraz poskytuje vývoj telefonní korespondence s Holandskem. Proti 14 hovorům v měsíci prosinci r. 1925 činí v letošním roce denní průměr hovorů více než 33 hovorů. V obou případech posléze uvedených, byl zdárný rozvoj telefonní korespondence podporován zřízením přímých mezinárodních vedení přes Německo, takže odpadlo zprostředkování hovorů německými ústřednami.

7. RADIOTELEFON.

S vysíláním radiofonickým začali jsme jako jedni z prvních v Evropě na jaře roku 1923. První pokusy prováděl ministerstvo pošt a telegrafů z 1 KW vysílací radiostanice ve *Kbelích*. Od poloviny května 1923 měla Praha již pravidelné veřejné radiofonní koncerty. Počínajíc dnem 18. května 1923 byly totiž každodenně od 20·15 hod. kbelskou stanicí vysílány radiofonní koncerty, jichž program opatřoval spolek československých žurnalistů a jež byly hlasitě reprodukovány v biografu Sanssouci, podniku tohoto spolku. V červenci 1923 utvořila se pro vysílání radiofonické soukromá společnost s omezeným ručením pod jménem „Radiojournal", ve které stát roku 1925 převzal 51% kmenového kapitálu.

Vysílací atelier (studio) bylo zřízeno s počátku v plátěném stanu Českého srdce na letišti ve Kbelích. Na podzim roku 1923 bylo studio pře-

*) V roce 1927 bylo ve styku vnitrostátním 11,086.368 tříminutových hovorových *jednotek* a ve styku do ciziny hovorových *minut* 2,961.357 a z ciziny 2,877.382, tedy hovorových jednotek (odhadnuto pro srovnání) *13,032.616*.

stěhováno do provisorní budovy vysílací stanice. Velký pokrok nastal, když kbelská stanice, zařízená původně na vysílání radiotelegrafie, byla v listopadu 1924 přeměněna na vysílací stanici radiofonní, a když Radiojournal zařídil nové vysílací atelier 2. prosince 1924 v centru Prahy na

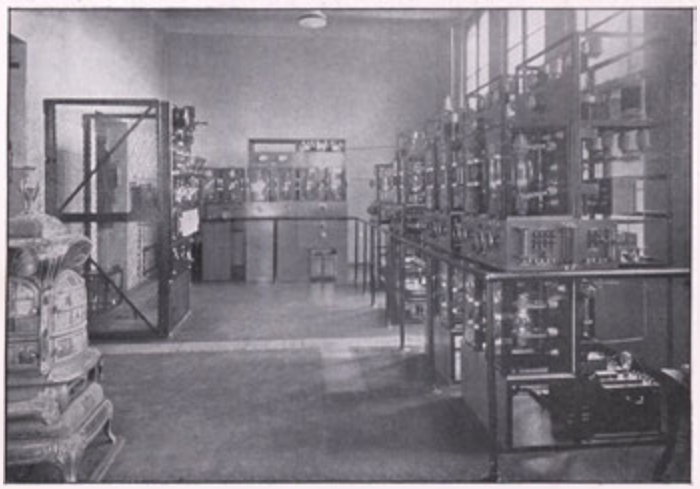

ROZHLASOVÝ VYSÍLAČ RADIOSTANICE V BRNĚ.

Král. Vinohradech, ve Fochově třídě, a posléze roku 1927 v Národním domě na Vinohradech.

Československá pošta věnovala rozvoji rozhlasu velikou péči a investovala značné částky v rozhlasových zařízeních.

První skutečnou rozhlasovou stanicí byla vysílací stanice půlkilowattová francouzského vzoru, umístěná v budově „Radio-journalu" ve *Strašnicích,* s antenou tvaru T na dvou dřevěných stožárech po 40 m výšky. Vysílání bylo zahájeno v prvých dnech února r. 1925. Tato stanice byla nahrazena 5 KW vysílací stanicí amerického vzoru Western Electric, která byla dána do provozu 24. prosince 1925, ale slavnostně otevřena až 7. února 1926.

Vysílání radiofonie z *Brna* bylo zahájeno v květnu 1924. Poštovní správa dala pro rozhlas k disposici svou radiotelegrafní vysílací stanici v Komárově u Brna, která byla rekonstruována a přizpůsobena požadavkům rozhlasu v létě 1925. V prosinci roku 1925 započata v budově radiotelegrafní vysílací stanice montáž rozhlasové stanice o energii 2·4 KW, zakoupené od anglické společnosti Marconi, jejíž provoz byl zahájen dne 30. ledna 1926. Další stanice pro Moravu a Slezsko zřizuje se v *Mor. Ostravě.*

Vysílací stanice 500 W francouzského vzoru, která pracovala v Praze-Strašnicích, byla rekonstruována a přestěhována do *Bratislavy,* kde bylo zahájeno vysílání v srpnu 1926. Tato poměrně slabá stanice bude nahrazena silnější o energii 12 KW v anteně; s její montáží bylo započato na podzim roku 1928.

V Košicích byla radiotelegrafní vysílací stanice upravena k vysílání radiofonie a s vysíláním započato v dubnu 1927. Pro Košice byla však u americké firmy International Standard Electric Corporation zakoupena nová vysílací stanice o energii 2 KW, která již zahájila zkušební provoz.

Pro *Prahu* pracuje se o vybudování mohutné rozhlasové stanice, která bude slyšitelna krystalovým přijímačem na velkou vzdálenost, a kromě toho pracuje se na výstavbě *moderních vysílacích atelierů* v Praze, Bratislavě a Košicích.

V prosinci roku 1926 bylo vybudováno zařízení pro *simultanní rozhlas* Praha-Brno-Bratislava, které umožňuje současné vysílání jednoho programu všemi třemi stanicemi. Drátovým vedením byly na pražskou rozhlasovou stanici přenášeny produkce z různých míst republiky, na př. z Plzně, Poděbrad, Hradce Králové, Kladna a Pardubic. I důležité a zajímavé události v zahraničí byly reprodukovány rozhlasem, na př. řeč zahraničního ministra Dra E. Beneše při zahájení zasedání Společnosti národů v Ženevě a program oslav Beethovenových ve Vídni. Poštovní správa zapůjčila telefonní vedení i cizím poštovním správám k přenosu rozhlasových programů, na př. z republiky rakouské do republiky polské a pod.

Dne 27. října 1927 byl poprvé záhřebskou stanicí vysílán koncert Radiojournalu; toto vysílání bylo od té doby častokráte opakováno.

Do oboru radiofonie patří také t. zv. *vysokofrekventní telefonie,* zařízení, které umožňuje současný přenos 3 telefonních hovorů na jednom vedení a to jednoho základního (normálního) a dvou hovorů, přenášených vysokou frekvencí

podél telefonní linky. Vysokofrekventní telefonie zřízena byla v červnu 1923 mezi Prahou a Bratislavou.

Řízení spojené s udělováním koncesí na přijímací radiofonní stanice bylo postupně zjednodušováno a činěno stranám co nejpřístupnějším. Nejprve, totiž od října 1923 až do října 1924, bylo to ministerstvo pošt, které žádosti za koncese přijímalo, projednávalo a koncesní listiny vydávalo. Prvých šest koncesí bylo vydáno 10. října 1923. Od 20. října 1924 byla udělováním koncesních listin pověřena poštovní a telegrafní ředitelství. Od 1. května 1925 bylo již vedle ředitelství pověřeno vydáváním koncesních listin také šest velkých poštovních a telegrafních, resp. telegrafních úřadů (telegrafní ústřední stanice v Praze, v Brně a v Bratislavě a poštovní a telegrafní úřady 1 v Pardubicích, v Opavě a v Košicích). Každý ze zmíněných šesti úřadů mohl vydávati koncesní listiny pro obvod svého poštovního ředitelství. Od 1. července 1925 bylo pak udělování koncesí na přijímací radiofonní stanici přeneseno na všechny dodávací poštovní úřady. Poštovním ředitelstvím a ministerstvu byly vyhrazeny jen některé neobvyklé případy koncesí (na př. příslušníkům cizích států a pod.).

Také *poplatky* a způsob jejich vybírání od koncesionářů přijímacích stanic byly několikráte měněny. Výše jejich a způsob placení byly z počátku upraveny pouze v koncesních listinách. Publikovány byly po prvé až 24. května 1924. V té době platili koncesionáři přijímacích stanic poplatek dvojí: jednak uznávací a evidenční poplatek poštovní správě, jednak předplatné rozhlasové společnosti „Radiojournal". Poplatky byly původně odstupňovány podle druhu přijímacích stanic (soukromá, výdělečná, dočasná stanice a pod.). V době od října 1923 až do konce května 1924 činil uznávací evidenční poplatek ze stanice, koncesované pro soukromý poslech 30 Kč ročně, předplatné Radiojournalu 30 Kč za měsíc, od 1. října 1924 činilo předplatné 20 Kč za měsíc. Od ledna 1925 byli od placení předplatného osvobozeni slepci.

Poplatek a předplatné bylo pak vybíráno od 1. dubna 1925 poštovní a telegrafní správou společně ve formě jednotného poplatku měsíčních 20 Kč ze stanic, určených pro soukromou potřebu nebo pro veřejný poslech výdělečný. Od srpna 1925 bylo zavedeno roční placení podle anglického vzoru. Jednotný roční poplatek ze stanic, koncesovaných pro soukromou potřebu nebo pro veřejný poslech nevýdělečný, činil 180 Kč a připadlo tedy na měsíc 15 Kč. Placení v ročních lhůtách setkalo se však s odporem veřejnosti. Se všech stran bylo naléháno, aby bylo obnoveno původní placení v měsíčních splátkách. Přikročeno tudíž k nové úpravě od 1. ledna 1926. Touto úpravou byly zrušeny všechny rozdíly mezi různými druhy stanic a zaveden pro všechny stanice jednotný, a to opět měsíční poplatek, který činil zprvu 15 Kč, od 1. dubna 1926 pouze 10 Kč.

Zajímavá jest statistika, udávající *počet účastníků* našeho rozhlasu. Koncem r. 1923 bylo u nás celkem 47 koncesionářů, kterýžto počet stoupl během r. 1924 na 1564. Teprve rok 1925 přinesl větší vzestup na 15.000, za to však dostavil se ohromný rozmach v roce 1926, kdy bylo koncem prosince celkem 174.709 účastníků. Přes to, že počet účastníků není po celý rok konstantní, nýbrž klesá také, zejména v letních měsících, zaznamenává konec roku 1927 další vzestup na 220.649. Není pochyby, že počet ten bude ještě dále stoupati s postupným zřizováním nových rozhlasových stanic, zejména po vybudování projektované silné rozhlasové stanice 50 KW v Praze.

V. POŠTOVNÍ ÚŘAD ŠEKOVÝ.

1. POŠTOVNÍ ŘÍZENÍ ŠEKOVÉ A JEHO ROZSAH V UPLYNULÉM DESÍTILETÍ.

Jak v úvodní stati již uvedeno, bylo v Československu aktivováno poštovní šekové řízení dne 20. listopadu 1918 zřízením poštovní spořitelny, přezvané zák. č. 140/1919 na poštovní úřad šekový.

Nutnost aktivovati československé šekové řízení v době co nejkratší byla diktována zvláštními důvody, vížícími se ku vzniku Československé republiky. Země, tvořící území nového státu, bývaly od staletí politicky spjaty s říší Rakousko-Uherskou, což mělo nezbytně v zápětí i hospodářsko-finanční závislost těchto zemí na osudech a existenci říše. Tato závislost byla tím větší, čím úsilovnější byla snaha centralistické Vídně učiniti země rakouské nervem veškerého hospodářského života, soustřediti v nich všechny tepny hospodářského a finančního organismu a

svésti hlavní oběh hotovostí do zemí rakouských, aby tyto byly v prvé řadě účastny výhod plynoucích ze soustředěných kapitálů.

Důležitým činitelem v tomto úsilí bylo zejména poštovní šekové řízení, jehož institucí byla poštovní spořitelna ve Vídni. Jsouc nejvýhodnějším a nejúčelnějším zprostředkovatelem finančních transakcí nejrůznějšího druhu od částek haléřových do velkých kapitálů, bylo používáno intensivně všemi vrstvami obyvatelstva, jmenovitě obchodními a průmyslovými, bez rozdílu národnosti, a to tím spíše, když hospodářskou a finanční politikou bývalého Rakouska byly tyto vrstvy svojí obchodní a průmyslovou činností v Rakousku značně interesovány. Všechny tyto vrstvy staly se bezděčným podporovatelem snah rakouské vlády, dopomáhajíce intensivnějšímu hospodářskému spojení zemí říše.

Pohledávka vlastníků šek. účtů k 31. prosinci

(v milionech Kč)

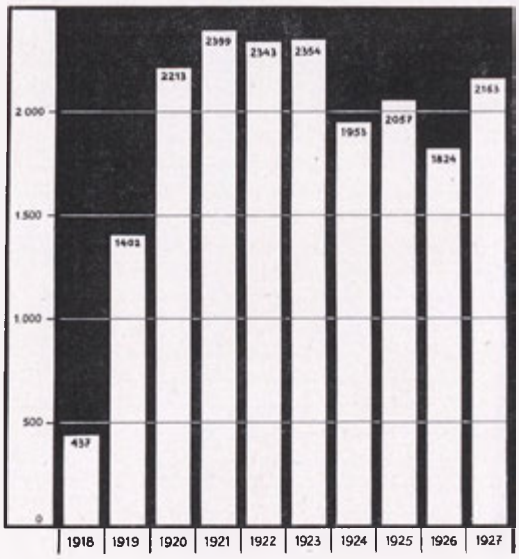

Vznikem státu Československého tyto hospodářské a finanční svazky samy sebou nezanikly. Bylo právě úkolem vlády republiky Československé zasáhnouti do tohoto faktického stavu administrativně-technickými opatřeními, přerušiti státu neprospěšné spojení a zaraziti proud hotovostí odplývajících ponejvíce cestou šekového řízení do vídeňské poštovní spořitelny, zachytiti tyto hotovosti u nového ústavu v Praze a učiniti je účastnými hospodářského a finančního života Československého státu. Kategorickým imperativem tohoto zásahu bylo ovšem vyhnouti se opatřením násilným, aby bylo vyvarováno škod, které by tím mohly jednotlivcům i celku vzniknouti, a zachovati pokud možno žádoucí kontinuitu hospodářského života.

Jedním ze stěžejních předpokladů tohoto zásahu bylo emancipovati se od rakouského řízení šekového. I zde bylo ovšem nutno zachovati cestu klidné přeměny bez násilných přerušení stávajících zařízení. Z toho důvodu a také proto, že vídeňská poštovní spořitelna byla té doby nejdokonaleji vybavenou institucí šekového řízení, byla pošt. spoř. v Praze vybudována až na některé nepatrné odchylky přesně podle vzoru vídeňského ústavu a převzala také všechny attributy činnosti tohoto ústavu s výjimkou řízení úsporného, k jehož aktivování nebylo v době konstruktivního budování nového státu dosti předpokladů.

Zachování kontinuity šekového řízení a snaha podchytiti odplývající hotovosti a připoutati je k hospodářskému životu Československé republiky vyžadovala opatření, které by, sledujíc tento cíl, ponechalo občanům československým možnost, účastniti se bez přerušení stávajících zařízení šekového řízení rakouského, jež by pak bylo převedeno do kolejí čsl. státu, bylo osamostatněno a vybudováno jako řízení československé.

Důležitou a po stránce právní nezbytnou podmínkou všech těchto snah bylo, aby československým interesentům bylo dáno na vůli, chtějí-li se připojiti k šekovému řízení vlastního státu, či chtějí-li zůstati nadále účastníky šekového řízení rakouského. Za tím účelem byly až na další ponechány v platnosti složenky a všechny dispoziční tiskopisy vídeňské poštovní spořitelny. Každý československý občan mohl dále vpláceti u všech poštovních úřadů republiky vklady pro vídeňské šekové účty a mohl si dávati u těchto úřadů vypláceti částky ze šekového účtu oddisponované šekovými platebními poukázkami. Kategoričtějšího státního zásahu bylo ovšem přes to zapotřebí, aby mohla býti uskutečněna snaha po zachycení a soustředění šekových vkladů oněch vkladatelů, kteří se postavili bezvýhradně na půdu nového státu. U šekových výplat nebyl tento zásah ani žádoucí ani účelný, nehledě ani k tomu, že se mu stavěly v cestu překážky nejen rázu technického, nýbrž i rázu a značného do-

sahu právního. Věnována proto zvláštní pozornost vplácení šekových vkladů u poštovních úřadů a přijímání těchto vkladů bylo zvláštním způsobem organisováno.

Účastníkům šekového řízení bylo umožněno vpláceti na vídeňské složenky u poštovních

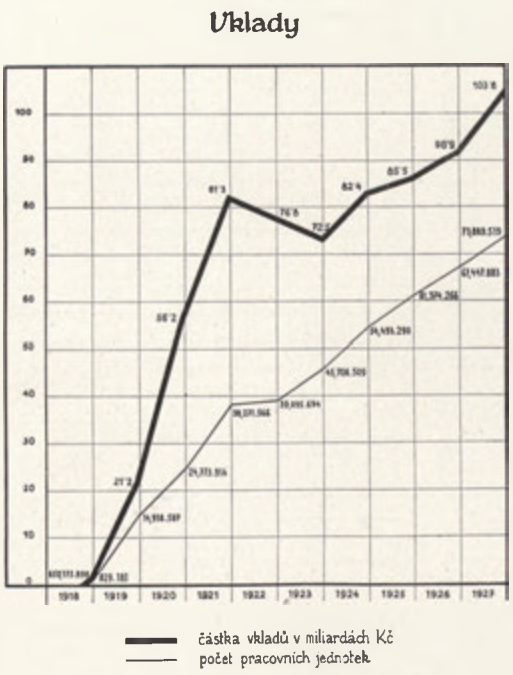

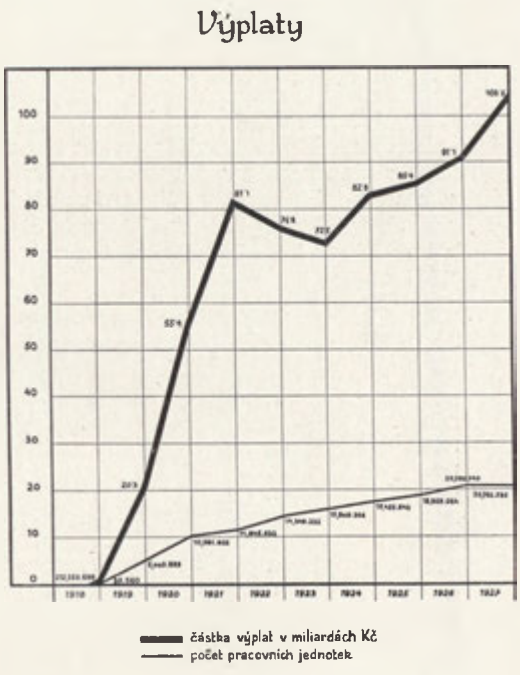

úřadů republiky vklady již pro šekové účty pražské. Kdo si přál, aby vklad jím vložený nebyl odveden do Vídně, nýbrž aby byl připsán na šekový účet pražský, musil všechny tři díly složenky přeškrtnouti velkým červeným křížem. Poštovní úřad zapsal vklad na překřížovanou složenku vložený do zvláštního denního účtu pro Prahu, který byl povinen vésti vedle dosavadního denního účtu pro Vídeň, a po uzávěrce denního účtu ho odeslal s příslušnými složenkami poštovní spořitelně v Praze.

Tento ústav otevřel na základě došlé překřížované složenky automaticky šekový účet pod tímtéž číslem, na který zněla vídeňská složenka a oznámil ihned vlastníku šekového účtu otevření účtu pražského; v případě jeho souhlasu zjistil jeho právní poměry, vyžádal si od něho podpisné vzory a zavedením výplat z tohoto účtu dal účtu plnou povahu šekového účtu, otevřeného v normální době na základě obvyklé přihlášky. Vedle způsobu automatického otvírání šekových účtů bylo ovšem praktikováno otvírání šekových účtů na základě přihlášky k šekovému řízení.

Pro účastníky šekového řízení ze Slovenska byl tento postup jediným způsobem otevírání šekových účtů vůbec, poněvadž z automatického otvírání šekových účtů byli slovenští účastníci vyloučeni vzhledem k tehdejším ještě neurovnaným poměrům.

Všechny uvedené okolnosti měly mimořádný vliv na vývoj československého šekového řízení. Při posuzování šekového řízení československého za uplynulé desetiletí nutno proto míti tyto okolnosti stále na zřeteli a nutno si uvědomiti, že československé šekové řízení vyrůstalo ze zcela nových, nezvyklých poměrů, bez tradice, mohouc pouze navázati organisaci svých zařízení na blízký vzor poštovní spořitelny ve Vídni.

Na druhé straně nutno opět právě vzhledem k těmto okolnostem výsledky šekového řízení, obzvláště v bezprostřední době popřevratové, posuzovati se zvláštní objektivností, aby prudký náběh šekového řízení v prvých letech jeho činnosti nevedl ku nesprávným dedukcím.

Již při posuzování vzrůstu *počtu účastníků* československého šekového řízení nutno přihlížeti k okolnostem právě uvedeným, pod jichž vlivem počet těchto účastníků v letech 1918—1920 rapidně vzrostl. Teprve rokem 1921 počínajíc, když byla již u poštovního úřadu šekového otevřena většina šekových účtů československých účastníků bývalého šekového řízení rakouského automatickým postupem, nabývá vzrůst počtu účastníků šekového řízení povahy vzrůstu vyvěrajícího z přímé hospodářské potřeby obyvatelstva československého státu. Vzrůst počtu účastníků šekového řízení stoupá tu souběžně s vývojem hospodářských a finančních poměrů nového státu a jest ukazatelem, jak s rostoucí činností ve všech oborech obchodního a průmyslového podnikání rostla i potřeba dokonalého platebního systému zprostředkovacího.

R o k	Počet šekových účtů	Přírůstek
1918	8.268	8.268
1919	42.995	34.727
1920	54.849	11.854
1921	63.739	8.890
1922	67.114	3.375
1923	73.295	6.181
1924	81.507	8.212
1925	87.482	5.975
1926*)	91.929	4.447
1927*)	96.017	4.088

*) Praha i Brno.

Porovná-li se počet účastníků šekového řízení s počtem účastníků jiných států, nutno dojíti k závěru, že účastenství na šekovém řízení v Československé republice neodpovídá dosud všeobecně příznivé hospodářské a finanční situaci Československé republiky a jejích příslušníků, jakož i postavení Československa mezi ostatními státy, ač i tu jest postavení Československa vzhledem ke krátké době existence šekového řízení více než uspokojující.

Jeví se to nejen při porovnání počtu účastníků řízení šekového vůbec, nýbrž i při srovnání, *na kolik obyvatel* v tom kterém státě připadá *jeden šekový účet*. V obou případech jest Československo na místě sedmém, následujíc, pokud jde o počet účastníků šekového řízení vůbec, po Německu, Francii, Japonsku, Belgii, Rakousku a Holandsku a, pokud jde o poměr mezi počtem obyvatelstva a počtem šekových účtů, po Rakousku, Belgii, Holandsku, Švýcarech, Německu a Francii.

Země	Počet účtů	Počet obyvatelů	Počet obyvatelů připadajících na 1 šek. účet
Německo	922.376	63,118.782	68
Francie . . .	369.485	40,743.851	110
Japonsko	259.221	83,454.347	322
Belgie	201.748	7,465.782	37
Rakousko . . .	183.009	6,536.893	36
Holandsko . . .	129.258	7,212.739	56
Československo .	96.017	13,612.006	142
Švýcary	68.560	3,880.320	57
Švédsko	20.184	6,074.368	301
Jugoslavie . . .	15.178	12,017.323	792
Dánsko	14.775	3,473.000	235
Italie	14.291	42,057.136	2.943

Celkový *obrat v počtu účinů i částce na šekových účtech* vykazuje naopak stejně, jako celá agenda šekového řízení československého vůbec, výsledky vzhledem ke krátké době vývoje tohoto řízení překvapující a jest důkazem vyspělosti šekového řízení Československa a důkazem, že toto plní svoje úkoly pro účastníky šekového řízení co nejlépe.

Vklady.

Rok	Počet účinů (pracovních jednotek)	Částka
1918	829.181	650,175.896·75
1919	14,938.597	21.284,326.766·50
1920	24,773.914	56.285,764.106·37
1921	38,271.566	81.366,135.478·77
1922	39,095.694	76.843,658.495·91
1923	45,706.509	72.596,664.520·96
1924	54,493.290	82.444,311.028·29
1925	61,374.266	85.511,376.989·58
1926	67,447.883	90.904,312.257·10
1927	73,889.519	103.856,782.726·97

Výplaty.

Rok	Počet účinů (pracovních jednotek)	Částka
1918	37.560	212,553.698·67
1919	5,009.899	20.319,879.949·46
1920	10,061.602	55.474,439.931·72
1921	11,645.632	81.180,067.105·12
1922	14,349.232	76.899,620.228·72
1923	15,809.356	72.585,334.006·45
1924	17,455.643	82.845,320.181·63
1925	18,869.064	85.408,033.590·78
1926	20,795.740	91.136,794.683·40
1927	20,752.595	103.517,510.338·69

Celkový obrat.

Rok	Počet účinů (pracovních jednotek)	Částka	Z toho			
			%	v hotovosti Kč	%	bez hotových Kč
1918	866.741	862,729.595·42				
1919	19,948.496	41.604,206.715·96	36·—	14.972,961.318·62	64·—	26.631,245.397·34
1920	34,835.516	111.760,204.038·09	31·2	34.798,838.158·04	68·8	76.961,365.880·05
1921	49,917.198	162.546,202.583·89	33·2	53.880,112.564·23	66·8	108.666,090.019·66
1922	53,444.926	153.743,278.724·63	34·9	53.538,641.019·54	65·1	100.204,637.705·09
1923	61,515.865	145.181,998.527·41	36·1	52.369,024.864·17	63·9	92.812,973.663·24
1924	71,948.933	165.289,631.209·92	36·4	60.200,260.224·18	63·6	105.089,370.985·74
1925	80,243.330	170.919,410.580·36	37·8	64.543,761.910·37	62·2	106.375,648.669·99
1926	88,243.623	182.041,106.940·50	36·6	66.548,964.230·63	63·4	115.492,142.709·87
1927	94,642.114	207.374,293.065·66	35·—	72.413,377.079·91	65·—	134.960,915.985·75
	555,606.742	1.341.323,061.981·84				

I zde nutno na data z let 1918 a 1920 pohlížeti se zřetelem na shora vylíčené popřevratové poměry a hodnotiti šekové řízení ve směru jeho hospodářského uplatnění teprve v letech následujících.

Vývojová linie obojího druhu těchto transakcí jest věrným zrcadlem vývoje hospodářských poměrů Československé republiky. Vykazují-li vklady a výplaty během let 1920 až 1921 v počtu i částce stále stoupající tendenci, jest to důkazem příznivého vývoje hospodářské situace Československé republiky, která, sledujíc důslednou stabilisační měnovou a finanční politiku, dovedla se vzorně propracovati z neblahých následků poválečných ku klidné a cílevědomé práci ve všech oborech státního i soukromého podnikání.

V roce 1922 vykazují vklady i výplaty mírný pokles. Na účtech šekových se projevil tímto poklesem následek hospodářské krise, která zachvátila v tomto roce nejen Československo, nýbrž i většinu států evropských, brzdíc slibně započatý vývoj hospodářských poměrů a nedovolujíc obchodnímu i průmyslovému podnikání plného rozvinutí.

Důsledek této krise se jeví ještě v roce 1923 poklesem části peněžního obratu, ačkoliv stoupající počet provedených transakcí, jakož i pohledávek na šekových účtech ukazuje na překonání krise a obrat k lepšímu.

Rokem 1924 nastává pak již ničím nerušené období *postupující konsolidace a stabilisace*, které, projevujíc se intensivnějším používáním šekového řízení, přináší stálý a celkem rovnoměrný vzestup celé agendy šekového úřadu bez rozdílu.

Při srovnávání částek vkladů pro šekové účty

Země	Počet účinů (pracovních jednotek)	Obrat v Kč	Z toho bez hotových	
			%	Kč
Německo	662,115.000	1.095.624,574.000·—	80·19	878.577,790.000·—
Francie	76,269.550	436.730,000.000·—	81·38	355.392,000.000·—
Belgie	43,675.737	223.076,000.000·—	86·37	192.686,000.000·—
Československo	94,642.114	207.374,293.065·66	65·08	134.960,915.985·75
Švýcary	40,532.610	149.861,343.000·—	71·27	106.830,269.000·—
Holandsko	28,118.433	126.512,590.000·—	78·95	99.891,309.000·—
Rakousko	69,453.827	91.259,737.000·—	52·78	48.171,282.000·—
Japonsko	46,850.111	46.059,107.000·—	30·53	14.063,898·000·—
Dánsko	10,588.641	29.872,537.000·—	60·98	18.217,250.000·—
Jugoslavie	9,556.709	27.083,250.000·—	46·65	12.636,030.000·—
Švédsko	9,944.031	23.928,278.000·—	43·18	10.332,393.000·—
Italie	4,563.147	6.738,593.000·—	9·54	643,106.000·—

vložených, a částek ze šekových účtů vyplacených, pozorujeme, že při stálém stejnoměrném vzrůstu se téměř vyrovnávají, t. j., že ze šekových účtů se vyplácí celkem tolik, kolik se na ně vplácí.

Tato skutečnost jest důkazem, že na peníze

JEDNA ZE SEDMI ŠEKOVÝCH ÚČTÁREN POŠTOVNÍHO ÚŘADU ŠEKOVÉHO V PRAZE.

na šekových účtech uložené nelze se dívati jako na úspory, sloužící ku stabilnějšímu uložení, nýbrž že nutno je považovati vždy jen za peníze žirové, jež se soustřeďují na šekových účtech za tím účelem, aby byly ihned opět použity k peněžním transakcím všeho druhu. Stálá cirkulace šekových pohledávek jest také příčinou, že šekové pohledávky se vesměs neúročí. Jedinou výjimkou jest Rakousko a Československo.

Československé šekové řízení se dopracovalo již během prvého desítiletí takových výsledků, že snese nejpřísnější měřítko a porovnání se šekovým řízením jiných států evropských, které mají svoji dlouholetou tradici, ba dostává se v některých úsecích své agendy i na místo vedoucí.

Částkou provedených transakcí zaujímá československé šekové řízení místo *čtvrté*, následujíc hned po Německu, Francii a Belgii. *Počtem* provedených transakcí dostává se na místo *druhé*, předstihujíc v tomto směru Francii i Belgii.

Přihlédneme-li k věci blíže, shledáme, že československé šekové řízení dosáhlo v poměru ke svému obyvatelstvu a při malém počtu účastníků u srovnání s ostatními státy tak velkého počtu transakcí, jakých dosáhlo jen šekové řízení v Německu, Francii a Belgii, kteréžto země vykazují značně vyšší počet účastníků. Svědčí to o intensitě používání šekového řízení, k níž přispěla nemálo provedená reorganisace československého šekového řízení, jež učinila šekové řízení pro jeho účastníky výhodnějším a účelnějším.

Důležitým jest srovnání procenta, jež připadá z celkového obratu na *výplaty bez hotových*, jejichž obstarávání šekovým řízením jest osou šekového řízení, jeho programem a nejdůležitějším úkolem. Československo jest se svými 65·08% na místě šestém a následuje po Belgii, Francii, Německu, Holandsku a Švýcarsku.

Výše procenta připadajícího na výplaty bez hotových jest v prvé řadě určována počtem účastníků šekového řízení. Čím větší jest počet těchto účastníků, tím vyšší jest toto procento, neboť síť těch, kdož jsou vlastníky šekových účtů, jest hustší, okruh komitentů, kteří mají šekový účet, jest širší, a možnost, prováděti peněžní transakce převodem z účtu na účet, větší.

Porovnáme-li procento výplat bez hotových v československém šekovém řízení s percentuelním poměrem obyvatelstva a šekových účtů Československé republiky s ostatními státy, seznáme, že procento výplat bez hotových v Česko

Země	Počet účinů připadajících na 1 šekový účet
Československo	985
Německo	717
Dánsko	716
Jugoslavie	629
Švýcary	591
Švédsko	492
Maďarsko	428
Rakousko	379
Italie	319
Holandsko	217
Belgie	216
Francie	206
Japonsko	180

slovensku jest příznivější, než ukazuje jeho ciferné vyjádření, takže Československo předstihuje v tomto směru Japonsko a Rakousko, kteréžto státy mají, prvý více a druhý nepatrně méně než dvojnásobný počet účastníků šekového řízení. Tato skutečnost svědčí o dobré organisaci bezpeněžního placení, nejen ovšem v okruhu činnosti šekového úřadu samotného, nýbrž i v rámci bezpeněžního styku ostatních peněžních ústavů republiky Československé vůbec. Participuje-li šekový úřad na tomto způsobu placení částkou největší, jest to zároveň i důkazem bonity jeho zařízení, jakož i prospěšnosti, zejména pak levnosti clearingových převodů šekových.

Staví-li se šekový úřad svojí činností všemi uvedenými daty prokázanou do popředí evropských států, dostává se *počtem transakcí, připadajících na jeden šekový účet* na *prvé* místo mezi všemi evrop. státy. (Tab. str. 96.)

Nejde tu o nějaké náhodné soustředění transakcí v určitou dobu. Jest to opět jen důsledek intensity používání šekového řízení československého, který se ostatně projevuje číselně při srovnávání s ostatními státy již po dobu několika let. V poměrně nízkém počtu účastníků československého šekového řízení jest soustředěna většina příslušníků vrstev obchodních, průmyslových a peněžních, které, jsouce celou svojí hospodářskou činností navzájem spiaty, jsou na šekovém řízení tak silně interesovány, že používají tohoto řízení pro veškeré svoje peněžní transakce, v nichž potom ovšem převládají transakce vzájemné.

Ve statistických přehledech a diagramech československého šekového řízení byla vzata v úvahu v letech 1926 a 1927 data zahrnující výsledky jak hlavního ústavu v Praze, tak i pobočného úřadu v Brně.

Činnost pobočného poštovního úřadu šekového v Brně, který zahájil svoji působnost dne 1. července 1926, jest patrna z těchto dat:

Počet šekových účtů:

1926 3860
1927 . . . . 7052 přírůstek 3192

		Počet účinů:	*Částka:*
Vklady	1926	1,171.593	Kč 1.489,607.832·56
	1927	5,217.536	„ 6.524,130.241·66
Výplaty	1926	365.873	„ 1.423,081.376·57
	1927	1,808.342	„ 6.472,912.399·15

SROVNÁVACÍ ODDĚLENÍ POŠTOVNÍHO ÚŘADU ŠEKOVÉHO V PRAZE.

Celkový obrat:

Rok	Počet účinů	%	v hotovosti Kč	%	bez hotových Kč
1926	1,537.466	43	1.272,574.235·97	57	1.640,114.978·16
1927	7,026.078	41	5.202,742.521·72	59	7.794,300.119·09

Pohledávka vlastníků účtů:

1926 . . . . Kč 66,526.455·99
1927 . . . . „ 117,744.298·50

Průměrná pohledávka jednoho šek. účtu:

1926 . . . . . Kč 17.234·83
1927 . . . . . „ 16.696·58

Počet účinů připadajících na jeden šekový účet:

1926 398
1927 996

V rozboru výsledků činnosti šekového úřadu nutno si zvláště všimnouti *šekového styku mezinárodního*, který je významnou složkou šekového řízení, přinášeje vlastníkům šekových účtů možnost vyrovnávati jejich zahraniční závazky za

jednoduchých modalit šekového styku tuzemského a přijímati plnění jejich zahraničních nároků touže cestou.

Snaha států, jež mají zavedeno šekové řízení, po navázání mezinárodních platebních styků prostřednictvím šekového řízení, vedla již v roce 1920 ku sjednání smlouvy o službě poštovních peněžních převodů v Madridě. Smlouva tato byla pak nahrazena na kongresu Světové poštovní Unie, konaném v roce 1924 ve Stokholmu, novou úmluvou, která upravila službu mezinárodních poštovních převodů a určila veškeré její modality, ponechávajíc při tom jednotlivým státům určitou volnost, aby mezinárodní platební styk mohly upraviti podle svých poměrů a aplikovati jej na vlastní šekové řízení. Podstata šekového styku mezinárodního záleží podle ustanovení této úmluvy v tom, že vlastníci šekových účtů v jednom ze smluvních států mohou si dáti prostřednictvím šekového řízení převáděti částky, ať již ve měně vlastní či ve měně země určení, na šekové účty komitentů v cizině a naopak.

DVORANA POKLADNY POŠTOVNÍHO ÚŘADU ŠEKOVÉHO V PRAZE.

Navázání mezinárodních peněžních styků podle této úmluvy, jejímiž kontrahenty jsou téměř všechny evropské státy a většina států mimoevropských, naráželo zprvu na potíže valutární. Teprve když se většina evropských měn stabilisovala, mohla býti rozšiřována síť mezinárodních styků šekových ve větší míře. Československá republika vstoupila v mezinárodní platební styk šekový nejprve v r. 1926, a to s Rakouskem a částečně i s Německem. Platební styk se tu omezoval většinou jen na provádění státních odpočinkových platů, invalidních rent a jiných státních poukazů pro příjemce, sídlící v těchto státech. Teprve v roce 1927 byl mezinárodní platební styk s Rakouskem a Německem zevšeobecněn a rozšířen na další státy. Během roku 1927 započato s prováděním převodů do Belgie, Maďarska, Dánska, Holandska a Švédska, počátkem r. 1928 pak do Jugoslavie a svobodného města Gdánska.

Během 6 měsíců (od 1./XI. 1927 do 30./IV.

Stát	Styk zahájen od	Počet poukazů		Částky poukazů			
		do ČSR	z ČSR	do ČSR		z ČSR	
				Kč	h	Kč	h
Rakousko	1./11. 1927	8.826	5.583	38,142.934	65	37,318.735	37
Německo	1./11. 1927	6.197	34.537	15,206.225	54	70,384.653	28
Belgie	1./11. 1927	89	137	105 951	92	985.073	74
Maďarsko	1./12. 1927	4.423	315	13,647.238	12	3,039.678	16
Holandsko	1./12. 1927	191	149	282.456	36	1,098.829	02
Dánsko	1./12. 1927	79	25	125.363	27	72.911	92
Švédsko	1./12. 1927	32	30	31.968	71	561.934	02
Švýcary	1./12. 1927	199	792	407.009	85	3,233.957	82
Jugoslavie	1./4. 1928	28	16	57.001	29	4.656	26
Svob. město Gdánsko	1./4. 1928	2	1	1.688	—	9	—
Úhrn		20.066	41.585	68,007.837	71	116,700.488	59

1928), kdy tento platební styk se počal teprve organisovati a vyvíjeti, bylo provedeno z Československa do jmenovaných států a naopak 61.651 poukazů v úhrnné částce 184,708.276·30 Kč. Podrobná data o tomto odvětví činnosti šekového úřadu podává tabulka na str. 98.

Ukazují-li již tato data sama na hospodářskou důležitost zprostředkování mezinárodního platebního styku šekovým řízením, dokazuje jeho účelnost i výhodnost hojná účast bank na tomto řízení, které jeho služeb vydatně používají.

Programem šekového úřadu jest nyní rozšířiti mezinárodní platební styk pokud možno na všechny státy, v nichž jest šekové řízení zavedeno, v prvé řadě na Polsko, Francii a Italii, a doplniti jej i poukazy v hotovosti ze šekových účtů účastníků československého šekového řízení pro příjemce v cizině, kteří šekových účtů nemají, tak, jak se již stalo ve styku s Rakouskem, Německem, Maďarskem, Švýcarskem, Dánskem a Jugoslavií.

V šekovém řízení zaujímá zvláštní místo *provádění státních poukazů a zprostředkování platů státní správy finanční vůbec.*

Systém šekového řízení se hodí svou jednoduchostí, levností a rychlou agendou jak pro státní finanční službu percepční, tak i pro službu výplatní a státní správa finanční používá proto jeho služeb pro veškeré svoje platy v míře co nejširší. Šekový úřad se stal již v roce 1920 sběrnou dávky z majetku a dávky z mouky. V následujícím roce se pak rozšiřuje jeho činnost v tomto směru vyhláškou ministerstva financí ze dne 17. prosince 1920, č. 645 Sb. z. a n., kterou bylo zavedeno s platností od 1. ledna 1921 *obligátní placení všech daní, poplatků a dávek* prostřednictvím šekového řízení a zákonem č. 206/1929 Sb. z. a n., kterým bylo všem *státním podnikům* uloženo, aby obstarávaly své peněžní transakce výhradně šekovým řízením. Za tím účelem byly otevřeny všem ústředním úřadům, finančním úřadům druhé stolice, berním úřadům, soudům a většině všech ostatních úřadů a ústavů šekové účty, na nichž se zachycují všechny příjmy plynoucí z výnosových zdrojů těchto úřadů. Disposici pohledávkou těchto úřadů mají jen ony státní úřady, které mají samostatné právo poukazovací. Účty všech ostatních úřadů figurují jako pouhé podúčty hlavního účtu ústřední státní pokladny, který soustřeďuje všechny příjmy, plynoucí na tyto podúčty vůbec a k jehož tíži se všechny státní poukazy těchto účtů provádějí.

Obstaráváním percepční služby státní správy finanční šekovým řízením se dostalo státní správě finanční se strany poštovní správy dalších cenných výhod. Vplatní lístky, určené pro ten který druh daně, dávky nebo poplatku, byly podle přání správy finanční rozlišeny barvou a

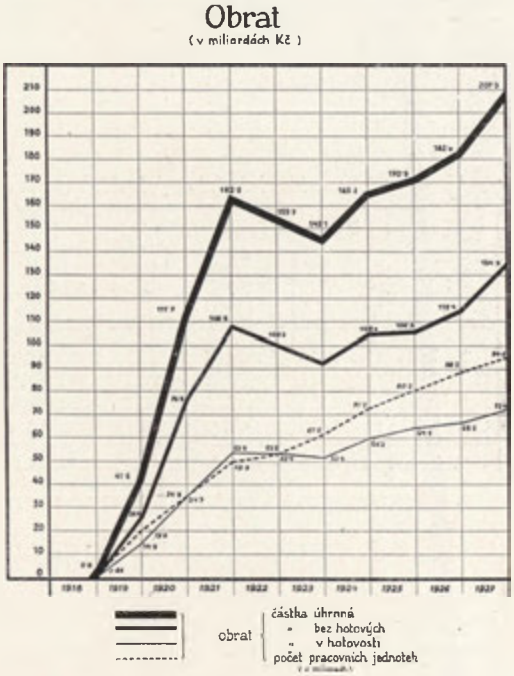

rozměry, aby se tím zjednalo úlevy pro účtující orgány správy finanční. Vplatní lístky byly opatřeny dále zvláštním tiskem podle povahy daně, poplatku neb dávky, které se jimi platily, aby při účtování vplatních lístků, které sloužily ku placení různých daní, dávek a poplatků, nedocházelo k přeúčtování vložených vkladů na vrub jiné dávky neb poplatku. Některé vplatní lístky byly opatřeny novými díly ve formě alongí, návěští neb kontrolních kuponů, které, byvše vyplněny stranou vklad skládající, se staly zároveň účetními doklady u oněch dávek, jichž vyúčtování připadlo jiným orgánům, než orgánům dávku vyměřujícím. Tak tomu jest zejména u nově zavedených dávek z úředních úkonů, daně vybírané srážkou, daně z motorových vozidel a z jízdného.

Pro *výplatní* službu státní správy finanční se stalo šekové řízení *téměř výhradným způsobem placení státních vydání.* Šekovým řízením platí

stát prostřednictvím pensijních likvidatur finančních ředitelství a vojenských pensijních likvidatur *odpočivné platy* svým zaměstnancům, jichž počet se pohybuje okolo 380.000. Prostřednictvím Zemských úřadů pro péči o válečné poškozence platí stát šekovým řízením *úrazové a invalidní renty*. Počet těchto rent činil v roce 1927 přes 500.000. Šekovým řízením provádí stát svoje *poukazy do ciziny*, hradí *státní dodávky* a vůbec všechny druhy státních výdajů, pokud není nutno je obstarávati bezprostředně ostatními výplatními orgány správy finanční.

Obrat na státních účtech dostupuje v r. 1927 částky 57.563,894.778·83 Kč a činí průměrně 27% celkového obratu v šekovém řízení. Data účasti státní správy finanční na šekovém řízení osvětlují nejlépe důležitou funkci šekového úřadu, který za pomoci poštovních úřadů jako svých sběren a plateben se stal *hlavní sběrnou a platebnou státní správy finanční*, a plně vedle toho i ostatní svoje úkoly národohospodářské ku prospěchu jiných veřejných ústavů a celé státní pospolitosti, jest jedním z nejdůležitějších finančních orgánů státu.

Počet státních šekových účtů a obrat na těchto účtech v letech 1924—1927.

Rok	Počet účtů	Počet účinů		Úhrnný počet účinů	Činí % všech účinů provedených v šekovém řízení	Částka účinů				Úhrnný obrat		Činí % celkového obratu v šekovém řízení
		příjmových	výdajových			příjmových		výdajových				
						Kč	h	Kč	h	Kč	h	
1924	7.016	11,601.916	5,101.055	16,702.971	23	19.142,739.199	12	18.743,152.652	88	37.885,891.852	—	23
1925	7.859	13,039.317	5,225.142	18,264.459	23	20.963,522.875	40	20.821,619.556	37	41.785,142.431	77	24
1926	8.641	14,080.883	5,214.745	19,295.628	22	25.304,822.460	50	25.221,357.356	38	50.526,179.816	88	28
1927	9.075	15,595.638	5,295.528	20,891.166	22	29.358,517.991	54	28.205,376.787	29	57.563,894.778	83	27
Úhrn		54,317.754	20,836.470	75,154.224		94.769,602.526	56	92.991,506.352	92	187.761,108.879	48	

2. ZUŽITKOVÁNÍ PROSTŘEDKŮ POŠTOVNÍHO ÚŘADU ŠEKOVÉHO A OSTATNÍ JEHO ČINNOST FINANČNĚ-SPRÁVNÍ.

Poštovní úřad šekový přijímá ve své prvotní funkci jako zprostředkovatel platů vklady pro šekové účty vložené a vyplácí z nich částky na základě disposičních příkazů jejich vlastníků.

Třebaže mají šekové účty povahu účtů žirových a hotovosti na nich uložené povahu hotovostí pokladních, jichž stálá mobilnost jest pro vlastníka účtu nutností, aby mohl vyrovnávati platy, vyplývající z jeho obchodní, průmyslové a jiné činnosti, přec jen zůstávají tyto hotovosti po určitou, kratší či delší dobu na šekových účtech ležeti, tvoříce dohromady majetkový soubor šekového úřadu. Poštovnímu úřadu šekovému se tím dostalo velice důležitého úkolu. Jsa povinen pečovati o svěřené mu hotovosti a co nejlépe je spravovati, v kteréžto jeho povinnosti je zahrnuto zejména i úročení pohledávek na šekových účtech uložených podle čl. 6 zákona č. 140/1919, musí se postarati o výhodné uložení všech šekových pohledávek.

K tomu cíli bylo uloženo šekovému úřadu zákonem č. 140/1919, aby svěřené mu hotovosti určitými způsoby *zužitkoval*. Článek 4. zmíněného zákona vypočítává tyto způsoby zužitkování šekových vkladů: 1. koupě cenných papírů, 2. vklady na běžný účet u bank (vklady kontokorentní), 3. půjčky na cenné papíry, 4. eskompt kuponů cenných papírů a směnek splatných v hranicích státu československého, pokud jsou již eskontovány některým peněžním ústavem, 5. prodej cenných papírů vlastníkům šek. účtů.

V doslovu citovaného článku se některé z vypočtených fruktifikačních způsobů restriktivně precisují: půjčky podle bodu 3. a eskomptní lhůta podle bodu 4. se omezují na dobu tří měsíců a rozhodnutí o tom, které cenné papíry možno kupovati, na které cenné papíry a do jaké výše možno půjčovati, se váže na souhlas ministerstva pošt a telegrafů v dohodě s ministerstvem financí po vyslechnutí poradního sboru. Tato omezující ustanovení byla určována skutečností, že za peníze u šekového úřadu uložené ručí podle čl. 1. zmíněného zákona správa státní. Se zřetelem na tuto povinnost státního ručení bylo nutno omeziti ukládací činnost šekového úřadu jen na zcela bezpečné obchody, postrádající jakéhokoliv risika a rázu spekulačního. Tento zřetel vedl také k ustanovení článku 5. tohoto

Rok	Počet směnek a bonů	Obrat v Kč		
		Směnky	Bony	Lombard
1919	2	200.000·—	—	10.745·—
1920	2.201	738,559.190·25	—	326.178·—
1921	9.343	1.826,852.535·77	119,760.000·—	49,104.867·78
1922	15.393	1.555,547.202·86	1.918,650.000·—	290,548.208·34
1923	21.939	1.209,284.415·95	812,135.000·—	100,758.651·14
1924	22.465	1.021,650.433·76	789,910.000·—	40,529.603·30
1925	24.790	1.195,826.176·11	340,895.000·—	105,455.565·19
1926	49.346	1.341,738.258·16	184,655.000·—	155,416.857·13
1927	16.632	574,596.121·88	2.679,946.120·—	129,410.821·38
Úhrn	162.111	9.464,254.334·74	6.845,951.120·—	869,561.497·26

zákona, podle něhož jest šekový úřad povinen založiti z čistého výnosu své činnosti reservní fond, stanovený 5% všech šekových vkladů ku konci toho kterého správního roku. Tento fond jest v prvé řadě určen ke krytí případných ztrát šekového úřadu, takže ručení státní správy jest ručením sekundérním, nastupujíc teprve pro případ, že by reservní fond k úhradě ztrát nestačil.

V mezích citovaných ustanovení se zabýval šekový úřad *již v roce 1919 ukládací činností*, tím spíše, když sama hospodářská a finanční situace popřevratová donutila i četné peněžní ústavy hledati úvěrové možnosti u poštovního úřadu šekového. Činnost tato si vyžádala v prvé řadě organisaci zvláštního eskontního oddělení, které se zabývá *prováděním úvěrů eskontního a lombardního;* toto oddělení vykazuje již v počátcích své činnosti úspěšné výsledky. Za dobu od roku 1919 do konce roku 1927 eskontoval šekový úřad 162.111 směnek a bonů; obrat eskontu činil v těchto letech celkem 16.310,205.454·74 Kč. Výše obratu lombardu dosáhla za tuto dobu částky 869,561.497·26 Kč. Přehled této činnosti podává nahoře uvedená tabulka.

Eskontní sazba šekového úřadu se pohybovala souběžně s eskontní sazbou Bankovního úřadu ministerstva financí, pokud se týče Národní banky Československé, celkem na stejné výši, zaznamenávajíc určité výkyvy obojími směry podle výše eskontních nároků, povahy eskontního úvěru, místa směnku předkládajícího a pod. Lombardní sazba odpovídala vzhledem k tomu, že šekový úřad lombardoval podle zákona jen cenné papíry státní, celkem lombardní sazbě Bankovního úřadu ministerstva financí, pokud se týče Národní banky Československé, stanovené pro státní cenné papíry.

Vedle eskontní i lombardní činnosti zabýval se šekový úřad již *od roku 1919 obchodem a správou cenných papírů*, a to jak vlastních tak i cizích. Za tím účelem bylo v šekovém úřadě organisováno oddělení cenných papírů, které obstarává příslušné obchodní transakce a oddělení depositní, které spravuje deposita vlastní i cizí, soukromá i veřejná.

Rozsah této činnosti vysvítá z těchto tabulek:

Obrat v cenných papírech v r. 1919—1927.

Rok	Převzato nom. Kč	Vydáno nom. Kč	Obrat nom. Kč
1919	550,813.931·50	—	550,813.931·50
1920	628,906.039·58	66,684.340·45	695,590.380·03
1921	2.041,073.348·05	479,047.589·07	2.520,120.937·12
1922	3.008,114·548·39	2.711,190.920·38	5.719,305.468·77
1923	3.565,667.223·24	3.932,718.041·87	7.498,385.265·11
1924	5.184,484.681·99	4.947,231.739·36	10.131,716.421·35
1925	2.928,117 388·30	3.626,905.342·74	6.555,022.731·04
1926	1.802,150.480·20	1.765,448.343·90	3.567,598.824·10
1927	2.648,102.232·57	2.034,788.860·11	4.682,891.092·68
Úhrn	22.357,429.873·82	19.564,015.177·88	41.921,445.051·70

Rok	Vlastní cenné papíry v kursovní hodnotě Kč	Vlastní a cizí cenné papíry nom. Kč
1919	555,813.931·50	567,983.870·—
1920	540,805.603·50	600,255.599·13
1921	1.577,760.357·46	2.124,247.458·11
1922	1.592,653.086·—	2.475,028.386·12
1923	1.433,545.526·51	2.802,403.567·49
1924	1.404,858.766·71	3.326,393.910·12
1925	875,229.476·60	2.097,115.630·68
1926	608,550.166·26	2.162,898.366·98
1927	840,982.015·09	2.449,355.801·94

Depositní činnost šekového úřadu byla již od počátku velice obsáhlá. Šekovému úřadu byl svěřen vyhláškou ministerstva financí ze dne 29. září 1920, č. 149 Sb. z. a n., převod soukromých deposit, uložených u vídeňské poštovní spořitelny, a převod státních (soudních, železničních a poštovních) deposit, uložených z části u vídeňské poštovní spořitelny, z části u rakousko-uherské banky. Obtížnost převodu vysvítá z úhrnného počtu převezených deposit, který činí více než 114.900 kusů s celkovou nominelní hodnotou přes K 510,000.000·—. Tato převezená deposita bylo ovšem nutno zpracovati a provésti za majitele jejich, zejména též záměnu bývalých rakouských, resp. uherských cenných papírů za papíry československé. Tak byla provedena z celkového převezeného nominale předválečných rent K 164,410.400·— do konce roku 1927 záměna za československé náhradní dluhopisy ve výši nom. Kč 150,781.330·—. Na válečné půjčky, jichž bylo převezeno nom. K 325,494.475·—, bylo vydáno podle zákona č. 216/24 Sb. z. a n., pokud se týče vládního nařízení č. 276/24 Sb. z. a n., celkem 52.224 potvrzení za účelem jich záměny za odškodňovací dluhopisy a 14.830 potvrzení za účelem jich vzetí z oběhu. Záměnou za tyto válečné půjčky, kterážto akce ještě zdaleka není skončena, bylo vydáno do konce roku 1927 prozatím nom. Kč 10,841.512·50 československých odškodňovacích dluhopisů.

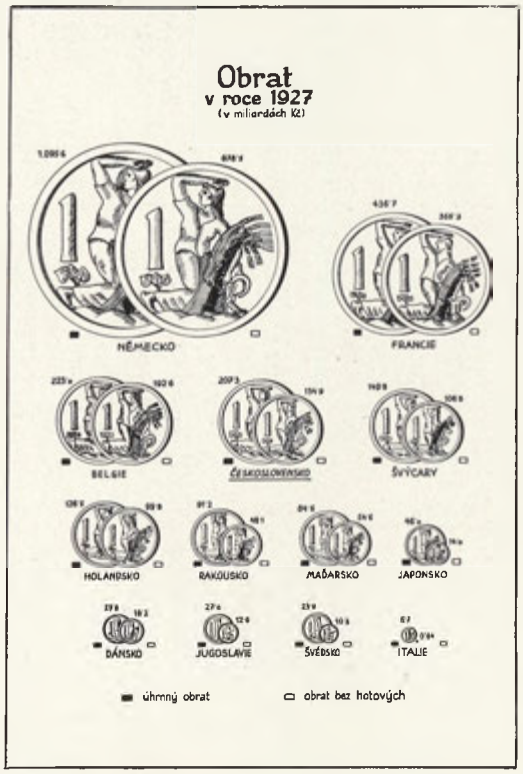

Depositní služba šekového úřadu byla rozšířena v roce 1924 zákonem ze dne 25. dubna 1924, č. 88 Sb. z. a n., a vládním nařízením ze dne 22. května 1924, č. 108 Sb. z. a n., o správu deposit soudních a deposit poručenských (sirotčích) úřadů, v roce 1926 pak nařízením ze dne 26. srpna 1926, č. 164 Sb. z. a n., o správu peněžních hotovostí a skvostů jako soudních deposit a deposit poručenských (sirotčích) úřadů. Vývoj depositní služby v tomto směru poskytuje možnost statistického srovnávání teprve od r. 1925. Šekový úřad zpracoval v tomto roce 7.009, v roce následujícím 12.500 a v roce 1927 15.004 soudních deposit.

Šekový úřad přijímá také podle úmluvy kauce i vadia poštovní a železniční správy. V roce 1925 bylo v jeho správě celkem 3837 deposit správy železniční a 1156 deposit správy poštovní. V roce 1926 činil počet prvních kaučních deposit 3704, počet druhých 507. V roce 1927 spravuje pak šekový úřad 3521 kaučních deposit železničních a 503 kaučních deposit poštovní správy.

Mimo soudní a kauční deposita spravuje šekový úřad též deposita bankovní, jichž počet činil v roce 1925 4124, v roce 1926 3980 a v roce 1927 4017, takže celkový počet depositních účtů činil v roce 1925 16.126, v roce 1926 20.691 a v roce 1927 23.045.

Činnost poštovního úřadu šekového se počala záhy rozšiřovati důsledkem nových a nových povinností, ukládaných mu státní správou. Šlo tu jednak o úkoly, které byly žádány od šekového úřadu jako souboru majetkového, disponujícího značnými peněžními prostředky, jednak o úkoly, které byly svěřeny pro svou složitost a obtížnost provedení šekovému úřadu jako orgánu, který disponoval technickým aparátem, schopným podjati se úkolů sebe těžších.

Z těchto úkolů zasluhují mimořádné pozornosti ony, které byly šekovému úřadu uloženy s hlediska státně-finančního. V prvé řadě byla to velice rozsáhlá účast poštovního úřadu šekového na *emisní činnosti státu*, která ovšem jest v těsné souvislosti s ukládací činností ústavu. Tato činnost se datuje od samého počátku existence šekového úřadu.

Účast šekového úřadu na emisích dlouhodobých státních půjček v roce 1918—1927.

Rok vydání	Druh půjčky	Výše úpisu u šek. úřadu v nom. Kč
1919	Půjčka Národní Svobody . .	500,000.000
1919	4% státní pokladniční poukázky splatné 1. října 1923 a 1. října 1924	51,700.000
1920	4½% státní premiová půjčka	40,119.300
1920	IV. státní půjčka republiky Československé	345,037.125
1920	6% státní investiční půjčka pro elektrisaci	10,715.000
1921	6% investiční půjčka dopravní	586,421.350
1921	6% moučná půjčka	1.134,594.600
1921	Státní stavební losy	656,821.200
1923	6% státní investiční půjčka z r. 1923	50,000.000
1923	6% státní slosovatelná půjčka z r. 1923 (konversní) . . .	136,134.000
1926	6% konsolidační půjčka . . .	157,600.000
	Úhrn . . .	3.669,142.575

Jak z tabulky vidno, přejímá šekový úřad již v roce 1919 půjčku Národní Svobody ve výši nom. 500,000.000 Kč, jako druhou její tranchi, která byla více méně samostatnou peněžní transakcí mezi státem a poštovní správou, pokud se týče poštovním úřadem šekovým, kontrahována jsouc za účelem úhrady nezbytných státních potřeb v samých počátcích nového ústavu. Téhož roku se účastnil šekový úřad upisovací akce na II. stát. půjčku jako hlavní upisovací místo a docílil 14.794 úpisů v celkové částce 51,700.000 Kč.

V roce 1920 působil šekový úřad při upisování 4½%ní státní půjčky premiové opět jako hlavní upisovna a soustředil 12.020 úpisů v částce nom. 40,119.300·— Kč. V téže funkci účastnil se téhož roku při emisi IV. státní půjčky, která byla rozpočtena na delší dobu. Šekový úřad docílil celkem 116.239 úpisů této půjčky v úhrnné částce nom. 345,037.125 Kč, z čehož připadá po stejné částce nom. 96,451.050 Kč na privilegované úpisy 5%ní a 6%ní a po stejné částce nom. 76,067.512·50 Kč na neprivilegované úpisy 3½ a 5½%ní. Aby se docílilo u této půjčky žádoucího přehledu a evidence, převzal šekový úřad k žádosti finanční správy vyúčtování celé této půjčkové akce jako centrální místo vyúčtovací a provedl v této své funkci vyúčtování nom. 5.545,127.775 Kč, z čehož připadá na úpisy privilegované po stejné částce nom. 2.005,488.637·50 Kč a na úpisy neprivilegované po stejné částce nom. 767,025.250 Kč. Téhož roku provedl šekový úřad ještě sám celou 6%ní státní investiční půjčku pro elektrisaci v částce nom. 10,715.000 Kč.

V roce 1921 byl šekový úřad pověřen provedením celé emise 6%ní investiční půjčky do-

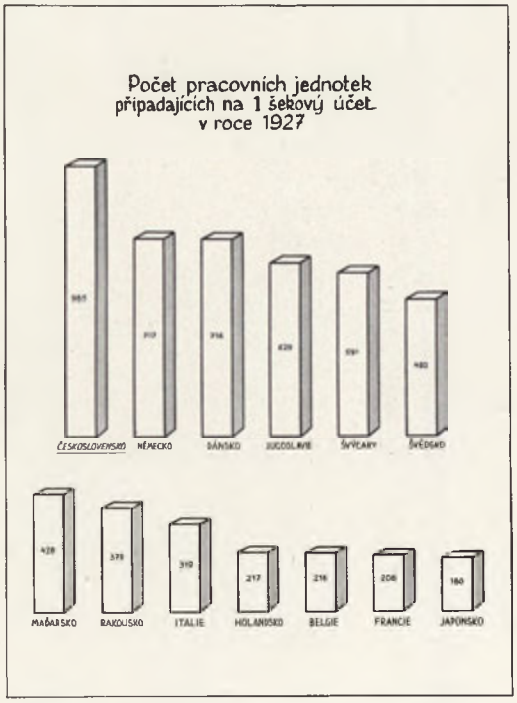

pravní a docílil během tohoto a následujícího roku jako hlavní upisovací místo 265.290 úpisů v nom. 586.421.350 Kč. Funkci hlavní upisovny převzal šekový úřad i u 6%ní půjčky moučné a soustředil 4280 úpisů v nom. 1.134,594.600 Kč. Jako u čtvrté státní půjčky z r. 1920 stal se šekový úřad také u této půjčky centrálním místem vyúčtovacím a vyúčtoval celkem 19.450 úpisů v nom. 4.383,934.600 Kč. Téhož roku byla emitována losová státní půjčka na podporu stavebního ruchu. Z této půjčky převzal a umístil šekový úřad za vydatné spoluúčasti ministerstva veřejných prací dosud stavebních losů v úhrnné částce nom. 656,821.200 Kč, z čehož připadá na rok 1921 a 1922 nom. 16,741.100 Kč, na rok 1923 nom. 29,225.600 Kč a na rok 1924 nom. 136,745.300 Kč, na rok 1925 nom. 143,643.100 Kč, na rok 1926 nom. 131,851.200 Kč a na rok 1927 nom. 198,614.900 Kč.

V roce 1923 převzal šekový úřad úpisy státní

investiční půjčky z roku 1923 v částce nom. 50,000.000 Kč a 6%ní státní slosovatelné půjčky (konversní) v částce nom. 136,134.000 Kč.

V roce 1926 fungoval šekový úřad jako hlavní upisovna při 6%ní půjčce konsolidační a docílil

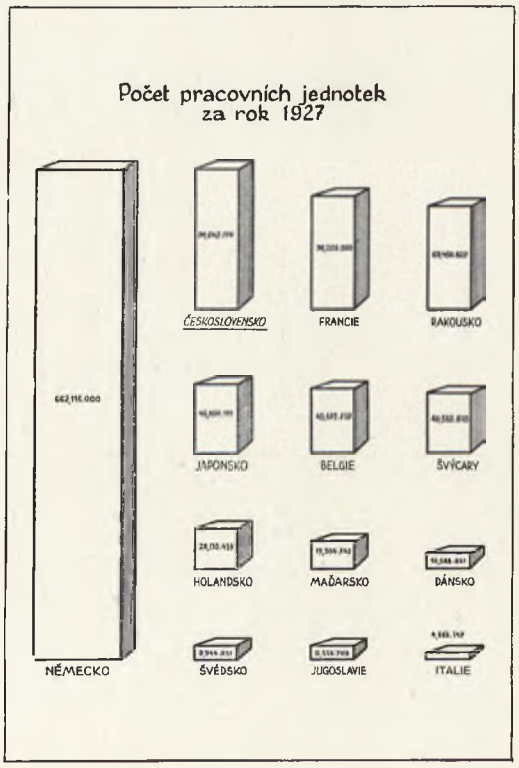

v tomto a následujícím roce úpisů v nom. 157,600.000 Kč.

Účast šekového úřadu na *státních emisích dlouhodobých* půjček vykazuje tudíž za dobu prvého desetiletí výše nom. 3.669,142.575 Kč, k čemuž přistupuje vyúčtování částky nom. 9.929,062.375 Kč u oněch půjček, při nichž fungoval šek. úřad jako centrální místo vyúčtovací.

Vedle vylíčené účasti šekového úřadu na emisích státních půjček účastnil se šekový úřad také všech *krátkodobých úvěrových operací státních.* V roce 1922 se stává členem konsorcia bank pro úvěrové operace státní, přejímaje v této funkci účast 20%, největší tudíž ze všech členů konsorcia. Činnost šekového úřadu jako člena konsorcia spočívala v převzetí příslušné kvoty emisí státních pokladničních poukázek a případně v jich dalším umístění. Šekový úřad převzal do trvalého uložení, pokud se týče dále umístil za dobu od roku 1922 do roku 1927 celkem nom. 4.538,774.500 Kč státních pokladničních poukázek, jak vidno z této tabulky:

Rok	Státní pokladniční poukázky v nom. Kč
1922	1.258,220.000·—
1923	707,849.000·—
1924	1.614,324.500·—
1925	460,172.000·—
1926	160,000.000·—
1927	338,209.000·—
Úhrn	4.538,774.500·—

Tím se ovšem finančně-správní působnost šekového úřadu nevyčerpává. Jsou tu ještě četné jiné úkoly, při nichž se ona projevovala a projevuje. Jedním z velkých úkolů, uložených poštovnímu úřadu šekovému v tomto směru, jest *úprava pohledávek za bývalými poštovními spořitelnami ve Vídni a v Budapešti,* která měla býti řešena jako součást celého komplexu otázek hospodářsko-finančních mezi Československem, Rakouskem a Maďarskem podle ustanovení mírové smlouvy v St. Germain. Po dlouhotrvajícím a obtížném jednání byly uzavřeny v roce 1922 příslušné mezistátní dohody mezi Rakouskem a Maďarskem na jedné straně a Československem, Polskem, Jugoslavií, Rumunskem a Italií na druhé straně, jimiž byly stanoveny modality likvidace pohledávek za oběma poštovními spořitelnami. Ku provedení úkonů vyplývajících z těchto úmluv byl šekový úřad zákony ze dne 15. května 1924, č. 148 Sb. z. a n., a ze dne 1. července 1926, č. 232 Sb. z. a n., ustanoven *přejímacím ústavem* a měl jako takový převzíti od poštovní spořitelny ve Vídni, pokud se týče od poštovní spořitelny v Budapešti, celý československý podíl na úhradách a aktivech do svého vlastnictví a z převzatých úhrad rovnoměrně uspokojiti pohledávky interesentů za poštovní spořitelnou v Budapešti, pokud se týče ve Vídni, jež na ně budou podle zákona převedeny.

Poštovní úřad šekový přistoupil ve své funkci přejímacího ústavu nejprve ku předběžnému zjišťování starých pohledávek, a když byly úmluvy ratifikovány všemi smluvními státy (s výjimkou Polska), přistoupil ku provedení soupisu těchto pohledávek, který mu byl uložen vyhláškou ministra financí v dohodě s ministrem pošt a telegrafů ze dne 9. července 1925, č. 166

Sb. z. a n., pokud jde o pohledávky za poštovní spořitelnou v Budapešti, a vyhláškou ministra financí s ministrem pošt a telegrafů ze dne 6. dubna 1927, č. 41 Sb. z. a n., pokud jde o pohledávky za poštovní spořitelnou vídeňskou.

Šekového úřadu došlo až dosud 102.656 přihlášek pohledávek za vídeňskou poštovní spořitelnou, z čehož připadá na úsporné vklady 79.203 přihlášek, na pohledávky na šekových účtech 22.653 přihlášek a na depositní pohledávky 800 přihlášek. Odhadovaná výše těchto přihlášek činí i s úroky u úsporných vkladů asi 60,000.000 K, u šekových účtů asi 387,000.000 K a u účtů v hotovosti asi 4,000.000 K, takže celý československý blok vůči vídeňské poštovní spořitelně se odhaduje okolo 450,000.000 K.

Pokud jde o budapeštskou poštovní spořitelnu, došlo až dosud 51.603 přihlášek, z čehož připadá 47.885 přihlášek na vklady úsporné, 2.782 přihlášek na účty šekové a 936 přihlášek na deposita. Odhadovaná výše těchto přihlášených pohledávek činí i s úroky u úsporných vkladů asi 62,000.000 K, u šekových účtů asi 42,000.000 K a u účtů v hotovosti asi 1,000.000 K, takže celý československý blok za budapeštskou poštovní spořitelnou bude činiti okolo 104,000.000 K.

Přihlášené pohledávky se zasílají v seznamech ku přezkoušení jejich správnosti a uznání poštovním spořitelnám ve Vídni a v Budapešti. Jakmile dojdou přezkoušené a schválené seznamy pohledávek zpět a bude stanoven definitivně československý blok pohledávek a tím i poměr, ve kterém budou pohledávky jejich vlastníkům vypláceny, bude záležeti již jen na ratifikaci úmluv se strany Polska, aby úmluvy nabyly právní platnosti a aby bylo možno přikročiti ku konečné likvidaci. Vyřešení této likvidace umožní zavedení řízení úsporného, připravovaného přeměnou poštovního úřadu šekového v poštovní spořitelnu, jak již bylo výše uvedeno. Úsporné řízení ulehčí svojí institucí postupný převod částek jednotlivých zájemců a konečnou likvidaci těchto pohledávek.

Veškerá právě vylíčená činnost šekového úřadu, ať již jde o jeho činnost ukládací, či o jeho účast na státních emisích, nebo o účast na úvěrových operacích státních a o ostatní činnost finančně-správní, osvětluje nejlépe funkci šekového úřadu jako státního finančního orgánu. Hotovosti u šekového úřadu uložené jsou i reservoirem státní správy finanční, která čerpá z něho v mezích disponibility šek. úřadu krátkodobé prostředky k úhradě svých potřeb a udržuje tak vzhledem k periodickému časovému nesouladu svých budgetně jinak krytých příjmů a vydání pokladní rovnováhu ve státním hospodářství.

Aby mohl šekový úřad plniti tuto svoji činnost co nejlépe, musí se postaviti na basi peněžního ústavu se všemi přívlastky moderního bankovnictví a peněžnictví. Ať jde o oddělení eskontní, zabývající se eskontem a lombardem za účasti censurního sboru, ať jde o oddělení cenných papírů, které vede obchod, správu a evidenci vlastních i cizích cenných papírů v hodnotě několika miliard, ať jde o oddělení depositní, které spravuje deposita soukromá i veřejná, všude jest žádoucí a nutná taková organisace, která by poskytovala bezpečné a reelní využití prostředků šekovému úřadu k disposici jsoucích, která by učinila šekový úřad dosti pružným, aby se dovedl přizpůsobiti všem změnám finančnictví a peněžnictví, organisace, která by dovolila šekovému úřadu reagovati na každý záchvěv hospodářského života a býti vždy pohotovým a schopným plniti jakékoliv úkoly, jichž si žádá zájem občanstva a státu.

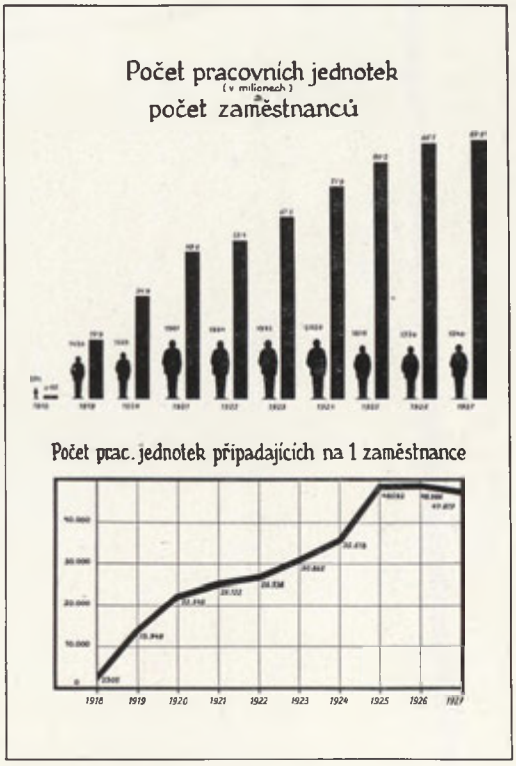

3. REORGANISACE ŠEKOVÉHO ŘÍZENÍ.

Jak již bylo shora řečeno, bylo československé šekové řízení vybudováno podle vzoru šekového řízení rakouského. Řízení toto plnilo dobře úkoly své doby a stalo se také vzorem pro šekové řízení většiny států evropských. S rozvíjejícími se hospodářskými a finančními poměry byla ovšem pociťována nutnost přizpůsobiti jednotlivá zařízení šekového řízení těmto novým poměrům. S požadavkem tímto pak rostla potřeba podrobiti celé šekové řízení revisi a reorganisovati je tak, aby mohlo dokonale *vyhovovati zvýšeným nárokům* na ně kladeným se stoupajícím jeho používáním.

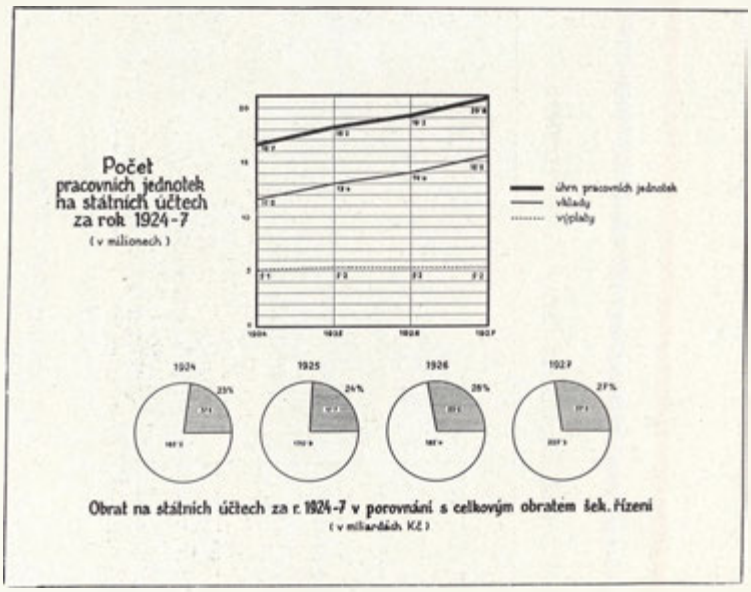

Obrat na státních účtech za r. 1924-7 v porovnání s celkovým obratem šek. řízení
(v miliardách Kč)

I v Československu stávala se naléhavou nutnost reorganisovati systém šekového řízení a to nejen z důvodů shora uvedených, nýbrž i z dalších důvodů *speciálních*.

Bylo to jednak zařadění poštovního úřadu šekového mezi státní podniky spravované podle zásad obchodního hospodaření (zákon č. 404 ai 1922 a vládní nařízení č. 206/1924), jednak restrikce státních zaměstnanců, nařízená zákonem ze dne 22. prosince 1924, čís. 286 Sb. z. a n. Zařadění poštovního úřadu šekového mezi *státní podniky*, jež bylo uskutečněno jeho přičleněním k podniku „Československá pošta", mělo pro šekový úřad důsledky značného dosahu. Zůstávaje samostatným souborem majetkovým, na který se vztahuje ustanovení zákona č. 140/1919, musil šekový úřad jako státní podnik uhraditi z výnosu své činnosti veškerou svoji režii a postaviti se na základnu plné finanční soběstačnosti. V souvislosti s touto přeměnou byl uplatňován požadavek, aby byla šekovému úřadu vyměřena náhrada za službu, kterou obstarávají pro šekový úřad poštovní úřady jako jeho sběrny a platebny tak, aby hospodářský výsledek šekového úřadu, jako obchodního podniku byl skutečnost věrně vystihujícím obrazem. Náhrada stanovená roční paušální částkou 50,000.000 Kč zatížila značně rozpočet šekového úřadu a bylo proto nutno hledati její úhradu v úspornění ostatní režie šekového úřadu. *Restrikce státních zaměstnanců* přivodila pak u šekového úřadu značný úbytek sil, neboť ze služeb ústavu musili býti propuštěni 203 zaměstnanci.

Obě tyto změny nemohly zůstati bez účinných protiopatření, která by paralysovala jejich vliv. Šlo o to jednak udržeti nerušený chod provozu při zmenšeném počtu zaměstnanců a stoupající intensitě používání šekového řízení, jednak udržeti finanční soběstačnost ústavu vázanou kategorickou nutností ponechati poplatky za používání šekového řízení na přiměřené výši.

Ne posledním důvodem, nutícím ku provedení reorganisace šekového řízení, byla konečně i *decentralisace šekového řízení*, uskutečněná v Československu aktivováním pobočného poštovního úřadu šekového v Brně na podkladě zákona čís. 140/1919 vládním nařízením ze dne 16. dubna 1926, čís. 52 Sb. z. a n., která si vynutila sama již určité změny v šekovém řízení a která také nutila hledati úsporami v provozu šekového úřadu úhradu investičních nákladů, spojených se zařízením a vybudováním pobočného úřadu, jakož i úhradu zvýšených nákladů režijních, spojených s decentralisací šekového řízení vůbec.

Ze všech těchto důvodů bylo přikročeno po

předchozím studiu systemů šekového řízení jiných států v roce 1926 ku provedení reorganisace šekového řízení.

Reorganisací šekového řízení, ať byla diktována kterýmkoliv z uvedených důvodů, nastoupil poštovní úřad šekový cestu k *nejdalekosáhlejšímu uplatnění své funkce jako orgánu placení bez hotových a k zjednodušení, zlevnění a zpřístupnění všech svých zařízení.*

Poněvadž zřízení pobočného úřadu vyžadovalo již samo sebou rozdělení tiskopisů na tiskopisy pro pražský a brněnský úřad a poněvadž decentralisace šekového řízení sama se dotýkala silně zájmů, povinností i práv účastníků šekového řízení, bylo nejprve přikročeno k oné části reorganisace, která přinášela změny v používání šekového řízení jeho účastníky.

Nejdůležitější z těchto změn byla *změna dosavadních tiskopisů.*

Kdežto až dosud činil vlastník účtu všechny disposice šekem, byly po reorganisaci zavedeny dva disposiční tiskopisy: šek a převodní příkaz. *Převodní příkaz* byl určen jen pro převody z jednoho šekového účtu na jiný šekový účet, šek pak ke všem ostatním druhům šekových disposic.

Rozdělení těchto základních dvou druhů výplat bylo dáno jejich rozdílnou povahou. Převody z účtů na účet jsou jako výplaty bez hotových nejdůležitější složkou šekového řízení, jsou jeho programem, jehož splnění je zároveň i splněním národohospodářské funkce šekového úřadu jako instituce bezpeněžního placení. Platy bez hotových jsou proto také nadány v systémech šekového řízení všech států poplatkovými výhodami nejrůznějšího druhu, jež mají býti propagací tohoto nejúčelnějšího a nejhospodárnějšího způsobu placení. V šekovém řízení československém záležejí tyto poplatkové výhody v tom, že převody z účtu na účet nepodléhají provisi jako všechny ostatní druhy výplat a zatěžují se jen manipulačními poplatky. Zavedením zvláštního samostatného tiskopisu pro výplaty bez hotových mohl poštovní úřad šekový přikročiti k dalšímu poplatkovému zvýhodnění výplat bez hotových, stanoviv cenu převodních příkazů níže, než cenu šeků.

V provádění clearingových převodů, jež byly tímto způsobem i manipulačně odděleny od výplat v hotovosti, bylo docíleno větší hospodárnosti, jakož i rychlosti. Převodní příkaz jest pro poštovní úřad šekový dokladem odpisovým i připisovým, takže úřad nemusí již více vyhotovo-

NYNĚJŠÍ SÍDLO POŠTOVNÍHO ÚŘADU ŠEKOVÉHO V PRAZE.
ZATÍMNÍ BUDOVA VYSTAVĚNÁ PŘI KLÁŠTEŘE SV. GABRIELA V ROCE 1922.

vati podle originálního šeku nový doklad pro přípis částky šekem převáděné.

Zavedením převodního příkazu bylo konečně docíleno přímého styku poukazovatelů s jejich komitenty, kterého se účastníci šekového řízení již dávno domáhali. Poukazovatel může totiž na

ZATÍMNÍ SÍDLO POŠTOVNÍHO ÚŘADU ŠEKOVÉHO V PRAZE.

ústřižku převodního příkazu napsati jakákoliv sdělení pro příjemce platu, kterážto sdělení zprostředkuje pak poštovní úřad šekový zasláním ústřižku příjemci současně s výpisem ze šekového účtu.

K poukazům všech ostatních druhů byl určen *šek*, který byl upraven tak, že při poukazech k hotové výplatě u poštovních úřadů slouží bez dalšího přepisování jako šeková platební poukázka, takže poštovní úřad šekový nemusí již vyhotovovati šekové platební poukázky k původnímu šeku sám. Také šek byl opatřen ústřižkem, sloužícím ku přímému písemnému styku poukazovatele s příjemcem.

Pro poukazy *hromadné* byly zavedeny nové šekové platební poukázky (pro poukazy v hotovosti) a převodní poukázky (pro převody z účtu na účet) a poukazovatelům bylo uloženo přikládati ke každému hromadnému šeku kromě dosavadního seznamu ještě vyplněné šekové platební poukázky a ke každému hromadnému převodnímu příkazu převodní poukázky. Poštovní úřad šekový přesunul tím práci, kterou dosud vykonával sám, na poukazovatele. Tento přesun nebyl však pouhým opatřením finančně-úsporným, jdoucím na vrub vlastníků šekových účtů. Opatřením tím umožnil šekový úřad i u těchto poukazů přímý styk poukazovatelů s příjemci jednotlivých platů hromadného poukazu na ústřižcích, jimiž byly platební i převodní poukázky opatřeny a docílil kromě toho i rychlejšího a přesnějšího provádění těchto poukazů.

Novou úpravu hromadných poukazů nebylo lze aplikovati na šeky *dlouhodobé*, jimiž dávají vlastníci šekových účtů šekovému úřadu až do odvolání příkaz, aby v pravidelně se opakujících lhůtách prováděl výplaty určitému příjemci, ježto podstata těchto poukazů spočívá právě v evidenci termínu a s ní spojeným automatickým vyhotovováním příslušných výplatních dokladů podle jediného příkazu, kteroužto práci obstarával až dosud poštovní úřad šekový sám. Poněvadž veřejné ústavy, které tohoto způsobu poukazování ponejvíce používají, přizpůsobily již dosavadnímu systému svoji organisaci a účetnictví, bylo nutno, aby nebyly způsobeny poruchy ve veřejném životě, setrvati při provádění těchto poukazů poštovním úřadem šekovým, avšak upraviti jejich provádění v rámci reorganisovaného systému hospodárněji. Tomuto požadavku bylo vyhověno zavedením *adresovacích strojů* „Adrema“. Hromadné poukázky vyhotovují se na tomto stroji automaticky podle předem ražených destiček bezzávadně a s několikanásobným zrychlením. V provádění dlouhodobých poukazů nastalo tím zjednodušení, jejich evidence a revise byla značně ulehčena a bylo docíleno naprosté přesnosti.

V rámci reorganisace šekového řízení byla pozměněna i dosavadní složenka, přezvaná na *šekový vplatní lístek*. Změny tohoto tiskopisu byly v příčinné souvislosti s nově upraveným účetním systémem. Dotýkaly se ovšem i vplatitelů šekových vkladů, avšak nezatěžovaly jich.

Současně se všemi uvedenými změnami byla v roce 1926 vydána nová „Pravidla pro šekové řízení“, v nichž byly shrnuty jak dosavadní předpisy šekového řízení, uvedené v „Pravidlech pro šekové řízení u poštovního úřadu šekového v Praze“ z roku 1921, pokud zůstaly v platnosti, tak i předpisy nové, pokud se podávaly z reorganisace a decentralisace šekového řízení.

Po provedení prvé části reorganisace šekového řízení přistupuje se nyní k části druhé, jež má přinésti důslednou normalisací, racionalisací a ekonomisací provozní služby poštovního úřadu šekového její zúspornění a co nejhospodárnější využití všech pracovních složek tohoto úřadu na změny v účtování, které budou zároveň provedeny a z nichž hlavní záleží v tom, že bude zavedena denní preventivní kontrola účetních záznamů, jíž se má docíliti zredukování účetních chyb na minimum.

Strojové zpracování bude také zavedeno

PROJEKT PALÁCE POŠTOVNÍHO ÚŘADU ŠEKOVÉHO V PRAZE (VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ).

tak, aby se stal schopným vyhovovati stále stoupajícím nárokům jako až dosud rychle, spolehlivě a co nejlevněji.

Základnou, na které má býti vnitřní služba poštovního úřadu šekového postavena, jest *zavedení strojového provozu* všude tam, kde jde o stejné manipulační, stále se opakující úkony, které se hodí ku strojovému zpracování a zhodnocení práce úředníkovy tím, že mu budou uloženy úkony pouze kvalifikovanější, kladoucí větší nároky na jeho činnost duševní, než na jeho zručnost manipulační. V prvé řadě se jedná o strojové zpracování výpisů ze šekových účtů. Nejde tu jen o to, docíliti úspor finančních, nýbrž a hlavně, dosáhnouti co nejjasnějšího a nejsprávnějšího vyhotovování výpisů z účtů. Stroj bude nejen výpis psáti, nýbrž i sečítati položky zapsané v jednotlivých sloupcích výpisu a to vertikálně i horizontálně. Výpis bude přizpůsoben technice strojové a upraven se zřetelem u psaní znění účtů na obálkách, výpisech, účtech a všech vnitřních tiskopisech poštovního úřadu šekového, které nesou označení toho kterého šekového účtu jeho číslem a zněním. K tomu cíli bude použito adresovacích strojů „Elliot". Zavedením těchto strojů bude dosaženo zjednodušení a urychlení expedice výpisů šekových účtů, usnadnění revise a pod.

Všechny tyto změny se zavádějí prozatím jen u některých šekových účtů na zkoušku. Podle praktických poznatků a po vzetí v úvahu námitek a přání interesentů budou změny postupně definitisovány.

Celá řada těchto změn závisí ovšem na technickém vybavení místností šekového úřadu. Stará budova nemá vyhovujících zařízení. Teprve nová budova bude v tomto směru vyhovovati; bude míti jak potřebné uspořádání a seřadění jednotlivých oddělení ve směru jejich práce, tak i spojení výtahové, pneumatické a pod.

Teprve v této budově se bude moci reorganisované šekové řízení plně rozvinouti a přinese positivní výsledky v zrychleném a spolehlivém vyřizování disposic vlastníků šekových účtů a v zúspornění služby poštovního úřadu šekového vůbec.

V těsné souvislosti se všemi chystanými změnami jest i *aktivování úsporného řízení* přeměnou poštovního úřadu šekového v poštovní spořitelnu. Příslušná zákonná osnova byla po administrativním připomínkovém řízení projednána úspěšně v Poradním sboru pro otázky hospodářské. Meziministerské projednávání osnovy, které navazuje na výsledky docílené projednáním osnovy v uvedeném sboru, pokročilo přes mnohé překážky tak dalece, že lze očekávati, že počátek nového desítiletí československé republiky přinese konečně kladné vyřízení této eminentně důležité otázky a bude tak významnou etapou v dalším vývoji poštovního úřadu šekového.

VI. POŠTOVNÍ PROVOZ AUTOMOBILNÍ.

1. VYBUDOVÁNÍ POŠTOVNÍ AUTOMOBILNÍ DOPRAVY.

V bývalém Rakousko-Uhersku byla poštovní automobilní doprava ve stadiu počátečního vývoje; byloť se zřizováním poštovních automobilních tratí započato teprve v roce 1908. Trati byly zřizovány většinou jen v krajinách navštěvovaných turisty, tedy tam, kde se dala předpokládati rentabilita provozu. Přes to finanční výsledky provozu nebyly valně příznivé, tím také lze vysvětliti malý rozmach tehdejšího poštovního automobilního provozu. Do roku 1914 bylo na území Čech, Moravy a Slezska toliko 20 poštovních automobilních tratí v úhrnné délce 580 km a na Slovensku 3 trati sezonní v celkové délce 62·6 km. Tyto trati byly vesměs zrušeny, když vypukla válka.

Československá poštovní správa, dbajíc své povinnosti urychliti a zdokonaliti dopravu poštovních zásilek všemi i nejmodernějšími dopravními prostředky a majíc na zřeteli hospodářský a kulturní význam dobře organisované poštovní automobilové dopravy pro kraje, postrádající přímého spojení se železnicí, převzala brzo po převratu i provozování pravidelné osobní dopravy automobilní po silnicích, která usnesením ministerské rady z 15. května 1919, intimovaným notou z 16. května 1919, č. 7516-19 m. r., byla přiřčena do působnosti ministerstva pošt a telegrafů. Čsl. poštovní správa převzala takto úkol nejen obnoviti automobilové trati, provozované již před válkou, ale i rozšířiti automobilovou dopravu, zejména do krajů hospodářsky slabších jako náhradu za dopravu železniční. Provádějíc tento úkol, dosáhla čsl. poštovní správa pozoruhodných výsledků; provozovalať koncem roku 1927 dopravu již na 119 osobních tratích automobilních (proti 23 rakouským a uherským) v celkové délce 2.656·7 km (642·6 km před válkou).

Při zřizování poštovních automobilních tratí vycházela poštovní správa z této úvahy: provoz na automobilních tratích slouží velkou většinou jen k ukojení hospodářských potřeb určitého, povětšině místně značně obmezeného kraje. Nebylo by tedy spravedlivo, aby na zájmy čistě místní přispívali poplatníci jiní ve věci neinteresovaní. Proto požaduje poštovní správa při zřizování automobilních tratí — jak činí i jiné státy v míře daleko větší — od zájemnických samosprávních korporací přispění v různých formách, a to buď poskytnutí záruky po dobu 10 let do výše 14% kupní ceny vozidel, potřebných pro provoz na té které trati, nebo výkup z této garanční povinnosti na 10 let složením 40% kupní ceny vozidel, dále bezplatné propůjčení automobilových garáží, vozoven a konečně úpravu a udržování okresních silnic a silničních objektů ve způsobilém stavu. K těmto obětem se interesovaní činitelé ochotně uvolovali zejména v prvých dobách popřevratových, kdy ještě nebylo iniciativy soukromých podnikatelů; měliť za to zajištěno, že poštovní správa bude automobilní dopravu provozovati trvale a pravidelně, udržujíc k tomu cíli na tratích reservní vozy, což soukromý podnikatel ani dnes zpravidla nečiní, takže při poruchách vozu je nucen provoz dočasně zastaviti.

Je přirozeno, že poštovní správa tam, kde zřizuje poštovní automobilní trati z vlastního popudu, nejsouc nucena přihlížeti k zvláštním místním zájmům, béře na sebe veškeren náklad i risiko spojené se zřízením a provozováním tratí. Činí tak tam, kde se dá očekávati předem provoz aktivní, zejména při zřizování tratí ku podpoře turistického ruchu. Kromě toho ovšem zařídila, resp. zařizuje poštovní správa bez shora zmíněného přispění místních zájemníků automobilní trati

tam, kde toho vyžadoval ohled na celkový vyšší zájem státní, jako příkladně v bývalém plebiscitním území na Oravě, ve Spiši a ve Slezsku.

V jednotlivých letech bylo zřízeno poštovních automobilních tratí: v roce 1919 12, v roce 1920 39, v roce 1921 25, v roce 1922 25, v roce 1923 16, v roce 1924 7, v roce 1925 8, v roce 1926 0, v roce 1927 7, tedy do konce roku 1927 celkem 139 tratí; během roku 1928 došlo pak k vybudování dalších 10 automobilních tratí.

Největší rozmach ve zřizování poštovních automobilních tratí vykazují léta 1919—1923. Skutečnost ta byla přirozeným důsledkem nejnaléhavější potřeby nových spojů jak pro dopravu poštovních zásilek, tak i osob v krajích, postrádajících náležitého spojení se železniční sítí a se svými hospodářskými středisky. Dlužno poštovní správě přiznati zásluhu, že k zařízení uvedených poštovních automobilních tratí došlo již v době, kdy soukromé podnikání nemělo ještě odvahy, investovati k tomu účelu svůj kapitál v krajích hospodářsky slabých. Je pochopitelno, že cíle toho bylo dosaženo jen se značnými finančními obětmi. Schodky poštovní automobilní dopravy v těchto letech bylo nutno vyrovnávati přebytky z ostatních odvětví služby poštovní.

Tato pasivita měla — jak bylo lze očekávati — znatelný vliv na budování poštovních automobilních tratí v letech následujících. Jakmile první potřeba krajů, dopravně nejvíce zanedbaných, byla kryta, postupovala poštovní správa při zřizování dalších nových autotratí tempem značně volnějším. Byla k tomu nucena také vzhledem k vládnímu nařízení č. 206/1924, podle něhož i poštovní automobilní doprava jako odvětví poštovního ústavu má býti spravována podle zásad obchodního hospodaření. Mimo to vyžadoval velký počet tratí, proti původnímu stavu více než pětinásobný, intensivní práce organisační po stránce provozní i personální, které při počátečním kvapném tempu nemohla býti věnována plná péče. Bylo nutno pamatovati i na investice k pořízení budov, garáží, dílen a skladišť, kterých provoz vyžadoval. Posléze pak nebyly ani domácí továrny té doby ještě zařízeny na výrobu nových moderních typů vozidel s nízkými rámy na pneumatikách, takže poštovní správa byla by musila kupovati potřebné vozy z ciziny. Aby se tomu vyhnula, omezila dočasně svůj původní program na míru nejnutnější.

Od 1. ledna 1925 je poštovní automobilní doprava na základě zákona č. 404/1922 a vládního nařízení č. 206/1924 spravována podle zásad obchodního hospodaření, a bezprostředním, hospodářským, technickým a administrativním vedením dopravy je pověřena Správa poštovní automobilní dopravy v Praze. Stav personálu celého tohoto odvětví provozního k 1. lednu 1928 byl 705 zaměstnanců, z toho ve službě správní a dílenské 43 pragmatikálních úředníků, 13 kancelářských pomocníků a 144 zřízenců a řemeslných zaměstnanců. Ve službě výkonné jest zaměstnáno 7 úředníků pragmatikálních, 2 kancelářští pomocníci, 302 řemeslných a 194 smluvních zaměstnanců.

Poštovní automobilní doprava slouží k dopravě osob, poštovních zásilek, zavazadel cestujících a kusového zboží. Značný prospěch skýtá tato doprava zejména zásilkám poštovním svou rychlostí, která umožňuje také rozmnožení poštovních kursů. Jízdní řády na jednotlivých tratích upraveny jsou nejen podle potřeby cestujících, ale i s ohledem na dopravu poštovních zásilek. Pokud toho vyžaduje potřeba, dopravují se poštovní zásilky v Praze a Mor. Ostravě zvláštními nákladními automobily. Lze očekávati, že ve větších městech bude místní doprava poštovních zásilek všeobecně zautomobilisována. Poštovní správa dopravuje ovšem nákladními automobily i jakékoli jiné *vlastní* náklady, zejména materiál pro hospodářské ústředny poštovní a telegrafní, a používá automobilních vozidel i pro poruchovou službu na telegrafních a telefonních tratích, čímž dosahuje se rychlého výkonu služby.

2. LEGISLATIVA, ŘÁDY A PROVOZNÍ PŘEDPISY.

Základ pro provozování pravidelné osobní dopravy automobilové poštovní správou tvoří poštovní zákon ze dne 5. listopadu 1837, podle něhož měl poštovní ústav za určitých předpokladů výhradné právo k dopravě osob na silnicích, resp. zákon ze dne 31. března 1865, čís. 25 ř. z., o periodické dopravě osob, který toto výhradné právo pošty na dopravu osob po silnicích pronikavě omezil. Bývalá poštovní správa rakouská nevydala pro svůj automobilový provoz samostatného dopravního řádu ani zvláštních dopravních předpisů, nýbrž obmezila se na řešení této materie normativními výnosy případ od případu.

Poštovní správa československá, převzavší pravidelnou osobní dopravu automobilní po silnicích v důsledku shora již citovaného usnesení ministerské rady z 15. května 1919, vydala postupně řadu normativních výnosů, upravujících jednak právní poměr mezi poštovní automobilní správou a cestujícími, jednak vnitřní službu provozu automobilního po stránce provozní i technické.

V oboru prve zmíněném jsou to zejména *„Dopravní předpisy pro státní automobilní trati“* (posledně vydané roku 1925), které, majíce funkci *dopravního řádu*, jsou kodifikací právních vztahů, vznikajících z poměru mezi cestujícím obecenstvem a poštovní správou automobilní, a zabývají se hlavně řešením podmínek, za kterých je připuštěna automobilní doprava osob, zavazadel a zboží, stanovením tarifu osobního i věcného, ručením a pod.

Předpisy *o vnitřní službě* provozní i technické upravují „Prozatímní instrukce I. pro stanice poštovní autodopravy“ (z roku 1925), resp. „Předpisy jak přejímati, vydávati a vésti v patrnosti zařízení a materiál v poštovním provozu automobilovém“ (z roku 1925).

V důsledku komercialisace poštovní automobilní dopravy byl vydán *„Zatímní organisační řád poštovní automobilní dopravy“*, jímž byla zřízena pro celý obvod československé republiky Správa poštovní automobilní dopravy v Praze, a kterým byl vymezen také obor její působnosti.

Na základě nabytých zkušeností připravuje se vydání nového dopravního řádu, jednacího řádu pro správu poštovní automobilní dopravy, nových služebních instrukcí pro skladiště a dílny, jakož i pro garážní mistry a řidiče automobilů a nové vydání předpisů pro stanice poštovní automobilní dopravy.

3. VOZOVÝ PARK A PROVOZNÍ MATERIÁL.

Veškeré autobusy bývalé rakousko-uherské poštovní správy na půdě naší republiky byly hned na počátku světové války vojenskou správou rekvirovány. I po státním převratu bylo zprvu nutno zásobiti především vojsko nejnutnějším počtem automobilů, a potřebě poštovní správy mohlo býti vyhovováno teprve v druhé řadě. S počátku dávány jí k disposici pouze staré nákladní automobily válečné se železnými obručemi, takže počáteční vozový park byl velmi nedokonalý a zejména pro dopravu osobní nevyhovující. Přes to však bylo i těchto vozidel, pro osobní dopravu vhodně adaptovaných, v tehdejší době dosti používáno. Částečné zlepšení nastalo, když podařilo se poštovní správě opatřiti si přímo z Italie větší množství gumových obručí, jimiž byly nahrazeny obruče železné.

POŠTOVNÍ AUTOBUS VELKÉHO TYPU Z R. 1927.

Podstatně zlepšila se situace, jakmile domácí automobilky a karosárny opět začaly pracovati normálně pro potřebu civilně-dopravní. Tak bylo opatřeno v r. 1919 72, v r. 1920 65, v r. 1921 88, v r. 1922 35, v r. 1923 46, v r. 1924 4, tedy do konce roku 1924 celkem 310 automobilů. Uvedené vozy byly vesměs značek „Laurin a Klement M S“ a „Praga N“ pro 16 a 20 sedících a 9 a 15 stojících osob. Byly to sice vozy celkově dobrých vlastností, avšak s nákladním chassis na plných gumách a na vysokém rámu, takže během času přestaly vyhovovati požadavkům moderní dopravy, zvláště tam, kde soukromá konkurence začala užívati vozidel moderních cizího původu o nízkém rámu a na pneumatikách.

Jakmile pak přišly na trh *autobusy moderní konstrukce* doma vyrobené, přikročila poštovní správa na podkladě zkušeností získaných mezi tím v cizině ihned k postupné výměně vozidel zastaralých a již ojetých za vozy moderní. První objednávka moderních autobusů byla uskutečněna v roce 1926. Z ní bylo dodáno v roce 1927 celkem 22 vozů, a to 10 vozů větších a 12 menších rozměrů. Jsou to autobusy typu „Praga N O“, „Škoda 550“, „Praga A O“ a „Walter P N“. Větší z nich pojmou 22 sedících

SÍŤ POŠTOVNÍCH AUTOBUSOVÝCH TRATÍ V RČS.

STAV KONCEM R. 1927

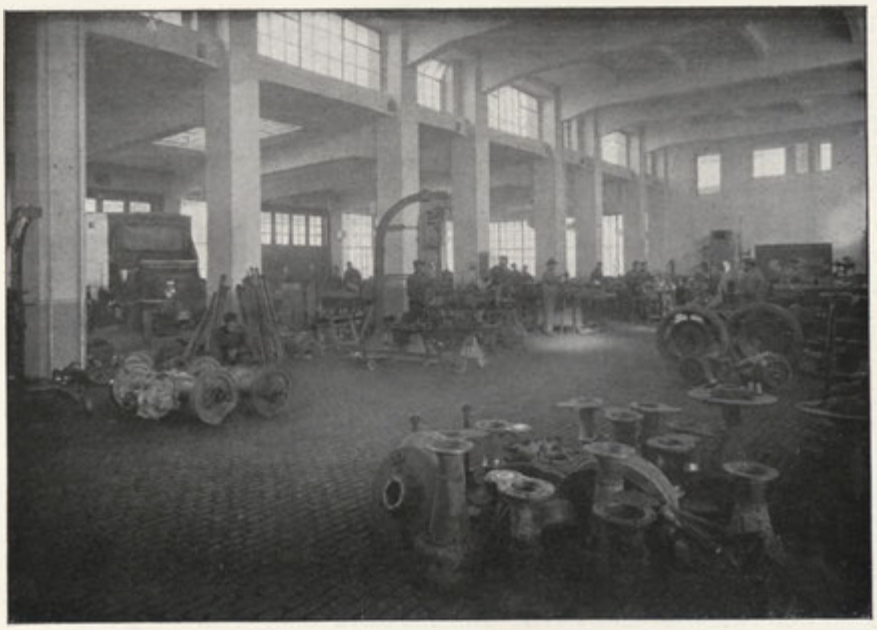

MONTOVNA SPRÁVY POŠTOVNÍ AUTOMOBILNÍ DOPRAVY V PRAZE XIII.

a 15 stojících osob, menší 12 osob sedících a 8 stojících. Motory nových vozů jsou dostatečně silné, 55, 35 a 20 HP. Maximální rychlost je větší než u vozů starých, a to 35 km až 40 km za hodinu. Užívání moderních vozů na pneumatikách znamená při menším počtu otřesů při jízdě snížení potřeby náhradních součástek a při možnosti rychlejší jízdy i snížení potřeby pohonných hmot, takže provoz s těmito vozy jest úspornější. Karoserie nových autobusů jsou nízké, pohodlné, mohou býti vytápěny výfukovými plyny a jsou opatřeny elektrickým osvětlením. V bočních schránkách jsou umístěna reservní kola s pneumatikami.

Pro rok 1928 bylo objednáno dalších 90 autobusů, a to 40 většího a 50 menšího typu. Výměna zbývajících starších autobusů bude pravděpodobně provedena v roce 1929. Do úplné výměny starých vozů novými užívá se k pohodlí obecenstva pro přechodnou dobu u starých autobusů gumových obručí vzduchokomorových, jež lépe nárazy tlumí nežli dosavadní obruče plné.

Na tratích *turistických* jsou v provozu i vhodně upravené otevřené automobily, které umožňují zvláštní jízdy na místa, kam nejsou zavedeny jízdy pravidelné. Aby se mohla doprava na těchto tratích konati i v zimě, jest studována zimní doprava automobilů podle vzorů cizích, zejména na tratích švýcarských. Tento druh dopravy bude již také v dohledné době uskutečněn.

Pro dopravu *poštovních balíků* slouží jednak těžké vozy nákladní, třítunové „Praga V", jednak lehčí 2½tunové „Praga L", pro dopravu

SKLADIŠTĚ SPRÁVY POŠTOVNÍ AUTOMOBILNÍ DOPRAVY V PRAZE XIII.

se specielně konstruovanou uzavřenou karoserií *pošty listovní* pak lehké vozy typu „Walter WJZ" na 300 kg zatížení. Nákladních vozů má poštovní automobilní správa celkem 51.

Koncem roku 1927 bylo v provozu 326 vozů, a to 3 osobní automobily, 1 motocykl, 243 autobusy a 79 nákladních automobilů, z nichž v roce 1928 bylo z provozu vyřazeno 28 nejstarších nákladních automobilů.

Nemalou obtíž působilo v prvních letech provozu opatřování potřebného *benzinu*, v roce 1920 byl jeho nedostatek dokonce takový, že poštovní správa, chtějíc udržeti autoprovoz v žádoucím rozsahu, byla nucena zakoupiti náklad celého vlaku přímo v Rumunsku. V druhé polovině 1923 učinila poštovní správa pokusy s lihobenzolovou směsí *„dynalkolem"*, který se osvědčil jako plně vyhovující a poměrně levná domácí pohonná látka, takže se ho nyní již výhradně užívá.

Podobně došlo i v odběru *autooleje* po náležitém vyzkoušení v roce 1924 k výhradnému používání autooleje kbelského ze státních dolů, který při poměrně nízké ceně vyrovná se plně dražším olejům z ciziny.

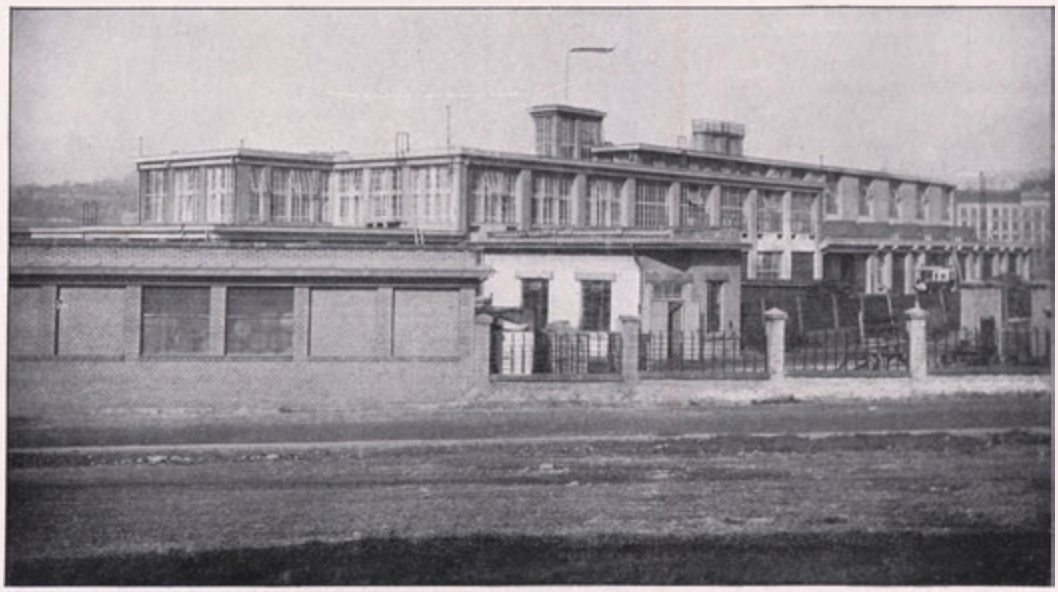

DÍLENSKÁ, SKLADIŠTNÍ A KANCELÁŘSKÁ BUDOVA SPRÁVY POŠTOVNÍ AUTOMOBILNÍ DOPRAVY V PRAZE XIII.

4. GARÁŽE, VOZOVNY, DÍLNY A SKLADIŠTĚ.

Velkou většinu budov, potřebných k automobilnímu provozu (garáže, vozovny), poskytují poštovní správě místní zájemníci; v důležitých místech cizineckého a turistického ruchu stavěny jsou však garáže na útraty poštovní správy. V roce 1926 byla postavena garáž ve Vrchlabí pro turistickou trať Vrchlabí—Špindlerův Mlýn, letos staví se garáž v Karlových Varech pro trati Karlovy Vary—Bochov, Karlovy Vary—Jáchymov, Karlovy Vary—Klínovec—Vejprty. Pro provoz v Moravském Krasu bude v nejbližší době zřízena rozsáhlá garáž v Blánsku. Pro pražskou stanici, největší to stanici poštovní automobilní dopravy vůbec, bylo nutno v r. 1923 postaviti rozsáhlé garáže se zvláštní garážní dílnou, podzemním bezpečnostním uskladněním pohonných hmot a administrační budovou. V sousedství těchto budov pražské stanice byla pak roku 1926 postavena velká ústřední dílenská, skladištní a kancelářská budova pro správu poštovní automobilní dopravy, poněvadž dílenské a skladištní zařízení, umístěné po převratu jen nouzově ve staré citadele na Vyšehradě, bylo naprosto nedostatečné. Nová stavba vyhovuje úplně po stránce technické, hygienické, ekonomické i bezpečnostní všem požadav-

kům moderního průmyslu automobilového a jest opatřena vším, čeho velmi rozsáhlý a stále se vzmáhající provoz poštovní dopravy automobilové potřebuje; při tom je pamatováno i na budoucí rozvoj.

V těchto hlavních dílnách správy poštovní automobilní dopravy provádějí se ve vlastní režii opravy všech vlastních vozidel. V roce 1927 byla k těmto dílnám připojena státní správkárna automobilů, spravovaná dříve ministerstvem veřejných prací, takže v dílnách poštovní automobilní dopravy opravují se nyní i automobily a jiná vozidla jiných resortů státní správy.

5. ROZSAH POŠTOVNÍHO AUTOMOBILNÍHO PROVOZU V UPLYNULÉM DESÍTILETÍ.

Rozsah automobilního provozu podle jednotlivých let vysvítá z tohoto přehledu:

Rok	Počet vozidel	Délka tratí v km	Počet ujetých kilometrů	Počet dopravených		Náklad v tunách
				osob	zavazadel	
1919	32	267·—	101.824	87.384	3.555	459
1920	128	1.043·—	1,014.042	732.895	42.489	52.894
1921	206	1.676·—	2,435.936	1,791.349	94.510	174.918
1922	252	2.165·—	3,188.618	2,771.511	148.466	186.615
1923	303	2.564·—	3,845.731	3,145.564	152.257	245.933
1924	310	2.571·—	3,993.369	3,239.583	228.414	307.126
1925	310	2.673·—	4,802.677	3,724.233	199.749	340.827
1926	312	2.484·1	4,323.425	3,523.260	226.473	385.166
1927	326	2.650·7	4,457.080	3,826.139	271.579	440.344

Podle tohoto přehledu má dopravní ruch *tendenci stále stoupající* s výjimkou jediného roku 1926, kdy částečně poklesl. Zvláště zajímavými jsou výsledky roku 1927 ve srovnání s rokem 1925; v roce 1927 dosáhla hustota dopravy osob, zavazadel a nákladu nejvyššího čísla, ač počet ujetých kilometrů byl o mnoho nižší než roku 1925.

Shora uvedená data ukazují, že poštovní autobus stává se stále více vyhledávaným dopravním prostředkem, a to nejen pro svou poměrnou láci, ale i pro pravidelnost dopravy.

Pro dopravu osob, z níž plyne hlavní příjem poštovního automobilního provozu, byla v roce 1919 stanovena sazba 40 haléřů za osobu a kilometr; tato sazba byla přechodně pro drahotu pohonných látek zvýšena na 80 haléřů, v roce 1920 pak opětně snížena na 60 haléřů. Kromě této sazby normální užívá se však do vzdálených míst *odstupňovaného* sazebníku a to 60 haléřů za osobu a kilometr při vzdálenosti do 10 kilometrů, 50 haléřů při vzdálenosti od 10 do 20 kilometrů a 40 haléřů při vzdálenosti nad 20 kilometrů.

Velkou předností poštovního automobilního provozu jest téměř naprostá *pravidelnost a bezpečnost dopravy*. Skutečnost, že provoz na poštovních automobilních tratích jest obstaráván téměř bez přerušení, jest důsledkem jednak dostatečného počtu záložních vozidel, jednak pevné stavby poštovních autobusů, na kterou byl kladen zvláštní důraz, byť snad na úkor jich rychlosti a pohodlnosti. Vozy ty jsou s to, vyhověti těžkým na ně kladeným požadavkům, ač udržení dopravy za mnohých zimních období, bohatých na sníh, nebo za jarního a podzimního vlhka bývá velmi obtížné při poměrně špatném stavu silnic v Československu. Přerušení dopravy nastalo zpravidla jen na krátkou dobu. Počet vážných nehod byl nepatrný, jak možno s povděkem konstatovati; pokud se staly, byly zaviněny stavem silnice v zimním období a toliko v jediném případě poruchou řízení vozidla.

Z ujetých kilometrů připadlo na jedno vozidlo

v roce 1919 . . . . . 3.182·— km,
„ 1920 . . . . . 7.922·20 „
„ 1921 . . . . . 11.825·— „
„ 1922 . . . . . 12.653·20 „
„ 1923 . . . . . 12.692·10 „
„ 1924 . . . . . 12.881·80 „
„ 1925 . . . . . 15.605·40 „
„ 1926 . . . . . 13.853·70 „
„ 1927 . . . . . 13.672·— „

Z toho je patrno, že také výkonnost vozidel

měla rok od roku tendenci stoupající. Důvodem nižší výkonnosti vozidel v roce 1919 a 1920 byla okolnost, že první poštovní automobilní trať mohla býti otevřena teprve dne 15. května 1919 pro nedostatek vozů, a že většina vozidel, dodaných v těchto 2 letech, byla zařaděna do provozu teprve během druhé poloviny roku. Pokles výkonnosti v letech 1926 a 1927 proti roku 1925 lze vysvětliti stářím vozidel a snížením počtu tratí proti tratím roku 1925, z nichž některé byly zrušeny pro naprostou změnu původních poměrů, které vedly k jich zřízení.

VII. PERSONÁLNÍ POLITIKA.

1. KONSOLIDACE A STABILISACE PERSONÁLNÍCH POMĚRŮ.

Personál poštovní, a to jak úřednický, tak zřízenecký, pokud byl *v přímém poměru k poštovní správě*, byl v době převratu na území rakouském (v historických zemích) dvojího druhu: pragmatikální a nepragmatikální. Toto rozlišení mělo svůj důvod v organisaci poštovních úřadů, které byly také dvojího druhu: úřady erární a úřady neerární (později nazvané „venkovské" a posléze „třídní"). Personálu pragmatikálního používalo se zásadně u úřadů erárních, nepragmatikálního zásadně u úřadů třídních.

Služební a platové poměry poštovního personálu *pragmatikálního*, jak úřednického, tak zřízeneckého, byly totožné s poměry státního zaměstnanectva v ostatních resortech. Služební poměry byly upraveny zákonem ze dne 25. ledna 1914, č. 15 ř. z. (služební pragmatika).

Personál *nepragmatikální* lišil se na personál poštovního a telegrafního ústavu čili krátce personál ústavní a na personál smluvní. Rozdíl spočíval ve stabilitě služebního poměru: personál ústavní byl celkem v trvalém poměru, smluvní v soukromoprávním poměru oboustranně výpovědí zrušitelném.

K personálu *ústavnímu* patřili přednostové, subalterní úřednické síly poštovních úřadů I. a II. třídy [poštmistři, poštovní oficianti, telegrafní adjunkti (aspiranti)]. Z úřednictva ústavního používalo se však poštovních oficiantů také částečně u úřadů erárních na subalterních místech úřednických a jako t. zv. poštovních expedientů s oficiantskou zkouškou též u úřadů III. třídy na místech přednostenských.

Ke *smluvnímu* personálu úřednickému patřily t. zv. volné úřednické síly výpomocné u poštovních úřadů, k smluvnímu personálu zřízeneckému venkovští poštovní sluhové a přespolní listonoši u poštovních úřadů I. a II. třídy.

Ke smluvnímu personálu používanému u úřadů III. třídy na přednostenských místech náleželi smluvní poštovní expedienti a z personálu ústavního poštovní expedienti s oficiantskou zkouškou.

Personál, který *nebyl v přímém poměru* k poštovní správě, byl přijímán do služby poštovní jednotlivými přednosty individuelní smlouvou a placen z paušálu přednostům k tomu účelu povolovaného. Byli to poštovní pomocníci jako síly úřednické a výměrkové síly zřízenecké u poštovních úřadů I. a II. třídy a poštovní poslové u úřadů III. třídy. Paušál k honorování jejich povolovaný řídil se stupněm jejich zaměstnanosti.

Poštovní pojezdní a podnikatelé poštovních jízd byli soukromé osoby, kterým bylo smlouvou svěřeno dopravování pošty v městech a po silnicích. Ti najímali do svých služeb poštovní vozky a postiliony, kteří tudíž nebyli již v přímém služebním poměru k poštovní správě.

Důsledkem služebního postavení oněch zaměstnanců, kteří nebyli v bezprostředním poměru k poštovní správě, bylo, že správa neměla přímé ingerence na přijímání ani na úpravu poměrů těchto zaměstnanců, ač tyto poměry nevytvářely se úplně bez jejího vlivu. Zodpovědnost a ručení za tyto zaměstnance však stíhala zásadně ony osoby, které je přijímaly do svých služeb.

Poštovními zaměstnanci ve vlastním smyslu byli tudíž toliko zaměstnanci, kteří byli v přímém služebním poměru k poštovní správě, a to zaměstnanci: pragmatikální, ústavní a smluvní.

Materielní postavení ústavního personálu bylo vůči personálu pragmatikálnímu podstatně horší. Neutěšené hospodářské poměry ústavních zaměstnanců měly proto v zápětí *snahy po zpragmatisování*, k němuž však pro vypuknutí války nedošlo. Teprve po převratu bylo toto dávné přání ústavního personálu splněno. Stalo se tak *zákonem z 10. dubna 1919, č. 203 Sb. z. a n.*, jímž byli poštmistři, poštovní oficianti, poštovní expedienti se zkouškou oficiantskou a telegrafní adjunkti (aspiranti) převzati do stavu státních úředníků a zařaděni do postupové skupiny D. Obdobné opatření, týkající se zřízeneckého per-

sonálu u poštovních úřadů třídních, bylo učiněno *zákonem z 11. července 1919, č. 390 Sb. z. a n.*, jímž byli venkovští poštovní sluhové, t. j. plně zaměstnané zřízenecké síly u poštovních úřadů třídních, převzati do stavu státních zřízenců.

Oba zákony týkaly se však pouze personálu poštovního na území mimoslovenském. Rozsah zpragmatisování jimi uskutečněného jest patrný z tohoto přehledu:

Zákon č. 203/1919					Zákon č. 390/1919	Celkem
Vrchní poštmistři a poštmistři	Poštovní oficianti a aspiranti	Expedienti	Telegrafní adjunkti (aspiranti)	Dohromady	Venkovští poštovní sluhové	
1.876	6.176	431	169	8.652	4.721	13.373

Tyto dvě v důsledcích svých dalekosáhlé zákonné úpravy měly v zápětí, že téměř všichni nepragmatikální zaměstnanci poštovní, pokud byli v přímém služebním poměru k poštovní správě, stali se definitivními zaměstnanci státními.

Do souboru reorganisačních prací personálních, uskutečněných brzy po převratu, patří také přetvoření bývalého statu B poštovního zřízeneckého personálu *v samostatnou kategorii technických zřízenců*, t. j. pomocných montérů, montérů a dělmistrů poštovního a telegrafního ústavu, jejichž služební a platové poměry byly upraveny nařízením ministerstva pošt a telegrafů z 11. března 1919, č. 2012/II.

K obstarání nových úkonů, přibyvších přidělením státní automobilní dopravy do působnosti poštovní správy, byla utvořena nová *kategorie zřízenců poštovního automobilního provozu*, jejichž služební a platové poměry byly upraveny nařízením ministerstva pošt a telegrafů ze dne 14. dubna 1919, č. 7215/II.

Byly-li zpředu zmíněné zákonné úpravy pouze aktem sociální spravedlnosti, jímž měla býti zvýšena úroveň osobních a zejména hmotných poměrů, které se staly během války neudržitelnými, byly obě další úpravy, uskutečněné cestou nařizovací, naléhavým příkazem služby, která v novém státě byla postavena jednak před úkoly zcela nové (poštovní automobilní doprava), jednak musela mílovými kroky dohánětí válkou úplně zanedbaný a novému státnímu útvaru naprosto nevyhovující stav telegrafní a telefonní sítě.

Zvláštní zmínky zasluhuje vývoj personálních poměrů *na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Zde byla při převratu situace potud jiná, že vedle státních, co do podstaty služebního poměru našim pragmatikálním celkem na roveň postavených zaměstnanců u úřadů erárních, byli u ostatních (úřadů neerárních) vesměs zaměstnanci v soukromoprávním služebním poměru.

Tyto *neerární, poštmistrovské úřady* rozděleny byly podle velikosti do 4 tříd. Přednosta třídního úřadu dostával úřední paušál, vyměřený podle velikosti úřadu a podle rozsahu a druhu úkonů, jež měl opatřovati. V paušálu byla vedle jiného zahrnuta též jeho vlastní odměna za vykonávání služby a případný honorář pomocným silám úřednickým a zřízeneckým, které přednosta přijímal na vlastní zodpovědnost do svých služeb. Teprve krátce před válkou a během války byly i větším třídním úřadům přidělovány pomocné úřednické síly plně zaměstnané, t. zv. poštovní expeditoři, kteří byli v přímém služebním poměru k poštovní správě a jejichž odměna za výkon služby byla předem pevně stanovena.

Naproti tomu byl personál úřednický *u erárních úřadů* vesměs v přímém poměru k poštovní správě a kromě expeditorů a diurnistů, kteří byli přijímáni na smlouvu, byl v trvalém poměru, obdobném poměru pragmatikálnímu podle zákonů rakouských. Také zřízenecké kategorie u erárních úřadů, t. j. podúředníci, zřízenci a výpomocní zřízenci, jakož i telegrafní dozorci u větších úřadů byli vesměs v přímém poměru ku správě.

Poměrům na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byla nucena poštovní správa věnovati zvýšenou pozornost jednak *přizpůsobováním organisace poštovních úřadů*, jednak *unifikováním personálních poměrů* služebních a platových.

Tato unifikace nebyla ovšem věcí snadnou a nebyla proto provedena najednou, nýbrž postupně.

V prvé řadě bylo snahou poštovní správy, aby požitky bývalých uherských zaměstnanců byly

přizpůsobeny platům zaměstnanců obdobných kategorií podle systému zemí českých, při čemž byl brán zřetel na mimořádné drahotní poměry panující na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Dálo se tak ve formě zvláštních přídavků.

Unifikace sama dála se přizpůsobením právnímu stavu platnému v zemích českých, a to nejprve pouze fakticky, později na podkladě právním, jímž byl zákon č. 269/1920 a prováděcí nařízení k němu č. 428/1920.

Ze zaměstnanců poštovních systému uherského, pokud sami ze služeb nevystoupili nebo nebyli v důsledku politické stávky propuštěni, převedeni byli nejprve na systém, platný na území mimoslovenském, zaměstnanci státní u erárních úřadů. Převod dál se tím způsobem, že zaměstnanci uvedených kategorií, pokud složili slib věrnosti československé republice a chtěli býti trvale převzati do státní služby na Slovensku, museli podepsati revers, že se dobrovolně podrobují všem služebním a platovým předpisům, stanoveným pro poštovní státní zaměstnance v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Převzetí bylo provedeno v dubnu 1920 ideálně ku dni 1. listopadu 1918, a to, pokud šlo o převzetí úředníků do skupiny C, podle ustanovení služební pragmatiky resp. zákona č. 541/1919, pokud šlo o převzetí do skupiny D podle analogie zákona č. 203/1919. Převzetí podúředníků a skutečných sluhů dálo se pak podle zákona č. 16/1914 resp. jeho popřevratových novel č. 453/1919, 541/1919 a 25/1920.

Zvláštní výhody dostalo se výpomocným zřízencům, kteří vstoupili do poštovní služby za stávky uherského poštovního personálu tím, že byli po jednoroční službě ustanoveni definitivními zřízenci.

Pomocní manipulační úředníci u erárních úřadů (t. j. poštovní manipulanti a částečně též expeditoři) byli převzati v červnu 1920 a převedeni zpětně ku dni 1. dubna 1919 do skupiny D podle analogie zákona č. 203/1919.

V době, kdy nabyl účinnosti zákon č. 269/1920, t. j. dne 1. května 1920, byla již tedy valná většina státních poštovních zaměstnanců systému uherského převzata a trvale ustanovena u slovenských úřadů na podkladě samostatných opatření ministerstva pošt a telegrafů.

Uvedený zákon nevztahoval se však na zaměstnance, kteří neměli charakteru státních úředníků, pokud se týče sluhů, mezi něž však patřili všichni poštovní zaměstnanci systému uherského u úřadů třídních. Z těch ovšem byli v přímém poměru k poštovní správě pouze přednostové (poštmistři), ale jejich služební poměr byl oboustranně vypověditelný. Prozatímní úprava poměrů u těchto úřadů třídních byla provedena v březnu 1920 jednak povolením mimořádného drahotního přídavku, jednak převzetím pomocných úřednických sil (expeditorů), pokud byly plně, t. j. nad 45 hodin týdně zaměstnány, a to ve vlastnosti a s požitky volných úřednických sil výpomocných.

Během roku 1920 byla již také provedena *unifikace třídních úřadů* na Slovensku a v r. 1921 unifikace těchto úřadů v Podkarpatské Rusi. Unifikace dála se přeřaděním úřadů na podkladě systému pracovních jednotek, platného na území mimoslovenském. S tím v souvislosti byla přezkoušena, resp. individuelně nově zjišťována potřeba personálu bez zřetele k obsazení úřadů za bývalého režimu a provedena tak úplně nová systemisace přiděleného personálu úřednického na subalterních místech i personálu zřízeneckého.

Posléze byla s účinností od 1. ledna 1921 provedena definitivní úprava personálních poměrů zaměstnanců třídních úřadů, obdobná personálním poměrům na území mimoslovenském a od 1. dubna 1921 byly podobným způsobem posléze upraveny úřední paušály přednostů poštovních úřadů třídních.

Tím byla unifikace úřadů a personálních poměrů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi během roku 1921 úplně dokončena. Kdežto organisování úřadů bylo provedeno poměrně lehce a hladce, vyskytly se v ohledu personálním velmi četné nesnáze, které jen s krajním napětím byly ponenáhlu zdolány. Protistátní orientace většiny uherských poštovních zaměstnanců vyvrcholila, jak shora uvedeno, politickou stávkou (od února do dubna 1919) a vynutila si energické zakročení státní správy proti těmto podvratným živlům, když bolševický vpád maďarský byl vojenskou mocí odražen. Nelze ani dosti oceniti obětavosti tisíců českých poštovních zaměstnanců, kteří opustivše namnoze vlastní rodiny, dali se s nadšením k disposici státní správě a umožnili odchodem na Slovensko a Podkarpatskou Rus obsazení opuštěných a uzavřených poštovních úřadů a postupné zahájení normálního poštovního, telegrafního a telefonního provozu. Společnému úsilí státní správy a věrných zaměstnanců podařilo se poměrně v krátké době prvých tří let popřevratových stabilisovati personální poměry na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Byla

to velká, oddaná láska k československému státu, jež umožnila tento rychlý konsolidační proces v poměrech mimořádně obtížných a v prostředí mnohdy velmi nepřátelském.

Mimořádnost poměrů těch došla mezi jiným výrazu také zvláštními usneseními ministerské rady, jimiž sledován účel stabilisovati personální poměry na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Prvým ze dne 27. července 1920 byla zaměstnancům, přeloženým na Slovensko, přiznána t. zv. slovenská výhoda, druhým z 22. prosince 1920 pak zaměstnancům, přeloženým na Podkarpatskou Rus, t. zv. podkarpatoruská výhoda, které spočívaly v tom, že zaměstnancům trvale ustanoveným na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byl připočten ke dni trvalého ustanovení na tomto území určitý počet let pro zrychlený postup do vyšších služebních požitků.

Tímto způsobem bylo dosaženo žádoucí stability personálních poměrů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

Poštovní administrativa personální byla v prvých letech popřevratových nesmírně zatížena prováděním celé řady legislativních opatření, jimiž bylo nutno se vypořádati s drahotními poměry poválečnými v dobách hospodářsky naprosto neustálených. Stoupající drahota všech životních potřeb doléhala nejtíživěji na veškeré státní a veřejné zaměstnanectvo, jehož platy jen znenáhla a jen v úzkých mezích, daných potřebou rovnováhy celkových státních příjmů a vydání, mohly býti přizpůsobeny rychle stoupající hladině cenové. V legislativě prvých popřevratových let v oboru státně-zaměstnaneckého práva obrážejí se nejlépe velké nesnáze těžkých dob poválečných, kdy pro neustálenost politických a hospodářských poměrů nebylo možno ani zdaleka ještě pomýšleti na vybudování pevného platového systému. Proto se tu setkáváme s celou řadou zákonů, kterými byla postupně sjednávána nejnutnější odpomoc v materielní tísni státního zaměstnanectva.

Různá povaha služebního poměru jednotlivých kategorií poštovního personálu (státní, ústavní, smluvní) měla v zápětí, že jednotlivé zákony, pokud se vztahovaly jen na státní zaměstnanectvo pragmatikální, musily býti prováděny pro poštovní personál nepragmatikální zvláštním opatřením, nejobvykleji ve formě vládního nařízení.

Legislativních opatření tohoto období jest velmi značný počet a upravují se jimi jednak všeobecně státně-zaměstnanecké *služební poměry* u všech resortů, jednak specielně poměry nepragmatikálního personálu poštovního.

Vedle aktivních požitků byly upravovány rovněž odpočivné a zaopatřovací požitky jednak všeobecnými, jednak specielními normami, týkajícími se pouze poštovních zaměstnanců.

S úpravou služebního poměru byla řešena také otázka *titulů*. Také zde jsou to jednak normy všeobecné, jednak normy specielní, týkající se pouze zaměstnanců poštovních.

V jisté souvislosti s předpisy, upravujícími platové poměry státních zaměstnanců, byly upraveny i *mzdové poměry zaměstnanců kategorie dělnické*, zejména t. zv. telegrafních dělníků, kterých se používá při stavbě telegrafních a telefonních vedení. Úprava provedena jednostranně samostatným opatřením ministerstva pošt. Také celkový služební poměr těchto telegrafních dělníků byl koncem roku 1924 upraven v dohodě s odborovými organisacemi zvláštním Pracovním řádem.

Posléze zasluhuje zmínky snaha poštovní správy o zlepšení sociálního *postavení postilionů a poštovních vozků*. Nemohouc jejich služební poměr upraviti bezprostředně, vyšla jim nicméně poštovní správa vstříc aspoň tím, že jim v roce 1923 zaručila možnost starobního pojištění v Provisním fondu a v roce 1925 zajistila plně zaměstnaným z nich aspoň mzdové minimum ve výši požitků svobodného výpomocného zřízence v prvním roce služebním a poskytla jim také za určitých podmínek potřebný služební oděv.

2. DŮSLEDKY ZÁKONA O ÚSPORNÝCH OPATŘENÍCH VE VEŘEJNÉ SPRÁVĚ A DŮSLEDKY KOMERCIALISACE POŠTY PRO ORGANISACI PERSONÁLNÍCH POMĚRŮ.

Éra prvých let popřevratových vyznačuje se v personálně-politickém směru sociální tendencí pozdvihnouti materiální úroveň všech poštovních zaměstnanců a zajistiti jim snesitelnou existenci.

Jest přirozeno, že všemi těmito opatřeními stouply nepoměrně personální náklady, které dosáhly takové výše, že byla do popředí zájmu posunuta *otázka prosperity* československé pošty. Nelze se nezmíniti také o pronikavém vlivu,

jejž měl na personální poměry u pošty a zejména na finanční zatížení její zákon o osmihodinné době pracovní.

Pokud bylo možno bez citelné újmy národohospodářského a kulturního ruchu v nově k životu se hlásícímu státu, hledány byly zprvu nové prameny příjmů v postupné valorisaci poplatků. Leč tento prostředek nemohl sám o sobě býti dostačující a k odstranění pasivity bylo nutno hledati také cesty jiné. Mezníkem vývojovým jest tu zákon č. 404/1922 s prováděcím nařízením č. 206/1924, jímž byla „Československá pošta (včetně poštovních úřadů šekových)" prohlášena za podnik, spravovaný podle zásad obchodního hospodaření, a zákon č. 286/1924 o úsporných opatřeních ve veřejné správě, jímž zahájena byla nová etapa ve vývoji státního života, která se vyznačuje snahou o ekonomisaci a racionalisaci veřejné správy vůbec. V důsledku těchto zákonů byla poštovní správa nucena sledovati ve zvýšené míře úspornost ve svém hospodaření.

V řadě reformních a reorganisačních prací, jež následovaly, bylo také v personální politice nutno uplatniti *úsporný systém*, jenž se tu ve srovnání s dosavadním postupem a tendencí vývojovou projevil zejména pronikavějším připuštěním smluvního personálu, vůči pragmatikálním silám poměrně levnějšího.

Stalo se tak *novým roztříděním poštovních a telegrafních úřadů*, jež nabylo účinnosti 1. srpna 1925. Zrušeno bylo rozlišování mezi poštovními úřady erárními a třídními a všechny samostatné poštovní úřady zařaděny, jak shora již uvedeno, do 3 tříd jednak podle zaměstnanosti přednostovy, jednak podle počtu úřednických sil, řádně u úřadu systemisovaných. Úřady, u nichž ani jedna úřednická síla na přednostenském místě není agendou plně zaměstnána, zařaděny do nejnižší III. třídy a vyhrazeny smluvním silám úřednickým, t. zv. poštovním expedientům. Zvýšením hranice mezi úřady III. a II. třídy z ročních 12.000 na 15.000 pracovních jednotek rozmnožen byl současně počet úřadů, spravovaných smluvními silami, o 367. Zesmluvnění toto mělo v zápětí, že místo 640 úředníků pragmatikálních nastoupil službu u úřadů III. třídy týž počet poštovních expedientů. Tyto smluvní síly vystřídaly pak dále u úřadů III. třídy 2.—6. stupně také pragmatikální podúředníky na přednostenských místech, s nimiž dosud v kompetenci o tato místa volně konkurovali.

Pronikavým úsporným opatřením personálním podle § 4 zákona č. 286/1924 bylo také *nucené snížení počtu státních zaměstnanců*, které bylo pro rok 1925 předepsáno samým zákonem nejméně o 10%.

Restrikční předpis zákona konkretisován byl pro poštu vládním usnesením ze 4. dubna 1925, kterým bylo poštovní správě uloženo, aby během roku 1925 snížila počet zaměstnanců podle stavu z 31. prosince 1924 nejméně o 4.600 sil.

Restrikce byla vlastně pensionováním sui generis, pro něž zákon stanovil sám některé zásady jednak podle toho, jednalo-li se o zaměstnance stálé (pragmatikální) či smluvní, jednak podle toho, byl-li odchod stálých zaměstnanců dobrovolný či nucený.

K dobrovolnému odchodu se přihlásilo celkem 1.793 osob. Tím však nebylo ani zdaleka dosaženo předepsané kvoty restrikční a bylo proto nutno přikročiti mezi poštovním personálem k pensionování nucenému.

Postup poštovní správy řídil se jednak ohledy služebními, jednak bylo přihlíženo k osobním poměrům. Pro nucený odchod byli vybíráni zaměstnanci, kteří buď vůbec služebně nevyhovovali nebo byli méně způsobilí pro špatnou kvalifikaci, pro pokročilý věk, pro chorobu, pro disciplinární tresty nebo kteří dosáhnuvše vysokého nebo nejvyššího stupně platového, časovým postupem dosažitelného, měli již nárok na plné výslužné, a posléze zaměstnanci, kteří byli jinak hospodářsky zajištěni, z toho zejména provdané ženy, u nichž manželovy příjmy postačovaly k vydržování rodiny.

Úhrnem bylo během roku 1925 restringováno nebo na účet restrikce odešlo ze služby poštovní 5.562 zaměstnanců. Nejlepším důkazem obezřetného postupu poštovní správy jest okolnost, že restrikční akce byla provedena v klidu, bez rušivé odezvy v řadách personálu, a že z celého počtu restringovaných pouze dva zaměstnanci podali si proti restrikci stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu, avšak bezdůvodně a tedy bez úspěchu.

Restrikcí personálu měl býti také zjednán podklad pro zamýšlenou příští úpravu platových poměrů oněch zaměstnanců, kteří zůstanou ve službě. Aby účinky restrikce nebyly paralysovány, vydán všeobecný zákaz přijímati jakékoliv nové síly bez svolení vlády a zároveň bylo usneseno zastaviti normální povyšování stálých zaměstnanců.

3. PLATOVÝ ZÁKON.

Důležitým mezníkem ve vývoji státně-zaměstnaneckého práva ve směru stabilisace platových poměrů jest posléze *platový zákon* čís. 103/1926, jenž vstoupil v platnost dnem 1. ledna 1926 a jest zřejmým důkazem pokročilé konsolidace celostátních poměrů a produktem tohoto konsolidačního procesu.

Týkaje se sice přímo jen pragmatikálního zaměstnanectva, nařizuje provedení úpravy služebních a platových poměrů ostatního státního zaměstnanectva v duchu a podle obdoby zásad jím vyslovených. Tyto parcielní úpravy byly také již provedeny celou řadou vládních nařízení, vydaných podle § 210 platového zákona. Jest přirozeno, že jimi docíleno bylo značné unifikace personálních poměrů, až dosud v resortu poštovním namnoze velmi odlišných.

Vládním nařízením č. 113/1926 upraveny byly služební a platové poměry *pomocného kancelářského personálu*, jehož se potud ve službě poštovní neužívalo až na zcela nepatrné výjimky. Systemisováním služebních míst v kancelářské službě poštovní pro tento personál bylo ještě více rozšířeno používání smluvních sil, jimiž byli vystřídáni pragmatikální dopravní úředníci III. služební třídy, pokud dosud obstarávali také kancelářské práce, a docíleno tak opětně určitého snížení personálních nákladů. Poměry *pomocného personálu zřízeneckého* byly upraveny vládním nařízením č. 114/1926.

Poměry montérů a dělmistrů, jakož i zřízenců poštovního automobilního provozu byly definitivně unifikovány vládním nařízením č. 16/1927, kterým byly služební poměry a platové schema těchto *řemeslných zaměstnanců v technické službě stavební a udržovací a v automobilním provozu československé pošty* přizpůsobeny služebním poměrům a platovému schematu státních pragmatikálních zřízenců, s určitým však nadlepšením, odůvodněným povahou služby technické a automobilní.

Posléze vládním nařízením č. 17/1927 byly kodifikovány a nově upraveny předpisy, týkající se soukromoprávního služebního poměru *poštovních expedientů, poštovních pomocníků a poštovních poslů*. Tímto nařízením byli zároveň poštovní pomocníci a poštovní poslové, kteří až dosud byli služebně závislí na přednostech úřadů, kteří je přijali do svých služeb, převedeni do přímého služebního poměru k poštovní správě, čímž se stali existenčně neodvislými od dočasného přednosty úřadu a služební poměr jejich stal se tudíž stabilnějším.

Vládním nařízením č. 103/1927 stanoveny byly *úřednické kategorie*, jichž se užívá ve službě poštovní, předepsáno bylo *předběžné vzdělání*, potřebné pro ustanovení na služebních místech v těchto kategoriích a normovány *úřední tituly*. Důsledkem provedení tohoto nařízení bylo utvoření čtyř samostatných osobních stavů podle jednotlivých druhů služby v poštovním resortu: osobní stav ústředí, k němuž patří zaměstnanci, trvale přidělení k ministerstvu pošt a telegrafů, v to počítaje ministerskou účtárnu a pomocný úřad, osobní stav poštovního, telegrafního a telefonního provozu, zahrnující zaměstnance všech obvodů ředitelských a vedle toho poštovní poukázkovou ústřednu, poštovní hospodářskou ústřednu, telegrafní a telefonní hospodářskou ústřednu a státní dozor na tisk poštovních cenin, osobní stav poštovních úřadů šekových v Praze a v Brně a osobní stav poštovního provozu automobilního.

Normalisace počtu zaměstnanců poštovních a *systemisace* služebních míst, usnesená vládou 15. července 1927, nepřivodila v personálních poměrech poštovních změn až na to, že obstarávaním kancelářských prací pověřila místo dopravních úředníků III. služební třídy kancelářský personál, utvořivši služební místa jednak pro pragmatikální kancelářské úředníky IV. služební třídy, jednak pro pomocný kancelářský personál podle vládního nařízení č. 113/1926.

Týmž usnesením vlády stanoveny byly *zřízenecké kategorie* v oboru poštovní a telegrafní správy a samostatným opatřením ministerstva pošt byly pro zřízence těchto kategorií určeny *titulové přídomky* jako doplněk k úřednímu titulu jejich, stanovenému v § 33 platového zákona.

Uniformita služebních poměrů nepragmatikálních zaměstnanců, provedená podle zásad platového zákona uvedenými již vládními nařízeními a služebními řády, které byly vydány podle § 210 tohoto zákona, měla v zápětí *vzrůst administrativní agendy personální* co do jejího rozsahu. Zejména převzetí asi 4000 poštovních pomocníků a poštovních poslů do bezprostředního služebního poměru k poštovní správě a systemisování nových kategorií zaměstnaneckých pro službu kancelářskou, dále také nově zavedené obligatorní kvalifikování pragmatikálních zřízenců, normované v důsledku § 34 platového zákona vládním

nařízením z 13. prosince 1927, č. 174 Sb. z. a n., a podle obdoby těchto předpisů zavedené kvalifikování zaměstnanců řemeslných, mají největší podíl na tomto rozmnožení agendy. Naproti tomu však opětně značná unifikace, provedená v úpravě služebního poměru všech zaměstnanců nepragmatikálních, s poměry obdobných pragmatikálních kategorií zaměstnaneckých, přispěla velmi podstatně k *zjednodušení personální administrativy.*

Toto zjednodušení a tato tendence unifikační došly výrazu též v předpisech, vydaných samostatně ministerstvem pošt a telegrafů, jimiž bylo 11. října 1927 nově upraveno vedení *osobního (služebního) výkazu,* a 31. prosince 1927 rovněž nově uspořádáno *kvalifikační řízení.*

4. POHYB PERSONÁLU V UPLYNULÉM DESETILETÍ.

Pohyb personálu v uplynulém desetiletí jest zachycen přehledu I. a II. (viz přílohu).

PŘEHLED I.

o skutečném počtu poštovních zaměstnanců v letech 1918—1928.

Obvod	1./11. 1918		31./12. 1923		31./12. 1924		31./12. 1925		31./12. 1926		1./4. 1928	
	úřed-níci	zříz-enci	úřed-níci	zříz-enci	úřed-níci	zříz-enci	úřed-níci	zříz-enci	úřed-níci	zříz-enci	úřed-níci	zříz-enci
Ministerstvo pošt a telegrafů	—	—	456	111	484	110	448	102	448	103	295	38
Služebny ministerstvu přičleněné	—	—	101	266	95	254	74	82	71	82	151	141
Praha	10.258	9.757	9.205	11.183	9.193	11.450	8.301	10.644	8.464	10.097	8.754	10.780
Pardubice	—	—	1.644	2.183	1.735	2.262	1.466	2.084	1.608	2.026	1.706	2.109
Brno	3.412	2.592	3.121	3.317	3.021	3.204	2.734	3.093	2.891	3.145	2.995	3.282
Opava	789	658	1.091	1.228	1.082	1.201	947	1.166	1.044	1.206	1.157	1.258
Bratislava	—	—	2.038	1.712	2.198	1.717	1.915	1.577	1.998	1.606	2.018	1.659
Košice	—	—	1.338	1.145	1.506	1.178	1.375	1.169	1.440	1.178	1.428	1.200
Poštovní úřady šekové v Praze a v Brně	201	14	1.824	147	1.847	151	1.651	144	1.818	170	1.884	179
Správa poštovní a automobilní dopravy v Praze	—	—	—	—	—	—	—	—	54	457	64	467
Celkem	14.660	13.021	20.818	21.292	21.161	21.527	18.911	20.061	19.836	20.070	20.452	21.113
Dohromady	27.681		42.110		42.688		38.972		39.906		41.565	

K těmto přehledům dlužno podotknouti toto:

Normalisování služebních míst úřednických i zřízeneckých v zemích českých před válkou pokulhávalo za skutečnou potřebou, zejména ovšem v Čechách, neboť rakouská poštovní správa hleděla, aby čistý zisk ze zemí českých byl co největší a proto šetřila, najmě na osobních výdajích, povolujíc v krajní nutnosti pouze místa sil velmi skrovně placených. Ještě větší zhoršení nastalo za doby válečné, kdy se nezřizovala žádná nová služební místa úřednická ani zřízenecká, nýbrž úřadům přidělovaly se jen síly pomocné, t. zv. poštovní žáci, později volné úřednické síly výpomocné a výpomocní poštovní zřízenci na čas potřeby. Nelze proto naprosto spolehlivě zachytiti skutečnou potřebu služebních míst při převratu ani v zemích historických, tím méně ovšem na Slovensku.

Zde byly poměry za maďarské správy co do normalisace služebních míst odlišné od poměrů rakouských, neboť, jak již bylo v předu řečeno, úřady třídní byly obsazovány poštmistry smluvními, kteří si potřebný personál úřednický i zřízenecký sami přijímali do svých služeb. Skutečnou potřebu služebních míst ani skutečný stav personálu u poštovních úřadů na Slovensku v době převratu nelze zjistiti, neboť všechny doklady a spisy byly od ředitelství z Bratislavy a z Košic odvezeny do Maďarska. Kromě toho střed nynějšího území slovenského podléhal za uherské správy poštovnímu ředitelství v Budapešti.

Jest proto ke dni 1. listopadu 1918 zjištěn

PŘEHLED II

o celkovém počtu poštovních zaměstnanců jednotlivých kategorií v letech 1918—1928.

	Administrativní	Techničtí	Zdravotní	Účetní	Dopravní	Vrchní poštmistři a poštmistři	Poštovní oficianti a aspiranti	Mechanikové	Stavební pomocníci	Kancelářští: úředníci skup. E	Kancelářští: oficianti	Kancelářští: pomocníci	Volné úřednické síly	Poštovní pomocníci	Poštovní expedienti	Poštovní podúředníci	Sluhové poštovních úřadů	Výpomocní sluhové	Venkovští pošt. sluhové, přespolní listonoši, poštovní poslové	Výpomocní telegrafní dozorci
	skupiny A			skupiny C																
1. listopadu 1918 (Ředitelství pošt a telegrafů v Praze, Brně a Opavě a pošt. úřad šekový v Praze)	208	108	[illegible]	147	3.914	1.687	6.319	72	74	12	68	8	1.959	524	559	2.777	2.093	1.410	6.658	83

	Administrativní	Techničtí	Zdravotní	Účetní	Dopravní	Dopravní	Telegrafní	Kancelářští skupiny E	Volné úřednické síly	Poštovní pomocníci	Smluvní poštovní expedienti	Poštovní podúředníci	Poštovní zřízenci	Výpomocní zřízenci	Poštovní poslové	Přespolní listonoši	Dělmistři	Montéři	Pomocní montéři	Dílenští mistři	Dílenští zřízenci	Garážní mistři	Řidiči aut
	skupiny A			skupiny C		skupiny D																	
31. prosince 1923	277	220	[illegible]	473	4.916	12.919	[illegible]	50	699	450	550	5.215	[illegible]	[illegible]	2.895	54	365	546	203	12	154	35	272
31. prosince 1924	283	226	[illegible]	489	5.264	12.614	239	47	839	475	676	5.636	8.007	3.485	2.785	54	359	586	132	12	154	36	281
31. prosince 1925	267	197	[illegible]	[illegible]	4.554	[illegible]	253	37	788	442	777	4.649	7.994	2.471	3.446	54	356	566	64	12	144	34	271

	Právní	Techničtí	Zdravotní	Účetní	Provozní	Dopravní a úřednické pomocné provozní služby	Pomocné technické služby	Kancelářští služební třídy IV.	Pomocní kancelářští zaměstnanci	Poštovní pomocníci	Poštovní expedienti	Poštovní podúředníci	Poštovní zřízenci	Pomocní zřízenci	Poštovní poslové
	služební třídy Ib.			služební třídy II.		služební třídy III.									
31. prosince 1926	277	213	[illegible]	1.104 [1])	3.809	10.783	244	36	—	2.422	939	4.105	7.548	2.540	4.430
1. dubna 1928	287	224	9	1.224 [2])	3.982	10.396	271	39	[illegible]	2.424	1.096	3.979	7.281	2.627	5.825

Řemeslní zaměstnanci kategorie:

	a) mechaniků — b) montérů: a) [illegible]	b) [illegible]	a) mechanikové	b) montéři	a) pom. mechanikové	b) pom. montéři	dílenských: dílovedoucí	dílenští	pomoc. dílenští	řidičů automobilů: garáž. mistři	řidiči osob. auto[illegible]	řidiči náklad. autom.	[illegible] autom.
31. prosince 1926	330		540		64		12	144	—	30	–	267	—
1. dubna 1928	50	315	95	382	31	67	14	137	—	30	194	68	18

[1]) V tom počtu 597 účetních úředníků pošt. úřadu šekového bývalých úředníků dopravních skup. C, kteří jsou v předchozích letech vykázáni mezi dopravními úředníky skup. C.
[2]) V tom počtu 720 účetních úředníků pošt. úřadu šekového bývalých úředníků dopravních skup. C, kteří jsou v předchozích letech vykázáni mezi dopravními úředníky skup. C.

pouze skutečný stav úřednictva a zřízenectva poštovního na území Čech, Moravy a Slezska.

Přehled I. udává celkový počet úředníků a zřízenců, bez ohledu na podstatu jejich služebního poměru (v trvalém poměru, smluvní) a bez ohledu na jednotlivé kategorie. Zato jest stav personálu rozčleněn podle jednotlivých služeben.

Rozvrstvení tohoto personálu na jednotlivé kategorie jest zřejmo z přehledu II. Sloupcové schema přehledu II. jest dvakrát v záhlaví měněno podle toho, jak se měnila organisace personální. Schema bylo při každé změně voleno a graficky vyznačeno tak, aby bylo zřejmo, jak se které kategorie při těchto organisačních změnách přetvořovaly. Při tom jsou kategorie s charakterem úředním seřaděny na levo, s charakterem zřízeneckým na pravo od silné čáry.

Data z konce r. 1923 zachycují stav personálu již po celkové stabilisaci personálních poměrů.

Data z konce roku 1924 udávají stav personálu před restrikcí, data z konce roku 1925 stav po restrikci. V roce 1926 stoupá celkový stav personálu o 934. Toto stoupnutí týká se hlavně úřednictva, jehož počet vzrostl celkem o 925 sil, kdežto celkový počet zřízenců v roce 1926 stoupl pouze o 9 sil. Z přehledu II. jest zřejmo, že toto stoupnutí týká se pouze zaměstnanců smluvních, t. j. zejména kategorie poštovních pomocníků a poštovních expedientů, kdežto restrikce týkala se pouze zaměstnanců pragmatikálních nebo zaměstnanců, jsoucích v jiném poměru trvalém, jejichž celkový počet oproti roku 1925 klesal dále pravidelnými úbytky. Úbytek tento činí u pragmatikálních nebo jim na roveň postavených kategorií úředních asi 429 sil, úbytek u týchž kategorií zřízeneckých 921 sil, celkem 1350 sil. Naproti tomu vzrůst smluvního personálu činí u kategorií úředních 1354 sil, u kategorií zřízeneckých 930 sil, dohromady 2284 sil.

Rok 1926 zachycuje v přehledu II. organisaci personálu, jak byla vytvořena platovým zákonem a vládními nařízeními podle § 210 platového zákona vydanými. Celkový počet z 1. dubna 1928, zvýšený oproti roku 1926 o 1659 sil, jest přivoděn hlavně absolutním přírůstkem zaměstnanců smluvních, jimiž bylo nutno pro spoře vymezenou normalisaci sil pragmatikálních doplniti stoupající potřebu personální, zejména též proto, že při normalisaci bylo přihlíženo pouze ke skutečné potřebě v době, kdy normalisace byla určována, aniž brán byl zřetel na stoupnutí provozního ruchu v budoucnosti. Toto absolutní stoupnutí jde částkou 616 na vrub úřednictva a částkou 1043 na vrub zřízenectva. Počet zaměstnanců pragmatikálních a jim co do podstaty služebního poměru na roveň postavených zaměstnanců klesl opětně o dalších asi 1245 sil. Tímto stoupnutím sil smluvních a klesáním sil v poměru trvalém jest nutno uvésti v soulad skutečný stav personálu v trvalém poměru se stavem normalisovaným usnesením vlády z 15. července 1927.

Následující přehled udává *počet legionářů* v poštovních službách ke dni 1. dubna 1928.

	Úředníků	Zřízenců	Celkem
Ministerstvo pošt a telegrafů i se služebnami bezprostředně podřízenými	15	26	41
Ředitelství pošt a tel. v Praze .	459	981	1440
Ředitelství pošt a tel. v Pardubicích	101	177	278
Ředitelství pošt a tel. v Brně .	125	303	428
Ředitelství pošt a tel. v Opavě .	36	100	136
Ředitelství pošt a tel. v Bratislavě	84	212	296
Ředitelství pošt a tel. v Košicích	129	201	330
Poštovní úřady šekové v Praze a v Brně	154	35	189
Správa poštovní automobilní dopravy v Praze	3	90	93
Celkem . . .	1.106	2.125	3.231

V tomto počtu jsou zahrnuti jednak legionáři, kteří již před vstupem do legií byli v poštovních službách, jednak a hlavně jest tu zřejmý reflex zákona č. 462/1919 a vládního nařízení č. 151 ai 1920 a 202/1922 o propůjčování míst legionářům.

VIII. SOCIÁLNÍ POLITIKA.

Doba popřevratová byla živnou půdou jak pro rozvoj starých, tak pro vznik nových opatření a zařízení sociálních. Jejich uskutečnění nevyplývalo vždy jen ze všeobecných norem zákonných, nýbrž byla vytvářena začasté z *vlastní iniciativy* čsl. poštovní správy jako opatření samostatná, předbíhající, nahrazující nebo doplňující opatření zákonná. Již rokem 1920 počínajíc objevují se zejména v oboru péče bytové a zdravotní prvé začátky této činnosti, které v letech dalších, podchyceny opatřeními zákonnými, vyrůstají v rozsáhlou samostatnou činnost, zahrnující v sobě bezmála *všechny složky sociální péče.*

1. PÉČE BYTOVÁ.

Jako na ostatní složky obyvatelstva dolehl také na zaměstnance poštovní správy záhy po roce 1918 velmi tísnivě nedostatek bytů, který se ukázal nejkritičtějším v hlavním městě Praze a nemohl zůstati nepovšimnut poštovní správou. Prvá snaha o odpomoc spočívala jen v součinnosti při akci všeobecné, prováděné městskými úřady. Přes to, že tato akce přinesla úspěch, ukázala se jako všude jinde i zde nedostatečnou. Bylo záhy zřejmo, že pomoc nutno hledati ve výstavbě nových domů, a k tomu prostředku sáhlo za pomoci poštovní správy poštovní zaměstnanectvo samo. Utvořila se nejprve v Praze, později v Brně, Bratislavě, Košicích, Nových Zámcích a jinde *stavební družstva poštovních zaměstnanců*, která užívajíce výhod zákona o stavebním ruchu a posílena levným úvěrem a všestrannou podporou poštovní správy, podnikla značný počet staveb obytných domů, jimiž získáno v uplynulém desetiletí circa 700 rodinných bytů.

Když pak v letech 1923 a 1924 byla vyvolána v život *státní losová akce* na získání potřebného kapitálu pro výstavbu státních obytných domů, ujalo se ministerstvo pošt a telegrafů rozprodeje losů se zvýšeným úsilím a dosáhlo úpisy zaměstnanců, zvláště však vlastní, samostatně vedenou akcí upisovací poměrně široké finanční základny pro výstavbu obytných domů pro svoje zaměstnance. Akcí touto získány byly obytné domy pro poštovní zaměstnance nejen v Praze, ale i v jiných místech, kde toho vyžadovaly zájmy místní a služební. Zejména věnována pozornost místům v území menšinovém. Akcí touto bylo dosud získáno 17 samostatných státních obytných domů pro poštovní zaměstnance, a to 10 domů v Praze, po 1 domě v Brně a v Opavě, 2 v Pardubicích a 3 v Užhorodě, celkovým nákladem 16,131.000 Kč; tou dobou staví se ještě 27 domů, a to 12 domů v Praze, po 1 domě v Parkanu, Bratislavě, Ústí nad Labem, Teplicích-Šanově, Podmoklech, Mostě, Jablonci nad Nisou, Děčíně, Krnově, po 2 domech v Košicích, Liberci, Chebu, celkovým nákladem 24,400.000 Kč. Kromě toho účastnila se poštovní správa na stavbách státních obytných domů pro *ostatní* státní zaměstnance celkovým nákladem 2,700.000 Kč, při čemž byty získané stavebním příspěvkem jsou neb budou přiděleny poštovním zaměstnancům v Duchcově, Plzni, Trutnově, Kolíně, Bochově, Praze a v Chomutově.

Aby jasněji vynikl výsledek, který byl bytovými akcemi dosažen, dlužno uvésti, že na příklad v *Praze* bylo za minulé desetiletí ubytováno úhrnem 773 rodin, a to za pomoci poštovní správy v stavbách družstevních a organisačních 497, v stavbách státních 276 rodin.

2. NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ.

Podle zákonů rakouských a uherských, jejichž platnost zůstala po převratu zachována, byli pro případ nemoci pojištěni pouze oni ze zaměstnanců poštovních, jejichž pracovní a mzdový poměr byl obdobný poměrům kategorie *dělnické*, a byli proto tito zaměstnanci pojištěni pro případ nemoci u nemocenských pokladen dělnických, při čemž poštovní správa přejímala na sebe placení celých nemocenských příspěvků. Zaměstnanectvo *ostatní pojištěno nebylo*. Bylo tu sice několik málo nemocenských pojišťoven, zřízených sdruženími poštovních zaměstnanců na podkladě fakultativním, které podle obdoby nemocenských pokladen dělnických poskytovaly pomoc v nemoci. Počet jejich byl však nepatrný, a i počet pojištěnců byl minimální u srovnání s počtem zaměstnanectva vůbec, takže lze všeobecně říci, že tu vlastně nemocenské pojištění nebylo.

Hned v prvých počátcích shledala československá poštovní správa, že personál poštovní a jeho rodiny po přestálých útrapách válečných a poválečných jsou silně na zdraví otřeseny a v důsledku nedostatečné výživy velmi nedostatečně odolny vzniku chorob, nehledíc ani k tomu, že velká část zaměstnanců, účastnivších se činně války, vrátila se k svému povolání buď již s chorobou akutní nebo jejím zárodkem. Nemajíc v zákonech opory pro zřízení povinného pojištění v případě nemoci, snažila se poštovní správa nalézti alespoň částečnou odpomoc a zřídila za tím účelem v r. 1920 zvláštní *„Fond sociální péče poštovního a telegrafního ústavu při ministerstvu pošt a telegrafů v Praze"*. Úkolem tohoto fondu bylo, aby podle pohotovosti peněžních prostředků pečoval o zvýšení zdravotní a sociální úrovně poštovních zaměstnanců a jejich rodin. Za tím účelem umožňoval a podporoval fond odbornou ústavní a lázeňskou léčbu poštovních zaměstnanců a členů jejich rodin, a poskytoval jim peněžité podpory na úhradu výloh při dlouhotrvají-

cích nemocech, úmrtích členů rodin, porodech a pod. Měl tedy Fond jednak funkci vlastní, charitativně podpůrnou, jednak funkci přenesenou, která měla nahrazovati poštovním zaměstnancům pojištění nemocenské. Prostředky Fondu byly opatřovány z dobrovolných příspěvků poštovních zaměstnanců a z příspěvků a stálých ročních subvencí poštovní správy.

Činnost Fondu vzrůstala každým rokem tak, že již koncem roku 1924 bezmála 75% všech poštovních zaměstnanců bylo jeho členy s pravidelnými měsíčními příspěvky. Tyto příspěvky spolu se subvencemi poštovní správy umožňovaly Fondu rozsáhlou činnost, jejíž výsledky lze nejlépe posouditi z úhrnných číslic o příjmech a vydáních Fondu za uplynulé období. Až do konce roku 1926, kterýmžto rokem přenesená působnost Fondu ustala, jsouc nahrazena nemocenským pojištěním poštovních zaměstnanců, činil příjem Fondu úhrnem Kč 5,057.517·34. Z částky této bylo vydáno na léčení v lázních a léčebných ústavech 1,027.591 Kč, na podporách v hotovosti 891.490 Kč, na péči prázdninovou 172.963 Kč.

Činnost v oboru lázeňské léčby přivedla Fond záhy k myšlence získati pro léčbu zaměstnanců poštovních *vlastní lázeňské domy*. K realisaci došlo již v r. 1923, kdy byl zakoupen lázeňský dům „Belle Alliance" v *Karlových Varech* v bezprostřední blízkosti léčivých pramenů nákladem 700.000 Kč; v roce 1925 zakoupen nákladem 750.000 Kč lázeňský dům v lázních Píšťanech; v témže roce zbudována nákladem 900.000 Kč *prázdninová osada v Blansku* pro 240 dětí, která byla na paměť 75. narozenin pana presidenta republiky nazvána „Masarykova prázdninová osada dětí poštovních zaměstnanců".

LÁZEŇSKÝ DŮM „BELLE ALLIANCE" V KARLOVÝCH VARECH.

Po zákonné úpravě *nemocenského pojištění* státních a jiných veřejných zaměstnanců jest činnost Fondu sociální péče zúžena na činnost charitativně-podpůrnou, která je vhodným a účelným doplňkem nemocenského pojištění, prováděného od 1. srpna 1926 *samostatným Léčeb-*

MASARYKOVA PRÁZDNINOVÁ OSADA DĚTÍ POŠTOVNÍCH ZAMĚSTNANCŮ V BLANSKU.

ným fondem poštovních zaměstnanců. U tohoto fondu jest pojištěno celkem okrouhle 110.000 osob, z nichž je 50.000 pojištěnců a 60.000 příslušníků rodin. V r. 1926 a 1927 bylo úhrnem na dávkách pojistných vydáno Léčebným fondem poštovních zaměstnanců 16,031.000 Kč.

3. INVALIDNÍ A STAROBNÍ POJIŠTĚNÍ.

O invalidní a starobní pojištění některých smluvních poštovních zaměstnanců, jakož i osob zaměstnávaných v nepřímém služebním poměru, postarala se bývalá poštovní správa rakouská tím způsobem, že v r. 1900 zřídila „Provisní fond pro poštovní posly ve Vídni", jehož účelem bylo zaručiti v prvé řadě zřízeneckým silám u třídních úřadů poštovních (venkovským poštovním sluhům, přespolním listonošům a poštovním poslům) pro případ nezpůsobilosti ke službě provise a jejich vdovám a sirotkům vdovské a sirotčí provise. Koncem října 1918 bylo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku u tohoto fondu pojištěno 4091 zaměstnanců a poživatelů provisí bylo 893.

Po převratu činnost vídeňského Provisního fondu pro území Československé republiky přestala. Proto československá poštovní správa zřídila pro zaměstnance — čsl. příslušníky samostatný *Provisní fond v Praze,* jenž převzal stanovy vídeňského fondu a zároveň i závazek výplaty provisí bývalým jeho členům, nyní státním příslušníkům československým, provisionovaným ještě před převratem v r. 1918. Jednání, aby pražský Provisní fond participoval také na jmění Fondu vídeňského částkou, odpovídající převzatým závazkům, nevedlo dosud k cíli. Nezbývalo tudíž, než aby výplata provisí byla hrazena z běžných příjmů, t. j. z příspěvků členů a poštovní správy. Tento nepříznivý finanční stav fondu se ještě zhoršil, když z členství vystoupili venkovští poštovní sluhové, kteří podle zákona z 11. července 1919, č. 390 Sb. z. a n., byli převzati do stavu definitivních poštovních zřízenců; fond byl takto zbaven většiny svých členů, z jichž příspěvků až dosud hradil své výdaje. Proto poštovní správa byla nucena fondu poskytovati peněžité zálohy.

Od 1. ledna 1920 byli přijati za členy fondu též postilioni a poštovní vozkové, kteří dosud nebyli pro případ nezpůsobilosti ke službě vůbec zajištěni. Od 1. července 1920 stali se členy i poštovní expedienti, volné úřednické síly výpomocné a poštovní pomocníci, a to za tím účelem, aby byli vyňati z pojistné pensijní povinnosti podle zákona č. 89/1920 Sb. z. a n. Ježto dosavadní stanovy fondu nevyhovovaly plně podmínkám pro pojištění nově přijatých zaměstnanců, byl fond v r. 1922 reorganisován a jeho stanovy nově upraveny. Dosavadní název fondu byl změněn na *„Provisní fond poštovního a telegrafního ústavu".* Za členy fondu byli pak přijati též zaměstnanci dělnické kategorie. Nové stanovy nabyly účinnosti dnem 1. ledna 1923. Po provedené reorganisaci zlepšil se finanční stav fondu tak, že mohl v r. 1925 vrátiti poštovní správě částky, poskytnuté mu zálohou (cca 1½ milionu Kč), a že mohl též zvýšiti nároky svých členů a upraviti, po příp. zvýšiti provise staroprovisionistů.

Poslední změna v členství fondu nastala dnem 1. července 1926, kdy na základě zákona č. 221/1924 Sb. z. a n. byli z něho vyloučeni postilioni, pošt. vozkové, poslové a zaměstnanci dělnické kategorie, takže od tohoto dne jsou jeho členy pouze poštovní expedienti a poštovní pomocníci. Provisní fond má nyní členů celkem asi 4000, jeho roční příjmy činí okrouhle 2,500.000 Kč a provise, vyplácené bývalým členům, činí ročně kolem 1,460.000 Kč. V případě nezpůsobilosti ke službě poskytuje fond svým členům provisi, vdovám a sirotkům provise vdovské neb sirotčí, dále příspěvek na vychování, pohřebné a odbytné.

Pojištění invalidní a starobní jest z doby poslední a bylo zavedeno teprve podle zákona z 9. října 1924, č. 221 Sb. z. a n. od 1. července 1926. V oboru poštovní, telegrafní a telefonní služby vztahuje se na postiliony, poštovní vozky, posly a zaměstnance dělnické kategorie, kteří byli, jak shora uvedeno, již před tím pojištěni v Provisním fondu.

Uvedení zaměstnanci byli proto vyjmuti z členství Provisního fondu a stali se členy od 1. července 1926 nově zřízeného *„Fondu pro invalidní a starobní pojištění poštovních zaměstnanců",* který svým členům poskytuje dávky rovnocenné dávkám podle shora uvedeného zákona, v důsledku čehož jeho členové jsou z pojištění u Ústřední sociální pojišťovny vyloučeni.

Členů tohoto fondu jest v přítomné době asi 12.000. Fond poskytuje svým členům tytéž dávky, jež zavádí zákon č. 221/1924 Sb. z. a n., tedy důchody invalidní a starobní, příplatky k těmto důchodům, dále důchody vdovské, sirotčí a odbytné.

Nároky, které získali členové Invalidního a starobního fondu za svého dřívějšího členství v Provisním fondu, se těmto k účelům invalidního a starobního pojištění započítávají, zejména zkracuje se jim předepsaná čekací doba 150 příspěvkových týdnů, potřebná mimo jiné podle cit. zákona k získání nároku na důchod.

Zřízení samostatného invalidního fondu je pro poštovní správu velmi úsporné a pro zaměstnance poštovní výhodné, ježto mají vlastní pojištění.

4. ÚRAZOVÉ POJIŠTĚNÍ.

Péče o poštovní zaměstnance pro případ úrazu utrpěného ve službě omezovala se před převratem pouze na zaměstnance podléhající zákonnému pojištění. Byli to zaměstnanci *na stavbách telegrafních a telefonních* a v *automobilním provozu*, kteří také byli pojištěni u příslušných teritoriálních pojišťoven dělnických.

Zaměstnanci vlakových pošt a nádražních poštovních úřadů byli pak železnicemi pojištěni proti následkům úrazu utrpěného při železniční dopravě u „Odborové úrazové pojišťovny rakouských železnic ve Vídni".

Po převratu v r. 1918 zůstal stav, pokud jde o prvé zaměstnance, nezměněn. *Zaměstnanci vlakových pošt a nádražních poštovních úřadů* byli však z úrazového pojištění u shora zmíněné pojišťovny vyloučeni, ježto tato přestala prováděti pro oblast naší republiky své pojištění. Státní správa železniční zavedla pak pro své zaměstnance ve vlastní režii úrazové zaopatření, do něhož však již zaměstnance poštovní nepojala. Byly tudíž nároky těchto zaměstnanců a jejich pozůstalých na odškodnění v případě úrazu železničního založeny pouze na ustanoveních zákonů o povinném ručení železnic z 5. března 1869, č. 27 ř. z. a z 12. července 1902, č. 17 ř. z., na Slovensku pak zák. čl. XVIII z r. 1874.

Tento stav byl pro zaměstnance vlakových pošt a nádražních poštovních úřadů potud výhodnější než dřívější pojištění u Odborové pojišťovny, že obdrželi v případě úrazu nejen odškodné, nýbrž i bolestné, jehož úrazový zákon vůbec nezná. Naproti tomu však měly tyto zákony tu nevýhodu, že zaměstnanci skoro v každém případě byli nuceni domáhati se svých nároků podle citovaných zákonů cestou soudního sporu, což bylo jednak nejisté, jednak nákladné.

Proto snažila se poštovní správa poskytnouti svým zaměstnancům pro případ úrazu takové zaopatření, které by jim zaručovalo nárok na odškodné bez soudního vymáhání. Příležitost k tomu naskytla se při komercialisaci pošty.

Jako státní podnik dosáhla poštovní správa *od 1. ledna 1926* podle ustanovení úrazového zákona (§ 4) zproštění svých zaměstnanců od pojistné povinnosti a od uvedeného dne zaručuje jim sama v případě podnikového úrazu služebním řádem úrazového zaopatření ve vlastní režii nárok na odškodné, rovnající se odškodnému podle úrazových zákonů.

Úrazového zaopatření jsou účastni nyní *všichni* zaměstnanci poštovní, úředníci i zřízenci (definitivní i smluvní), kteří jsou činni v provozu poštovním, telegrafním, telefonním a automobilním. U všech poštovních ředitelství a správy poštovní automobilní dopravy v Praze jsou zřízeny důchodové výbory a u ministerstva pošt a telegrafů ústřední sbor, které jsou složeny ze zástupců jmenovaných poštovní správou a ze zástupců volených zaměstnanci.

Úrazové zaopatření záleží v náhradě škody za utrpěné tělesné zranění nebo smrt zaměstnancovu. Úrazové zaopatření poskytuje léčebný a poléčebný důchod zranění utrpěvšímu zaměstnanci, dále důchod vdovský nebo vdovecký, důchod sirotčí, důchody jiných nuzných příbuzných (otec, matka, děd, bába, vnuci a pod.) a pohřebné. Stejný nárok na zaopatření mají i postilioni a poštovní vozkové, jakož i jejich pozůstalí, pokud podnikatelé poštovních jízd, u nichž jsou zaměstnáni, neprovozují vedle těchto jízd jiného živnostenského podniku, podrobeného úrazovému pojištění u příslušné úrazové pojišťovny dělnické.

Úhrada těchto pojistných dávek opatřuje se zvláštním *„Fondem úrazového zaopatření"*, který se tvoří a dotuje přikázáním potřebných částek z běžného rozpočtu poštovního podniku a vzrůstá úrokovým výnosem jmění. Fond spravuje správa poštovního podniku jako účelové jmění státu. Počet zaměstnanců, na něž se úrazové zaopatření vztahuje, činí cca 35.000.

Zřízení samostatného úrazového zaopatření poštovních zaměstnanců jest, jak zkušenosti ukázaly, výhodné nejen pro poštovní správu, nýbrž i pro zaopatřené zaměstnance. Pro poštovní správu jest samostatné zaopatření úsporným, ježto částka, kterou je povinna Fond dotovati, je daleko nižší, nežli částka, kterou dříve pla-

tila úrazovým pojišťovnám dělnickým za pojištění jenom části zaměstnanců. Pro zaopatřené zaměstnance je pak samostatné úrazové pojištění výhodné v tom směru, že mají zaručený vliv na odškodné v případě úrazu, který u úrazových pojišťoven neměli a který by vzhledem k poměrně malému počtu u porovnání s ostatními pojištěnci ani míti nemohli.

IX. FINANČNÍ HOSPODÁŘSTVÍ.

1. POVŠECHNÝ PŘEHLED.

V předcházejících statích bylo vylíčeno úsilí, kterým čsl. poštovní správa snažila se co nejrychleji překonati začáteční hromadné obtíže, aby „Čsl. pošta" dokonale plnila mnohotvárné své úkoly. Čsl. poštovní správa již v prvých hodinách státního převratu zajistila bezpečné a rychlé sdělování projevů nové státní vůle, zejména moci legislativní a výkonné, a splnila tak jeden z prvých předpokladů pro vznik a trvání Čsl. republiky. Krajnímu úsilí nové poštovní správy a nadšené spolupráci uvědomělého zaměstnanectva se pak skutečně podařilo rychle zabezpečiti spolehlivou funkci složitého ústrojí poštovního, telegrafního a telefonního provozu, jak tuzemského, tak i mezinárodního, dále v době co nejkratší aktivovati československé poštovní řízení šekové a posléze i znovu vybudovati poštovní automobilní dopravu. Sešlá a potřebám nového státního útvaru nevyhovující zařízení provozu poštovního, telegrafního i telefonního byla postupně do té míry doplňována a zdokonalována, že československá pošta, převzatá z trosek poraženého Rakousko-Uherska, po desetileté práci, *svou výkonností dostihuje úrovně poštovnictví velkých států evropských.*

Avšak i svou *službou finanční* snažila se čsl. poštovní správa *přiblížiti se nejlepším vzorům evropských správ poštovních,* ačkoliv právě na této cestě se setkávala s překážkami stěží překonatelnými. Válkou způsobené rozvrácení měny a poválečná drahota byly nerozlučně spojeny s *prudkým vzestupem provozních nákladů,* vystupňovaným mimořádnou potřebou všeobecné obnovy za války schátralých provozních zařízení; nadto bylo uspokojiti *i vysoko vypjatou potřebu investiční,* protože převzatá zařízení bylo nutno již z důvodů státně-politických doplniti a přizpůsobiti geografické rozloze území nového státu.

Nebylo však možno rychle vzrůstající řádné i mimořádné náklady provozu *naráz uhraditi mechanickým zvyšováním poplatků.* Bylať si čsl. poštovní správa dobře vědoma, že pošty a telegrafy plní dokonale své významné národohospodářské, kulturní a sociální poslání jen tenkráte, jsou-li nejen hustotou sítě, ale i *levností poplatků* přístupny *všem* vrstvám obyvatelstva. Jen tehdy, je-li doprava zpráv svou lácí všeobecně přístupna, umožňuje *na př.* stejnoměrnou tvorbu cen uvnitř širých oblastí, vydatně posilujíc soutěž nabídkovou a poptávkovou co do rozsahu i intensity; usnadňuje život společenský za dnešní velké pohyblivosti lidstva, činí každý pokrok a objev obecným majetkem, umožňuje novinářství býti oním mohutným činitelem, kterým se dnes jeví v duševním životě národů; jen tehdy, vybírá-li pošta za dopravu drobného zboží poměrně nízké poplatky, zvyšuje dostatečnou měrou jeho dopravní a odbytovou způsobilost; jen nízké sazby za dopravu peněžních zásilek neb výplatu poukázaných peněz ulehčují a zlevňují platebnictví a usnadňují odbyt vůbec; jen nízké poplatky za používání poštovního řízení šekového umožňují a rozšiřují placení bez hotových; jen nízké sazby poštovního provozu automobilního skutečně umožňují krajům železničního spojení postrádajícím účelné spojení s tepnami dopravy a hospodářské jejich povznesení.

Přesvědčení, že v zájmu veřejném nutno veškerému obyvatelstvu alespoň dopravu zpráv učiniti stejnoměrně přístupnou, vedlo k tomu, že dnes již veškeré státy světa si vyhradily právo zřizovati a provozovati pošty (bez jediné výjimky) a také telegrafy (s výjimkou Spojených států severoamerických), a že takto *ve všech státech světa stala se pošta monopolem správním,* vykonávaným nikoliv proto (aneb nikoliv jen výhradně proto), aby si stát zajistil určité přebytky z provozu této dopravy, nýbrž *v prvé řadě v zájmu veřejném,* pro všeobecný prospěch a užitek všech občanů. Dnes již převládá názor, že pošta jako obecně hospodářský monopol nesmí býti posuzována podle toho, kolik státu finančně vynáší, nýbrž podle toho, co koná pro stát a jeho občanstvo, zejména pro jeho život hospodářský.

Proto také čsl. poštovní správa — v souhlase s praksí všech moderních států i bývalého Rakouska a v souhlase s moderní naukou dopravněpolitickou — stanovila si pro finanční správu čsl.

poštovnictví *vůdčí zásadou t. zv. princip poplatkový* (princip veřejného ústavu, princip úhrady vlastních nákladů). Podle tohoto principu děje se správa, požaduje-li se od uživatele za dopravní výkon náhrada, jež se nevyměřuje ani podle hodnoty výkonu pro uživatele, ani podle nákladů jednotlivého výkonu, nýbrž tak, aby souhrn všech náhrad postačil k *úhradě úhrnných vlastních nákladů* všech dopravních výkonů. Při tom ovšem mají úhrnnými provozními příjmy býti uhrazeny nejen úhrnné běžné výdaje provozovací, nýbrž i zúročení a umoření výdajů zařizovacích (pokud potřebný kapitál bylo výjimečně nutno opatřiti na úvěr). *Nevylučuje se však mírný přebytek*, jenž jest oprávněn již vzhledem k nemožnosti zcela přesné kalkulace, a nadto není závadným, protože zejména některé druhy dopravních výkonů (na př. poštovní provoz automobilní, do jisté míry i pošta balíková a telefon) poskytují zvláštní prospěchy určitým krajům neb společenským vrstvám (průmyslu, obchodu).

Pokud pak zejména jde o otázku, jakým způsobem má býti opatřena *úhrada výdajů zařizovacích*, zda z běžných příjmů provozovacích či úvěrem, nelze u pošty, telegrafu a telefonu vzhledem k dnešnímu stupni jejich vývoje přehlédnouti *dvě velmi závažné skutečnosti:* Pošta jest v prvé řadě instrumentem státní správy a její zařízení jsou tudíž budována *v prvé řadě z důvodů státně politických a státně administrativních*, takže zpravidla nemohou zaručovati rentabilitu, která by postačovala k zúročení a umoření úvěru k tomuto účelu uzavřeného. Mimo to musí pošta *každým rokem ve velkém rozsahu investovati*, protože v důsledku svého správního monopolu jest *v zájmu veřejném povinna* dostatečnou měrou *ustavičným* rozšiřováním a zdokonalováním svých zařízení vyhovovati potřebám rozvíjejícího se života národohospodářského a kulturního. Mají tudíž zařizovací výdaje čsl. poštovní správy býti *hrazeny zpravidla ziskem (přebytky provozovacích příjmů nad provozovacími výdaji) a jen tehdy investičními zápůjčkami*, jež by musela poštovní správa umořovati a úrokovati, *jde-li o investice, vybočující z rámce každoročního pravidelného investování, pokud ovšem jsou do té míry rentabilní, aby zaručovaly úrok a úmor zařizovacího nákladu.*

Tento správný způsob úhrady investičních výdajů poštovní správy nemohl však býti zachován v prvém desetiletí naší samostatnosti. Investiční potřeba byla zcela mimořádně vysoká, protože převzatá zařízení nevyhovovala potřebám ani veřejné správy, ani národního hospodářství a kulturního života v novém státě. Pro tuto mimořádnou potřebu investiční poštovní správa neměla a nemohla míti úhrady v běžných příjmech, protože vzhledem k poválečným všeobecně nepříznivým hospodářským poměrům dlouho nemohla přiměřeně valorisovati své poplatky, jakož i proto, že také výdaje udržovací a obnovovací byly v důsledku schátralého stavu převzatých zařízení mimořádně vysoké, a že provozovací náklady vůbec v důsledku znehodnocení měny a poválečné drahoty neobyčejně rychle stoupaly.

Proto bylo *rokem 1921 počínajíc* přikročeno k rozlišování běžných výdajů provozovacích od velkých výdajů na technická zařízení; výdaje na technická zařízení byly považovány za výdaje investiční a jako takové preliminovány i účtovány v samostatném oddílu státního rozpočtu, pokud se týče státního závěrečného účtu. Kdežto běžné provozovací výdaje mohly býti uhrazeny z běžných příjmů provozovacích, byla *úhrada investičních výdajů odkázána na úvěr* (investiční půjčky). Tohoto úvěru se poštovní správě ponejprv dostalo *provedením zákona ze dne 18. března 1921, č. 126 Sb. z. a n. o státní investiční půjčce dopravní podle nařízení vlády republiky Čsl. ze dne 14. dubna 1921, č. 167 Sb. z. a n.* Výnos této investiční půjčky sloužil zároveň potřebám státní správy železniční. Byla to půjčka nucená, neboť osoby fysické i nefysické, používající některých zařízení telefonních a železničních, byly povinny tuto státní půjčku upisovati částkami ve výši zákonem stanovené. Telefonními zájemci bylo celkem upsáno 322,902.100 Kč, kteréhož peníze poštovní správa zcela použila na úhradu svých investičních výdajů, a to *v r. 1921* částkou 101,659.680 Kč, *v roce 1922* částkou 150,992.990 Kč a v roce 1923 částkou 70,249.430 Kč. Zbývající částka 29,884.910 Kč, vydaná na investice v roce 1923, jakož i investiční výdaje *v roce 1924 a 1925* ve výši 212,324.446·58 Kč byly uhrazeny z výtěžku *8%ní anglické půjčky z roku 1922* podle finančního zákona ze dne 19. prosince 1921, č. 470 a zákona z 31. března 1922, č. 110 Sb. z. a n.

Teprve investiční výdaje *roku 1926* ve výši 233,359.494·85 Kč byly uhrazeny podle arrangementu státní finanční správy provozním *ziskem* za rok 1926 v částce 175,671.435·35 Kč, jakož i příspěvkem státní správy v částce 32,688.059·50 Kč a jen z malé části vlastní výpůjčkou podniku u Všeobecného pensijního ústavu v částce

25,000.000·— Kč. Také investiční výdaje čsl. poštovní správy, realisované *v roce 1927* částkou 173,543.858·61 Kč, byly podle finančního zákona pro rok 1927 z větší části 132,250.164·22 Kč uhrazeny *ziskem;* zbývající částka 41,293.694·39 Kč byla uhrazena vlastními prostředky podniku (hotovostmi, vázanými odpisovými reservami a reservním fondem poštovního úřadu šekového).

V důsledku úhrady investičních výdajů let 1921 až 1925 úvěrem byla „Čsl. poště" uložena povinnost uhrazovati finanční správě státní úrok z *úhrnné částky výdajů investičních,* vykázaných v účetních závěrkách státních investic za r. 1921 až 1925, přes to, že příslušné výdaje z velké části nebyly ve skutečnosti vydáním investičním, způsobujícím přírůstek hodnoty věcného produktivního majetku, nýbrž pouhým nákladem udržovacím, jakož i přes to, že pošta v letech 1922 až 1925 odvedla státní finanční správě veškery své provozovací přebytky.

Uvedený způsob úhrady investičních výdajů zatížil ovšem přílišně finanční službu poštovní správy, která se proto snaží uhrazovati napříště *pravidelné, každoročně se vyskytující investiční výdaje důsledně jen vlastními prostředky* (provozovacím ziskem) a připustiti úhradu investičních výdajů úvěrem jen potud, pokud by nápadně vybočovaly z rámce pravidelného každoročního budování. Lze očekávati, že konsolidované poměry finanční správy státní nyní již připustí možnost tohoto jedině správného způsobu úhrady poštovních investic.

Z vědomí významu pošty a jejích povinností k zájmům veřejného blaha plynulo také zdrželivé stanovisko, které poštovní správa zaujala k otázce subsumování Čsl. pošty pod ustanovení zákona č. 404/1922 o úpravě hospodaření ve státních závodech, ústavech a zařízeních, jež převahou *nemají* plniti úkoly správní.

Bylo však již řečeno, že si poštovní správa jinak mnoho slibovala od komercialisace pošty potud, pokud mohla doufati, že tím bude přivoděno zmodernisování a zekonomisování správy přizpůsobením dosavadních správních metod pružnějším metodám administrativy moderních, dobře spravovaných velkých průmyslových podniků, čímž by se mohla poštovní správa snáze přiblížiti svému vlastnímu cíli, *„sloužiti co nejdokonaleji zájmům veřejným"*. Zejména však očekávala poštovní správa od komercialisace úlevu pro finanční službu v otázce úhrady investičních výdajů, neboť § 2, odst. 3. zák. 404/22 ustanovuje, že má býti odváděn státními podniky do státní pokladny přebytek, zjištěný po srážce nákladů investičních; ve smyslu citovaného zákona tudíž mají *investiční potřeby* podniku býti *uhrazovány v prvé řadě ze zisku podniku* a pokud by zisk nepostačil na jejich celou úhradu, příspěvkem státní pokladny jako dalším vkladem státu do podniku nebo investičním úvěrem.

Bohužel celková finanční situace státu jakož i mimořádně velká a mezinárodními důvody diktovaná investiční potřeba znemožnily státní správě finanční setrvati důsledně na této správné zásadě úhrady investičních výdajů státních podniků vlastními přebytky podniku. „Čsl. poště" byla i *po prohlášení pošty podnikem* (v r. 1925 a 1928) stanovena finančním zákonem povinnost odvésti státní pokladně celý zisk, zatím co její investiční potřeba byla tak, jako v letech 1921 až 1924, *odkázána na úhradu úvěrem.*

* * *

Zásady pro správu státních podniků, ustanovené vl. nař. č. 206/24, byly čsl. poštovní správou uplatňovány v mezích možnosti co nejdůsledněji od první chvíle účinnosti vládního nařízení č. 206/1924.

V prvé řadě bylo důsledně dbáno požadavku *úspornosti* ve správě i ve všech provozovacích a služebních odvětvích podniku.

Na účet podniku byla převzata také *úhrada oněch provozovacích a správních výdajů, které byly do té doby preliminovány a účtovány ve výdajích jiných odvětví státní správy.* Tím vznikla poštovní správě nová břemena uhrazovati celý náklad na pensijní zaopatření bývalých poštovních zaměstnanců a jich pozůstalých, udržovati státní poštovní budovy, platiti za dopravu pošty po státních drahách, vyjadřovati přiměřenými odpisy úbytek hodnoty všeho věcného produktivního majetku, nastalý fysickou deteriorisací a pod.; naproti tomu vznikl poště také nový zdroj příjmů v částečné úhradě bezplatného konání služeb pošty pro jiná odvětví státní správy. Jelikož však převzatá *nová vydání* byla daleko *vyšší než nové příjmy,* musela poštovní správa hledati úhradu větších výdajů také ve výsledcích *nové orientace své tarifní služby.*

Velký rozsah veškerého majetku čsl. poštovní správy jak co do rozlehlosti místní, tak i co do počtu a druhů tohoto majetku, odlišujícího se ve značné většině od majetku, vyskytujícího se u soukromých podnikatelů, byly neobyčejně těžkou překážkou pro možnost *zjistiti peněžní hodnotu veškerého věcného majetku* pošty, neboť

podle kamerálního účetnictví, kterým účtovalo do té doby největší odvětví podniku (poštovní, telegrafní a telefonní provoz), nebyla peněžní hodnota věcného majetku vůbec vedena v patrnosti. Nicméně poštovní správa vyhověla i ustanovením § 17. vládního nařízení č. 206/24; ministerstvo pošt a telegrafů dalo totiž sestaviti k *1. lednu 1925 zevrubný soupis majetku* poštovního, telegrafního a telefonního provozu, poštovních úřadů šekových a poštovní automobilní dopravy a výsledky tohoto soupisu přezkoušelo a doplnilo *soupisem druhým, provedeným k 31. prosinci 1925*. Soupisům byl podroben veškerý majetek podniku, všechny jeho aktivní a pasivní součástky. Při soupisu zakládacích aktiv byl majetek podniku rozdělován na *tři skupiny*, a to: v majetkové součásti, pořízené býv. rakouskou, uherskou nebo německou poštovní správou, v majetkové součásti, pořízené v době od 1. listopadu 1918 do 31. prosince 1924, a v majetkové součásti, pořízené po 1. lednu 1925.

Na podkladě těchto soupisů majetku, oceněného podle zásad stabilisačních bilancí, bylo pak možno sestaviti *východiskovou bilanci podniku „Čsl. pošta" k 1. lednu 1925* a pak účtovati a sestavovati výroční závěrečné účty tak, jak bylo určeno citovaným ustanovením vládního nařízení. Ve východiskové bilanci byla podle zásady kontinuity účtů vykázána v prvé řadě aktiva i pasiva, která již podle zásad kamerálního účetnictví byla účetně vykazována buď jako etátní zbytkové náležitosti nebo jako kontokorentní nedoúčtované položky a pokladní hotovosti, kdežto ostatní aktiva i pasiva (věcný majetek produktivní i zásobní, aktivní a pasivní přechozí hodnoty) byla vykázána na základě právě zmíněných soupisů majetku, provedených k 31. prosinci 1924. Úhrn investičních výdajů, realisovaných poštovní správou až do konce roku 1924, byl vykázán jako pasivum na účtu státní správy finanční, a to bez ohledu na to, že majetek, pořízený za tyto výdaje, nebyl již ekvivalentní tomuto převzatému pasivu. Takto sestavená východisková rozvaha aktiv a pasiv, převzatých podnikem, byla pak uzavřena účtem základním, který vykazuje ryzí hodnotu veškerého jmění podniku jako výsledný rozdíl mezi úhrnem všech převzatých aktiv a pasiv.

Také *účetní služba* největšího odvětví podniku, jímž jest poštovní, telegrafní a telefonní provoz, byla pronikavě *reorganisována podle zásad obchodního účtování*, aby bylo možno účtovati a bilancovati majetek čsl. poštovní správy a zjišťovati výsledky jejího hospodaření závěrečnými účty, sestavenými tak, jak žádají §§ 19 a 20 vládního nařízení č. 206/24.

V důsledku těchto opatření mohla tudíž poštovní správa *počínajíc rokem 1925 předkládati závěrečné účty*, ve kterých byl vykázán *zisk*, vyšetřený účtovacím systémem podle zásad soukromého podnikání, jakož i *ryzí hodnota podniku* a hodnoty jednotlivých druhů jeho majetku.

S účinností od počátku roku 1925 byla také *upravena pokladní služba poštovní správy v jejím styku s ústřední státní pokladnou*. Až do konce roku 1924 byly totiž pokladní hotovosti poštovní správy integrující součástí pokladní hotovosti ústřední státní pokladny. Poštovní správa měla tak, jako jiná odvětví státní správy, své podřadné účty na šekovém účtu ústřední státní pokladny; příjmy a výdaje poštovní správy, realisované šekovým řízením, byly ve skutečnosti účiny ústřední státní pokladny. Pokud k vyrovnávání pokladních hotovostí u poštovních úřadů na stanovenou výši nepostačily vzájemné příděly a odvody mezi poštovními úřady, byly tyto pokladní hotovosti vyrovnávány žirovými příděly neb odvody potřebných částek ve styku poštovních úřadů s filiálkami bankovního úřadu ministerstva financí, kterézto žirové příděly a odvody byly účtovány na žirovém účtu ústřední státní pokladny.

Po prohlášení některých odvětví státní správy podniky spravovanými podle zásad soukromého hospodářství oddělila finanční správa státní také pokladní službu státních podniků od ústřední státní pokladny, zrušivši podřadné účty příslušných odvětví státní správy na šekovém a na žirovém účtu ústřední státní pokladny. V důsledku toho zřídila poštovní správa od počátku roku 1925 u poštovního úřadu šekového *vlastní šekový účet podniku* „Čsl. pošta" s podřadnými šekovými účty pro jednotlivé účtárny podniku. Realisování příjmů a výdajů podniku šekovým řízením je pak organisováno obdobně jako tomu jest u společného účtu šekového pro ústřední státní pokladnu. Účtárny podniku převádějí příjmy i výdaje, realisované na jejich podřadném šekovém účtu, na účet ústřední poštovní správy, čímž jejich účtování koresponduje s účetní manipulací poštovního úřadu šekového, který veškeré příjmy i výdaje, realisované na podřadných šekových účtech, převádí na účet hlavního šekového účtu.

Také bylo počátkem roku 1925 zavedeno vyrovnávání pokladních hotovostí poštovních úřadů

žirovými příděly a odvody poštovních úřadů na *žirový účet poštovního úřadu šekového u Národní banky československé;* účtárny poštovního, telegrafního a telefonního provozu účtují žirové příděly ve prospěch a žirové odvody na vrub účtu poštovního úřadu šekového, kdežto poštovní úřad šekový účtuje pak tyto žirové příděly na vrub a žirové odvody ve prospěch účtu ústřední poštovní správy; v porovnání vzájemných pohledávek z přídělového a odvodového řízení, vykazovaných účtárnami podniku na účtu ústřední poštovní správy, spočívá nanejvýš významná a odpovědná kontrola tohoto důležitého odvětví pokladní služby u poštovních úřadů.

Finanční služba „Čsl. pošty" dbala také o to, aby co *nejloyálnějším plněním svých povinností k finanční správě* státní podporovala její činnost. Nelze opominouti, že — jak bylo řečeno — *převzala na svůj účet* jako zúročitelné pasivum *úhrn výdajů,* vykázaných v jejích účetních závěrkách státních *investic* za leta 1921—1924, ačkoliv již před prohlášením „Čsl. pošty" za podnik *odváděla* na ústřední účet státní pokladny *veškeré přebytky* svého hospodaření.

Také již v prvním roce podnikového hospodaření odvedla pošta ústřední státní pokladně celý svůj zisk za rok 1925 a mimo to *dokonce splatila ústřední státní pokladně 250,000.000 Kč na úhradu peněžního vkladu státu do podniku.* Mimo to uhrazuje včasně finanční správě státní úroky, placené ústřední státní pokladnou z investičních půjček, realisovaných pro potřebu poštovní správy, jakož i již zmíněné náklady *na pense* a na pensijní zaopatření bývalých poštovních zaměstnanců a jich pozůstalých a hradí *správní náklady ministerstva* pošt a telegrafů.

Majíc dostáti všem těmto úkolům, byla finanční správa podniku postavena před velmi těžký problém, o jehož úspěšné rozřešení se co nejúsilovněji vynasnažila.

Prostředkem k tomu jí byla jednak jmenovaná již *všestranná úspornost,* jež usměrňovala nezbytně veškerá odvětví správní služby, ať šlo o politiku personální či věcně a provozně hospodářskou neb investiční, jednak tarifní služba.

Největší úspory bylo sice dosaženo na *osobních výdajích* v důsledku provedené restrikce personálu podle zákona čís. 286/24, avšak tato úspora byla do značné výše vyvážena většími výdaji na pensijní zaopatření restringovaných zaměstnanců. Nemůže-li býti dosaženo větších úspor *na věcných výdajích* provozovacích v důsledku stále vzrůstajících větších nároků na výkonnost a produktivnost pošty, dosahuje poštovní správa úsporným hospodařením toho, že *provozovací výdaje nedosahují výše, úměrné vzrůstu výkonnosti* jednotlivých služebních odvětví podniku, kterýžto vzrůst výkonnosti je zřejmý ze stále a rychle stoupajícího počtu odbavených jednotek.

Pokud pak musejí býti obrovská břemena finanční, jež byla uložena podniku a podnikem převzata, uhrazena tarifními úpravami, snaží se poštovní správa o to, aby nepříznivý důsledek zvýšení poplatků pro národní hospodářství vyrovnala *zdokonalením provozu.* Tak možno poukázati na př. na překvapující rozšíření telefonní sítě meziměstské, jehož zásluhou získává národní hospodářství ročně milionové úspory na meziměstských telefonních poplatcích, jelikož tímto rozšířením telefonní sítě jest dána možnost dosíci včasně za jednoduchý poplatek žádaná meziměstská spojení telefonní, zatím co dříve mohla býti včasně dosažena pouze jako „naléhavý" nebo dokonce jako „bleskový" rozhovor, placený trojnásobně a devítinásobně.

2. TARIFNÍ POLITIKA.

Na poli tarifní politiky připadla čsl. poštovní správě po státním převratu úloha velmi nevděčná. Velký pokles hodnoty měny, poválečné drahotní poměry a v důsledku toho se dostavivší neobyčejný vzrůst provozních nákladů věcných i osobních donutily poštovní správu k *postupnému zvyšování poplatků. Poštovní* poplatky byly upraveny dnem 15. května 1919, 15. března a 1. srpna 1920, poplatky *telegrafní* 1. května a 1. července 1920, 1. dubna, 15. června a 1. listopadu 1921, poplatky *telefonní* 1. ledna 1920 (účastnické), 15. dubna a 1. srpna 1920 (meziměstské), jakož i 1. dubna 1921 (účastnické). Při tomto pozvolném zvyšování poplatků však poštovní správa, pamětliva jsouc svých úkolů národohospodářských, kulturních i sociálních, *dlouho* — až do konce roku 1921 — *se vyhýbala citelnějšímu zatížení ochablé finanční potence širokých vrstev občanských,* takže výše poplatků zůstávala hluboko pod úrovní drahotního indexu. *Teprve úpravou sazeb, provedenou dnem 1. ledna 1922* u poplatků poštovních a telefonních (za hovory meziměstské), došlo k *pronikavější jich valorisaci* (sazby zvýšeny o 50 až 100%), protože

v zájmu dosažení rovnováhy celostátních příjmů a vydání schodek poštovního, telegrafního a telefonního provozu musil býti bezpodmínečně vyrovnán.

Avšak zvýšením poštovních poplatků, jmenovitě tuzemských, provedeným počátkem r. 1922, bylo dosaženo již *vrcholu* v dosavadním všeobecném zvyšování poplatků. Od té doby snažila se poštovní správa dle možnosti poplatky zase *postupně snižovati*. Protože však dosažení, pokud se týče udržování rovnováhy celkového státního rozpočtu nesmělo býti ohrožováno případným schodkem poštovního a telegrafního ústavu, nemohly ovšem tarifní slevy vybočiti z rámce úspor, jichž poštovní správa dosahovala úsilovnou snahou všemožně stlačiti výši osobních i věcných nákladů. Se snižováním poplatků začalo se *částečně již 1. ledna 1922*, kdy na základě úmluvy portorosské a zvláštní úmluvy s Německem bylo sníženo *výplatné za psaní* a *dopisnice* o 25% proti sazbám mezinárodním *ve styku se sousedními státy* (Maďarskem, Německem, Polskem a Rakouskem a od 1. dubna 1922 též ve styku s Rumunskem a Italií). Rovněž na základě smlouvy portorosské byly ve službě *balíkové* sníženy terminální a transitní poplatky ve styku se *sousedními* státy, jakož i s Italií o 20 až 40% proti poplatkům mezinárodním. Během roku 1922 byly pak v poměru ke stoupající hodnotě čsl. koruny na trhu mezinárodním vůbec postupně snižovány *mezinárodní poplatky balíkové, telegrafní a telefonní*.

Jelikož rozpočtový rok 1922 končil již přebytkem a podnikavá úsporná opatření zabezpečovala trvalé podstatné snížení výdajů, mohla poštovní správa přikročiti konečně také k prvému význačnějšímu *snížení sazeb vnitrozemských* a od *1. května 1923* skutečně *snížila některé* nejtíživější tuzemské *poplatky poštovní*, jmenovitě výplatné za tiskoviny (o 50%) a balíky (o 20 až 43%) a pojistné za cenná psaní a balíky s udanou cenou (o 50—60%), pak poplatky *telegrafní* (slovné o 20%, sazby za obyčejné telegramy nedělní o 33%) a *některé poplatky telefonní* (meziměstské hovorné o 20%, sazby za nedělní hovory o 33% a stavební příspěvky o 25%).

Po této úpravě poplatky tuzemské, srovnány s předválečnými, jevily zvýšení o 500 až 900% u psaní a dopisnic, o 233 až 566% u tiskovin, o 58 až 900% u balíků, o 150 až 400% u poukázek, o 566% u telegramů, o 300% (průměrně) u účastnických poplatků telefonních, o 268% (průměrně) u telefonních poplatků meziměstských a o 500% u sazeb poštovního provozu automobilního.

Příznivé hospodářské výsledky „Čsl. pošty", která rokem 1922 počínajíc vykazovala přebytky se silnou vzestupnou tendencí, vzbuzovaly naději, že poštovní správa bude moci důsledně provésti započaté postupné snižování poplatků zejména, že jí bude možno konečně snížiti také poplatky pošty listovní, kterézto opatření měla za nejnaléhavější vzhledem k potřebám života hospodářského, veřejností vždy znovu zdůrazňovaným. Poštovní správa skutečně také již *v polovině roku 1924* zahájila příslušné *přípravné práce* a jednala se státní správou finanční o souhlas *ke snížení hlavních poplatků pošty listovní* jak ve styku tuzemském, tak i s cizinou, průměrně o 20%. Podle podrobných výpočtů bylo by sice toto snížení poplatků pošty listovní způsobilo velmi citelný úbytek příjmů, a to o částku asi 85 milionů Kč, leč bylo předpokládáno, že při lepšící se konjunktuře ve výrobě a obchodu bude tento úbytek příjmů aspoň částečně vyrovnán vzestupem dopravy, a to tak, že z běžných příjmů poštovní správy by napříště bylo lze hraditi také výdaje, spojené s pravidelným každoročním rozšiřováním provozních zařízení, kdežto investičními půjčkami by byly opatřovány toliko prostředky pro investice mimořádného rozsahu a nákladu.

Chystané snížení poplatků pošty listovní musilo však býti na neurčito odloženo, protože mezitím bylo vydáno vládní nařízení č. 206/1924, kterým podle zákona č. 404/1922 byla také *„Československá pošta"* prohlášena podnikem spravovaným podle zásad obchodního hospodaření, a tím *podrobena režimu nových zásad správních*.

Vládním nařízením č. 206/24 bylo sice státním podnikům uloženo, aby plnily co nejdokonaleji svůj národohospodářský, případně správní úkol a dbaly všeobecně uznaných zájmů veřejných, zároveň však bylo nařízeno, aby státní podniky byly vedeny podle zásad řádného obchodníka *a napříště samy uhradily veškeré výdaje, spojené s provozem svých služebních odvětví*. Tím bylo „Čsl. poště" uloženo, aby z vlastních příjmů podnikových hradila také *náklady své ústřední správy* (ministerstva pošt a telegrafů), jakož i v rozpočtech poštovní správy dosud nevykazované provozní výdaje, které vzhledem k tomu, že pošta pro své úkoly byla až dosud součástí vlastní státní správy, byly hrazeny z úvěru jiných kapitol státního rozpočtu

(pensijní a zaopatřovací požitky poštovních zaměstnanců a jich pozůstalých, jež až dosud byly hrazeny z prostředků všeobecného pensijního etátu, náklady spojené se *stavbou a správou státních budov poštovních,* které až dosud zatěžovaly rozpočet ministerstva veřejných prací, pokud se týče i *náklady na přepravu poštovních zásilek na státních železnicích* a na *obnovu i rozmnožení vozů vlakových pošt,* kteréžto náklady hradilo dosud ministerstvo železnic).

Prohlášením „Československé pošty" podnikem a převzetím uvedených nadmíru tíživých nových břemen nastala tudíž poštovní správě *povinnost, aby dosavadní soustavu svých poplatků podrobila revisi pod zorným úhlem nového finančně-správního principu* (principu veřejného podniku). Revise dosavadní politiky tarifní byla — jak se záhy ukázalo — tím více odůvodněna, že podle zákona č. 404/1922 a vl. nařízení č. 206/1924 měla také dosavadní nevhodná metoda financování investic státních podniků racionálně býti změněna; *prostředky potřebné pro investice* státních podniků již neměly býti opatřovány z výtěžků dlouhodobých úvěrních operací (jako se dělo v letech 1921 až 1925), nýbrž *hrazeny z čistých zisků* podniky dosahovaných, které jim k tomu účelu měly býti ponechány buď zcela neb z části; *úhrada investic zápůjčkami měla býti vůbec vyloučena,* aby státní dluh nebyl již zvětšován a soukromému podnikání nebyl státními půjčkami odnímán neb zdražován úvěr. Tím vzešla poštovní správě nová těžká povinnost uspořádati své hospodářství tak, aby přes to, že v důsledku nového způsobu správy musila opatřiti úhradu pro celou řadu nově uložených velmi tíživých nákladů provozovacích, přece dosahovala *značnějších zisků, které by stačily při nejmenším k úhradě nákladů spojených s každoročním pravidelným rozšiřováním provozních zařízení, po případě i k úhradě některých investic mimořádného rozsahu a nákladu,* jakými byla na př. realisace velkého projektu výstavby čsl. sítě dálkových kabelů telefonních, se kterou v roce 1925 započíti byla čsl. poštovní správa přinucena vlivem mezinárodní soutěže.

Tarifní komise v ministerstvu pošt a telegrafů pověřená revisí sazeb projednala celý soubor příslušných tarifních otázek. Nemohla však jinak, než vzhledem k usnesením stokholmského světového poštovního kongresu, jež měla nabýti účinnosti dnem 1. října 1925, toliko doporučiti, aby tímto dnem počínajíc byly upraveny jednak *mezinárodní poštovní poplatky* podle usnesení stokholmského kongresu, jednak *příslušné poplatky tuzemské,* které bylo z důvodů provozních nezbytno přizpůsobiti poplatkům mezinárodním, a dále pak, aby byly ještě upraveny poplatky tuzemské, které vyžadovaly úpravy proto, aby byly jednak odstraněny určité sazební tvrdosti, na něž poukazovaly již dlouho obchodní a průmyslové kruhy, jednak vyrovnány určité sazební nesrovnalosti, které pociťovala poštovní správa sama. Tato nová úprava poštovních poplatků byla provedena vládním nařízením ze dne 4. září 1925, č. 187 Sb. z. a n., ale tak, že v celku nedošlo k žádnému citelnějšímu zatížení obecenstva zvýšenými nebo novými poplatky.

Zvýšení *tuzemských telefonních* poplatků o 20 procent bylo provedeno již na počátku r. 1925 výnosem ministerstva pošt a telegrafů z 21. ledna 1925, a to vzhledem k ustanovení § *10 zákona z 22. prosince 1924, č. 287 Sb. z. a n.,* kterým k úhradě výloh, spojených se změnou některých předpisů o odpočivných a zaopatřovacích požitcích civilních státních a některých jiných veřejných zaměstnanců a pozůstalých po těchto zaměstnancích, byla zavedena, „pokud nebude učiněno jiné opatření", 10%ní dávka z jízdného za osobní dopravu na drahách a *20%ní dávka z poplatků telefonních.* Zvýšení tuzemských telefonních poplatků, provedené na začátku roku 1925, bylo tudíž jen důsledkem jejich zdanění; příjmové hospodářství „Čsl. pošty" jím posíleno nebylo, naopak finanční dávkou tohoto druhu, jež v jiných státech se vůbec nevyskytuje, byl *poštovní správě odčerpán mocný pramen nových příjmů,* jehož mohla při tehdejší poměrně nízké výši telefonních poplatků (zvýšených toliko o 268% pokud se týče průměrně o 300% proti sazbám předválečným) sama vydatně použíti k úhradě nových nákladů v důsledku komercialisace. Na dávce z telefonních poplatků odvedla poštovní správa za léta 1925 až 1927 finanční správě úhrnem přes 74,000.000 Kč, z nichž toliko okrouhle 20,000.000 Kč bylo poštovní správě refundováno k úhradě vyššího nákladu na vlastní staropensisty, zbytku v částce 54,000.000 Kč však použito k úhradě potřeb jiných resortů státní správy.

Poštovní správa byla tudíž citelně postižena za to, že vzhledem k tehdejšímu neuspokojivému stavu telefonních zařízení ponechávala telefonní poplatky dlouho — až do konce r. 1924 — jen částečně valorisovány a tuto jedinou latentní

reservu nechávala pro vlastní účely nevyužitu. Za situace nastavší po vydání shora uvedeného zákona č. 287/1924 však nezbývalo, než použíti příjmů z telefonního provozu *zvýšenou* měrou k zajištění úhrady pro nákladné, na několik let rozvržené, národohospodářsky velmi významné a zdravé investice v oboru telefonních staveb, pro které úhrada novými úvěrními operacemi nesměla již býti opatřena, neměly-li býti mařeny záměry státní správy finanční, jež právě zjednávala předpoklady pro dosažení výhodnějšího kursu státních papírů a příznivějších podmínek státního úvěru v budoucnosti. Poštovní správa přikročila tudíž v červenci 1926 k *opětnému zvýšení telefonních poplatků*, jímž zdraženo bylo telefonní předplatné průměrně na sedminásobek sazeb, platných v roce 1914, a poplatky za meziměstské hovory staly se průměrně 6½krát vyšší, než sazby předválečné.

Nové zvýšení telefonních poplatků bylo zcela nevyhnutelné, protože telefonní investice nebylo lze odložiti. V oboru telefonních staveb tehdy poštovní správa prováděla (a i dnes ještě provádí) nákladné stavby meziměstských kabelových tratí i vzdušných vedení, jakož i rekonstrukce a rozšíření telefonních sítí i ústředen místních, aby umožnila urychlené zřizování telefonních stanic účastnických a zřizování nových hovoren, po případě sítí v místech, která dosud telefonu postrádala. Tak na př. nákladnou rekonstrukcí pražské sítě telefonní bylo umožněno červencem 1926 počínajíc zřizovati ve Velké Praze již asi 300 samostatných stanic měsíčně proti dřívějšímu měsíčnímu průměru asi 80 až 100 stanic. Neměla-li pak výnosnost staveb dosud provedených předem býti zmařena, nebylo možno dopustiti, aby tyto stavby zůstaly pouhým torsem. Neboť má-li na př. ta která meziměstská kabelová trať býti náležitě využita, jest žádoucno, aby místní telefonní sítě v této trati ležící nebo svým meziměstským stykem převážně na tuto trať odkázané byly tak vypraveny, aby poskytovaly možnost zřízení telefonní stanice účastnické pro každého zájemníka. Naopak zase hospodářská prosperita velkých sítí místních, vyžadujících složitých a nákladných zařízení v ústřednách, je z valné části odvislou od dostatečných spojů meziměstských. Také z důvodů řádné dopravní a transitní politiky, zejména z ohledu na státy sousední, nebylo lze dobudování meziměstských a mezistátních telefonních spojení odložiti nebo zdržovati.

Ostatně neudržitelnost sazeb telefonních, které před zvýšením provedeným v červenci 1926 činily průměrně jen asi pětinásobek tarifů předválečných, vysvitne jasně ze srovnání tehdejších cen hlavních složek zřizovacích i udržovacích nákladů s jejich cenami předválečnými. V r. 1926 platila poštovní správa na př. za telefonní sloupy 9 až 10krát, za isolátory 10krát, za bronzový drát 9krát, za kabely 10 až 11krát, za přepojovač stonásobný 8krát, za telefonní přístroj nástěnný s místním článkovím 11krát, za telefonní přístroj stolní v sítích s ústředním článkovím 12krát tolik jako v roce 1914. Průměrná mzda režijního dělníka telegrafního byla pak asi 10krát vyšší průměru předválečného. Vezme-li se tudíž v úvahu asi desateronásobné zdražení stavebního a udržovacího nákladu proti stavu předválečnému, dále uváží-li se, že v nových telefonních sazbách měla aspoň z části býti obsažena také úhrada prováděných telefonních investic mimořádného rozsahu, nutno uznati, že zvýšení telefonních sazeb na pouhý asi sedminásobek tarifů předválečných, bylo při nejmenším přiměřené. Zmíněné zvýšení telefonních poplatků bylo provedeno u *hovorného od srpna 1926* a u *předplatného od 1. ledna 1927*.

Vzhledem k mimořádně velkému novému finančnímu zatížení „Čsl. pošty" v důsledku komercialisace, jakož i vzhledem k nutnosti zabezpečiti v běžných příjmech také úhradu investičních výdajů, musily ovšem také *poštovní* poplatky býti podrobeny *opětné revisi*. Nicméně poštovní správa, přihlížejíc k potřebám průmyslu a obchodu, upustila od zvýšení všech oněch poštovních poplatků, jež dosud nebyly zvýšeny v poměru ke kupní síle československé koruny a tudíž by zvýšení ještě snesly, a provedla toliko *zvýšení výplatného za tuzemské tiskoviny*, které u nás bylo skoro nejlevnější (vládní nařízení z 22. července 1926, č. 120 Sb. z. a n.). Za to však poštovní správa značnou měrou rozšířila dosavadní výhody úplných tiskovin. Při tom nelze nevzpomenouti také toho, že poštovní správa, přihlížejíc k důležitému poslání periodického tisku, ponechala v platnosti dosavadní velké sazební úlevy, jichž tento tisk požívá, a že se dostalo obchodu a průmyslu určité sazební výhody také tím, že bylo znovu připuštěno podávání více (až tří) balíků na jednu poštovní průvodku a zavedeno znovu nevyplacené podávání balíků.

Nelze popříti, že zařaděním „Československé pošty" mezi státní závody, ústavy a zařízení, jež

převahou nemají plniti úkoly správní, bylo jí *značně stíženo plniti národohospodářské, kulturní a sociální poslání na poli tarifní politiky.* Nicméně za daného stavu jest poštovní správa nucena uspořádati také příjmovou stránku svého hospodaření tak, aby dosahovala *značnějšího provozního zisku,* jehož by výhodně použila *k rychlému vybudování a zdokonalení svých provozních zařízení* a tím *rozmnožila zdroje svých příjmů* tak, aby v zájmu veřejném mohla ve vhodném okamžiku opět přikročiti k trvalému snížení některých svých poplatků. Avšak jako státní podnik řízený zásadami obchodního hospodaření bude „Československá pošta" *také po dokončení oněch investic, jež vybočují* z rámce každoročního a pravidelného rozšiřování a zdokonalování provozních zařízení, povinna přihlížeti k tomu, aby dosahovala *určitého, byť mírného provozního zisku,* který by byl státní správě finanční vítanou reservou pro uspokojení jiných československých zájmů hospodářských, sociálních a kulturních.

Až dosud ovšem vybudování moderních provozních zařízení „Československé pošty" není ještě do té míry provedeno, aby plně vyhovovalo odůvodněným přáním obecenstva a přinášelo poštovní správě takové zvýšení provozních příjmů, jež by jí dovolilo v zájmu veřejném uvažovati o pronikavějším snížení jejích poplatků. Bývá namítáno, že finanční ztráty i z pronikavější redukce tarifu jsou vyvažovány intensivnějším používáním provozních zařízení. Ve skutečnosti však podle získaných zkušeností vyrovnává se velký úbytek na příjmech, způsobený značnějším snížením poplatků, teprve po delším období, někdy i mnoholetém. Proto poštovní správa zatím přistupuje jen k takovému *částečnému* snížení poplatků, které je skutečně s to podnítiti rozšířené užívání provozních zařízení a úbytek na příjmech v poměrně krátké době nahraditi. Takovým opatřením byla *reforma telefonního tarifu,* provedená od 1. dubna 1928, která umožňuje užívání telefonu i vrstvám hospodářsky slabším. Ve *větších* sítích bylo totiž *zlevněno telefonní předplatné za účastnické stanice se slabší korespondencí,* aby zejména majitelům menších podniků obchodních a průmyslových bylo umožněno býti účastnu tohoto ve velkých městech nezbytného dorozumívacího prostředku, neboť v poslední době při provádění rekonstrukcí místních sítí, zejména při automatisaci, bylo nutno z důvodů technických rušiti lacinější zařízení t. zv. telefonů společenských. *V menších* sítích byly pak sníženy sazby vůbec za *všechny stanice* bez ohledu na intensitu jejich korespondence. Příznivý důsledek tohoto tarifního opatření se skutečně projevil v poměrně rychlém zvýšení počtu přihlášek interesentů o nové telefonní stanice. Zatím co za celý rok 1927 přibylo celkem jen 5.111 hlavních telefonních stanic, činí přírůstek hlavních stanic jen za první pololetí letošního roku 4.124. Lze tudíž očekávati, že letošní přírůstek hlavních stanic bude asi o 3.000 větší než přírůstek loňský.

Rozvoj telefonní sítě ve *Velké Praze* byl kromě toho zvláště podporován jednak *slevou stavebního příspěvku* z 2000 Kč na 1000 Kč pro všechny stanice o vzdálenosti nejvýše do 2 km od telefonní ústředny v Praze II., jednak rozšířením I. pásma pražské sítě z dosavadního okruhu o poloměru 4 km od ústředny v Praze II. na okruh o poloměru 5 km. V důsledku těchto opatření, jež nabyla platnosti od 1. října 1928, snížil se značně stavební příspěvek za stanice vzdálené více než 4 km od ústředny v Praze II. Na př. za stanici, vzdálenou 5 km od této ústředny činil stavební příspěvek dosud 4500 Kč, kdežto od 1. října 1928 činí jen 2000 Kč. Za stanici vzdálenou 6 km od ústředny v Praze II., činil stavební příspěvek dosud 7000 Kč; od 1. října t. r. činí jen 4500 Kč. Sleva činí tudíž 2500 Kč a přijde k dobru zejména žadatelům o stanice ve vzdálenějších pražských čtvrtích (na př. Libeň, Vysočany, Hloubětín, Prosek). Rovněž sníží se tím *roční vzdálenostní přirážka* za tyto stanice o 240 Kč. Pokud jde o příspěvek za přípojné vedení stanice v I. pásmu, bylo připuštěno platiti jej ve 4 pololetních *splátkách.*

Pro *pražskou telefonní síť* provedla poštovní a telegrafní správa 1. října 1928 také zásadní *reformu tarifu telefonního předplatného,* spočívající v tom, že od dosavadního systému paušálních sazeb přešlo se k systému placení *zvláštního poplatku za každý místní vlastní hovor.* Znamená to naprosto *spravedlivé* rozdělení poplatkového břemena na jednotlivé účastníky podle míry, v jaké své stanice používají. Za každou hlavní stanici pražskou se nyní platí amortisační příspěvek 50 Kč měsíčně a kromě toho za každý vlastní místní hovor 40 hal. Nejméně však musí býti zaplaceno na místním hovorném 30 Kč měsíčně. Tímto způsobem vyhověno bylo potřebám obecenstva a dosaženo účelného a spravedlivého systému v úpravě telefonních poplatků.

3. FINANČNÍ VÝSLEDKY.

Výsledky finančního hospodářství „Čsl. pošty" jsou obzvláště zjevny ze vzájemného porovnání výsledků hospodaření čsl. poštovní správy, vykázaných v závěrečných účtech státních za jednotlivá léta 1919—1927.

Podle *státních závěrečných účtů, předložených Nejvyšším účetním kontrolním úřadem zákonodárným sborům*, vykazovalo finanční hospodářství „Čsl. pošty" (s poštovními úřady šekovými) v prvých 9 letech naší samostatnosti tyto výsledky:

V roce	Příjmy (těžby)	Výdaje (náklady)	Přebytek (zisk) + Schodek (ztráta) −
	Kč		
1919	202,685.150·51	188,800.715·58	+ 13,884.434·93
1920	532,013.317·76	448,924.165·46	+ 83,089.352·30
1921	831,618.775·54	1.022,336.394·02	− 190,717.618·48
1922	992,706.325·18	975,631.422·29	+ 17,074.902·89
1923	908,242.154·49	497,226.033·99	+ 411,016.120·50
1924	964,124.310·41	836,117.499·19	+ 128,006.811·22
1925	1.066,387.713·67	920,573.002·27	+ 145,814.711·40
1926	1.218,240.503·50	1.042,569.068·15	+ 175,671.435·35
1927	1.305,810.336·40	1.173,560.172·18	+ 132,250,164·22

Podle těchto výsledků vykazovala „Čsl. pošta" ztrátu toliko v jediném roce 1921 a v ostatních 8 letech přebytky v úhrnné částce Kč 1.106,807.932·81, jež vyjímajíc přebytky let 1926 a 1927 odvedla státní správě finanční částkou Kč 798,886.333·24; naproti tomu byly prostředky na investice „Čsl. pošty" v období prvých 9 let opatřeny výpůjčkami v úhrnné částce Kč 590,111.454·63.

Avšak tyto dílčí závěrky „Čsl. pošty" samy o sobě až do roku 1926 *nepodávají úplného přehledu* o skutečných hospodářských výsledcích poštovní a telegrafní správy, ježto:

1. jednak nejsou v nich obsaženy některé s hospodařením „Čsl. pošty" spojené výdaje, které v letech 1919, 1920, 1923, 1925 a 1926 byly účtovány na vrub *všeobecné pokladní správy* státní,

2. jednak jsou v nich obsaženy v letech 1919 a 1920 *výdaje investiční* a v letech 1919—1923 *příspěvky k reservnímu fondu poštovního úřadu šekového*, kteréžto výdaje nejsou položkami ztrátovými.

Mají-li tudíž výsledky hospodaření, vykázané ve státních závěrečných účtech za léta 1919 až 1927, podati *ucelený a nezkreslený obraz o finančním hospodářství „Čsl. pošty"*, nutno

1. *k výdajům* „Čsl. pošty" *připočísti výdaje, zaúčtované na vrub všeobecné pokladní správy*, a to *v letech 1919 a 1920* vyšší náklad 151,350.875·81 Kč pokud se týče 300,409.608·94 Kč, vzniklý: úpravou cestovních požitků (zákon z 15. května 1919, č. 260 Sb. z. a n.), započtením válečných let (zákon z 23. července 1919, č. 457 Sb. z. a n.), úpravou požitků státních zaměstnanců (zákon ze 7. října 1919, č. 451 Sb. z. a n.), povolením nouzových výpomocí (zákon z 25. listopadu 1920, č. 625 Sb. z. a n.), zabráním území slovenského čsl. úřady (okupační náklad) a konečně přijetím legionářů na nesystemisovaná místa; *v roce 1923* připočísti náklad per Kč 383,531.229·88, vzešlý prováděním zákona ze dne 20. prosince 1922, č. 394 Sb. z. a n., o úpravě platů státních zaměstnanců; *v roce 1925* pak připočísti náklad Kč 26,857.538·45, vzniklý povolením odměn státním a některým jiným veřejným zaměstnancům na rok 1924 a 1925 (zákon z 22. prosince 1924, č. 289 Sb. z. a n.) a konečně *v roce 1926* částku 54,000.000 Kč, ježto z celkového vyššího nákladu Kč 58,555.964·45, vzešlého úpravou platů poštovních zaměstnanců podle zákona z 24. června 1926, č. 103 Sb. z. a n., byla ve státním závěrečném účtu za rok 1926 účtována toliko částka Kč 4,555.964·45 na vrub „Čsl. pošty" a zbytek uhrazen státní správou finanční vzhledem k tomu, že teprve 1. srpnem 1926 provedené zvýšení některých poplatků poštovního a telefonního provozu v roce 1926 nevyneslo úhradu celého vyššího nákladu;

2. nutno z vykázaných výdajů *vyloučiti částky, jež nejsou položkami ztrátovými*, nýbrž majetkovými, a to:

a) *v letech 1919 a 1920 výdaje investiční* v částce Kč 26,343.230·03, pokud se týče Kč 79,063.881·88, a

b) *v letech 1919 až 1923 dotace reservního fondu poštovního úřadu šekového*, které činily v roce 1919 Kč 9,885.160·46, v roce 1920 Kč 30,259.390·18, v roce 1921 Kč 60,127.051·70, v roce 1922 Kč 16,903.389·19 a v roce 1923 Kč 566.525·72.

Po úpravě takto provedené poskytují hospodářské výsledky „Čsl. pošty", vykázané ve státních závěrečných účtech, tento obraz:

V roce	Příjmy (těžby)	Výdaje (náklady)	Zisk + (přebytek) Ztráta – (schodek)
	Kč		
1919	202,685.150·51	303,923.200·90	– 101,238.050·39
1920	532,013.517·76	640,010.502·34	– 107,996.984·58
1921	831,618.775·54	962,209.342·32	– 130,590.566·78
1922	992,706.325·18	958,728.033·10	+ 33,978.292·08
1923	908,242.154·49	880,190.738·15	+ 28,051.416·34
1924	964,124.310·41	836,117.499·19	+ 128,006.811·22
1925	1.066,387.713·67	947,430.540·72	+ 118,957.172·95
1926	1.218,240.503·50	1.096,569.068·15	+ 121,671.435·35
1927	1.305,810.336·40	1.173,560.172·18	+ 132,250.164·22

Teprve takto upravené účiny *plně vystihují vývoj finančního hospodářství „Čsl. pošty" v letech 1919 až 1927.*

Vývoj finančního hospodářství „Čsl. pošty" je charakterisován těmito *třemi obdobími:* tříletím poválečných nesnází (1919 až 1921), tříletím pokračující konsolidace a stabilisace (1922 až 1924) a posléze prvým tříletím hospodaření podle zásad obchodních (1925 až 1927).

V období *poválečných nesnází* (1919 až 1921), kdy teprve byly budovány základy správního organismu státu, kdy ani hranice státu nebyly ještě přesně stanoveny a kdy stát dočasně neměl ani správu některých částí svého území pevně ve svých rukou, finanční výsledky československé poštovní správy nemohly býti příznivé. Schodky prvých tří let byly důsledkem jednak desolátního stavu provozních zařízení pošty, telegrafu a telefonu, převzatých od Rakousko-Uherska, který vyžadoval neúměrných nákladů udržovacích a obnovovacích, jednak stoupající drahoty, vyplynuvší z poklesu měny, jež způsobovala mimořádný vzrůst provozovacích nákladů, zejména personálních, a ztěžovala reorganisaci pošty, telegrafu a telefonu po stránce technického vybavení, a posléze i důsledkem toho, že v souvislosti s dlouhotrvající krisí hospodářského života ochablo do značné míry i používání služeb pošty, telegrafu a telefonu, zatím co rostly nároky státní správy na bezplatné plnění povinností pošty.

Ačkoliv však hospodářství „Čsl. pošty" v prvém tříletí poválečných nesnází nebylo ještě soběstačné, přece jen finanční služba poštovní správy v prvých dobách popřevratových mimořádným způsobem podepřela a usnadnila finanční a pokladní službu státní správy finanční. Splnění tohoto úkolu vyplynulo v prvé řadě z významu funkce poštovních úřadů jako plateben veřejného hospodářského života pro státní správu. Zejména v prvých dnech samostatnosti státu bylo nutno zabezpečiti plynulost pokladní služby poštovních úřadů účelným regulováním přídělového a odvodového řízení v peněžní službě u poštovních úřadů, aby pro výplatu platů státních a veřejných zaměstnanců i pensistů, jakož i ostatních peněz poštovní dopravě svěřených a poukázaných byly zajištěny dostatečné peněžní hotovosti. Význam této služby pro nerušený vývoj státu v prvých dnech jeho existence netřeba zdůrazňovati. Podpora státní finanční správy poštou spočívala také ve zmíněné již účasti pošty jak při okolkovací akci československé měny, tak i při emisi československých státních půjček. Mimo to čsl. poštovní správa vyplácela také za bývalou státní správu dodavatelům poštovní správy, jakož i podavatelům ztracených poštovních zásilek pohledávky, jichž právní důvod spadal do doby před 28. říjnem 1918, čímž rovněž přispěla k posílení důvěry v novou státní správu.

V roce 1919 vznikly ztráty zejména přerušením poštovní dopravy a ochabnutím telegrafního a telefonního provozu na Slovensku a v Podkarpatské Rusi za nepřátelského vpádu, jakož i úbytkem značného počtu poštovních úřadů na Těšínsku, převzatých do správy polského státu. Úbytek příjmů tím způsobený nemohl býti vyrovnán nepatrným zvýšením poštovních poplatků a zvýšením prodejní ceny poštovních a telegrafních cenin, provedeným po prvé z jara 1919.

Avšak ani *v roce 1920* provedené opětovné zvýšení poplatků poštovních, telegrafních a telefonních nemohlo přes to, že styk se sousedními státy a cizinou byl již čilejší, postačiti na náhradu dalšího vzrůstu provozovacích nákladů, vyvolaného zdražením všech provozovacích potřeb a exponováním personálu na Slovensko a Podkarpatskou Rus, a to tím méně, že mimo pravidelné i mimořádné provozovací výdaje bylo v roce 1920 tak jako v roce 1919 nutno z běžných příjmů uhraditi i naléhavé a neodkladné investiční potřeby poštovního, telegrafního a telefonního provozu.

V roce 1921 dosáhla převaha výdajů nad provozovacími příjmy svého vrcholu následkem zvýšení nákladů personálních i věcných v důsledku nízkého kursu čsl. měny. Vliv vysokých cen veškerých provozovacích prostředků převažoval účinky vzrůstu provozu a dalších zvýšení poplatků, ke kterým se poštovní a telegrafní správa jen nerada uchylovala, pamětliva jsouc svých

úkolů národohospodářských, kulturních i sociálních. Investiční hospodářství bylo v tomto roce po prvé odděleno od běžného hospodářství a úhradou odkázáno po prvé na úvěr.

Druhé tříletí, období konsolidace a stabilisace, jež bylo i v nejširším okruhu hospodářského života ve státě charakterisováno položením a důsledným upevňováním základů k všeobecné hospodářské konsolidaci, projevilo se i ve finanční službě československé poštovní správy důslednou snahou dosáhnouti podstatného snížení nákladů skutečným zmenšením provozovacích potřeb, zejména snížením věcných nákladů.

Začátkem roku 1922 došlo k valorisaci poštovních poplatků ve styku mezinárodním i tuzemském, k níž pohnutkou bylo ustanovení přijaté na světovém poštovním kongresu v Madridě, opravňující k tomuto opatření. Touto úpravou poštovních i zvýšením telegrafních poplatků, jakož i snížením provozovacích nákladů v důsledku úbytku personálu a nepřijímání nových sil, jakož i omezeným nákupem věcných potřeb bylo přes to, že následkem mimořádné krise průmyslu a obchodu se nedostavil — vyjma na Slovensku — rozvoj provozu, dosaženo toho, že hospodářství roku 1922 neskončilo schodkem, nýbrž *přebytkem, který tímto rokem počínajíc vykazuje hospodářství „Československé pošty" trvale.*

V následujících dvou letech pak zhodnocení československé měny a v důsledku toho nastalý pokles cen veškerých potřeb životních, způsobily další snížení provozovacích výdajů „Československé pošty", která neváhala přispěti k možnosti všeobecného snížení cenové úrovně tím, že také zlevnila úkony „Čsl. pošty" snížením některých poplatků. Kdežto v roce 1923 v důsledku vleklé stagnace obchodu a průmyslu se v provozovacích příjmech projevil pokles poštovního, telegrafního a telefonního provozu, v roce 1924 oživením obchodu a průmyslu provozovací příjmy opět vzrostly, byť ne ovšem tou měrou, jak bylo očekáváno vzhledem k snížení některých poplatků a soustavnému rozšiřování a zdokonalování provozních zařízení.

Zdokonalení veškerého technického zařízení pošty, telegrafu a telefonu (zejména adaptace a rekonstrukce zanedbaných technických zařízení, převzatých od Rakousko-Uherska a vybudování nových vedení požadovaných z důvodů státně-politických, státně-administrativních i národohospodářských) vyžádalo si v roce 1922 až 1924 nákladu Kč 331,417.961·31, kdežto v letech 1919—1921 bylo na investice vydáno toliko Kč 207,066.790·08. Investiční náklady byly rokem 1921 počínajíc uhrazeny z výtěžku státní investiční půjčky dopravní z roku 1921 a čsl. zahraniční půjčky z roku 1922, protože provozovacích přebytků „Čsl. pošty" musilo býti použito na úhradu potřeb jiných resortů státní správy.

Třetí období počíná rokem 1925, prvým to rokem nové orientace správy podle zásad obchodního hospodaření. Komercialisací vzešly „Čsl. poště", jak shora již uvedeno, velmi značné nové náklady, jež jen z části byly vyváženy novými těžbami. Tyto nové náklady a těžby byly jednak až potud účtovány na vrub nebo ve prospěch jiných odvětví státní správy, jednak vznikly nově v důsledku provádění zásad zákona č. 404/1922 a vládního nařízení č. 206/1924. Vzešly totiž:

V roce	nové náklady	nové těžby
1925	127,471.755·18 Kč	34,709.180·42 Kč
1926	278,208.876·76 „	140,507.914·81 „
1927	298,939.077·24 „	144,048.820·52 „

Byla tudíž nová břemena podniku hrazena novými těžbami v roce 1925 jen do výše 27·2% a v roce 1926 55·5%; v roce 1927 pak bylo jen 48·3% nových nákladů hrazeno novými příjmy. Nové náklady byly vyšší než nové těžby v roce 1925 o Kč 92,762.574·76, v roce 1926 o Kč 137,700.963·95 a v roce 1927 dokonce o Kč 154,890.256·72.

Rokem 1925 počínajíc vykazuje poštovní správa výsledky svého hospodaření v závěrečných účtech sestavených podle zvyklostí obchodních, t. j. v účtu ztráty a zisku a v účtu konečné rozvahy.

Podle účtu ztráty a zisku *za r. 1925* končilo hospodářství „Čsl. pošty" ziskem Kč 145,814.711·40. Kdyby ovšem částka Kč 26,857.538·45, jíž vyžadovaly mimořádné odměny, povolené poštovním zaměstnancům pro rok 1924 a 1925 zákonem č. 289/1924, nebyla bývala účtována na vrub všeobecné státní pokladní správy, nýbrž na vrub podniku, byla by „Čsl. pošta" za r. 1925 vykázala toliko zisk Kč 118,957.172·95. Avšak vezme-li se v úvahu, že „Čsl. pošta" v důsledku komercialisace byla zatížena novými provozními náklady, jež byly o Kč 92,762.574·76 větší než nové těžby, dále uváží-li se, že poštovní a telegrafní ústav plní dlouhou řadu úkolů, příslušejících vlastně státní administrativě, nikoliv státnímu podniku postavenému na základnu soukromohospodář-

skou, a že poštovní a telegrafní ústav jest světovou soutěží donucován ustavičně značným nákladem zdokonalovati svá zařízení v důsledku neustále se objevujících nových technických vynálezů a pokroků, jest zajisté také zisk redukovaný způsobem shora uvedeným na pouhých Kč 118,957.172·95 potěšitelným svědectvím o tom, že v oboru poštovní a telegrafní správy deflační proces učinil rychlé a velmi značné pokroky.

Také zisk za rok 1925, vykázaný částkou Kč 145,814.711·04, musil ještě býti odveden státní správě finanční, protože běžné hospodářství státní bylo ještě v roce 1925 přespříliš zatíženo značnými mimořádnými výdaji, jež jsou důsledkem dlouho trvavší války. Investice „Čsl. pošty" byly tudíž také ještě v r. 1925 uhrazeny úvěrem.

V roce 1926 pokračující konsolidace čsl. hospodářského života, jakož i utěšený rozvoj kulturních a sociálních styků obyvatelstva se pronikavým způsobem projevily ve zvýšených nárocích na provozovací zdatnost „Čsl. pošty". Důsledkem zvýšené činnosti podniku, resp. většího počtu odbavených provozních jednotek byl ovšem vzrůst provozovacích příjmů a tím také zisku proti přebytkům za minulá správní období. Účet ztráty a zisku „Čsl. pošty", pojatý do státního závěrečného účtu za rok 1926, vykazoval značný zisk Kč 175,671.435·35, který by ovšem byl činil jen Kč 121,671.435·35, kdyby veškeren náklad na úpravu platů poštovních zaměstnanců podle zákona č. 103/1926 byl již ve státním závěrečném účtu za rok 1926 účtován na vrub podniku. Avšak i zisk takto redukovaný jeví proti obdobně redukovanému zisku za rok 1925 vzestup o Kč 2,714.242·40, a to nejenom následkem vzestupu provozovacích příjmů, nýbrž i následkem postupného uplatňování zásad soukromého podnikání, které se projevily v úspornosti a účelnosti hospodaření tou měrou, že zvýšené úkoly poštovní správy byly by bývaly splněny bez úměrného zvýšení provozovacích výdajů, ba dokonce i při jich znatelném snížení, kdyby nebylo bývalo nových nákladů provozních převzatých v důsledku komercialisace, které v roce 1926 byly již o Kč 137,700.963·95 vyšší než nové těžby spojené s komercialisací. Aby přes toto velké zatížení „Čsl. pošty" právě uvedenými novými náklady byla v podnikovém zisku zabezpečena úhrada pro mimořádně velkou investiční potřebu, bylo v roce 1926 přikročeno k zvýšení poplatků telefonních a výplatného za tuzemské tiskoviny.

Investiční výdaje podniku v roce 1926 byly uhrazeny jednak ziskem 175,671.435·35 Kč, jenž byl ponechán podniku podle arrangement státní finanční správy jako další vklad státu, jednak příspěvkem státní pokladny v částce 32,688.059·50 Kč (rovněž jako dalším vkladem státu do podniku), a vlastní výpůjčkou podniku

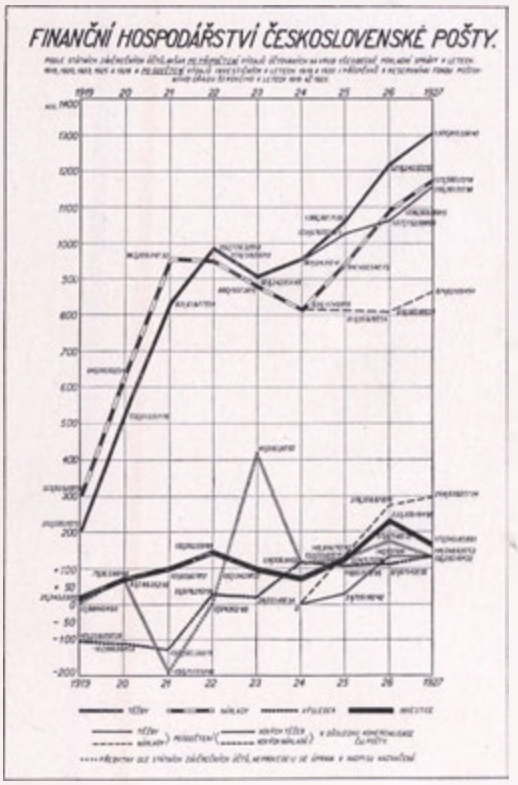

v částce 25,000.000 Kč, úhrnem částkou 233,359.494·85 Kč.

Také zisk „Čsl. pošty" *za rok 1927* v částce 132,250.164·32 Kč i podrobný rozbor účtu ztráty a zisku a vzájemné porovnání provozovacích výsledků za rok 1927 s výsledky za rok 1926 prokazují trvalý vzestup provozovací činnosti a úspěšné hospodaření podniku. Zatím, co v roce 1927 provozovací příjmy proti roku 1926 vzrostly o 4·68%, zvýšily se provozovací náklady jen o 2·97%. V roce 1927 hradila již podniková správa sama veškeré náklady, spojené s provozem „Čsl. pošty", takže její zisk, vykázaný ve státním závěrečném účtu shora uvedenou částkou 132,250.164·32 Kč, se zcela shoduje se skutečným hospodářským výsledkem podniku.

Investiční výdaje roku 1927 v částce 173,543.858·61 Kč byly uhrazeny jednak ziskem podniku jako dalším vkladem státu do podniku, jednak vlastními prostředky podniku, a to odpisovou reservou v částce 38,160.837·53 Kč, uloženou v provozovacích aktivech podniku, a částkou 3,132.856·86 Kč z prostředků reservního fondu poštovního úřadu šekového.

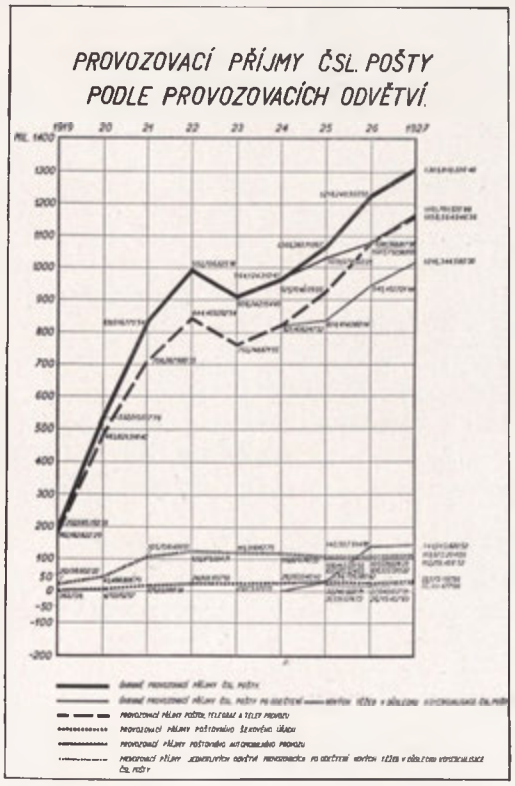

Na připojených čtyřech *diagramech* lze podrobněji sledovati vývoj finančního hospodářství „Čsl. pošty" v letech 1919 až 1927.

Z diagramu na str. 140 je zřejmo, jak v letech 1919 až 1922 stoupaly *provozovací příjmy „Čsl. pošty"*, zejména důsledkem postupného valorisování poplatků; příjmy vzrostly ze 202,685.150·51 Kč v roce 1919 na 992,706.325·18 Kč v roce 1922, avšak v roce 1923 poklesly o 84,464.170·69 Kč, a to jednak v důsledku snížení některých poplatků poštovních, telegrafních a telefonních, jednak v důsledku všeobecného ochabnutí dopravy, jež bylo způsobeno hospodářskou krisí spojenou s účinky deflace; avšak již od roku 1924 stoupají trvale, a to v roce 1924 o 55,882.155·92 Kč, v roce 1925 o 102,263.403·26 Kč, v roce 1926 o 151,852.789·83 Kč a v roce 1927 o 87,569.832·90 Kč, čímž dosahují výše 1.305,810.336·40 Kč.

Na tomtéž diagramu jest také vyznačeno, jak

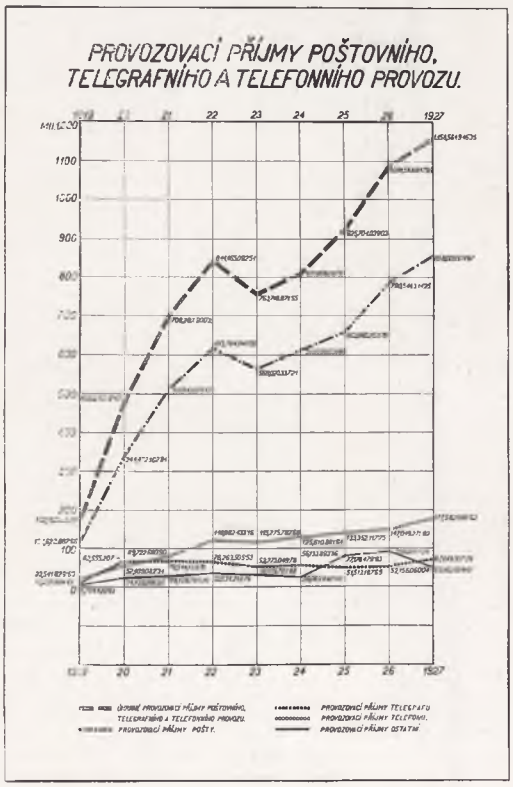

by vzrůstaly provozovací příjmy „Čsl. pošty" v letech 1925 až 1927, i kdyby nebylo nových těžeb, jež „Čsl. poště" přibyly v důsledku komercialisace.

Rozbor provozovacích *příjmů „Čsl. pošty" podle jednotlivých provozovacích odvětví* podniku znázorňuje diagram na stránce 141; z něho jest patrno, jakým podílem přispěl k úhrnným výsledkům příjmovým poštovní, telegrafní a telefonní provoz, jakým poštovní úřad šekový a jakým konečně poštovní provoz automobilní.

Na druhém diagramu jest pak vykázán *rozbor provozovacích příjmů poštovního, telegrafního a telefonního provozu.*

Z diagramu na stránce 140 jest také zřejmo, jak podstatně poklesly *provozovací výdaje* „Čsl.

pošty“ před její komercialisací. V letech 1919 až 1921 jevily sice vzestupnou tendenci, takže v roce 1921 dosáhly výše 962,209.342·32 Kč; v letech 1922 až 1924 však konstantně se zmenšovaly až na 836,117.499·19 Kč, takže jsou v roce 1924 o 126,091.843·13 Kč nižší než v roce 1921. Teprve

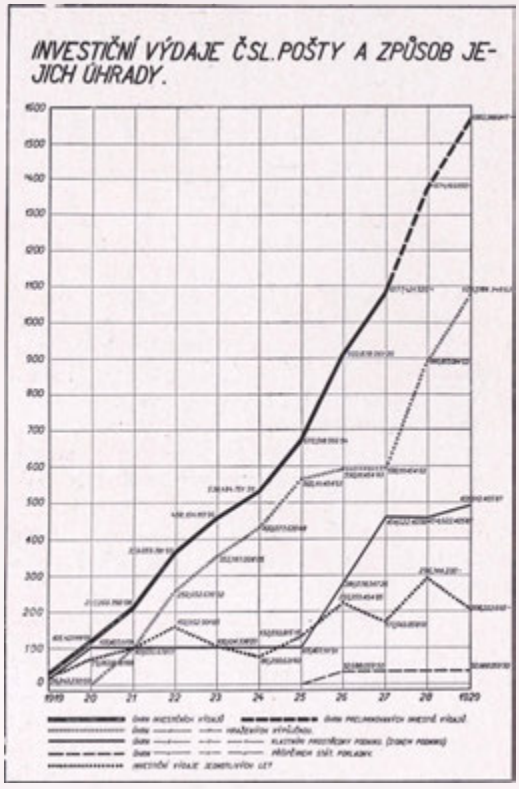

po prohlášení „Čsl. pošty“ za podnik, spravovaný podle zásad soukromohospodářských, převzetím nových břemen a povinností na účet podniku provozovací výdaje „Čsl. pošty“ opět vzrůstají, takže dosahují v roce 1927 výše 1.173,560.172·18 Kč. Na témž diagramu jest však vyznačeno, jak by provozovací náklady „Čsl. pošty“ byly klesaly ještě i v letech 1925 a 1926, kdyby nebylo běžné hospodářství „Čsl. pošty“ zatíženo novými břemeny v důsledku komercialisace.

Ze srovnání výdajů s příjmy jest patrna počáteční *pasivita* „Čsl. pošty“, která vzrůstala až do konce roku 1921, pokud nebyly valorisovány poplatky. Úsilí znovu zříditi finanční rovnováhu setkalo se však s úspěchem již v roce 1922, kdy hospodářství „Čsl. pošty“ končí *přebytkem* 33,978.292·08 Kč, který sice poklesl v roce následujícím o 5,926.875·74 Kč na 28,051.416·34 Kč, avšak, zejména v důsledku systematického snižování provozovacích výdajů, vzrostl v roce 1924 na 128,006.811·22 Kč. I v dalších letech dociluje „Čsl. pošta“ velmi příznivých výsledků hospodaření, ačkoliv jí komercialisací vzešly značné nové výdaje, které, jak již v předu bylo zdůrazněno, byly jen z části vyrovnány novými příjmy; v roce 1925 „Čsl. pošta“ jako výsledek svého hospodaření vykazuje zisk 118,957.172·95 Kč, v roce 1926 121,671.435·35 a v roce 1927 132,250.164·22 Kč.

Přirovnáním zisku k úhrnu provozovacích příjmů lze seznati, že příznivý koeficient zisku, který v roce 1924 činil 13·27%, klesl v důsledku zkomercialisování „Čsl. pošty“ v roce 1925 na 11·15% a v roce 1926 na 9·98%; v roce 1927 se poněkud zlepšil na 10·12%.

Investiční hospodářství „Čsl. pošty“ graficky znázorňuje diagram na této stránce.

Na nová zařízení, jakož i na rekonstrukce a obnovu převzatých sešlých provozovacích zařízení bylo čsl. poštovní správou vydáno v roce

1919	26,343.230·03 Kč,
1920	79,063.881·88 Kč,
1921	101,659.678·17 Kč,
1922	150,992.991·85 Kč,
1923	100,134.338·03 Kč a
1924	80,290.631·43 Kč,
tudíž před komercialisací „Čsl. pošty“ úhrnem . .	538,484.751·39 Kč.

Po komercialisaci „Čsl. pošty“ bylo podnikem vydáno na investice v roce

1925	132,033.815·15 Kč,
1926	233,359.494·85 Kč,
1927	173,543.858·61 Kč,
tudíž úhrnem	538,937.168·61 Kč.

Z investičních výdajů, realisovaných *před komercialisací* „Čsl. pošty“ částkou 538,484.751·39 Kč, byly toliko investiční výdaje let 1919 a 1920 v částce 105,407.111·91 Kč (19·57%) uhrazeny z běžných *provozovacích příjmů* poštovní správy, kdežto investiční výdaje v letech 1921 až 1924 v částce 433.077.639·48 Kč (80·43%) byly uhrazeny z výtěžku investičních *půjček* státní správy finanční, realisovaných v letech 1921 až 1924.

Z investičních výdajů, realisovaných po *komercialisaci* poštovního a telegrafního ústavu

v letech 1925 až 1927, bylo uhrazeno *výpůjčkou* finanční správy státní v roce
1925 . . . . . 132,033.815·15 Kč,
(zatím co zisk pošty v částce 145,814.711·40 Kč byl odveden) a vlastní výpůjčkou podniku u Všeobecného pensijního ústavu, realisovanou v roce
1926 . . . . . 25,000.000·— Kč,
takže bylo uhrazeno úvěrem
celkem . . . . . 157,033.815·15 Kč,
t. j. 29·18% investičních výdajů let 1925—1927.

K úhradě zbývající částky investičních výdajů v období 1925 až 1927 přispěla státní správa finanční v roce 1926 částkou 32,688.059·50 Kč (5·93%) jako dalším *vkladem státu do podniku* a ponechala podniku také jako další vklad státu
zisk za rok 1926 . . . . 175,671.435·35 Kč
a zisk za rok 1927 . . . . 132,250.164·22 Kč,
přispěla tudíž ke zvýšení
ryzí hodnoty podniku částkou . . . . . 307,921.599·57 Kč,
t. j. 57·23% všech investičních výdajů, realisovaných v roce 1925 až 1927
částkou . . . . . 538,937.168·61 Kč.

Vlastními prostředky podniku (z odpisových reserv a z reservního fondu poštovního úřadu šekového) bylo v roce 1927
uhrazeno . . . . . 41,293.694·39 Kč,
t. j. 7·66% investičních výdajů let 1925 až 1927.

V době devíti let 1919 až 1927 bylo investováno 1.077,421.920·— Kč. Z toho uhrazeno z běžných příjmů a vlastními prostředky pošt. správy, resp. dalším vkladem státu do podniku 487,310.465·37 Kč (45·24%) a výpůjčkami 590,111.454·63 Kč (54·76%).

Tento velmi nepříznivý poměr mezi investičními náklady, hrazenými z běžných příjmů podniku, resp. státu, a investicemi, hrazenými z výpůjček, by se ještě zhoršil, kdyby investice roku 1928, preliminované částkou 296,744.230·— Kč, nebo snad i investice roku 1929 a let příštích skutečně musely býti uhrazeny dalšími výpůjčkami podniku.

Jest přirozeno, že v souvislosti se vzrůstem investičních dluhů podniku rychle roste i břemeno úroků placených podnikem, které v roce 1927 činily značnou částku 44,043.573·05 Kč a pro rok 1929 jsou preliminovány již 56,253.962 Kč.

Bude proto jedním z nejbližších úkolů finanční politiky „Čsl. pošty" dohodnouti se se státní správou finanční o úpravě investičního dluhu redukováním jeho výše na částku, odpovídající skutečné hodnotě zakládacích aktiv, pořízených z výtěžku investičních výpůjček, a získati souhlas státní správy finanční k tomu, aby investiční potřeby „Čsl. pošty" byly uhrazovány vlastními příjmy podniku (provozovacím ziskem, neb vlastními reservami), a nebo příspěvkem státní pokladny, nikoliv však již dalšími investičními dluhy.

* * *

Ve výsledcích finančního hospodaření „Čsl. pošty" až dosud uvedených jsou zahrnuty finanční výsledky nejen provozu poštovního, telegrafního a telefonního, ale i poštovního provozu automobilního a poštovního úřadu šekového.

V následujících dvou zvláštních přehledech jest samostatně zobrazen vývoj finančního hospodářství poštovního úřadu šekového a poštovního provozu automobilního. V obou přehledech nejsou ovšem uvedeny toliko výsledky, které byly vykázány v účetních závěrkách etátních jmenovaných provozovacích odvětví, nýbrž i účiny, které byly správou toho kterého odvětví realisovány, zúčtovány a vykázány v účetních závěrkách etátních příslušných ostatních kapitol rozpočtových, zejména všeobecné pokladní správy.

Vývoj výsledků hospodaření *poštovního úřadu šekového v letech* 1919 až 1927 zobrazuje tento přehled:

V roce	Příjmy	Výdaje	Přebytek + (schodek) +
1919	20,138.602·22	13,297.926·48	+ 6,840.675·74
1920	43,488.806·79	22,350.945·05	+ 21,137.861·74
1921	105,708.486·81	45,581.435·11	+ 60,127.051·70
1922	123,379.334·71	46,522.656·74	+ 76,856.677·97
1923	119,318.112·75	47,283.151·87	+ 72,034.960·88
1924	118,828.745·53	51,726.404·51	+ 67,102.341·02
1925	151,506.443·82	83,804.339·12	+ 67,702.104·70
1926	142,042.796·—	132,960.522·23	+ 9,082.273·77
1927	148,726.945·61	133,708.919·65	+ 15,018.025·96

Podle tohoto přehledu končilo hospodaření poštovního úřadu šekového od počátku jeho existence vždy přebytkem. Dlužno však poznamenati, že až do roku 1925 nehradil poštovní úřad šekový poštovnímu provozu velmi značnou část jeho celkové režie, připadající na odbavení úkonů v poštovním šekovém řízení u poštovních úřadů (přijímání vkladů na šekové vplatní lístky, vyplácení šekových platebních poukázek a dopravu korespondence poštovního úřadu še-

kového). Na místo placení náhrady za tyto služby odváděl poštovní úřad šekový čsl. poštovní správě své přebytky, ovšem teprve tehdy, když byl dříve utvořil z přebytků prvních let svého hospodaření svůj reservní fond, dosahující výše 5% úhrnných vkladů na účtech účastníků poštovního šekového řízení. Teprve od roku 1926 platí poštovní úřad šekový poštovní správě náhradou za její bezplatné úkony pro šekové řízení částku 50,000.000·— Kč ročně. Kdybychom tudíž takovouto náhradu odečetli od přebytků poštovního úřadu šekového v letech 1919—1925, seznali bychom, že i u poštovního úřadu šekového končilo hospodářství prvých let po státním převratu schodkem, tak jako hospodářství čsl. poštovní správy vůbec.

Výsledky finančního hospodaření *poštovního provozu automobilního* jsou ve státních závěrečných účtech vykázány takto:

V roce	Těžby (příjmy)	Náklady (výdaje)	Zisk (přebytek) + Ztráta (schodek) –
	Kč		
1919 1920	Výsledky let 1919—1920 nebyly vykazovány v závěrečném účtu samostatně, nýbrž jsou zahrnuty do těžeb a nákladů poštovního, telegr. a telefonního provozu.		
1921	17,622.388·38	21,736.742·50	– 4,114.354·12
1922	24,861.897·93	30,068.223·49	– 5,206.325·56
1923	25,175.170·19	21,233.336·66	+ 3,941.833·53
1924	23,887.317·56	22,940.837·29	+ 946.480·27
1925	32,240.022·71	31,409.578·72	+ 830·443·99
1926	27,040.657·91	25,945.215·06	+ 1,095.442·85
1927	33,573.155·98	44,000.002·56	- 10,426.846·58

K výsledkům, vyznačeným v předcházející tabulce nutno ještě dodati, že ve výdajích poštovního automobilního provozu za léta 1921—1924 nejsou zahrnuty odpisy, vyjadřující znehodnocení věcného majetku, a naopak ve příjmech let 1921 až 1924 jest obsaženo také výkupné z garanční povinnosti zájemníků za případné schodky provozu na té které trati; toto výkupné s hlediska podnikového hospodaření není však provozovacím příjmem, nýbrž depositem poštovního automobilního provozu, z něhož možno každoročně použíti toliko příslušné roční kvoty na úhradu pasivity skutečně nastalé.

Vezme-li se tudíž zřetel k těmto okolnostem, jest zřejmo, že poštovní provoz automobilní až do konce roku 1924 nebyl aktivní. V prvých letech byl zatížen mimořádnými výdaji, souvisejícími s rychlým rozšiřováním provozu a s nutností udržovati automobilové jízdy na tratích v té době ještě málo frekventovaných. Nepřihlížíme-li k mimořádné pasivitě roku 1927, která byla způsobena jednak mimořádnými odpisy, jednak mimořádnými výdaji a ztrátami, spojenými s požárem vyšehradské Citadely, můžeme konstatovati, že aktivita poštovního provozu automobilního pozvolna vzrůstá. Postupem doby vžívá se používání poštovní automobilní dopravy; její intensita stoupá, což umožňuje využití personálu a vozidel a dosažení zvýšených provozovacích příjmů. Tím se také zvyšuje účelnost dopravy poštovních zásilek po silnicích vlastními automobilními jízdami na místo soukromými podnikateli jízd.

OBSAH.

I. Organisace 5
1. Počátky československé pošty, tegrafu, telefonu 5
2. Reformní snahy 10
3. Ministerstvo pošt a telegrafů 12
4. Ředitelství pošt a telegrafů 13
5. Výkonné úřady 15
6. Poštovní automobilní doprava 17
7. Poštovní úřad šekový 18

II. Pošta 20
1. Vybudování poštovní dopravy 20
2. Úprava mezinárodních styků poštovních 29
3. Legislativa, řády a provozní předpisy 33
4. Změny v provozní službě poštovní 35
5. Rozsah poštovního provozu v uplynulém desítiletí 36
6. Poštovní ceniny 41
7. Umístění a vybavení poštovních úřadů a jiné věci hospodářské ... 49

III. Telegraf 55
1. Vybudování telegrafní sítě 55
2. Úprava mezinárodních styků telegrafních 56
3. Telegrafní přístroje a potrubní pošta 58
4. Legislativa, řády a provozní předpisy 60
5. Změny v provozní službě telegrafní 62
6. Rozsah telegrafního provozu v uplynulém desítiletí 63
7. Radiotelegraf 65

IV. Telefon 69
1. Vybudování meziměstské telefonní sítě 69
2. Vybudování místních sítí telefonních 77
3. Opatřování přístrojů a stavebního i provozního materiálu 83
4. Úprava mezinárodních styků telefonních 84
5. Změny v provozní službě telefonní 87
6. Rozsah telefonního provozu v uplynulém desítiletí 88
7. Radiotelefon 89

V. Poštovní úřad šekový 91
1. Poštovní řízení šekové a jeho rozsah v uplynulém desítiletí 91
2. Zužitkování prostředků poštovního úřadu šekového a ostatní jeho činnost finančně-správní 100
3. Reorganisace šekového řízení 106

VI. Poštovní provoz automobilní 110
1. Vybudování poštovní automobilní dopravy 110
2. Legislativa, řády a provozní předpisy 111
3. Vozový park a provozní materiál .. 112
4. Garáže, vozovny, dílny a skladiště 114
5. Rozsah poštovního automobilního provozu v uplynulém desítiletí 115

VII. Personální politika 116
1. Konsolidace a stabilisace personálních poměrů 116
2. Důsledky zákona o úsporných opatřeních ve veřejné správě a důsledky komercialisace pošty pro organisaci personálních poměrů 119
3. Platový zákon 121
4. Pohyb personálu v uplynulém desítiletí 122

VIII. Sociální politika 123
1. Péče bytová 124
2. Nemocenské pojištění 124
3. Invalidní a starobní pojištění 126
4. Úrazové pojištění 127

IX. Finanční hospodářství 128
1. Povšechný přehled 128
2. Tarifní politika 132
3. Finanční výsledky 137